

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

**ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції для здобувачів вищої освіти*

(м. Дніпро, 12 грудня 2024 року)

Дніпро
2025

УДК 347.23 (477) С 89
П 75

*Рекомендовано до друку Науково-методичною
радою Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 16 січня 2025 р.)*

Упорядник:

кандидат юридичних наук, доцент **М. П. Юніна** – професор кафедри
цивільно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Дніпровського державного
університету внутрішніх справ.

**П 75 Приватно-правові аспекти відбудови України на
шляху європейської інтеграції : матеріали Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. для здоб. вищ. освіти
(м. Дніпро, 12 груд. 2024 р.) / упоряд. канд. юрид. наук,
доц. М. П. Юніна. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр.
справ, 2025. 298 с.**

ISBN 978-617-560-053-5

У збірнику матеріалів розміщено тези доповідей учасників
Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції для здобувачів вищої
освіти. У публікаціях висвітлено актуальні питання правового регулювання
цивільних, трудових, сімейних, господарських, екологічних та фінансових
відносин.

Призначено для науковців, аспірантів, здобувачів вищої освіти, юристів-
практиків.

*Матеріали публікуються в авторській редакції.
Оргкомітет конференції не завжди поділяє погляди, думки,
ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів,
наданих авторами для публікації*

ISBN 978-617-560-053-5

© ДДУВС, 2025
© Автори, 2024

ЗМІСТ

Анохіна К. Законодавча база для регулювання публічних закупівель.....	10
Антонян Р. Вплив транснаціональних ІТ-компаній на права людини та проблеми еволюції міжнародного права	13
Афтанасів В. Гендерні аспекти щодо визначення розміру та порядку стягнення аліментів.....	15
Барабах М. Право на свободу пересування в умовах воєнного стану	20
Барінов В. Проблемні питання здійснення права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану.....	23
Білієнко Є. Захист права інтелектуальної власності в умовах збройного конфлікту	27
Божик М. Проблеми вдосконалення господарського законодавства України про інноваційну діяльність.....	30
Бойко В. Особливості укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання.....	34
Болгаренко В. Аналіз правової природи безготівкових грошей як об'єкта цивільного права	39
Бразалук В. Патентний тролінг: виклики сучасної системи інтелектуальної власності та механізми протидії	41
Брусенцева М. Відшкодування моральної шкоди жертвам збройного конфлікту: правові аспекти	45
Булавка С. Ювенальна поліція як суб'єкт превентивної діяльності у сфері захисту прав дітей	49
Буякова І. Співвідношення правоздатності та суб'єктивних цивільних прав фізичної особи	52
Ващишин П. Вплив глобальних викликів на виконання господарських зобов'язань.....	54

Вергун В. Особливості визнання померлою фізичної особи, яка перебувала на тимчасово окупованій території України	57
Войнов Д. Порядок та актуальність захисту прав споживачів у господарських правовідносинах в Україні.....	60
Вольський Р. Господарсько-правова відповідальність за порушення антимонопольного законодавства.....	63
Галкін К. Особливості та правові аспекти укладення господарських договорів в Україні	65
Галушневська К. Особливий порядок створення фізичної особи – підприємця в умовах воєнного стану	69
Гаркуша Ю. Особливості застосування міжнародної кримінально-правової юрисдикції: доктринальні підходи професора М. Буроменського та інших учених	72
Гарт Д. Strategies for partnership and cooperation between Ukraine and the EU	76
Гіденко О. Право слідування: дефініція та правова природа	78
Голянич Є. Статутний капітал як фундамент майна акціонерного товариства	80
Горячов І. Роль адміністративного права у забезпеченні охорони патентних прав в умовах євроінтеграції України	82
Дроздов І. Проблемні питання застосування засобів самозахисту авторських прав.....	85
Дроздовська Ю. Особливості медіації як способу позасудового врегулювання спорів	87
Єрмолаєв І. Держава як учасник відносин у сфері господарювання	89
Іващенко С. Реєстрація шлюбу в умовах воєнного стану: особливості та проблемні питання.....	94
Ільїна А. Reforming the law enforcement system through lawmaking	96
Казьмірук Д. Правове регулювання корпоративного управління в Україні .	98

Капустян А. Особливості правового регулювання банківської діяльності в Україні	101
Кісільова В. Особливості відшкодування шкоди, завданої військовою агресією	104
Княженцев Б. Обмеження здійснення права власності в період воєнного та надзвичайного стану	106
Костюк Д. Право на приватність в умовах воєнного стану: проблеми та особливості застосування.....	108
Кошовий О. Якість імплементації норм <i>acquis</i> ЄС: на прикладі законодавства про ринки капіталу та заборонної норми про маніпулювання ринком	110
Кочин В., Гуленко К. Ways of implementing budget policy in the pre-war period and during the war	113
Кравчук О. Правове регулювання дистанційної праці.....	117
Красільніков В. Юрисдикційні форми захисту авторських та суміжних прав	120
Краснокутський С. Договір аутстафінгу: поняття та особливості	
Крисько В. Загальні гарантії захисту прав і законних інтересів підприємців та державна підтримка підприємництва.....	125
Крупченко В. Заповіт подружжя: особливості складання та виконання.....	127
Кубасова О. Реалізація принципу гендерної рівності в системі МВС України	130
Куделя Д. Особливості застосування медіації у спорах про права інтелектуальної власності	133
Кудла І. Порядок зміни та розірвання господарських договорів.....	136
Куц С. Ознаки фіктивної діяльності суб'єкта господарювання	139
Левченко М. Застосування принципу недоторканності права власності в умовах воєнного стану.....	142

Лєтка-Шаповалова О. Правова охорона земель під час воєнного стану....	145
Лисюк Я. Особливості укладення договорів в акціонерних товариствах	147
Лісовик А. Правовий аналіз диспозитивності як невід’ємної засади цивільного судочинства	151
Лозинська Ю. Транснаціональний ринок праці: міжнародна міграція працівників	153
Маломуж П. Охорона водних ресурсів України: правові механізми в умовах війни.....	156
Манічев А. Право війни на морі: основні джерела та інститути.....	158
Мархоцька В. Фермерське господарство як суб’єкт господарювання	161
Масько А. Спадкування обов’язку відшкодування шкоди	164
Мозоль К. Роль та значення Загальної декларації прав людини у сфері права власності	167
Мороз В. Особливості регулювання договірних відносин у господарському прав.....	170
Набільська К. Implementation of state policy in combating organized crime at present.....	172
Наліжитий В. Господарське законодавство, його ознаки та особливості. Головні напрями розвитку господарського законодавства.....	174
Наумов Н. Захист прав та інтересів суб’єктів господарювання.....	178
Неклеса Т. Правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами.....	181
Неспляк Р. Державний контроль та нагляд за господарською діяльністю..	183
Нечепоренко В. Господарська діяльність під час війни: реалії та виклики для підприємств і держави	186
Нікітіна В. Деякі аспекти процедури банкрутства під час дії воєнного стану	189

Ніщук С. Спрощене позовне провадження у цивільному процесі як одна з форм судового процесу	191
Нянченко Д. Особливості правової реалізації господарської діяльності та господарських відносин в сучасних умовах.....	195
Омельянець А. Щодо особливостей тендерної процедури в умовах правового режиму воєнного стану	199
Орехов І. Право слідування: визначення дефініції та правова природа	
Павлова О. Юридична природа комітету ООН з прав людини.....	204
Павлюк А. Сучасні підходи до договірному праву у цифрову епоху	206
Палій І. Міжнародний захист прав людини у правоохоронній діяльності..	208
Пікінер М. Захист права інтелектуальної власності	211
Поліщук Р. Aspects of gender vector formation in Ukraine	213
Помаз А. Місце господарського права в правовій системі України: дискусії щодо його самостійності та ключові аспекти регулювання.....	215
Савенко А. Проблеми укладання господарських договорів	217
Санакоев С. Інструменти виявлення підрозділами департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України зловживань у сфері господарювання.....	220
Сафаров Д. Застосування медіації при вирішенні сімейних спорів.....	
Світайло Д. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності .	226
Сейтумеров Е. Мовчання як вираження волі сторони до вчинення правочину: окремі практичні аспекти.....	229
Смірнов Д. Особливості сучасного захисту об'єктів авторського права в Інтернеті	231
Степаненко Б. Захист прав споживачів у цифрову епоху: проблеми та перспективи	234

Телевна В. Право на особистий захист у практиці комітету ООН з прав людини та Європейського суду з прав людини.....	238
Тетянченко Л. Права жінок та гендерна рівність на українських землях за козацької доби.....	241
Тимощенко В. Особливості перереєстрації суб'єкта господарювання.....	243
Ткаченко А. Шлюбні договори: проблеми укладання та виконання	246
Ткаченко Д. Правові аспекти припинення діяльності господарюючих суб'єктів.....	249
Ткаченко К. Захист права власності в умовах воєнного стану	253
Ткаченко Т. Цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним...	256
Ткачук О. Поняття та особливості визначення змісту шлюбних договорів в Україні	259
Толмачова Ю. Роль недоговірних зобов'язань у сучасному цивільному праві	261
Трень Т. Проблемні питання захисту авторського права від плагіату	264
Третяк М. Preservation and use of human capital in wartime	267
Усова Д. Трудовий ринок в умовах війни: виклики та перспективи	269
Форосянова М. Інститут безвісної відсутності особи в цивільному праві	272
Хижняк І. Штучний інтелект та право на приватність: вплив та проблемні питання взаємодії.....	275
Хоменко В. Господарсько-правове регулювання конкурентних відносин в Україні	277
Чорний В. Порядок відшкодування шкоди особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, в контексті права інтелектуальної власності	279
Шамша Д. Загальна характеристика суб'єктів господарської діяльності....	281

Штефан К. Статут ООН та права людини у баченні Луїса Сона	283
Шульга Д. Проблемні питання охорони та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану	286
Юрченко Д. Порядок створення та діяльності ОСББ	289
Яремчишин М. Реалізація прав на землю територіальними громадами для відновлення України	292
Яремчук В. Використання штучного інтелекту для аналізу кримінальних даних в умовах воєнного стану	295

Крістіна АНОХІНА

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Публічні закупівлі є важливим елементом функціонування економіки, оскільки вони забезпечують раціональне використання бюджетних коштів та сприяють розвитку конкуренції на ринку. Законодавче регулювання публічних закупівель спрямоване на створення прозорих і ефективних механізмів використання державних ресурсів, а також на запобігання корупції та зловживанням у цій сфері.

Нормативне регулювання системи закупівель охоплює низку нормативно-правових актів, які регламентують проведення закупівельних процедур, визначають права та обов'язки учасників, встановлюють порядок проведення та контролю за закупівлями. З-поміж них основним нормативно-правовим актом є Закон України «Про публічні закупівлі» [1]. Відповідно до п. 25 ст. 1 вищезазначеного закону публічними закупівлями є придбання замовником товарів, робіт і послуг. Також слід назвати постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти, видані уповноваженим органом – Міністерством економіки України, а також інші акти, що регулюють порядок проведення закупівель та встановлюють правила організації й виконання закупівельних процедур [2].

Актуальним викликом для системи публічних закупівель з початку 2022 року стало питання забезпечення запитів та нагальних потреб найбільш оперативним та найбільш гнучким способом і, як наслідок, ланцюгової залежності, сприяння прозорості. Це питання пов'язане із забезпеченням швидкого реагування системи на виклики, зумовлені зовнішніми факторами, та адаптацією процедур закупівель до умов, що постійно змінюються. У цьому контексті особливої уваги набуває ланцюгова залежність, що передбачає взаємопов'язане сприяння прозорості процесів закупівель. Забезпечення оперативності та гнучкості у публічних закупівлях водночас вимагає дотримання принципів відкритості й підзвітності, що створює додаткові виклики для оптимізації відповідних процедур [3, с. 2].

На початку повномасштабного вторгнення, щоб країна змогла вистояти і продовжувати працювати, публічні закупівлі не можна було зупиняти. Згідно

із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» виключні повноваження щодо затвердження особливостей здійснення публічних закупівель у вказаний період має Кабінет Міністрів України. На той момент такі дії були цілком обґрунтованими, адже в умовах невизначеності та хаосу критично важливо було забезпечити потреби сектора безпеки і оборони у всьому необхідному, лікарні – медикаментами, громади – продуктами, внутрішньо переміщених осіб – товарами першої необхідності тощо.

Воєнний стан в Україні обумовив потребу в адаптації процедур публічних закупівель до нових умов, що передбачає спрощення регуляторних вимог. Такий підхід дозволяє забезпечити оперативність та ефективність використання бюджетних коштів для задоволення потреб оборони та інших нагальних потреб.

Застосування спрощених закупівель у воєнний період регламентується низкою нормативно-правових актів, які визначають нові вартісні межі та випадки, коли такі процедури можуть бути використані. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 р. № 1275 спрощені закупівлі можливі для потреб оборони, що є ключовим пріоритетом у контексті національної безпеки. Окрім цього, наказом ДП «Прозорро» від 20 жовтня 2022 р. № 25 передбачено проведення допорогових закупівель, які спрощують процедури для замовників [5].

Особливості попередньої оплати в умовах воєнного стану регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1070, що визначає порядок використання бюджетних коштів на закупівлю товарів, робіт і послуг. Замовники можуть передбачати попередню оплату за договорами на строк до трьох місяців для поточних видатків та до 12 місяців – для періодичних видань. Особливо актуальною є можливість здійснення попередньої оплати на строк до 24 місяців за зовнішньоекономічними контрактами, укладеними для виконання міжнародних зобов'язань або участі України у виставкових заходах.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 № 782 [6], що регулює публічні закупівлі в умовах правового режиму воєнного стану, було внесено зміни до п. 28 та п. 44 особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178. Зокрема, у п. 28 передбачено обов'язковість включення до тендерної документації окремих додатків із переліком документів, які подаються учасниками та переможцями процедури закупівлі. У свою чергу, п. 44 уточнює, що відсутність документів, не передбачених зазначеними додатками, не може бути підставою для відхилення тендерної пропозиції учасника. Ці зміни спрямовані на забезпечення прозорості та спрощення процедур закупівель в умовах воєнного стану.

Серед ключових аспектів спрощених закупівель під час війни слід виділити їхню гнучкість, яка забезпечує можливість швидкого реагування на виклики, пов'язані з оборонними та гуманітарними потребами. При цьому система електронних закупівель Prozorro продовжує відігравати важливу роль у забезпеченні прозорості процесу навіть в умовах обмежених часових ресурсів.

Отже, законодавче регулювання спрощених закупівель у воєнний час спрямоване на оптимізацію процедур закупівель та мінімізацію ризиків порушення бюджетної дисципліни. Проте ефективна реалізація цих правил вимагає постійного моніторингу та адаптації до умов, що змінюються.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
2. Нормативно-правові акти у сфері публічних закупівель. *Державна казначейська служба України*. URL : <https://www.treasury.gov.ua/diyalnist/publiczni-zakupivli/normativno-pravovi-akti-u-sferi-derzhavnih-zakupivel>.
3. Кильницька Є. В., Глухова С. В., Колодяжна Т. В. Дослідження тенденцій ринку публічних закупівель під час дії воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : економіка та управління*. 2023. № 8. URL : <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-10-01>.
4. Довгая Г. Особливості закупівель в умовах воєнного стану простими словами. *Радник у сфері публічних закупівель*. URL : <https://radnuk.com.ua/voiennoy-stand/osoblyvosti-zakupivel-v-umovakh-voiennoho-standu-prostymy-slovamy/>.
5. Про внесення змін до особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 № 782. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/782-2024-%D0%BF#Text>.

Рубен АНТОНЯН

ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Михайло ФРОЛОВ**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ІТ-КОМПАНІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЕВОЛЮЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Транснаціональні ІТ-компанії, такі як «Google», «Facebook», «Amazon», «Apple» та ін., займають лідируючі позиції на глобальному ринку технологій. Їхня діяльність має безпосередній вплив на права людини, порушуючи питання захисту приватності, свободи слова, рівності доступу до інформації та інші фундаментальні права. Розвиток технологій та інтернет-комунікацій створює нові виклики для міжнародного права, яке повинно еволюціонувати, щоб забезпечити адекватну реакцію на зміни в глобальній економіці і суспільстві.

ІТ-компанії мають значний вплив на права людини через різноманітні аспекти своєї діяльності:

1. **Право на приватність.** Одним із основних порушень прав людини є загроза порушення приватності користувачів через необмежений збір персональних даних. Компанії, як-от «Facebook» і «Google», здійснюють постійний моніторинг і збір даних про інтереси, вподобання та активність користувачів без чіткої та інформованої згоди з боку останніх. Це порушує право на приватність, закріплене у міжнародних правових актах [1, с. 62];

2. **Свобода вираження поглядів.** Модерація контенту на таких платформах, як «Facebook» і «Twitter», іноді призводить до цензури і обмеження свободи вираження поглядів. Алгоритми, що визначають видимість публікацій, можуть обмежувати доступ до інформації, що має негативний вплив на демократичні процеси [2, с. 107];

3. **Доступ до інформації.** Технології, що контролюються великими ІТ-компаніями, можуть створювати нерівність у доступі до інформації. Це стосується як економічних бар'єрів (платні сервіси), так і географічних обмежень (цензура або блокування певного контенту в окремих країнах) [3, с. 154];

4. **Наслідки для прав людини в країнах, що розвиваються.** В країнах, що розвиваються, ІТ-компанії можуть мати серйозний вплив на місцеву економіку і культуру, сприяючи монополізації цифрових ринків і створенню залежності від великих міжнародних корпорацій. Це може призводити до порушення прав місцевих громад, зокрема в контексті робочих умов і доступу до технологій [2, с. 120].

Діяльність транснаціональних ІТ-компаній ставить перед міжнародним правом нові виклики. Незважаючи на визначеність загальних принципів прав людини, існує багато прогалин у правовому регулюванні цього сектора:

1. Відсутність універсальних міжнародних стандартів. Міжнародне право не має єдиних механізмів, які б регулювали діяльність транснаціональних ІТ-компаній, що створює правовий вакуум. Протиріччя між національними законодавствами та міжнародними стандартами ускладнює захист прав людини в глобальному масштабі [4, с. 52];

2. Глобальний пакт ООН про бізнес і права людини. ООН вже зробила спробу створити загальні принципи для регулювання взаємодії між бізнесом і правами людини через Глобальний пакт ООН. Однак реалізація цих принципів стикається з великими труднощами, зокрема через відсутність юридичної сили цих ініціатив у низці країн;

3. Регулювання на рівні національних законодавств. Різні країни намагаються запровадити національні закони для регулювання діяльності ІТ-компаній. Прикладом є Загальний регламент захисту даних (GDPR) в Європейському Союзі, який встановлює правила для обробки персональних даних. Втім, на глобальному рівні це не має універсального застосування [6, с. 114];

4. Проблеми з юрисдикцією та міжнародними судовими органами. ІТ-компанії діють у численних юрисдикціях, що ускладнює їх регулювання та забезпечення дотримання міжнародних стандартів прав людини. Конфлікти між юрисдикціями створюють правовий хаос, внаслідок чого ІТ-компанії можуть уникати відповідальності за порушення прав людини [7, с. 70].

Міжнародне право повинно адаптуватися до нових технологічних реалій. Зокрема, важливо враховувати вплив технологій на соціальні, політичні та економічні процеси:

1. Розвиток міжнародних стандартів захисту даних. Прийняття GDPR Європейським Союзом стало важливим кроком у боротьбі за права людини в цифрову епоху. Водночас необхідно розробити глобальні норми для забезпечення захисту даних, які б не залежали від національних інтересів окремих держав [4, с. 23];

2. Міжнародна співпраця в боротьбі з порушеннями прав людини. Зважаючи на глобальний характер ІТ-компаній, важливо посилити міжнародну співпрацю для вироблення єдиного підходу до захисту прав людини. Це потребує активної участі міжнародних організацій, таких як ООН, у створенні обов'язкових стандартів [6, с. 120];

3. Етичні аспекти діяльності ІТ-компаній. З розвитком технологій особливо важливо створювати етичні норми, які б регулювали діяльність ІТ-компаній у контексті прав людини. Технологічні компанії повинні брати на себе соціальну відповідальність за наслідки своєї діяльності та активно включатися в міжнародні процеси забезпечення прав людини.

Отже, діяльність транснаціональних ІТ-компаній має великий вплив на

права людини в цифрову епоху. Міжнародне право повинно адаптуватися до нових технологічних викликів і створювати механізми для захисту прав людини в глобальному масштабі. Це включає розробку міжнародних стандартів для захисту персональних даних, забезпечення рівного доступу до інформації та свободи вираження поглядів.

Список використаних джерел

1. Кузьміна І. М. Міжнародне право та сучасні виклики. Київ : Юридична думка, 2020. С. 58–62.
2. Гончарук О. А. Права людини та інформаційні технології: міжнародно-правовий аналіз. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019
3. Смірнова, Т. В. Транснаціональні корпорації та права людини: виклики сучасності. Харків : Право, 2021. С. 151–157.
4. Benvenisti, E. The Law of Global Governance. New York : Cambridge University Press, 2018. 331 p.
5. UNESCO. The Role of Technology in Promoting Human Rights. Paris : UNESCO, 2019.
6. Parker C. Human Rights and Digital Platforms: A Legal Perspective. Oxford : Oxford University Press, 2021.
7. Mellor B. Cybersecurity and International Law. Berlin : Springer, 2022.

Валерія АФТАНАСІВ

здобувач вищої освіти ННІ права та
правоохоронної діяльності

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Наталія ГРАБАР**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ТА ПОРЯДКУ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

Інститут аліментних зобов'язань завжди був одним із тих, котрі гарантували та забезпечували правові відносини у сім'ї. Хоча проблеми аліментних зобов'язань все ж таки існують, проте захист прав дитини та забезпечення їй гідного рівня життя є обов'язком батьків, а гарантом у їх реалізації виступає держава.

Однак традиційні підходи до регулювання аліментних відносин часто не враховують гендерних аспектів, які можуть суттєво впливати на права та обов'язки сторін у цих відносинах, зокрема, одним із проблемних є розлучення та в подальшому стягнення та сплата аліментів.

Поняття «аліменти» та «утримання» в юридичній науці не мають однозначного тлумачення. Хоча їх часто використовують як взаємозамінні, дослідники пропонують різні підходи до їх розуміння. Так, Т. Малярчук

розширює поняття «аліменти», включаючи до нього як добровільні, так і примусові виплати, аргументуючи це тим, що основною метою аліментів є забезпечення матеріальних потреб дитини, незалежно від форми виплат. Натомість О. Дерій та С. Фурса пропонують більш вузьке тлумачення аліментів, пов'язуючи цей термін з примусовими платежами за рішенням суду. Вони вважають, що добровільна фінансова допомога не є аліментами в суто юридичному сенсі [1, с. 88].

Своєю чергою, Л. Красницька зазначає, що перетворення зобов'язань з утримання на аліментні відбувається у момент винесення судового рішення. Це пов'язане з тим, що аліменти не лише захищають приватні інтереси (дитини, батьків), але й слугують для реалізації суспільних інтересів, таких як забезпечення розвитку дитини та її соціалізація [2, с. 89].

Стереотип про те, що лише чоловіки ухиляються від сплати аліментів, є застарілим і не відповідає сучасній реальності. Аналіз практики виконавчого провадження чітко демонструє, що боржниками за аліментами можуть бути як чоловіки, так і жінки. Така тенденція обумовлена низкою соціально-економічних факторів, таких як зростання кількості самотніх матерів, зміна ролей чоловіків і жінок у суспільстві, а також економічна нестабільність.

Невиконання аліментних зобов'язань має негативні наслідки як для дітей, так і для їхніх батьків. Діти, які не отримують належного матеріального забезпечення, часто мають гірші умови життя, страждають від психологічних проблем, мають менші шанси на успішне навчання та кар'єру. Для батьків-боржників невиконання аліментних зобов'язань може призвести до судових стягнень, обмеження виїзду за кордон, а в деяких випадках – до кримінальної відповідальності.

Принцип гендерної рівності передбачає, що обидва батьки несуть рівну відповідальність за матеріальне забезпечення дитини. Незалежно від того, хто з батьків більше заробляє, обидва мають право та обов'язок брати участь у фінансовому утриманні дитини. Визначення розміру аліментів має базуватися на принципах справедливості та пропорційності, з урахуванням матеріального стану обох батьків та потреб дитини.

Важливо розуміти, що жінки, які будують успішну кар'єру, також можуть потребувати фінансової підтримки на утримання дитини. З іншого боку, чоловіки, які беруть активну участь у вихованні дитини, можуть мати менші доходи внаслідок обмеження робочого часу або зміни професії. Тому при визначенні розміру аліментів необхідно враховувати реальні доходи обох батьків, незалежно від їхньої статі. Відповідно до Сімейного кодексу України при обчисленні розміру аліментів суд бере до уваги комплекс факторів, зокрема враховуються:

- потреби дитини: стан здоров'я, вік, необхідність спеціальних засобів догляду або навчання; матеріальне становище дитини: рівень життя, до якого дитина звикла, необхідність додаткових витрат (наприклад, на навчання, лікування);

- можливості платника аліментів: рівень доходу, майновий стан, наявність інших утриманців (дітей, непрацездатних родичів);
- витрати платника аліментів: поточні витрати на утримання себе та інших осіб, наявність значних витрат на придбання майна, якщо їхнє джерело не доведено.

Окрім регулярних виплат аліментів, обов'язки батьків щодо утримання дитини можуть включати додаткові витрати, які виникають у зв'язку з особливими потребами дитини, наприклад, через хворобу, інвалідність чи необхідність додаткового навчання. Розмір цих додаткових витрат визначається батьками за взаємною згодою або судом.

Важливо зазначити, що матеріальний стан батьків не є підставою для ухилення від виконання аліментних зобов'язань щодо неповнолітньої дитини. Лише у виняткових випадках, коли дохід дитини значно перевищує доходи обох батьків і повністю забезпечує її потреби, суд може звільнити батьків від сплати аліментів.

Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину є різноманітними та можуть бути визначені як за взаємною згодою батьків, так і за рішенням суду. Чинне сімейне законодавство України надає батькам достатню свободу у вирішенні цього питання, пропонуючи два основні механізми: укладення шлюбного договору або договору про сплату аліментів; звернення до суду. Такий гнучкий підхід дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної сім'ї та знаходити оптимальні рішення, що відповідають інтересам дитини [3, с. 91]. Порядок та спосіб призначення аліментів на користь дитини встановлюються Сімейним кодексом України.

Сьогодні суди стоять на позиції захисту інтересів неповнолітніх дітей, законодавством передбачені механізми впливу на батьків, які ухиляються від сплати аліментів на своїх неповнолітніх дітей, однак водночас залишаються невирішеними проблеми, зокрема, пов'язані з тим, що часто неможливо встановити реальні доходи платника аліментів, важко притягнути його до відповідальності за невиконання своїх батьківських (материнських) обов'язків. Окрім того, у таких справах завжди велике значення має моральний аспект, особисті стосунки батьків тощо [4, с. 35].

Говорячи про визначення розміру додаткових витрат на дитину, важливою є позиція Верховного Суду, у якій зазначається про необхідність дотримання судами принципу справедливості та врахування матеріального становища обох батьків, їхніх сімейних обставин та інших важливих факторів. Якщо матеріальне становище одного з батьків не дозволяє йому повністю покрити додаткові витрати, суд може встановити індивідуальний порядок їхнього розподілу [5, с. 11–12].

Війна в Україні призвела до гуманітарної кризи, що особливо гостро відчувається дітьми, які опинилися на окупованих територіях. Обов'язок батьків забезпечувати утримання своїх дітей є універсальним принципом міжнародного права, однак на практиці його реалізація в умовах збройного

конфлікту стикається з численними перешкодами. Стягнення аліментів на дітей, які проживають на окупованих територіях, стає практично неможливим через обмеження, пов'язані з міжнародними санкціями та нестабільністю в регіоні, що створює загрозу для життя та здоров'я дітей, порушує їхні права на належний життєвий рівень та соціальний захист.

Часом виникають ситуації, коли чоловік має кілька дітей від різних шлюбів. Відповідно, у випадку сплати аліментів на одну дитину матері інших дітей можуть вимагати встановлення аліментів у такому самому розмірі, аргументуючи це прагненням забезпечити рівні умови для всіх дітей.

Однак практика показує, що в таких справах можуть траплятися ситуації, які свідчать про потенційну гендерну дискримінацію. Наприклад, якщо мати, яка вимагає збільшення розміру аліментів, є самотньою, на неї може бути покладено більше обов'язків з виховання дитини, що обмежує її можливості для заробітку. У той же час батько, який має значні доходи, менше часу приділяє вихованню дітей і, відповідно, менше витрачає на їх утримання. Суди, розглядаючи такі справи, зазвичай керуються принципом забезпечення дитині умов для її всебічного розвитку. Проте існує ризик, що при застосуванні цього принципу можуть бути не враховані гендерні особливості ситуації та стереотипи щодо ролі жінки і чоловіка в сім'ї. Як наслідок, це призводить до того, що мати змушена доводити свою потребу в більших аліментах додатковими аргументами, тоді як від батька такого доведення може не вимагатися.

Законодавство України передбачає різні види відповідальності за ухилення від сплати аліментів, зокрема кримінальну, адміністративну, цивільну. Крім накладення грошових санкцій (штрафи, пені), боржник може бути позбавлений низки прав, таких як право на виїзд за кордон чи на водіння транспортного засобу.

Сімейне законодавство України надає батькам широкі можливості для самостійного вирішення питань, пов'язаних із утриманням дітей. Одним із таких інструментів є договір про сплату аліментів. На відміну від судового рішення, яке встановлює чіткі та незмінні умови, договір дозволяє батькам більш гнучко підійти до визначення розміру, періодичності та форми виплат аліментів. Це особливо важливо в ситуаціях, коли матеріальне становище батьків може змінюватися з часом або коли вони бажають знайти індивідуальне рішення, яке враховує конкретні потреби дитини. Стаття 196 Сімейного кодексу України передбачає відповідальність за несвоєчасну сплату аліментів. Законодавець встановив, що розмір неустойки становить один відсоток від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення. Однак суд має право зменшити цей розмір з урахуванням конкретних обставин справи, як-от матеріальне становище платника аліментів. Такий механізм є ефективним інструментом для примусового виконання судових рішень про стягнення аліментів.

Як зазначає Л. Красицька, дія статті 196 Сімейного кодексу України, яка

передбачає стягнення неустойки за прострочення сплати аліментів, обмежується випадками, коли аліменти стягуються на підставі судового рішення. Якщо батьки уклали аліментний договір, то для застосування цієї норми необхідна пряма вказівка на це в самому договорі. Тобто, якщо в договорі не передбачено можливість стягнення неустойки, то й стягнути її буде неможливо [2, с. 183].

Таким чином, проблема аліментних зобов'язань є комплексною соціально-правовою проблемою, яка виходить за межі суто юридичних аспектів. Вона тісно пов'язана з питаннями соціальної справедливості, економічної забезпеченості, гендерної рівності та захисту прав дитини. Традиційні підходи до регулювання аліментних відносин часто базуються на застарілих уявленнях про роль жінки та чоловіка в сім'ї, що призводить до дискримінації та обмеження прав жінок. Гендерна нерівність у суспільстві відображається і на аліментних відносинах: жінки частіше стикаються з труднощами при стягненні аліментів, а чоловіки можуть ухилятися від виконання своїх зобов'язань.

Вважаємо, що дотримання принципу гендерної рівності при визначенні розміру аліментів є важливим кроком до створення справедливого та рівноправного суспільства, а також сприяє забезпеченню найкращих інтересів дитини. Адже коли обидва батьки беруть активну участь у її житті, водночас несуть рівну відповідальність за її матеріальне забезпечення, дитина отримує більш стабільні та сприятливі умови для свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Лакей І. А., Чеховська І. В. Аліментне зобов'язання на утримання дитини як вид сімейного правовідношення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 88–91.
2. Красицька Л. В. Неустойка як гарантія захисту права дитини на її утримання. *Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2015. № 1 (2). С. 182–188.
3. Ханович Є. Поняття аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 91–98.
4. Вербіцька М. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Вип. 20. Ч. 1. Т. 2. С. 32–36.
5. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах щодо призначення, зміни, стягнення аліментів. Київ, 2019. Вип. 3. 20 с.

Мар'яна БАРАБАХ

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Ольга КОЛИЧ**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кожна людина має право на свободу пересування. Ст. 33 Конституції України проголошує, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну [1].

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації та окупацією нею деяких територій існують обмеження щодо в'їзду та виїзду з цих територій та за кордон. Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні» було введено воєнний стан. У пункті 3 згаданого указу встановлено, що у зв'язку зі введенням в Україні воєнного стану тимчасово, а саме на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Отже, право на свободу пересування громадян України під час воєнного стану є одним зі ключових питань, яке має неабияке значення для забезпечення прав людини та громадянина.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» під свободою пересування розуміються можливості громадянина України, особи без громадянства чи іноземця, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-який спосіб, у будь-якому напрямку, у будь-який час. Виняток становлять обмеження, які встановлюються законом. Згідно з ч. 5 ст. 12 зазначеного закону обмеження свободи пересування може бути застосовано на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан.

Так, свободу пересування може бути обмежено: на територіях військових об'єктів, у прикордонній смузі; у зонах, які відповідно до

законодавства є зонами з обмеженим доступом; на земельних ділянках, які знаходяться у приватній власності; на територіях, щодо яких уведено воєнний або надзвичайний стан; в населених пунктах та на окремих територіях, де у разі небезпеки поширення отруєнь людей або інфекційних захворювань уведено особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності; на тимчасово окупованих територіях.

Вищезазначені обмеження можуть бути застосовані щодо певних категорій осіб, які визначені законодавством: осіб, стосовно яких застосовано запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі (відповідно до процесуального законодавства України); які відбувають покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі за вироком суду; звільнені від відбування покарання з випробуванням, проте яким заборонено виїжджати за межі України без погодження з відповідним уповноваженим органом; які перебувають під адміністративним наглядом; які підлягають примусовій госпіталізації та лікуванню згідно із законодавством про інфекційні захворювання та психіатричну допомогу; які звернулися за наданням їм статусу біженця чи додаткового захисту і стосовно яких прийнято відповідне рішення; призвані на строкову службу до ЗСУ чи інших військових формувань, утворених відповідно до законів України. Проте цей перелік не є вичерпним, тож обмеження свободи пересування може мати місце і в інших випадках, передбачених законом [3].

Введення правового режиму воєнного стану є підставою для обмеження свободи пересування, оскільки це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у передбачених законом випадках: збройна агресія чи загроза нападу, виникнення небезпеки для державної незалежності України або територіальній цілісності. Режим воєнного стану передбачає надання військовому командуванню, військовим адміністраціям, відповідним органам державної влади та органам місцевого самоврядування низки повноважень, що є необхідними для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Обмеження права на свободу пересування в умовах воєнного стану здійснюється у таких формах. По-перше, з початком повномасштабної військової агресії РФ в Україні встановлено спеціальний режим світломаскування та запроваджено комендантську годину відповідно до «Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан». Зокрема, у певний період доби заборонено перебування на вулицях та в інших громадських місцях. Під час комендантської години забороняється переміщення осіб та рух транспортних

засобів без спеціальних перепусток і посвідчень [5].

По-друге, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» надає право військовому командуванню в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, самостійно або із залученням органів виконавчої влади встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів відповідно до порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [4].

По-третє, починаючи з дня введення воєнного стану, а саме 24 лютого 2022 р., обмежено можливість пропуску через державний кордон України чоловіків віком 18-60 років. Водночас на певні категорії чоловіків обмеження не поширюються. Зокрема, це стосується осіб, які мають повідомлення про зарахування на спеціальний військовий облік чи посвідчення про відстрочку від призову у вигляді висновку ВЛК про непридатність до військової служби у воєнний час; які утримують троє і більше дітей віком до 18 років; які одноособово виховують дитину (дітей) віком до 18 років; на утриманні яких перебуває дитина з інвалідністю віком до 18 років або повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи, до досягнення нею 23 років; усиновителів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів, на утриманні яких перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років; які постійно доглядають за особами, що потребують такого догляду, у разі відсутності інших осіб, які можуть виконувати функції щодо догляду; які виїхали до інших держав на постійне місце проживання і мають про це відповідні документи; здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, асистентів-стажистів, аспірантів та докторантів, які навчаються за кордоном за денною або дуальною формами здобуття освіти (студентів, слухачів).

Згодом перелік був дещо розширений. Так, перетин кордону дозволено водіям, які здійснюють міжнародні вантажні перевезення, працюють водіями на перевезеннях для потреб ЗСУ, вантажів медичного призначення і гуманітарної допомоги. Для таких категорій існує можливість бронювання. За повернення водія на територію України після виконання перевезення відповідальність лежить на перевізнику.

Можна здійснити умовний поділ чоловіків, для яких не обмежено право перетинати державний кордон. По-перше, це чоловіки, які за станом здоров'я не підлягають мобілізації. По-друге, це особи, які виконують законний обов'язок доглядати за недієздатними. То-третє, це особи, які навчаються за кордоном. Також право перетинати кордон мають громадяни, які перебувають на спеціальному військовому обліку, а також ті, хто постійно проживає на території іноземної держави [6, с. 60–61].

Отже, право на вільне пересування в Україні є одним із основоположних прав громадян, яке гарантує можливість вільного переміщення як всередині країни, так і за її межами. Однак законодавством передбачені певні обмеження

цього права, які спрямовані на забезпечення безпеки держави, громадського порядку, охорони здоров'я і захисту прав і законних інтересів інших осіб. У випадку запровадження воєнного стану реалізація цього права ускладнюється. Проте обмеження на свободу пересування в умовах воєнного стану повинні відповідати принципам законності і пропорційності таких обмежень.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>.
6. Марущак А. Обмеження права на пересування в умовах військового стану: практика України. *Юридичний вісник «Проблеми та судження»*. 2022. № 3. С. 58–63.

Василь БАРИНОВ

курсант ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період дії режиму воєнного стану питання права власності набувають особливого значення, оскільки війна створює умови, що впливають на стабільність реалізації цього права. Власники інтелектуальних прав стикаються з новими викликами, які вимагають швидких і ефективних рішень. Відносини у сфері інтелектуальної власності в таких умовах зазнають впливу багатьох факторів, які ускладнюють здійснення і захист права власності.

Одним із найсерйозніших викликів для власників інтелектуальних прав в умовах воєнного стану є обмеження доступу до судового захисту [1]. Війна, з її руйнівними наслідками для інфраструктури та соціальної системи, ставить під загрозу функціонування звичних правових механізмів захисту прав. Зокрема, нормальні процесуальні процедури можуть бути частково або

повністю призупинені через необхідність концентрації ресурсів на інших сферах державної діяльності, таких як оборона або гуманітарна допомога. Як результат, власники інтелектуальних прав стикаються з проблемами при зверненні до судових інстанцій для захисту своїх прав, що суттєво обмежує їхні можливості забезпечити належний правовий захист [2, с. 643].

Основною причиною цього є обмежена робота судів. У багатьох регіонах країни судові установи можуть бути тимчасово закриті через загрозу бойових дій або знищення адміністративних будівель. Навіть якщо суди працюють, вони часто не можуть функціонувати в повному обсязі через відсутність необхідних ресурсів або персоналу, а також через обмеження в комунікаціях. Це призводить до того, що розгляд справ затягується на невизначений термін, а у деяких випадках справи можуть бути відкладені на невизначений час. У ситуаціях, коли інтереси власників інтелектуальних прав потребують негайного захисту, така затримка стає критичною проблемою [3, с. 332].

Ще однією важливою проблемою є переміщення населення, що стало наслідком воєнних дій. Власники інтелектуальних прав, як і інші громадяни, можуть бути змушені залишати свої домівки та підприємства, переміщаючись до більш безпечних регіонів або навіть за кордон. Це суттєво ускладнює їхній доступ до судових органів у разі необхідності звернення за захистом прав. Наприклад, документи, які підтверджують право власності або реєстрацію інтелектуальних об'єктів, можуть бути втрачені або залишені у зоні бойових дій, що ще більше ускладнює можливість підтвердити своє право у суді.

Крім того, знищення або пошкодження інфраструктури також негативно впливає на можливість ефективного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Руйнування доріг, транспортної системи, зв'язку та інших життєво важливих інфраструктурних елементів робить неможливим своєчасне подання документів, комунікацію з адвокатами, а також фізичну присутність у судових інстанціях. Навіть у тих випадках, коли власник має можливість подати позов, повна або часткова відсутність інфраструктури може значно уповільнити процес розгляду справи [4, с. 136].

Другою важливою і складною проблемою, що виникає в умовах військових дій, є питання передачі та використання об'єктів інтелектуальної власності в інтересах держави [5]. У кризових ситуаціях, таких як війна, держава може стикнутися з необхідністю використання майна приватних осіб або компаній, у тому числі об'єктів інтелектуальної власності, для забезпечення національної безпеки. Це може включати примусове вилучення або використання патентів, технологій, ноу-хау, авторських прав або торговельних марок, якщо ці об'єкти мають стратегічне значення для обороноздатності країни або задоволення критичних потреб суспільства.

Зокрема, військові дії можуть створити ситуації, коли держава потребує негайного доступу до інноваційних технологій, ліцензій на виробництво медичних засобів, програмного забезпечення, військових розробок або

інтелектуальних ресурсів для підтримки стратегічних галузей, як-от: оборона, охорона здоров'я, енергетика та зв'язок. У таких умовах виникає питання балансу між публічними інтересами держави та правами приватних осіб чи компаній, які є власниками цих об'єктів. Примусове вилучення або використання інтелектуальної власності без належної згоди власників може стати джерелом конфліктів між державними органами та власниками прав [6].

Ця проблема загострюється ще більше через те, що такі дії можуть бути визнані порушенням прав власників інтелектуальної власності, що гарантуються як національним законодавством, так і міжнародними договорами, такими як Паризька конвенція чи Угода ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) [7]. Незважаючи на надзвичайні обставини, держава повинна забезпечувати дотримання прав приватних осіб, надаючи їм належну компенсацію за використання їхньої інтелектуальної власності.

Одним із ключових аспектів вирішення цієї проблеми є створення чітких законодавчих механізмів, які регулювали б примусове використання об'єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. Це повинно передбачати чіткі правила, які забезпечували б власникам право на справедливую компенсацію. Така компенсація повинна бути адекватною і відображати реальну ринкову вартість об'єктів інтелектуальної власності, що використовуються державою [8, с. 741].

Важливо також, щоб ці механізми були прозорими та підконтрольними, аби уникнути зловживань з боку державних органів або їх представників. Без чітко визначеного порядку держава ризикує створити умови, в яких приватні власники інтелектуальної власності втрачатимуть довіру до правової системи та будуть менш схильні інвестувати в інновації, що зрештою може негативно позначитися на економіці та технологічному розвитку країни [9].

Таким чином, питання передачі та використання інтелектуальної власності під час військових дій є надзвичайно актуальним і складним. Воно вимагає розробки нових підходів до законодавчого регулювання, щоб захистити права власників і водночас забезпечити державі можливість використовувати необхідні ресурси для забезпечення національної безпеки. У такій ситуації держава повинна знайти компроміс між публічними інтересами та приватними правами, забезпечуючи належний захист і компенсацію власникам інтелектуальних прав, чиї інтереси можуть бути обмежені.

Ще одне проблемне питання полягає у збереженні ідентифікації інтелектуальних прав в умовах переміщення населення [8, с. 741]. Масова міграція, як внутрішня, так і зовнішня, може призвести до втрати контролю над об'єктами інтелектуальної власності. Власники, у свою чергу, можуть втратити доступ до своїх матеріалів, документів, реєстраційних записів, що значно ускладнить підтвердження їхніх прав у майбутньому. Це вимагає створення спеціальних механізмів для захисту прав таких осіб, зокрема за

допомогою цифрових технологій і віддалених засобів реєстрації.

Нарешті, в умовах воєнного стану постає питання контрафакту і піратства, яке загострюється через економічні труднощі. Брак ресурсів і контролю з боку держави може призвести до активного поширення нелегальних копій товарів і продуктів інтелектуальної власності. Власники інтелектуальних прав стикаються з проблемою захисту своїх прав у ситуаціях, коли механізми правової охорони не працюють належною мірою або взагалі зупинені.

Отже, під час воєнного стану право інтелектуальної власності стикається з багатьма викликами, що вимагає перегляду чинного законодавства та розробки нових, адаптивних механізмів для захисту прав власників в умовах нестабільності та загроз.

Список використаних джерел

1. Захист прав інтелектуальної власності в умовах війни. *Всеукраїнська громадська організація «Союз експертів України»*. URL : https://seu.in.ua/last_news/zahyst-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-v-umovah-vijny/.
2. Шаповалова А. О., Запотоцька О. В., Гуржій А. В. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: збереження та безпека інновацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 642–645. URL : http://lsej.org.ua/2_2023/153.pdf.
3. Палюх А. Я., Шелудяков Р. С., Іваненко Р. О. Права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 330–333. URL : http://lsej.org.ua/3_2023/76.pdf.
4. Бондаренко О. О. Стан правової охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні під час війни. *Часопис Київського університету права*. № 2. 2023. С. 134–137.
5. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>.
6. Юрків Р. О. Примусове відчуження прав на винахід (корисну модель). Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 3. С. 90–94. URL : https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fjur/program_5c4722864efae.pdf#page=90.
7. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Додаток 1С до Угоди про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.1994). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.
8. Мазурок О. С., Костенко І. В. Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Наука і молодь у XXI столітті : зб. матеріалів IX Міжнар. молодіжної наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Полтава, 30 лист. 2023 р.). Полтава : ПУЕТ, 2023. С. 741–743. URL : <https://hdl.handle.net/11300/15755>.
9. Олійник О. С. Проблеми становлення системи інтелектуальної власності України в контексті приєднання до СОТ. *Економіка і прогнозування*. 2002. № 4. С. 81–92. URL : http://eip.org.ua/docs/EP_02_4_81_uk.pdf.

Єлисей БІЛІЄНКО

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Війна завжди виступає катастрофічним фактором, що впливає на всі сфери суспільного життя, включно з правовою системою. Одним із важливих аспектів, що потребують особливої уваги в умовах конфлікту, є захист права інтелектуальної власності (далі – ІВ). Вважаємо доречним розглянути основні аспекти захисту права ІВ в умовах воєнного стану, зокрема в частині його нормативно-правового врегулювання.

Під час війни часто спостерігаються масові порушення прав інтелектуальної власності. Останнє знаходить свій вияв як у формі прямої крадіжки технологій, так і через виробництво контрафактних товарів. В ході збройних конфліктів нерідко відбувається захоплення виробничих потужностей, що веде до порушення патентних прав. Війна має наслідком і закриття ринків та порушення логістичних ланцюгів, що впливає на можливість реалізації продуктів, які захищені патентами або авторськими правами, і призводить до економічних втрат для компаній. З огляду на це видається очевидним, що війна ускладнює процеси захисту прав ІВ.

В Україні захист прав інтелектуальної власності регулюється низкою законодавчих актів, зокрема: Цивільним кодексом України [1], законами України «Про авторське право і суміжні права» [2], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [3], «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [4]. Проте слід зазначити, що чинна нормативно-правова база з початком повномасштабного вторгнення зіткнулася з необхідністю внесення змін з метою її адаптації до нових умов. Зокрема, 13 квітня 2022 р. набув чинності Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» [5].

Відповідно до цього закону з початку введення воєнного стану в Україні, тобто з 24 лютого 2022 р., призупиняється перебіг термінів для здійснення дій, що стосуються охорони прав інтелектуальної власності, а також строків стосовно механізмів набуття цих прав, встановлених законами України. При

цьому перебіг таких термінів продовжується з наступного дня після припинення чи скасування воєнного стану, з урахуванням часу, який минув до моменту їх призупинення. Таким чином, призупинення перебігу строків для охорони прав ІВ дозволяє уникнути втрат для авторів та власників прав, надаючи їм можливість відновити свої права після завершення воєнного стану [6, с. 740].

Нововведення законодавства стосувалися й того, що відповідна дія щодо продовження або підтримання чинності майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт ІВ вважається вчиненою вчасно за умови, що вона здійснена не пізніше 90 днів зі дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану [5]. Встановлення такого терміну дозволяє авторам і власникам прав організувати свої справи і у належний спосіб подати документи для продовження або підтримання своїх прав. Надання додаткового часу, на наш погляд, є логічним кроком, що враховує реалії та труднощі, з якими стикнулися правовласники під час воєнного стану. Щодо майнових прав інтелектуальної власності, термін дії яких спливає на день введення воєнного стану в Україні або під час його дії, такі права залишаються чинними до наступного дня після припинення чи скасування воєнного стану.

Слід зазначити, що законодавець зауважив, що правила зупинення перебігу термінів не мають наслідком зупинення дії свідоцтв, патентів, які засвідчують факт виникнення прав інтелектуальної власності, а також відповідних прав ІВ, які продовжують діяти і можуть реалізовуватися суб'єктами права інтелектуальної власності у повному обсязі. Продовження дії прав інтелектуальної власності дозволяє правовласникам реалізувати свої інтереси, такі як використання, ліцензування або продаж патентів і свідоцтв. До того ж, фізичні та юридичні особи можуть подавати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо), надання яких встановлено спеціальними законами та підзаконними актами в галузі інтелектуальної власності, не пізніше 90 днів зі дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, без сплати зборів за поновлення, подовження або продовження відповідних строків [5].

Водночас важливо брати до уваги й те, що строки для здійснення дій, пов'язаних із охороною прав інтелектуальної власності, а також терміни щодо процедур набуття цих прав врегульовуються не тільки законодавством України, але й міжнародними угодами та договорами, щодо яких Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість [7, с. 8].

Вважаємо, що наведені зміни законодавства в умовах воєнного стану є критично важливими для підтримання економічної стабільності в країні. Інновації та творчість є рушійними силами розвитку економіки, а законодавчі зміни, що забезпечують продовження прав на об'єкти ІВ, допомагають зберегти впевненість бізнесу та інвесторів у своїх інвестиціях навіть у складних умовах. Гнучкість правозастосування також є важливою складовою

цих нововведень, що дозволяють фізичним і юридичним особам оперативно реагувати на зміни в обставинах та подавати документи для продовження прав без сплати зборів, що значно знижує фінансовий тягар для підприємств під час воєнного конфлікту.

Зміни до законодавства сприяють і відновленню прав інтелектуальної власності після війни. Надаючи можливість продовження термінів для вчинення дій, пов'язаних із охороною прав ІВ, вони забезпечують шлях для повернення авторів, винахідників та підприємців до нормального режиму роботи та реалізації своїх прав після завершення конфлікту. Крім того, ці зміни відповідають міжнародним стандартам захисту прав інтелектуальної власності. Як учасник міжнародних угод, Україна має зобов'язання забезпечувати належний захист прав ІВ, а запроваджені зміни можуть розглядатися як крок до виконання цих зобов'язань навіть в умовах збройного конфлікту.

Отже, захист права інтелектуальної власності під час війни є складним, але надзвичайно важливим завданням. Порушення прав ІВ мають серйозні наслідки для економіки та інноваційного розвитку країни. У зв'язку з цим важливо адаптувати законодавство, зміцнювати міжнародне співробітництво, адже лише спільними зусиллями можна забезпечити ефективний захист інтелектуальної власності в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
5. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>.
6. Симонян Ю. Ю. Зміни у сфері інтелектуальної власності у період воєнного стану в Україні. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.) : у 2 т. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 738–741.
7. Кодинець А. Нормативні засади правової охорони інтелектуальної власності в умовах дії воєнного стану в Україні. *Теоретичні проблеми права*. 2022. № 4. С. 5–10.

Мар'яна БОЖИК

здобувач вищої освіти ННІ права та
правоохоронної діяльності

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Леся ХОМКО**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.

У ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» зазначено, що інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [2].

На підставі Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» можна відмітити, що правовий документ спрямований на інноваційну модель розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Для досягнення успіху в пріоритетних сферах інновацій в Україні необхідно, щоб органи виконавчої влади на всіх рівнях створили умови, що максимально сприяли б розвитку зазначених сфер. Це передбачає активну підтримку відповідних проєктів, зосередження на них фінансових, економічних та інтелектуальних ресурсів, а також створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності [3].

У той же час у ст. 325 Господарського кодексу України (далі – ГК України) зазначено, що інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя [1]. Положення ГК України встановлюють види інноваційної діяльності, закладають основи щодо господарсько-правового регулювання питань інвестування інноваційної діяльності, державного регулювання інноваційної діяльності, державних гарантій інноваційної діяльності, державної експертизи інноваційних проєктів, містять положення щодо договору на створення і передачу науково-технічної продукції.

Формами інвестування інноваційної діяльності є державне (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів відповідно до закону; комерційне інвестування, що здійснюється суб'єктами

господарювання за рахунок власних або позичкових коштів з метою розвитку бази підприємництва; соціальне інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер; іноземне інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами; спільне інвестування, що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами чи іноземцями [5, с. 705].

Відповідно до ст. 327 ГК України інноваційна діяльність здійснюється за такими напрямками: проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції; розробка, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології; розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища; технічне переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології. Проте варто зазначити, що перелік видів інноваційної діяльності, наведений у ст. 327 ГК України, не може бути вичерпним, оскільки наукова діяльність постійно розвивається, а науково-технічний прогрес невинно рухається вперед і розширюється. Зважаючи на сучасні умови та розвиток, можуть з'являтися нові види інноваційної діяльності, які потребуватимуть відповідного правового регулювання [6, с. 705].

На підставі аналізу економічного та правового змісту поняття «інноваційна діяльність» науковці виокремлюють правові ознаки останньої:

1. Це суспільні відносини у сфері використання і комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок і випуску на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;

2. Зазначені відносини мають комплексний міжгалузевий господарсько-правовий характер;

3. Суб'єктами інноваційної діяльності є фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проєктів;

4. Інноваційна діяльність виходить за національні межі і розвивається як на території України, так і за її межами;

5. Інноваційна діяльність врегульовується як нормами національного законодавства, так і нормами міжнародного права [5, с. 708].

Водночас варто відмітити, що держава Україна не використовує механізми стимулювання та заохочення, такі як субсидії, гранти, субвенції, пільгові позики, закріплені законодавством, що активно застосовуються у більшості розвинених країн світу [7].

Тому для вирішення цієї проблеми, з огляду на досвід організації інноваційних процесів у інших країнах світу, пропонується або застосування

інновацій, які вже створені за межами конкретного господарюючого суб'єкта шляхом укладення між зацікавленими суб'єктами інноваційних договорів, або саме технологічне співробітництво шляхом об'єднання зусиль суб'єктів в інноваційному розвитку шляхом створення технологічних парків, технополісів; створення нових компаній інноваційного спрямування.

Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року наголошує, що реалізація стратегії дасть змогу до 2030 р. утворити національну інноваційну екосистему і забезпечити розвиток та ефективну взаємодію елементів національної інноваційної екосистеми, що зможе стати рушієм прискореного економічного зростання, сприятиме впровадженню нових технологічних рішень [4].

Деякі дослідники зазначають, що з метою систематизації та уніфікації інвестиційного законодавства, забезпечення прозорості та зрозумілості державної політики та засад правового регулювання у сфері інвестиційної діяльності необхідно розробити Інвестиційний кодекс України [8]. Було представлено проєкт Інноваційного кодексу України, підготовлений робочою групою, що була створена спільним розпорядженням Адміністрації Президента України та президії Національної академії правових наук України. Відповідно до ч. 2 ст. 5.5.3 вищевказаного проєкту інноваційними є послуги, які надаються з використанням нових розробок, що набули ролі інновацій. Тобто «інноваційність» цієї послуги розглядається саме в способі її надання (нові технології, методи та інструменти). Це визначення не повною мірою розкриває сутність інноваційних послуг та є недостатнім, оскільки розпливчато окреслює правову природу зазначеної категорії, та потребує розширення [9, с. 150].

Оновлення господарського законодавства слід здійснювати не шляхом нарощування та розпорошення його норм, що не дасть змоги ефективно здійснювати економічну політику, а в напрямі його кодифікації, що передбачає, зокрема, зменшення в ньому кількості бланкетних норм та одночасне доповнення нормами прямої дії та відсиланнями на конкретні закони. Варто зауважити, що до базових перспективних напрямів модернізації господарського законодавства слід віднести такі: приведення у відповідність до норм європейського законодавства у сфері господарської діяльності, запровадження механізму правового регулювання стратегічних галузей економіки в особливий період, усунення множинності та дублювання норм господарського законодавства в різних нормативно-правових актах, усунення колізійності норм господарського законодавства тощо [10].

Особливістю кодифікації за теперішніх умов ведення суспільної діяльності в Україні є те, що вона має здійснюватися з метою імплементації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу та його країн-учасниць задля прискорення процедури вступу держави до об'єднаної Європи.

До перспективних напрямів удосконалення законодавства у сфері

інноваційного підприємництва можна віднести:

- 1) удосконалення законодавчого визначення ключових понять у сфері інноваційного підприємництва;
- 2) уточнення законодавчих вимог до правового статусу суб'єктів інноваційного підприємництва;
- 3) уточнення правових форм і умов здійснення інноваційного підприємництва;
- 4) законодавче удосконалення договірної регулювання інноваційного підприємництва в частині врегулювання спеціальних договірних конструкцій;
- 5) законодавче закріплення державної підтримки інноваційного підприємництва [6].

Перспективою подальших досліджень у цій сфері можуть стати наукові розвідки щодо розвитку інвестиційної діяльності у період повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#n9>.
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
4. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-r#Text>.
5. Омельченко А. В., Кожура Л. О., Чорна В. Г. Суспільні відносини у сфері інноваційної діяльності як предмет правового регулювання. *Наукові перспективи*. 2024. № 8 (50). С. 702–710.
6. Сичук І. В. Щодо законодавчої основи господарсько-правового забезпечення інноваційного підприємства. *Правничий часопис*. 2024. № 1. С. 167–179.
7. Коваленко І. Аналіз проблем регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Слово національної школи суддів України*. 2022. № 1–2 (38–39). С. 161–170.
8. Гуменна К. Систематизація інвестиційного законодавства України. *Демократичне врядування*. 2013. Вип. 12. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_39.
9. Шапошник А. О. Сучасний стан нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності та діяльності з надання послуг в інноваційній сфері в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2019. Вип. 58. Т. 1. С. 148–151.
10. Серебряк С. В. Реформування господарського законодавства в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1 (47). С. 305–321.

Володимир БОЙКО

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ, ЩО ПОРОДЖУЮТЬ ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Термін «господарський договір» широко застосовується у законодавстві, наукових дослідженнях та господарській практиці. У Господарському кодексі України цьому поняттю присвячена глава 20 «Господарські договори» (ст. ст. 179–188). Відповідно до ст. 626 Цивільного кодексу України договір визначається як домовленість між двома або більше сторонами, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків [1].

Однією з найпоширеніших підстав виникнення господарських зобов'язань є господарський договір. Зміст господарського договору становлять його умови, визначені за угодою сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови відповідно до законодавства [2].

Майново-господарські зобов'язання, що виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання та іншими юридичними особами, які не здійснюють господарську діяльність, також базуються на господарських договорах і формують господарсько-договірні зобов'язання [3].

Господарський договір, на відміну від цивільно-правового, досить часто стосується не лише приватних, а й публічних інтересів, тобто його норми впливають не лише на сторони договору, а й на інтереси держави та суспільства. Саме тому визначення господарського договору відрізняється певною мірою від визначення цивільно-правового договору. Так, господарський договір – це зафіксовані в спеціальному правовому акті (документі) на підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб), що ґрунтуються на оптимальному врахуванні інтересів сторін і загальногосподарського інтересу [4, 5, с. 244].

Кабінет Міністрів України, а також уповноважені ним чи законом виконавчі органи влади можуть пропонувати суб'єктам господарювання

зразкові умови господарських договорів (так звані примірні договори), а в окремих випадках, передбачених законодавством, затверджувати типові договори.

Таким чином, укладання господарського договору стає обов'язковим для сторін, якщо він базується на державному замовленні, виконання якого передбачено законом як обов'язкове для суб'єкта господарювання. Також договір є обов'язковим у разі, якщо це прямо зазначено у законі для певних категорій суб'єктів господарювання, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування.

При укладанні господарських договорів сторони можуть визначати їхній зміст на основі таких підходів:

- вільне волевиявлення, коли учасники мають право узгоджувати будь-які умови договору на власний розсуд, за умови, що вони не суперечать законодавству;
- примірний договір, який рекомендується органом управління для використання суб'єктами господарювання. У цьому випадку сторони можуть за взаємною згодою змінювати окремі умови або доповнювати зміст примірного договору;
- типовий договір, затверджений Кабінетом Міністрів України або іншими державними органами у передбачених законом випадках. У такому випадку сторони зобов'язані дотримуватись основного змісту типового договору, проте можуть уточнювати окремі умови;
- договір приєднання, запропонований однією стороною для всіх інших учасників. У цьому випадку суб'єкти, які вступають у договір, не мають права змінювати його зміст.

Крім того, суб'єкти господарювання, які надають послуги в таких сферах, як електроенергія, зв'язок, транспорт, а у випадках, передбачених законом, й інші види послуг, зобов'язані укладати договори з усіма споживачами їхніх послуг чи продукції. Законодавство може визначати обов'язкові умови таких договорів.

Господарські договори укладаються відповідно до норм Цивільного кодексу України з урахуванням специфічних положень Господарського кодексу та інших нормативно-правових актів, що регулюють окремі види договорів [6].

Що стосується істотних умов господарського договору, відповідно до Господарського кодексу України до них належать такі:

- 1) зміст господарського договору визначається умовами, погодженими сторонами для встановлення, зміни або припинення господарських зобов'язань. Це включає не лише умови, на яких сторони досягли згоди, але й ті, які є обов'язковими згідно з чинним законодавством;
- 2) укладення господарського договору вважається завершеним, коли сторони досягли згоди щодо усіх суттєвих умов у визначених законом формі та порядку. Істотними умовами є ті, що визнані важливими відповідно до

законодавства або необхідними для цього виду договору, а також умови, щодо яких одна зі сторін вимагала досягнення згоди;

3) предмет договору, ціна та термін дії договору є обов'язковими умовами, які сторони повинні узгодити у будь-якому випадку при укладенні господарського договору;

4) умови про предмет повинні включати конкретизацію найменування (номенклатури, асортименту), кількості продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їхньої якості. Останні визначаються згідно з обов'язковими для сторін нормативними актами, зазначеними в ст. 15 Господарського кодексу України, або, за їх відсутності, визначаються в договорі з дотриманням вимог, що захищають інтереси кінцевих споживачів;

5) ціна в господарському договорі встановлюється згідно з нормами Господарського кодексу України, іншими законодавчими актами та постановами Кабінету Міністрів України. За домовленістю сторін можуть бути передбачені доплати до ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості або за виконання робіт у терміни, коротші від встановлених нормативів;

6) якщо ціна договору порушує вимоги антимонопольного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від сторін коригування ціни;

7) термін дії господарського договору визначає період, протягом якого існують зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. Умови укладеного договору не поширюються на зобов'язання, що виникли до його укладення, якщо інше не передбачено самим договором. Закінчення терміну дії договору не звільняє сторони від відповідальності за порушення, що мали місце під час його дії.

Згідно з загальним принципом господарський договір укладається у формі одного документа, що підписується обома сторонами. Однак укладення господарських договорів також може бути здійснено спрощеним методом, таким як обмін листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, або шляхом підтвердження прийняття замовлення до виконання, якщо закон не встановлює спеціальних вимог щодо форми та порядку укладення таких договорів.

Будь-яка зі сторін може запропонувати проєкт договору. Якщо проєкт оформлено як єдиний документ, його передають іншій стороні в двох примірниках. У разі згоди з умовами проєкту сторона, що отримала документ, підписує договір згідно з вимогами, зазначеними у ч. 1 ст. 181, і повертає один примірник іншій стороні або відповідає на лист, факсограму тощо протягом двадцяти днів з моменту отримання.

Якщо є заперечення щодо окремих умов договору, сторона, яка отримала проєкт, складає протокол розбіжностей, що фіксується в самому договорі, і протягом двадцяти днів надсилає другій стороні два примірники протоколу разом із підписаним договором.

У такому випадку сторона, яка отримала протокол розбіжностей,

повинна протягом двадцяти днів розглянути його, вжити необхідних заходів для врегулювання суперечок з іншою стороною та внести всі прийняті пропозиції до договору. Ті розбіжності, що залишились нерозв'язаними, необхідно передати в суд протягом того самого терміну, якщо інша сторона погоджується з таким кроком.

Згода сторін щодо всіх або частини умов, зазначених у протоколі розбіжностей, повинна бути оформлена письмово, наприклад, у вигляді протоколу узгодження розбіжностей або через листи, телеграми, телетайпограми тощо. Якщо одна зі сторін, яка отримала протокол розбіжностей щодо умов договору, що базується на державному замовленні або є обов'язковим для укладення відповідно до закону, не передасть в установлений двадцятиденний термін до суду неврегульовані розбіжності, то пропозиції іншої сторони вважаються прийнятими.

У разі, якщо сторони не можуть домовитися щодо всіх істотних умов господарського договору, такий договір не вважається укладеним. Якщо одна зі сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки цих дій визначаються відповідно до норм Цивільного кодексу України.

Щодо попередніх договорів важливо зазначити таке:

- за попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується протягом певного терміну, але не пізніше року після укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, визначених попереднім договором;
- попередній договір повинен містити умови, що дозволяють визначити предмет і інші істотні умови основного договору. Для укладення попереднього договору не застосовується загальний порядок укладення господарських договорів;
- якщо одна зі сторін, уклавши попередній договір, отримала проєкт основного договору від іншої сторони, але ухиляється від його укладення, друга сторона може вимагати його укладення в судовому порядку;
- зобов'язання укласти основний договір, передбачене попереднім договором, припиняється, якщо одна зі сторін не надішле проєкт основного договору до закінчення терміну, визначеного для його укладення;
- відносини щодо укладення попередніх договорів регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, зазначених у цьому Господарському кодексі України;
- угода сторін про наміри, наприклад, протокол про наміри, не є попереднім договором і не має юридичних наслідків.

Господарські договори за державним замовленням укладаються між спеціально визначеними законом суб'єктами господарювання – виконавцями державного замовлення та органами, уповноваженими від імені держави укладати ці договори (державними замовниками). Вони визначають господарські зобов'язання сторін і регулюють взаємовідносини між замовником і виконавцем щодо виконання державного замовлення. Кабінет

Міністрів України виступає гарантом зобов'язань державних замовників. Процедура укладення таких договорів здійснюється відповідно до ст. 181 Господарського кодексу України з урахуванням особливих вимог, що містяться в законодавчих актах.

Державний контракт укладається шляхом підписання єдиного документа сторонами. У разі ухилення від укладення такого договору порушується господарське законодавство, і це може призвести до відповідальності, передбаченої Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Спори, що виникають через ухилення від укладення договору за державним замовленням, вирішуються через суд.

Виконавець державного замовлення може бути звільнений від зобов'язань за державним контрактом у разі, якщо державне замовлення визнано недійсним у судовому порядку [7].

Щодо укладення господарських договорів на основі вільного волевиявлення сторін слід зазначити, що проєкт такого договору може бути підготовлений за ініціативою будь-якої зі сторін у терміни, узгоджені між ними. Такі договори можуть укладатися в спрощеному порядку або оформлюватися у вигляді єдиного документа із дотриманням вимог ст. 181 Господарського кодексу України.

Господарські договори, укладені на основі примірних або типових договорів, мають виконуватись відповідно до вимог ст. 179 Господарського кодексу України. Вони оформлюються у вигляді єдиного документа, що відповідає вимогам цієї статті та нормативно-правовим актам щодо застосування типових чи примірних договорів.

Таким чином, на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного впливу формується господарський договір, який є основною підставою для виникнення господарських зобов'язань та найпоширенішим інструментом у економічній сфері. Цей договір забезпечує взаємодію між суб'єктами господарювання, а також між ними та іншими учасниками господарських відносин. З огляду на конституційний принцип відповідальності держави перед громадянами за свою діяльність та визначення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної правової держави формується правовий порядок у сфері господарства.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Господарське право : навч. практикум / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 507 с.
3. Діяльність суб'єктів господарювання : зб. нормат.-прав. актів / уклад. : Резворович К. Р., Юніна М. П., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 344 с.
4. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с.
5. Господарське право: загальна частина : навч. посібник / кол. авт. : Резворович К. Р.,

Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 262 с.

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

7. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

Вадим БОЛГАРЕНКО

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

**АНАЛІЗ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ БЕЗГОТІВКОВИХ ГРОШЕЙ
ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА**

У межах теорії цивільного права триває багаторічна дискусія щодо правової природи безготівкових грошей. Незважаючи на численні дослідження, юридична доктрина досі не дійшла однозначного висновку. Існують дві основні точки зору. Перша полягає в тому, що безготівкові гроші – це право вимоги клієнта, адресоване до банку. Прихильники другої концепції відстоюють ідею речового права власності на безготівкові кошти, що належить клієнтові банку (власнику рахунку). Для вирішення цієї дискусії слід детально розглянути поняття безготівкових грошей як об'єкта цивільних прав, застосовуючи методи мовного, системного та логічного тлумачення.

Правила мовного тлумачення широко застосовуються у правовій доктрині як первинний етап аналізу будь-якого терміна. У разі відсутності чіткого визначення в законодавстві терміни слід тлумачити відповідно до їхнього значення у спеціальній галузі знань або повсякденній літературній мові.

Законодавство України не містить прямого визначення поняття «безготівкові гроші». Однак у фінансово-економічній сфері під ними розуміють фінанси, що перебувають на банківських рахунках, закріплених за фізичними або юридичними особами. Безготівкові гроші мають такі ознаки:

1) це один із видів грошей нарівні з готівковими; 2) вони здатні вільно трансформуватися у готівкову форму і навпаки; 3) трансформація можлива виключно через банківську систему; 4) вони існують у формі записів на рахунках, відкритих на ім'я клієнтів банків.

Системний підхід дозволяє звузити та уточнити розуміння безготівкових грошей. Законодавство України визначає гроші як «кошти у національній або

іноземній валюті чи їх еквівалент» (абз. 25 ч. 5 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність») [1]. При цьому ст. 3 Закону України «Про платіжні послуги» [2] визначає, що кошти можуть існувати у готівковій або безготівковій формах.

Отже, безготівкові гроші – це: 1) правові вимоги клієнта до банку; 2) записи, що відображають рух цих вимог; 3) об'єкти цивільних прав, які фіксуються на банківських рахунках.

Застосування логіко-семантичного методу при аналізі терміна «безготівкові гроші» дає змогу розглядати останні як один із видів грошей, які існують у нематеріальній формі та відрізняються від речей. Готівкові гроші мають усі ознаки речей, адже вони: 1) є матеріальними об'єктами; 2) підлягають володінню, користуванню і розпорядженню; 3) характеризуються замінністю і визначенням за родовими ознаками.

Законодавство України також підтверджує цей підхід. Наприклад, ст. 1046 ЦК України використовує вираз «грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками» [3]. На відміну від готівкових грошей, які визнаються речами, безготівкові гроші є результатом облікових операцій і фіксуються як записи на рахунках. Вони являють собою: право вимоги клієнта до банку; відповідний обов'язок банку. При цьому передача банку готівкових грошей призводить до припинення права власності клієнта на них і виникнення права вимоги до банку. При передачі речей, визначених родовими ознаками, зокрема готівкових грошей, до набувача переходить і право власності на ці речі. Цей принцип є загальноновизнаним у теорії цивільного права та закріплений у законодавстві України. Зокрема, ст. 1046 ЦК України містить формулювання «передає у власність другій стороні» та «повернути... таку ж суму грошових коштів», що вказує на перехід права власності на передані готівкові гроші. Аналогічні положення закріплені в ч. 1 ст. 1057 і ст. 1058 ЦК України, а також знаходять підтвердження у судовій практиці, де зазначається, що можлива передача права власності на безготівкові кошти [4].

Безготівкові гроші становлять правові вимоги клієнтів до банків, які обліковуються та фіксуються у вигляді записів на банківських рахунках. Вони не є речами, але входять до категорії об'єктів цивільних прав як форма існування грошей поряд із готівковими. Таким чином, безготівкові гроші (грошові кошти) – це правові вимоги клієнта та кореспондуючі правам обов'язки банку, які фіксуються та обліковуються шляхом записів на рахунках у банках.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n132>.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Постанова Судових палат у цивільних та господарських справах Верховного Суду України у справі № 6-352цс16 від 06.04.2016. *ZakonOnline*. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/57035431>.

Вадим БРАЗАЛУК

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ

Патенти становлять важливий інструмент для захисту інновацій та стимулювання технічного прогресу, надаючи винахідникам виключні права на використання своїх винаходів і можливість отримувати прибуток від їх комерціалізації. Однак із часом цей механізм зіткнувся з низкою проблем, зокрема з явищем, відомим як патентний тролінг. Винахідники дедалі рідше використовують патенти для прямої комерціалізації своїх технологій, натомість значна частина патентів стає інструментом спекуляції, що використовується патентними троями. Це явище полягає в тому, що недобросовісні суб'єкти, не маючи наміру використовувати патент для створення продукту, подають заявки на вже відомі або загальноновживані технології з метою подальшого переслідування компаній через судові процеси [1, с. 172].

Термін «патентний тролінг» уперше виник у США на рубежі ХХ і ХХІ століть, коли почали з'являтися компанії, які, не маючи виробничих або дослідницьких потужностей, зосереджувались виключно на накопиченні патентів і поданні судових позовів. Ці фірми, відомі як патентні тролі, скуповували патенти з метою стягнення роялті або заборони використання запатентованих технологій іншими компаніями. Така діяльність приносила значні прибутки, не вимагаючи реального виробництва, досліджень чи розробок, що й стало причиною назви «тролі» – агресивні і безпринципні суб'єкти, що паразитують на інноваціях. Однак у контексті України поняття «патентний тролінг» має дещо інший характер. Українські патентні тролі здебільшого користуються прогалинами в національному законодавстві та недосконалістю системи інтелектуальної власності. Вони не скуповують патенти на винаходи, як це відбувається в США, а самостійно реєструють

об'єкти, які часто вже є загальновідомими або загальноживаними, з метою блокування їх використання або отримання компенсацій. Це породжує значні труднощі для добросовісних виробників, що вимушені зупиняти виробництво або імпорту своєї продукції через патентні претензії таких недобросовісних суб'єктів [2].

Варто наголосити на тому, що виникнення патентного тролінгу ставить під загрозу основні принципи патентної системи. Він не лише підриває її функцію захисту винахідників, але й створює економічний тягар для компаній, що змушені захищати свої права в судовому порядку. Крім того, патентний тролінг негативно впливає на інноваційний клімат, оскільки компанії змушені витратити ресурси на судові тяжби замість інвестування в нові розробки. В Україні патентний тролінг вже давно став прибутковим бізнесом, який найбільше зачіпає імпортерів, призводячи до втрат у їхньому доході. Характерною рисою патентного тролінгу є його інтернаціональний характер, без обмежень на національні кордони. Г. Андрощук зазначає, що суб'єктом патентного тролінгу виступає патентний троль, якого можна визначити як фізичну чи юридичну особу, чия діяльність полягає виключно в організації та забезпеченні систематичного отримання ліцензійних платежів за використання прав, належних їй як власнику патенту на об'єкт права інтелектуальної власності [3, с. 70]. За твердженням Р. Вайкхарі, головною метою патентного троля є придбання патентів для подальшого отримання ліцензійних платежів [4, с. 33].

Патентний тролінг ґрунтується на отриманні патентів на винаходи, корисні моделі або промислові зразки, які не мають новизни або вже перебувають у публічному доступі, з метою вимагання компенсацій у компаній, які використовують подібні технології. Тролі не займаються виробництвом або науково-дослідницькою діяльністю; їхньою метою є виключно отримання прибутку через судові позови або ліцензійні угоди.

Цей вид діяльності особливо поширений у високотехнологічних галузях, де патентування є критично важливим для захисту інновацій. Примітним прикладом є патентування QR-коду, розробленого японською компанією DENSO Wave ще в 1994 році. Патент на цю технологію використовувався для судових позовів проти компаній, що інтегрували зчитування QR-кодів у свої продукти, навіть якщо такі технології стали загальноживаними [2].

В Україні, де патентне право також має суттєві прогалини, з'явилися подібні приклади. Зокрема, масове патентування тривіальних предметів, таких як вішаки для одягу або офісні крісла на коліщатах, призводило до блокування імпорту продукції та затримок на митниці. Патентовласники використовували правовий інструмент для штучного обмеження конкуренції та вимагання платежів від імпортерів [2].

Проблема патентного тролінгу значною мірою зумовлена недоліками в

сучасних патентних системах, які не забезпечують належної експертизи заявок. В Україні, наприклад, патенти на корисні моделі та промислові зразки видаються без поглибленої перевірки новизни або унікальності. Це дозволяє реєструвати патенти на загальновідомі об'єкти, які не мають обґрунтованої новизни, але можуть бути використані для тиску на виробників.

У Сполучених Штатах, де патентна система також піддається критиці, спроби реформування почалися з прийняттям Leahy-Smith America Invents Act у 2013 р. Цей закон надав можливість третім особам впливати на процес експертизи заявок, подавати свої дослідження рівня техніки та заперечувати на етапі розгляду заявки. Це дозволило знизити кількість необґрунтованих позовів від патентних тролів, оскільки їм стало складніше отримувати патенти на тривіальні об'єкти. У передмові до тексту закону сказано, що новий закон «приведе патентну систему США у відповідність до вимог сучасності, буде сприяти розвитку інновацій, створенню нових робочих місць і приведе до економічного зростання держави». Ключовим аспектом цього закону є його міжнародна гармонізація, яка робить процес подання заявок на винаходи, проведення їх експертизи більш узгодженим із патентними відомствами інших країн. Більшість запропонованих змін наближає патентну систему США до міжнародних стандартів, що є дуже важливим для винахідників і компаній, які мають інтереси світового масштабу. Крім того, закон створює нові механізми для захисту патентів і заявок в адміністративному порядку в патентному відомстві [5, с. 63].

Одним із найгучніших прикладів патентного тролінгу в Україні є справа з реєстрацією торговельної марки «Гоу Огле», що дозволила недобросовісному суб'єкту зареєструвати домен google.ua та використати його для вимагання. Хоча компанія Google виграла судовий процес, домен залишився за тролем [6].

Цей випадок ілюструє недосконалість існуючої системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Навіть після виграшу в суді компанія Google не змогла повернути собі домен, що ставить під питання ефективність правової системи у таких ситуаціях. Потрібні більш жорсткі механізми для швидкого усунення подібних порушень, щоб недобросовісні патентонабувачі не змогли отримати вигоду навіть у разі програшу в суді.

З 01 червня 2023 р. в Європейському Союзі запроваджена нова унітарна патентна система (Unitary Patent system) для патентів, виданих Європейським патентним відомством (European Patent Office). Ця система спрямована на оптимізацію процесу патентування в Європі, забезпечуючи винахідникам та інноваційним компаніям спрощену та більш ефективну процедуру захисту їхніх інтелектуальних прав на території ЄС.

Унітарний патент дозволяє отримати єдиний патент, що охоплює всі держави-члени, які беруть участь у цій системі. Це зменшує адміністративні та фінансові витрати, пов'язані з націоналізацією патенту в різних країнах. Замість необхідності підтвердження та підтримання чинності патенту в

кожній окремій державі ЄС заявник може отримати захист своїх прав в рамках одного патенту, що діє на всій території, покритій цією системою. Такий підхід не лише спрощує процедуру, але й підвищує ефективність захисту прав винахідників, дозволяючи їм більш гнучко реагувати на порушення прав інтелектуальної власності. Важливим аспектом унітарної патентної системи є її інтеграція з новим Єдиним патентним судом (Unified Patent Court), який отримав юрисдикцію для вирішення спорів щодо унітарних патентів. Це забезпечує централізовану судову систему, де всі спори щодо порушення прав або дійсності патентів можуть розглядатися в одному судовому органі, що зменшує ризик виникнення суперечливих рішень у різних національних судах. Єдиний патентний суд також спрощує процес правозастосування, оскільки рішення, винесене цим судом, має силу на всій території держав, що беруть участь у системі унітарного патенту. Таким чином, нова унітарна патентна система сприяє гармонізації патентного права в Європі, роблячи процес патентування доступнішим і ефективнішим для європейських і міжнародних винахідників та інноваційних компаній. Вона забезпечує спрощення адміністративних процедур і підвищує надійність судового захисту патентних прав, що особливо важливо в умовах сучасної економіки, заснованої на інноваціях [7].

Отже, патентний тролінг є суттєвою загрозою для ефективного функціонування системи інтелектуальної власності, оскільки сприяє спекулятивному використанню патентних прав і підриває інноваційну діяльність. Це явище порушує основні принципи патентного права, зокрема забезпечення захисту винаходів та стимулювання технічного прогресу, перетворюючи патенти на інструмент для неправомірного отримання вигоди через судові переслідування або ліцензійні угоди. Міжнародна практика демонструє, що ефективна протидія патентному тролінгу вимагає комплексних реформ, спрямованих на удосконалення патентної системи. До таких реформ належать: підвищення стандартів патентної експертизи, вдосконалення законодавчих механізмів запобігання зловживанням патентними правами, а також створення централізованих органів для вирішення патентних спорів, як це відбувається в межах Єдиної патентної системи ЄС. В українському контексті боротьба з патентним тролінгом також вимагає суттєвого реформування національного законодавства про інтелектуальну власність, зокрема в аспекті поліпшення якості експертизи та запровадження ефективних правозастосовчих механізмів. Без належного реагування на цю проблему з боку держави та міжнародної спільноти патентний тролінг продовжуватиме створювати додаткові ризики для розвитку національних і міжнародних інновацій.

Список використаних джерел

1. Кірін Р. С., Хоменко В. Л., Коросташова І. М. Патентологія : навч. посібник. Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2015. 424 с.
2. Охромєєв Ю. Патентний тролінг – ахіллова п'ята системи охорони інтелектуальної власності в Україні. *Юридична Газета online*. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/patentniy-troling--ahillesova-pyata-sistemi-ohoroni-intelektualnoyi-vlasnosti-v-ukrayini.html>.
3. Андрощук Г. О. Патентний тролінг проти інновацій: стан, тенденції, загрози. *Право та інноваційне суспільство*. 2013. № 1. С. 70–88.
4. Vaikhari R. The Effect of Patent Trolls on Innovation: A Multi-Jurisdictional Analysis. *Indian Journal of Intellectual Property Law*. 2008. Vol. 1. P. 33–48.
5. Андрощук Г. О., Работягова Л. І. Реформа патентної системи США: аналіз змін. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 3. С. 61–69.
6. Патентні війни і патентний тролінг в Україні: юридичні аспекти. *Kydalov & Partners*. URL : <http://surl.li/ylyzab>.
7. Ортинська І. В Євросоюзі запрацював новий єдиний (унітарний) патент і суд. *LigaZakon*. URL : https://biz.ligazakon.net/analytics/221757_v-vrosoyuz-zapratsyuvav-noviy-diniy-untarniy-patent--sud.

Марія БРУСЕНЦЕВА

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЖЕРТВАМ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Збройна агресія рф, що розпочалася у 2014 р. з окупації Криму та частини сходу України, а з 24 лютого 2022 р. перейшла у стадію повномасштабного вторгнення, спричинила масштабні соціальні, екологічні та економічні збитки. Особливо постраждало цивільне населення, якому завдано значної майнової та моральної шкоди.

За даними Світового банку, загальний обсяг збитків, спричинених повномасштабною агресією рф, оцінюється у 486 мільярдів доларів США [1].

У цьому контексті важливим є не лише притягнення росії до відповідальності за міжнародні злочини, але й створення ефективного механізму захисту прав постраждалих. Особливо важливим є відшкодування як майнової, так і моральної шкоди, завданої агресією. Проблема компенсації збитків, спричинених державою-агресором, потребує глибокого теоретичного

та практичного аналізу.

Щодо правового аспекту, механізм відшкодування шкоди регулюється як нормами міжнародного права, так і положеннями національного законодавства України. Справді, багато статей і правових норм присвячено питанню відшкодування моральної шкоди в контексті збройного конфлікту, а саме:

1. Міжнародне право.

Основним джерелом у цьому контексті є Проект статей «Про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» (ARSIWA), розроблений Комісією з міжнародного права ООН. Зокрема, у ньому закріплено такі положення:

- Стаття 1 – держава несе відповідальність за свої міжнародно-протиправні дії [2, с. 8];
- Стаття 31 – зобов'язує державу-агресора відшкодовувати шкоду в повному обсязі, включно з матеріальним і моральним аспектами;
- Стаття 34 – визначає форми репарацій (реституцію, компенсацію та сатисфакцію);
- Стаття 37 – зосереджується на сатисфакції як способі відшкодування моральної шкоди;
- Стаття 49 – дозволяє потерпілій державі вживати контрзаходів для забезпечення виконання зобов'язань.

Також важливу роль відіграють норми міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи. Вони встановлюють, що жертви порушень гуманітарного права мають право на компенсацію шкоди.

Не можна обійти увагою і Європейську конвенцію з прав людини, зокрема її статтю 41, яка передбачає справедливу сатисфакцію потерпілій стороні;

2. Національне законодавство України:

- Цивільний кодекс України (ст. 23) визначає моральну шкоду як фізичні та психологічні страждання або втрату репутації, передбачаючи можливість її компенсації. Стаття 1167 забезпечує відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями;

- Кримінальний кодекс України:

- стаття 438 передбачає відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, зокрема щодо цивільного населення.

- стаття 441 розглядає наслідки екоциду, зокрема моральну шкоду;

- закони України, наприклад, «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», також встановлюють право постраждалих на компенсацію завданих збитків [2, с. 22].

На жаль, забезпечення ефективного відшкодування моральної шкоди стикається з низкою проблем, таких як відсутність чітких механізмів оцінки розміру моральної шкоди, складнощі з доказуванням моральної шкоди в суді,

політичні та юридичні перешкоди у виконанні рішень міжнародних судів.

Особливе місце на шляху до відшкодування збитків, завданих рф, займає юрисдикційний імунітет держави. Цей принцип полягає в тому, що держава не підлягає юрисдикції іншої держави без її згоди. Саме через це рф намагається уникнути відповідальності навіть за міжнародно-протиправні дії [3, с. 550].

Юрисдикційний імунітет базується на міжнародному праві та закріплений у таких документах:

- Європейська конвенція про імунітет держав (1972 р.);
- Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності (2004 р.).

Юрисдикційний імунітет, закріплений у Європейській конвенції про імунітет держав (1972 р.) та Конвенції ООН (2004 р.), гарантує, що держава не може бути притягнута до відповідальності за дії, що виконуються в межах її суверенітету (*acta jure imperii*). До 2022 р. українські суди дотримувалися імунітету рф, але постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 р. змінила цей підхід, посилаючись на «деліктний виняток», який дозволяє відмову від імунітету у випадку правопорушень.

Навіть міжнародні суди стикаються з проблемою імунітету. Так, у справі «Юрисдикційні імунітети держави» (Німеччина проти Італії, 2012 р.) Міжнародний суд ООН підтвердив, що навіть дії, які порушують міжнародне право, не знімають імунітет; рф може використовувати цей прецедент для уникнення відповідальності.

Навіть якщо суди ухвалюють рішення на користь постраждалих, їх виконання є проблематичним. Імунітет рф поширюється також на її майно за кордоном, що ускладнює примусове стягнення компенсацій.

Одним із рішень є створення міжнародного компенсаційного механізму. Так, реєстр збитків, завданих агресією рф, відкритий у 2024 р., дозволив постраждалим подавати заяви про відшкодування. Однак його мандат охоплює лише події після 24 лютого 2022 р. Також цей механізм дозволяє використовувати конфісковані активи рф для компенсацій [4, с. 691].

Варто погодитись із думкою авторів навчального посібника «Відшкодування завданої шкоди», що «чинне цивільне законодавство містить два так звані генеральних деліктів, тобто обов'язку-відповідальності, що формалізовані у ст. 1167 та 1168 ЦК України. Усі інші статті цього розділу ЦК України лише деталізують випадки застосування цивільно-правової деліктної відповідальності, що викладені у зазначених двох нормах ЦК України. При цьому відповідальність за шкоду за правилами генерального делікту настає при наявності одночасно чотирьох умов, за наявності яких законодавець визнає можливість настання відповідальності. Ними є самий шкідливий наслідок, протиправна діяльність заподіювача шкоди, вина суб'єкту заподіяння шкоди та сам суб'єкт, об'єктивований учасником цивільних правовідносин.

Якщо визначені вище умови спробувати застосувати для випадків виникнення відповідальності за шкідливі наслідки воєнної агресії, виникнуть протиріччя, виключний характер самого факту воєнної агресії, такий, що не відображає звичайні обставини настання цивільно-правової відповідальності.

Факт, що суб'єкт цивільно-правової деліктної відповідальності делінквент-агресор на сьогодні фактично виключений зі складу правовідносин позадоговірної відповідальності, оскільки ані персональна відповідальність фізичної особи, ані відповідальність юридичної особи країни агресора не можуть бути застосовані для випадків відповідальності за воєнну агресію з огляду на єдиний замисел делінквенту – військового правопорушника» [5, с. 26].

До речі, одним із важливих чинників є те, що росія як постійний член Ради Безпеки ООН має право вето, що дозволяє їй блокувати будь-які рішення, спрямовані на ініціативи, які могли б стати основою для системного механізму відшкодування збитків Україні. Отже, незважаючи на ініціативи, спрямовані на використання заморожених російських активів для компенсацій, право вето дозволяє рф уникати ухвалення рішень на рівні ООН.

На сьогодні у міжнародному праві немає універсального інструменту, що дозволив би автоматично стягувати репарації з держави, яка відмовляється визнавати свою відповідальність. На жаль, міжнародні суди можуть ухвалювати рішення, але не мають механізмів примусового виконання.

Отже, відшкодування моральної шкоди жертвам збройного конфлікту, спричиненого агресією рф, стикається з численними перешкодами. Відсутність ефективних механізмів примусу до виконання рішень міжнародних судів і політична позиція рф, яка блокує ініціативи щодо компенсацій, залишають постраждалих без належного відшкодування. Це не лише ускладнює процес відновлення справедливості, але й підриває довіру до міжнародних правових інститутів.

Список використаних джерел

1. Заява «Групи семи»: Росія має сплатити Україні за збитки \$486 млрд. *Суспільне. Новини*. URL : <https://suspilne.media/768781-proekt-zaavi-grupi-semi-rosia-mae-splatiti-ukraini-za-zbitki-486-mlrd/>.
2. Кончаківська А. Політико-правові та управлінські аспекти відшкодування збитків, завданих Україні внаслідок воєнної агресії Російської Федерації : магістер. робота : 281 «Публічне управління та адміністрування». Львів, 2024. 61 с.
3. Чубук Є. П., Грабинський М. І. Міжнародно-правове регулювання відшкодування збитків, завданих Україні агресією рф. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Право»*. 2024. № 7 (25). С. 546–561.
4. Чорний В. Репарація як один із можливих механізмів відшкодування збитків, завданих збройною агресією рф проти України. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 6 (34). С. 687–697.
5. Резворович К. Р., Фролов М. М., Нагорна О. О., Логінова М. В. Відшкодування завданої шкоди : навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2024. 26 с.

Сергій БУЛАВКА

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ЮВЕНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

У сучасних умовах діти є найбільш вразливою категорією населення, їхні реакції на застосування кримінальних процесуальних, адміністративно-правових, поліцейських та інших заходів часто є неадекватними. Саме тому забезпечення прав і свобод дітей завжди має бути у пріоритеті діяльності органів державної влади. Відповідно, в адміністративно-правовій сфері важливим є визначення основних принципів роботи спеціального підрозділу Національної поліції України, що займається охороною дитинства, – ювенальної превенції.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що вона підкреслює роль правоохоронних та судових органів у боротьбі зі злочинністю серед неповнолітніх. Крім того, втручання поліції є важливим для кримінального захисту, проте ефективне прийняття судових рішень має не менше значення для формування результатів реабілітації та зниження рівня рецидивів. Пристосування втручання до потреб людини та суспільства, сприяння партнерству між зацікавленими сторонами є складними кроками до розробки загальних стратегій боротьби з підлітковою злочинністю [2].

Головною метою Національної поліції України, згідно з Законом України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р., є служіння суспільству через захист прав і свобод людини, протидію злочинності, а також забезпечення громадської безпеки і порядку [1]. З-поміж інших важливих принципів роботи поліції можна виділити відкритість і прозорість, а також співпрацю з населенням на основі партнерства. Це, в свою чергу, створює умови для відновлення довіри до цього правоохоронного органу та його законної діяльності, яка насамперед орієнтована на обслуговування громадян у сфері забезпечення правопорядку.

Слід зазначити, що принципи діяльності поліції значною мірою пов'язані з принципами державного управління в цілому.

Тут слід дослідити більш детально погляди Л. Радченко, яка запропонувала, зокрема, такі принципи державного управління: пріоритет державної політики, верховенство права, об'єктивність, пропорційність,

відсутність зловживань владою, ефективність, субсидіарність [2]. Зважаючи на те, що підрозділи ювенальної поліції представляють державу, їхня діяльність має ґрунтуватися на законах і принципах державного управління, в яких механізм державного управління являє собою чітко структуровану послідовність дій, реалізація яких забезпечується представниками ювенальної превенції.

Важливим суб'єктом превентивної діяльності у сфері захисту прав дитини є ювенальна поліція. Нормативно-правове забезпечення діяльності поліції у роботі з дітьми охоплює міжнародні стандарти та національне законодавство.

В умовах воєнного стану роль ювенальної превенції стає ще більш актуальною та важливою. Це пов'язане з тим, що під час війни порушуються всі права дитини. Зараз на працівників ювенальної превенції покладено надзвичайно складну місію: повернути маленьким українцям вкрадене дитинство, допомогти їм звикнути до нового життя та зробити все, щоб цей світ був для них безпечним. Працівники ювенальної поліції щодня вивчають нові процедури захисту неповнолітніх. Категорія дітей, із якими працює ювенальна поліція, досить різна: діти з інституційних закладів, шкіл-інтернатів, спеціалізованих дитячих будинків, діти, які разом із родичами або іншими особами, які їх супроводжують, переїжджають у безпечніші місця [3, с. 11–12].

Превентивна діяльність ювенальної поліції охоплює широкий спектр обов'язків, спрямованих на підтримку громадської безпеки та сприяння добробуту громадян. Запобігання злочинності є наріжним каменем: офіцери поліції беруть участь у видимому патрулюванні, нагляді та інформаційно-роз'яснювальній роботі з громадянами, у цьому випадку – неповнолітніми, спрямованій на запобігання потенційній злочинній діяльності в майбутньому. Вони також навчають громадськість стратегій запобігання злочинності, сприяючи активному підходу до безпеки в районах. Крім того, як правоохоронці, поліцейські реагують на екстрені виклики, розслідують зареєстровані злочини та затримують підозрюваних правопорушників, забезпечуючи швидке вжиття дій і справедливості у випадках протиправних дій. Їхній досвід у зборі доказів і співпраця з іншими органами кримінального правосуддя зміцнюють процес переслідування, сприяючи підтриманню порядку та захисту громадян [3, с. 11–12].

Департамент превентивної діяльності Національної поліції України слід розглядати як спеціалізовану ланку превенції, яка виконує основні завдання щодо попередження та запобігання правопорушенням, вчиненим дітьми [4, с. 112].

Адміністративні (координаційні) методи взаємодії підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України та центрів соціальних служб скеровані на здійснення нагляду за поведінкою неповнолітніх правопорушників, виконання санкцій, встановлені судом, сприяння

реінтеграції таких осіб у суспільство. З метою надання консультацій, забезпечення представництва в суді ювенальна поліція співпрацює з різними професіоналами. Співпрацюючи з громадою, ці офіцери направляють злочинців до програм лікування, прагнуть сприяти зниженню рецидивної злочинності та спрямуванню молодих правопорушників до успішної реінтеграції в суспільство [5, с. 306].

Підсумовуючи, зазначимо, що підтримуємо думку О. Мороз та К. Костовської, які під адміністративно-правовим статусом підрозділів ювенальної превенції розуміють правовий статус підрозділу в системі соціально-правових відносин у сфері внутрішніх справ держави, що визначається через зміст складових елементів підрозділу [5, с. 308].

Роль судової системи та поліції у боротьбі з неповнолітніми злочинцями включає справедливе поводження, профілактику та покращення. Вирішальне значення має співпраця зі школами, громадськими організаціями та соціальними службами. Надання неповнолітнім правопорушникам необхідних ресурсів, таких як консультування та навчання, сприяє успішній реінтеграції. Впровадження науково обґрунтованих практик, у тому числі когнітивно-поведінкової терапії, забезпечує ефективне втручання. Крім того, інвестування в профілактику через програми раннього втручання та громадські ініціативи має першорядне значення для зниження рівня злочинності серед неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.
2. Радченко Л. М. Публічне адміністрування: сутність, принципи і механізми. *Дванадцяті юридичні читання. Держава в суспільно-політичних процесах: виклики і загрози : матеріали міжнар. наук. конф.* (м. Київ, 1-2 черв. 2017 р.). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 354–356.
3. Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посібник / кол. авт. ; кер. авт. кол. А. Є. Фоменко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 180 с.
4. Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції : навч. посібник / за заг. ред. О. І. Безпалової. Харків : ХНУВС, 2022. 204 с.
5. Мороз О. Б., Костовська К. М. Адміністративно-правовий статус підрозділів ювенальної превенції національної поліції як суб'єктів профілактики правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. Вип. 69. С. 304–310.

Ілона БУЯКОВА

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОЗДАТНОСТІ ТА СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Правоздатність і суб'єктивні цивільні права є важливими елементами правового статусу фізичної особи. Вони визначають можливості людини бути учасником правових відносин і реалізовувати свої права у сфері цивільного права.

Згідно з ч. 1 ст. 25 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) цивільна правоздатність – це здатність особи мати цивільні права та обов'язки. Вона виникає від моменту народження, тобто це означає, що кожна особа, незалежно від того, чи здатна вона свідомо діяти або приймати рішення, вже має правоздатність. Наприклад, новонароджена дитина може стати спадкоємцем майна (ст. 1241 ЦК України) або мати опікуна (ст. 58 ЦК України) [2].

Правоздатність не залежить від віку, стану здоров'я чи майнового стану. Це універсальне право закріплюється в законодавстві і є невідчужуваним. Тобто жодні обставини (наприклад, фізичний стан) не можуть позбавити людину її правоздатності. Навіть особа, яка внаслідок хвороби чи нещасного випадку втратила здатність діяти свідомо, продовжує залишатися правоздатною [1].

Правоздатність припиняється з настанням смерті людини. Смерть є юридичним фактом, який констатує завершення існування фізичної особи як суб'єкта правовідносин. Після смерті фізичної особи її права і обов'язки припиняються, окрім тих, що переходять до спадкоємців або визначаються законом, наприклад, зобов'язання перед кредиторами (ст. 1282 ЦК України) [2].

Правоздатність має правовий зв'язок з державою та особою: держава визнає за особою правоздатність та гарантує її, реалізуючи через суб'єктивні права. Однак їх слід відрізняти. Правоздатність є загальною передумовою, що дозволяє людині мати права та обов'язки, бути учасником цивільних правовідносин. В той час як суб'єктивне право є конкретним правом, що виникає у особи за наявності певних юридичних фактів. Також це забезпечена законом міра можливої поведінки особи, яка надає їй можливість здійснювати

певні дії, вимагати певної поведінки від інших осіб, а також звертатися за захистом у разі порушення прав. Наприклад, згідно зі ст. 41 Конституції України змістом правоздатності є можливість фізичної особи бути власником майна на праві приватної власності. Однак суб'єктивне право на певне майно виникає лише на підставі юридичних фактів, таких як укладення договору купівлі-продажу, успадкування. Зазвичай правоздатність реалізується через конкретні суб'єктивні права, які виникають на підставі цих юридичних фактів [3, с. 202].

Правоздатність відрізняється від суб'єктивних прав тим, що вона є постійною і не може бути передана іншій особі. Стаття 21 Конституції України гарантує, що права та свободи людини є невідчужуваними та непорушними, тобто жодна особа не може передати свою правоздатність іншій людині або відмовитися від неї. Водночас суб'єктивні права, які виникають на основі правоздатності, можуть бути передані в результаті конкретних дій (юридичних фактів). Наприклад, автор має суб'єктивне право на результати своєї творчої діяльності: літературні твори, музичні композиції, патенти на винаходи тощо. Це право можна передати іншій особі через договір ліцензування або продати повністю, передавши всі майнові права на твір або винахід. Або людина, яка отримує спадщину, має суб'єктивне право на майно, яке залишив їй спадкодавець, це право також може бути відчужене – спадкоємець може продати, подарувати або в інший спосіб передати майно, отримане в спадщину.

Також правник В. Головченко зазначав у своїх працях, що суб'єктивні права та правоздатність співвідносяться як можливість та дійсність [4, с. 86]. Щоб зрозуміти цей зв'язок детальніше, розглянемо таку аналогію: можливість – це потенціал, який існує, але ще не реалізований, а дійсність – це вже реалізований потенціал. У контексті права правоздатність – це потенціал особи мати певні права, але для того, щоб цей потенціал став реальністю, повинні бути виконані певні умови, зокрема, повинні відбутися певні юридичні факти.

Отже, правоздатність – це загальна можливість особи мати права та обов'язки, тоді як суб'єктивне право виникає лише за наявності конкретних юридичних фактів. Правоздатність сама собою не дає реальних прав, але створює основу для їх реалізації за певних умов.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Попов Є. О. Деякі питання правової природи дієздатності та розмежування понять «цивільна дієздатність» та «цивільна правоздатність» особи. *Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану : зб. Тез Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 17 трав. 2024 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 202–205. URL : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-60>.

4. Головченко В. Теоретико-прикладні аспекти правоздатності та суб'єктивних прав особи. *Право України*. 2009. № 5. С. 82–87.

Павло ВАЩИШИН

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

**ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ НА ВИКОНАННЯ
ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ**

Слід почати з того, що господарські зобов'язання є важливим елементом правовідносин у сфері господарської діяльності. Вони виникають між суб'єктами господарювання в процесі укладення, виконання або припинення договорів, а також у зв'язку з відшкодуванням шкоди, забезпеченням виконання зобов'язань чи реалізацією інших прав та обов'язків, передбачених законодавством.

Сучасні умови, зокрема глобальні кризи, такі як пандемія COVID-19, військові конфлікти та енергетична криза, значно впливають на господарські зобов'язання, створюючи нові виклики для суб'єктів господарювання. Наприклад, пандемія спричинила масовий перехід до дистанційної роботи та електронних способів укладання договорів, що вимагало від бізнесу адаптації до цифрових інструментів. Війна в Україні поставила питання захисту майнових прав підприємств, які постраждали від збройних дій, а також створила потребу в ефективних механізмах компенсації збитків через втрату активів чи неможливість виконання зобов'язань. Крім того, енергетична криза змушує суб'єктів господарювання переглядати умови договорів, пов'язаних із постачанням енергії, впроваджуючи нові положення щодо форс-мажорних обставин [1].

Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалити господарське законодавство. Зокрема, варто передбачити чіткі регламенти для використання електронних договорів і забезпечення їхньої юридичної сили. Не менш важливим є впровадження механізмів швидкого вирішення спорів, таких як онлайн-медіація чи арбітраж. Для підприємств, які постраждали від військових дій, потрібні додаткові правові інструменти, що дозволять оперативно отримати компенсацію збитків. Адаптація до нових реалій також включає гармонізацію національного законодавства з нормами ЄС, що може

сприяти створенню більш прозорої та ефективної системи господарських відносин.

Поняття господарського зобов'язання бере свій початок у науці господарського права, що розглядає його як одну з ключових правових категорій, що відображає специфічну правову форму господарських відносин. Спочатку визначене в юридичній доктрині, це поняття згодом знайшло своє закріплення у ст. 173 Господарського кодексу України, хоча й зазнало певних змін, пов'язаних із трансформаціями економічної системи. Сучасне визначення господарського зобов'язання дає змогу виділити основні характеристики, які відрізняють його від цивільно-правового зобов'язання.

Тому передусім необхідно визначити поняття «господарські зобов'язання». Ю. Ткачук та Н. Горбов визначають господарське зобов'язання як правовідношення, що виникає між суб'єктом господарювання та іншими учасниками відносин у сфері господарської діяльності на підставі, визначеній Господарським кодексом України. У межах цього зобов'язання одна сторона (зобов'язана сторона або боржник) зобов'язана виконати певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншої сторони (наприклад, виконати роботу, передати майно, сплатити гроші або надати інформацію) або утриматися від певних дій. Водночас інша сторона (управнена сторона чи кредитор) має право вимагати виконання цих обов'язків [2, с. 150–151].

Господарські зобов'язання є тими правовими зобов'язаннями, які виникають між суб'єктом господарювання та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Одна зі сторін, яка є зобов'язаною (боржник), має обов'язок виконати конкретні дії господарського чи управлінського характеру на користь іншої сторони. Ці дії можуть передбачати виконання робіт, передачу власності, здійснення фінансових операцій або подібні зобов'язання. З іншого боку, інша сторона (кредитор) має законне право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язків відповідно до умов угоди чи встановлених правил.

Сутність зобов'язання полягає у здійсненні дій господарського виробничого або регулятивного характеру, які зобов'язана сторона повинна виконати на вимогу управненої сторони, або в утриманні від таких дій. У межах зобов'язальних відносин суб'єктивне право управненої сторони називається правом вимоги, тоді як обов'язок виконання цієї вимоги розглядається як борг [3, с. 378].

Сторони можуть за взаємною згодою конкретизувати або розширити зміст господарського зобов'язання в процесі його виконання, якщо законом не встановлено інше [2, с. 151].

Господарські зобов'язання між особами, що вступають у господарські відносини, регламентуються переважно завдяки укладанню господарського договору.

На наш погляд, поняття «господарський договір» має більшою мірою

доктринальний характер і становить інтерес для науки господарського права. У нормах цивільного та господарського права не закріплено поняття господарського договору.

Виконання господарського зобов'язання передбачає своєчасне та повне здійснення дій, передбачених договором чи законом. У разі невиконання або неналежного виконання можливе застосування заходів відповідальності, таких як стягнення штрафу, пені або компенсація збитків.

Зобов'язання припиняються у випадках їх належного виконання, взаємної домовленості сторін, зарахування зустрічних вимог, неможливості виконання або з інших підстав, визначених законодавством [4, с. 396].

Господарські зобов'язання є ключовим елементом правовідносин у сфері господарської діяльності, які регулюють порядок взаємодії між суб'єктами господарювання. Вони охоплюють широкий спектр дій, зокрема укладення договорів, передачу майна, виконання робіт та забезпечення правового регулювання цих процесів. У сучасних умовах їхнє значення стає ще більш вагомим з огляду на вплив глобальних викликів, як-от пандемія COVID-19, військові дії в Україні та енергетична криза, які змінюють характер реалізації господарських зобов'язань і вимагають перегляду традиційних правових підходів [5].

Пандемія підкреслила необхідність використання цифрових інструментів, таких як електронні договори, а військові конфлікти актуалізували питання компенсації збитків та захисту майнових прав суб'єктів господарювання. Зміни економічного середовища також вплинули на регулювання форс-мажорних обставин і спонукали до вдосконалення господарського законодавства. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, розвиток медіації та арбітражу, а також адаптація нормативної бази до потреб сучасного бізнесу є необхідними кроками для зміцнення стабільності господарських правовідносин.

Таким чином, господарські зобов'язання залишаються центральним інструментом регулювання економічних процесів, які не лише відображають правові аспекти взаємодії суб'єктів господарювання, але й слугують основою для розвитку інноваційних підходів у сфері господарського права. Удосконалення механізмів виконання, забезпечення балансу прав і обов'язків сторін, а також врахування впливу сучасних викликів створюють перспективи для підвищення ефективності господарських зобов'язань у сучасному економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Дротянік О. О. Напрями вдосконалення управління промисловою діяльністю України в умовах кризи : кваліфікац. бакалав. робота : спец. 073 «Менеджмент». Кропивницький, 2024. 62 с.
2. Тимошенко Л. В. Основи зміни, розірвання та припинення господарських договорів. *Modern research in world science : the 11th International scientific and practical conference* (Lviv, January 29-31, 2023). Lviv, 2023. P. 1556–1561.

3. Ткачук Ю. Господарські зобов'язання та господарські договори. *Соціально-відповідальне суспільство: український та європейський контекст розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Мелітополь, 10 груд. 2021 р.). Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2021. С. 150–152.

4. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина : підруч. / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 484 с.

5. Каменський Д. В. Господарські зобов'язання: силабус навчальної дисципліни на 2023-2024 н. р., рівень вищої освіти: другий (магістерський), спеціалізація Юридична служба у сфері господарської діяльності. Бердянськ : Бердянський держ. педаг. ун-т, 2023.

Володимир ВЕРГУН

здобувач вищої освіти ННІ права та
правоохоронної діяльності

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Наталія ГРАБАР**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ПОМЕРЛОЮ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, ЯКА ПЕРЕБУВАЛА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

З початком повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України 24 лютого 2022 р. та введенням правового режиму воєнного стану на всій території країни українське суспільство зіткнулося з викликами, які суттєво вплинули на правові аспекти життя громадян. Одна з таких проблем стосується визнання осіб померлими, особливо тих, які знаходилися або перебували на тимчасово окупованих територіях. Військові дії, окупація окремих регіонів та обмежений доступ до інформації про долю громадян створили ситуації, коли необхідно було розробити спеціальні процедури для встановлення факту смерті осіб, від яких тривалий час немає жодних звісток.

Визнання особи померлою є важливою правовою процедурою, що впливає на реалізацію майнових та інших прав, таких як спадкові та сімейні відносини.

Правовий статус тимчасово окупованих територій визначається на основі кількох нормативно-правових актів, зокрема Конституції України як Основного закону та Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [1]. Ці законодавчі акти встановлюють правила та визначення, які регламентують правовий режим територій, що перебувають під тимчасовою окупацією.

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1-1 цього закону під поняттям «тимчасово окупована російською федерацією територія України» («тимчасово окупована територія») слід розуміти частини території України, в межах яких збройні

формування російської федерації та окупаційна адміністрація рф встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування рф встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації рф.

Тимчасово окупована територія є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції України та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1].

Розглядаючи специфіку процедури визнання особи, яка перебувала на тимчасово окупованій території, померлою, варто зазначити, що у загальному розумінні загибель означає втрату життя, часто передчасну внаслідок нещасного випадку, бойових дій тощо, а під смертю розуміється природний кінець існування живого організму.

У Цивільному процесуальному кодексі України термін «загибель» використовується в контексті наслідків «нещасного випадку або інших обставин, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями техногенного чи природного характеру», а також у контексті «нещасного випадку» та «нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру» [2]. Отже, загибель визначається як результат неприродної смерті, що сталася через випадкові обставини, які не були зумовлені волею загиблого.

Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією був затверджений наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 р. № 309. Це дозволяє заявникам уникнути обов'язку доводити неможливість виконання державними органами своїх повноважень на зазначених територіях [3].

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» процедуру реєстрації смерті проводить орган державної реєстрації актів цивільного стану. Вона може ґрунтуватися на двох основних підставах:

1. Надання документа встановленого зразка про смерть, який видається закладом охорони здоров'я або судово-медичною установою;

2. Рішення суду, яке підтверджує факт смерті особи на певний момент або оголошує її померлою. Згідно з цим законом реєстрація смерті на тимчасово окупованій території можлива виключно на підставі рішення суду, яке підтверджує факт смерті особи [4].

Отримання свідоцтва про смерть і встановлення факту смерті є, на жаль, необхідним. Однак коли йдеться про реєстрацію на тимчасово окупованих територіях, ці процеси можуть ускладнитися. Документи, видані органами та установами на непідконтрольних Україні територіях, можуть бути враховані судом. Вони оцінюються разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку під час розгляду справ відповідно до ст. 317 Цивільного

процесуального кодексу України [2].

Якщо ж говорити про встановлення факту смерті через органи РАЦС на непідконтрольних територіях, повинні бути подані такі документи:

- а) медична довідка про причину смерті, видана закладом охорони здоров'я на непідконтрольній території;
- б) свідоцтво про смерть, видане окупаційними органами;
- в) договір на організацію похорону, свідоцтво про поховання, дозвіл на поховання або витяг з книги реєстрації поховань;
- г) акти про смерть, складені громадянами на територіях, де через активні бойові дії не працюють жодні офіційні органи, фотодокази тощо. До справи можуть залучатися свідки;
- д) документи від слідчих або експертних органів;
- е) свідчення заявників та інших осіб, які допитувалися як свідки;
- ж) інформація з відкритих джерел, засобів масової інформації, соціальних мереж тощо.

Якщо родичі померлого проживають у регіоні, де немає можливості звернутися до органів РАЦС через бойові дії та відсутність роботи державних органів, вони можуть діяти через представника. Повноваження представника мають бути підтверджені нотаріально посвідченою довіреністю відповідно до ст. 244 Цивільного кодексу України або через адвоката [5].

Якщо відсутні підстави для державної реєстрації смерті, орган реєстрації актів цивільного стану має право відмовити у проведенні такої реєстрації за запитом заявника. При цьому необхідно чітко зазначити причини, які заважають проведенню реєстрації. У такій ситуації реєстрація смерті на тимчасово окупованій території буде виконуватися на підставі судового рішення, яке підтверджує факт смерті особи.

Після встановлення факту смерті особи на підставі судового рішення слід акцентувати увагу на регулюванні правових наслідків оголошення фізичної особи померлою. Зокрема, ст. 47 Цивільного кодексу України встановлює ряд обмежень для спадкоємців, зокрема, забороняє їм відчужувати нерухоме майно, яке вони отримали в спадок, протягом п'яти років [5].

Ця правова норма є суттєвою, оскільки вона ілюструє дієвість правових механізмів у контексті визнання особи померлою. Спадкоємці хоча й отримують право на власність, водночас стикаються з обмеженнями щодо відчуження нерухомого майна протягом зазначеного терміну.

Отож, підсумовуючи, зазначимо, що сьогоденні реалії є не лише війною, а й проявом геноциду українського народу. На окупованих територіях люди зазнають неймовірних страждань, зіштовхуючись із жорстоким насильством у всіх його формах. Їхні права та свободи значно обмежуються, а доступ до основних людських потреб стає практично неможливим.

У цьому контексті важливо пам'ятати про особливості визнання померлою особи, яка перебувала на цих територіях. Процес реєстрації смерті

в таких умовах може бути ускладнений, що викликає необхідність звернення до судових органів для підтвердження факту смерті. Це підкреслює важливість захисту прав громадян, які пережили такі важкі обставини.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>.
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Данило ВОЙНОВ

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ПОРЯДОК ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ

В умовах глобалізації та бурхливого розвитку ринкових відносин питання захисту прав споживачів набуває все більшої актуальності. Споживачі, стикаючись із широким асортиментом товарів та послуг, часто стають безпомічними перед недобросовісними виробниками та продавцями. Тому захист прав споживачів є одним із найважливіших аспектів функціонування ринкової економіки та забезпечення соціальної справедливості.

Україна, як і більшість країн світу, переживає процес формування правової держави, де пріоритетним є захист прав і свобод людини та громадянина, у тому числі й прав споживачів. Однак, незважаючи на наявність значного законодавчого поля, присвяченого цій тематиці, споживачі все ще стикаються з численними проблемами.

Так, подекуди мають місце чинники, пов'язані з неякісними товарами та послугами, які можуть завдати шкоди здоров'ю та життю людей. Захистом прав споживачів врегульоване також стимулювання виробників та продавців до виробництва якісної продукції та надання якісних послуг. Важливим є і питання підвищення довіри споживачів. Захищений споживач більш схильний довіряти ринку та здійснювати нові покупки.

Багато споживачів не знають своїх прав та не вміють їх захищати. Часто вони не перевіряють якість товарів перед покупкою, не зберігають чеки та гарантійні талони. Існують певні прогалини та суперечності в законодавстві, які ускладнюють захист прав споживачів. Державні органи недостатньо ефективно контролюють дотримання підприємствами вимог законодавства. Споживачам часто складно довести в суді, що їхні права були порушені.

Варто звернути увагу на те, що захист споживачів передбачає Конституція України. Відповідно до ч. 3 ст. 42 Конституції України держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [1].

Ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» визначає право споживачів на:

- захист своїх прав державою;
- належну якість продукції та обслуговування;
- безпеку продукції;
- необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника;
- обслуговування державною мовою відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;
- відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції, відповідно до закону;
- звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав;
- об'єднання в громадські організації споживачів [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі також мають вичерпний перелік зобов'язань, а саме: перед початком експлуатації товару уважно ознайомитися з правилами експлуатації, викладеними в наданій виробником (продавцем, виконавцем) документації на товар; в разі необхідності роз'яснення умов та правил використання товару – до початку використання товару звернутися за роз'ясненнями до продавця або до іншої вказаної в експлуатаційній документації особи, що виконує його функції; користуватися товаром згідно з його цільовим призначенням та дотримуватися встановлених виробником товару в експлуатаційній документації рекомендацій; з метою запобігання негативним для споживача наслідкам використання товару – застосовувати передбачені виробником в товарі засоби безпеки з дотриманням передбачених експлуатаційною

документацією спеціальних правил, а в разі відсутності таких правил в документації – дотримуватися звичайних розумних заходів безпеки, встановлених для товарів такого роду [2].

Також варто звернути увагу, що стаття 20 Господарського кодексу України передбачає таке: «Кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом» [3].

Зауважимо, що ст. 7 Закону України «Про захист прав споживачів» передбачає гарантійні зобов'язання, тобто виробник забезпечує належну роботу продукції, в тому числі комплектуючих виробів, протягом гарантійного строку, встановленого нормативно-правовими актами чи договором. Гарантійний строк на комплектуючі вироби повинен бути не меншим за гарантійний строк на основний виріб, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами чи договором. Гарантійний строк зазначається в паспорті на продукцію або на етикетці чи в будь-якому іншому документі, що додається до продукції. У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством, має право вимагати: пропорційного зменшення ціни; безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; відшкодування витрат на усунення недоліків товару [2].

Тому споживач має право вимагати від продавця (виробника, виконавця) гарантії того, що якість придбаної ним продукції відповідає вимогам нормативно-правових актів, нормативних документів, умовам договору та інформації про продукцію, наданій продавцем. Вимоги до безпеки продукції, пов'язані з безпекою життя, здоров'я та майна споживачів, встановлюються нормативними документами. Споживачі та їх об'єднання мають право брати участь у розробленні нормативних документів відповідно до чинного законодавства, що забезпечує реалізацію інтересів споживачів при розробленні вимог до якості продукції.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12?find=1&text#Text>.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Руслан ВОЛЬСЬКИЙ

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
АНТИМОНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Двигуном економічного розвитку як окремих суб'єктів, так і всієї ринкової системи в цілому є конкуренція, під якою слід розуміти змагальність товаровиробників за сфери застосування капіталу, ринок збуту продукції та джерела сировини. Суперництво приводить учасників ринку до вимушеної оптимізації своєї діяльності: зниження ціни товару або послуги, поліпшення їхньої якості. Тим самим суб'єкти господарювання намагаються задовольнити потреби клієнтів за мінімально низькими цінами, а споживачі мають право вибору постачальника. Саме рішення окремих споживачів про придбання того чи іншого товару формують зрештою ринковий попит, що визначає разом із ринковою пропозицією рівень рівноважних цін та обсяг реальних продажів. Відповідно до ст. 18 ГК України держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвитку змагальності у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що затверджуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України [1].

Проте у реальній економіці все не так просто. Окремі ланки економічної системи здатні робити вагомий внесок у політику ціноутворення, що, своєю чергою, призводить до монополізації ринку.

Монополія – це крайня форма недосконалої конкуренції, де ступінь монопольної влади є максимальною. Процес монополізації економіки має істотні негативні наслідки: монополії придушують конкуренцію – важливу рушійну силу економічного прогресу, вони здатні збільшувати прибутки, зменшуючи обсяг випуску продукції і підвищуючи її ціну, схильні до

уповільнення науково-технічного прогресу, хижацького використання природних ресурсів та забруднення довкілля, розорюють малий та середній бізнес, монополізують засоби масової інформації (пресу, радіо, телебачення), за допомогою яких впливають на свідомість населення у необхідному їм напрямі, здійснюють тиск на уряд у пошуках неправомірних пільг та привілеїв тощо [2, с. 183].

Господарсько-правова відповідальність за порушення антимонопольного законодавства має комплексний характер, поєднуючи адміністративні, цивільно-правові та фінансово-економічні санкції. Вона базується на нормах Господарського кодексу України, Закону України «Про захист економічної конкуренції» [3], а також на міжнародних стандартах регулювання конкурентного середовища.

До основних видів порушень, які тягнуть за собою відповідальність, належать (ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції»):

- 1) антиконкурентні узгоджені дії;
- 2) зловживання монополією (домінуючим) становищем;
- 3) антиконкурентні дії органів влади (місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю);
- 4) невиконання рішення, попереднього рішення органів АМКУ або їх виконання не в повному обсязі;
- 5) концентрація без дозволу та ін.

Порушення у сфері конкуренції тягнуть за собою такі види відповідальності [3]:

- штрафи (на юридичних осіб, фізичних осіб, групу суб'єктів господарювання) – ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції»;
- примусовий поділ – ст. 53 згаданого закону;
- відшкодування шкоди – ст. 55 зазначеного закону.

Для запобігання порушенням антимонопольного законодавства суб'єкти господарювання повинні дотримуватися принципів добросовісної конкуренції, прозорості у веденні бізнесу та уникати дій, що можуть трактуватися як антиконкурентні. Важливою складовою є підвищення правової обізнаності та впровадження внутрішніх систем моніторингу відповідності антимонопольним нормам.

Забезпечення ефективного контролю за порушеннями антимонопольного законодавства є важливим для створення справедливих умов на ринку, стимулювання конкуренції та підтримки підприємництва. Розвиток антимонопольного законодавства в Україні має на меті не лише запобігання недобросовісним практикам, а й підвищення довіри до умов підприємницької діяльності та стимулювання економічного зростання країни.

Ці аспекти підкреслюють важливість та актуальність впровадження ефективних механізмів контролю та нагляду за дотриманням законодавства про захист конкуренції в Україні.

Господарсько-правова відповідальність за порушення антимонопольного законодавства є важливим елементом правової системи, спрямованим на захист ринкового середовища від зловживань. Застосування відповідних санкцій сприяє підвищенню рівня добросовісної конкуренції, стимулює економічний розвиток та забезпечує рівність умов для всіх учасників ринку.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Даவிдавичене В., Лисенко М. О. Переваги і недоліки діяльності в умовах монополії. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 9-11 лют. 2021 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 183–186.
3. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.

Кирило ГАЛКІН

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ В УКРАЇНІ

Укладення господарських договорів в Україні регулюється Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України. Відповідно до ч. 7 ст. 179 Господарського кодексу України господарські договори укладаються за правилами Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів. Розглядаючи основні особливості та правові аспекти процесу укладення господарських договорів, варто звернути увагу на певні елементи цього процесу [2].

Одним із важливих елементів є сторона договору, тобто підприємство чи організація. Господарські договори укладаються в межах компетенції між сторонами (юридичними особами та фізичними особами-підприємцями), а також між органами державної влади і місцевого самоврядування. Кожна сторона має свої права та обов'язки та самостійно їх реалізує.

Особливу увагу слід приділити процедурі укладання договору, регулюванню узгодження розбіжностей, які виникають при укладанні договорів. Окремо необхідно сказати про особливості укладання господарських договорів на виконання державного замовлення, договорів, що укладаються на ярмарках, відкритих торгах, аукціонах, на біржах тощо [1, с. 245].

Також важливим в аспекті окресленої тематики є форма договору, визначена у ч. 1 ст. 205 Цивільного кодексу України. Проте за загальним правилом саме господарські договори мають бути укладені в письмовій формі, що передбачено ст. 44 Цивільного кодексу України. Це пов'язане з необхідністю зафіксувати деталі договору та захистити права сторін. Достатньо, щоб договір був підписаний обома сторонами. Деякі види договорів (наприклад, договори про передачу майна) повинні бути нотаріально завіреними, а також деякі договори (наприклад, договори про спільну діяльність) підлягають державній реєстрації [6].

Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб (ст. 181 Господарського кодексу України), тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення цього виду договорів [1, с. 246–247].

Слід звернути увагу на те, що загальне визначення договору як домовленості двох чи більше осіб, спрямованої на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків, міститься у цивільному праві. Водночас господарський договір, на відміну від цивільно-правового, досить часто стосується не лише приватних, а й публічних інтересів, тобто його норми впливають не лише на сторони договору, а й на інтереси держави та суспільства [3, с. 122].

Договір не може вважатися підписаним, якщо він не містить істотних умов (ст. 638 Цивільного кодексу України). До таких умов належать: предмет договору, ціна, термін дії, права та обов'язки сторін. Договір може містити додаткові умови, які є не обов'язковими, але важливими для обох сторін. Зміст договору не повинен суперечити чинному законодавству України.

Основними елементами договору є пропозиція та обіцянка. Договір вважається укладеним із моменту прийняття оферти. Відповідно до ч. 2 ст. 638 ЦК України оферта – це пропозиція укласти договір, а обіцянка – це прийняття договору. До укладення договору сторони можуть провести переговори про умови майбутнього договору. Також варто звернути увагу, що у ч. 1 тієї самої статті зазначено, що договір укладається на підставі взаємної згоди з усіх істотних умов. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди [6].

Розглядаючи більш детально актуальні питання, які виникають при укладанні господарських договорів в Україні, варто звернути увагу на такі моменти [4, с. 263].

Однією з особливостей сучасного середовища є запровадження електронного документообігу (ч. 2 абз. 2 ст. 639 Цивільного кодексу України). З розвитком технологій все більше комерційних договорів укладається в електронній формі. Це зручно та економить час і ресурси. Для забезпечення юридичної сили електронних договорів використовуються електронні цифрові підписи, які мають таку саму юридичну силу, як і звичайні паперові підписи. Використання електронних договорів та електронних цифрових підписів регулюється українським законодавством, зокрема Законом України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Необхідно враховувати ризики, пов'язані з безпекою та автентичністю електронних документів. Важливо обрати надійного постачальника послуг електронного підпису та дотримуватися правил, що регулюють електронні документи.

Уся інформація в електронній торговій системі розміщується українською мовою та у разі потреби – англійською або іншими мовами у випадках, коли використання букв українського алфавіту (символів) призводить до спотворення такої інформації. Використання латинських та інших символів під час написання слів кирилицею не допускається. Потенційний покупець та орган приватизації/організатор аукціону отримують доступ до електронної торгової системи через сервіси, які надаються оператором електронного майданчика. Для участі в електронному аукціоні оператор електронного майданчика забезпечує учасника унікальним гіперпосиланням, за яким надається тимчасовий прямий доступ до інтерфейсу модуля електронного аукціону в електронній торговій системі [5, с. 301].

Використання стандартних форм договорів є особливо важливим там, де застосовуються стандартні умови договорів. Багато компаній використовують стандартні форми договорів, розроблені для певних видів діяльності. Хоча це економить час і ресурси, однак може призвести до порушення прав однієї зі сторін. Стандартні умови договорів часто розробляються з урахуванням інтересів однієї сторони, що може спричинити укладання незбалансованих договорів, які обмежують права іншої сторони. Особливу увагу слід приділяти використанню стандартних умов у договорах за участю споживачів, оскільки вони надають додаткові гарантії та права, які не можуть бути обмежені.

Важливим фактором у процесі укладання договорів є захист прав споживачів, зокрема:

- укладаючи договір з підприємцем, споживач користується додатковими гарантіями та правами, передбаченими законодавством України [2];
- підприємець не може включати до договору зі споживачем умови, які порушують чинне законодавство та обмежують права споживача;
- за порушення прав споживачів до підприємця можуть бути

застосовані штрафи та інші санкції;

– підприємець зобов'язаний надавати споживачам повну і достовірну інформацію про свої товари і послуги та умови укладених з ними договорів.

Отже, укладання господарських договорів в Україні регулюється різними нормативно-правовими актами, такими як Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України та інші. Для укладання таких договорів важливо мати статус юридичної або фізичної особи-підприємця. Більшість господарських договорів повинні бути укладені в письмовій формі, а деякі – нотаріально завірені або державно зареєстровані. Договір не може вважатися підписаним, якщо він не містить істотних умов, таких як предмет, ціна, права та обов'язки сторін. Оферта та обіцянка є важливими елементами укладання договору.

Стандартні форми договорів використовуються, але можуть призвести до порушення прав однієї зі сторін. Захист прав споживачів є важливим аспектом, зокрема, стандартні умови договорів зі споживачами не можуть порушувати законодавство та обмежувати права останніх. Крім того, підприємці повинні надавати повну та достовірну інформацію про свої товари та послуги споживачам. Запровадження електронного документообігу сприяє зручності та економії часу та ресурсів, проте вимагає розуміння ризиків, пов'язаних із безпекою та автентичністю.

Список використаних джерел

1. Господарське право : навч. практикум / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 507 с.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Господарське право: загальна частина : навч. посібник / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 262 с.
4. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 262–267
5. Діяльність суб'єктів господарювання : зб. нормат.-прав. актів / уклад. : Резворович К. Р., Юніна М. П., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 344 с.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Катерина ГАЛУШНЕВСЬКА

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВИЙ ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ – ПІДПРИЄМЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У перші дні війни діяльність багатьох підприємств була тимчасово призупинена через невизначеність ситуації та відсутність чіткого бачення майбутнього. Значні труднощі в організації роботи відчули й державні органи, які були змушені обмежити доступ до основних державних реєстрів задля запобігання ризикам несанкціонованого втручання. Проте з часом на територіях, що залишаються під контролем України, бізнес почав поступово відновлювати свою діяльність. Уже за кілька місяців після введення воєнного стану особи, які планували розпочати власну справу, стали активно шукати можливості для реєстрації фізичних осіб – підприємців (далі – ФОП).

Відновлення доступу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб (далі – ЄДР), фізичних осіб – підприємців та громадських формувань дозволило відновити процес реєстрації бізнесу. У березні 2022 р. офіційний портал «Дія» знову почав функціонувати, значно спрощуючи процедуру для користувачів, які мають кваліфікований електронний підпис (далі – КЕП) і доступ до Інтернету. Реєстрація через «Дію» є найзручнішим і найнадійнішим способом, оскільки дозволяє подати документи онлайн, без необхідності особистого відвідування органів реєстрації. Для реєстрації через «Дію» достатньо заповнити електронну форму та підтвердити дані своїм електронним підписом, який можна отримати через банківські сервіси, наприклад, у додатках «Приват24», «Монобанк» або через кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг [6, с. 64]. Цей метод, безумовно, став найоперативнішим і найзручнішим для підприємців: достатньо виконати кілька простих дій онлайн та чекати на підтвердження реєстрації.

Створення ФОП у воєнний час стало доступнішим завдяки впровадженню спрощених процедур та онлайн-сервісів. Це сприяє підтримці підприємництва навіть у складних умовах. Дотримання рекомендацій щодо використання електронних підписів, перевірки доступності реєстраторів і подання документів через вебпортали дозволяє забезпечити оперативність та

безпеку під час реєстрації [2, с. 66]. Крім того, сплата зборів може бути підтверджена скан-копією платіжного документа, що спрощує процедуру, особливо для підприємців у регіонах із ускладненим доступом до банківських установ.

Прийняття Кабінетом Міністрів України постанови від 06 березня 2022 р. № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану», значно спростило процедуру державної реєстрації бізнесу. Відтепер документи для реєстрації ФОП можна надсилати не тільки в паперовій формі через державного реєстратора чи нотаріуса, але й електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку. Головною умовою залишається обов'язковість підписання документів за допомогою КЕП. Це дозволяє максимально пришвидшити процес і мінімізувати контакт із державними установами [3].

Ще однією важливою зміною стало впровадження принципу екстериторіальності реєстрації. Таким чином, ФОП може бути зареєстрована незалежно від свого місця проживання чи місцезнаходження. Однак через воєнний стан не всі державні реєстратори та нотаріуси мають доступ до ЄДР, тому перед поданням документів варто перевірити актуальну інформацію про доступні сервіси. Перелік нотаріусів і реєстраторів, які працюють, розміщений на офіційних ресурсах Міністерства юстиції України.

У сучасних умовах воєнного стану в Україні процедура реєстрації ФОП була адаптована для забезпечення максимальної зручності та оперативності навіть за наявності обмежень. Основні особливості створення ФОП у цей період включають низку важливих нововведень. Відповідно до вищезгаданої постанови Кабінету Міністрів України реєстраційні документи можна подавати в електронному вигляді, вони можуть бути підписані за допомогою КЕП, що значно зменшує необхідність фізичної присутності заявника. Крім того, реєстрація ФОП може здійснюватися незалежно від місця проживання чи локації об'єкта діяльності заявника, що особливо важливо для тих, хто вимушено змінив місце перебування через бойові дії [5, с. 226]. Водночас підприємці, які розпочали свою діяльність під час воєнного стану, зобов'язані протягом місяця після припинення або скасування воєнного стану звернутися до відповідних органів для отримання необхідних дозвільних документів [4, с. 116].

У 2024 році введено нові умови для сплати єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ), який із квітня зріс до 1760 грн на місяць. Слід зауважити, що підприємці, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій, можуть бути звільнені від сплати ЄСВ, однак це вплине на зарахування страхового стажу. Щодо податків, ФОП третьої групи отримали можливість обирати між квартальним і щомісячним звітуванням, що безпосередньо надає більшу гнучкість у фінансовому плануванні [7]. Окрім податкових змін, цифровізація процесів реєстрації

продовжує відігравати важливу роль. Завдяки вебпорталу «Дія» процедура відкриття бізнесу стає ще більш доступною. Для тих, хто потребує фінансового старту, програма «єРобота» пропонує грантову підтримку, що особливо корисно для внутрішньо переміщених осіб, які прагнуть розпочати власну справу. Це дає змогу значно полегшити створення ФОП навіть за умов складної економічної ситуації.

Інновації також стосуються інтеграції сучасних фінансових рішень для підприємців. Зокрема, «Монобанк» запустив нову послугу для фізичних осіб – підприємців – програмний реєстратор розрахункових операцій. Цей сервіс дозволяє дистанційно керувати касовими апаратами, вести облік товарів і послуг, приймати платежі та видавати фіскальні чеки через мобільний додаток. Також система «check by mono» забезпечує формування детальних звітів та аналітики, що сприяє ефективнішому управлінню бізнесом і уникненню штрафів через відсутність традиційних касових апаратів. Це рішення відповідає вимогам сучасного підприємництва та сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій.

Отже, у ході дослідження визначено ключові аспекти, що демонструють унікальність процедур реєстрації ФОП в умовах воєнного стану в Україні, зокрема у 2024 р. Зміни, що сталися за період із початку повномасштабного вторгнення, мають важливе значення для адаптації підприємницької діяльності до сучасних викликів і сприяють розвитку бізнес-середовища навіть у критичних умовах. Запроваджені спрощення, зокрема можливість подачі документів в електронному вигляді, використання вебпорталу «Дія» та принцип екстериторіальності реєстрації дозволили мінімізувати контакти з державними установами й забезпечити оперативність процесу. Завдяки адаптації процедур до воєнних реалій підприємці мають змогу продовжувати свою діяльність навіть у складних обставинах, що сприяє підтримці економіки країни.

Результати проведеного дослідження підкреслюють важливість адаптації бізнес-процесів до кризових умов, а також ефективність цифровізації, інноваційних підходів та державних ініціатив у сприянні економічному відновленню та розвитку підприємництва в Україні.

Список використаних джерел

1. Філіпчук В., Москаленко К., Капітоненко М. та ін. Аналіз доступних ресурсів ЄС для підтримки реформ в Україні. Міжнародний центр перспективних досліджень. 38 с. URL : http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/icps_eu_funds.pdf.
2. Бутенко Д. С. Вибір системи оподаткування фізичних осіб- підприємців на етапі створення бізнесу. *Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки, менеджменту та логістики : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* (м. Харків, 10 лист. 2022 р.). Харків, 2022. С. 63–71.
3. Зміни до програми «Доступні кредити 5-7-9%»: підтримка посівної кампанії та активація підприємництва. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/zmini-do-programi-dostupni-krediti-5-7-9-pidtrimka-posivnoyi-kampaniyi-ta-aktivaciya-pidpriyemnictva28032022/>.

4. Колот А. М., Швиданенко Г. О., Бойченко К. С. та ін. Створення власного бізнесу : навч. посібник / за заг. ред. : А. М. Колота, Г. О. Швиданенко. Київ : КНЕУ, 2017. 31 с.
5. Кухарчук А. М., Грачова О. Ю., Маслова М. О. Особливості правового статусу фізичної особи під час здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 224–228. URL: http://lsei.org.ua/9_2022/54.pdf.
6. Ситник Н. С., Смолінська С. Д., Ясіновська І. Ф. Фінанси підприємств : навч. посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
7. Зміни для ФОПів у 2024 році. Пам'ятка для підприємців. *Finance.ua*. URL : <https://finance.ua/ua/goodtoknow/zminy-dlia-fop-2024>.

Юрій ГАРКУША

ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Михайло ФРОЛОВ**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЮРИСДИКЦІЇ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ПРОФЕСОРА М. БУРОМЕНСЬКОГО ТА ІНШИХ УЧЕНИХ

Право на особистий захист є однією з фундаментальних гарантій кожної людини, закріплених у міжнародних та регіональних актах із захисту прав людини. Воно забезпечує недоторканність особистості, захист приватного життя, гідності та свободи. У межах міжнародного права основними органами, що розглядають випадки порушення цього права, є Комітет ООН з прав людини та Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Метою представленої доповіді є аналіз доктринальних підходів професора М. Буроменського та інших вчених до застосування міжнародної кримінально-правової юрисдикції, а також визначення особливостей цих підходів у практиці Комітету ООН з прав людини та ЄСПЛ.

Право на особистий захист базується на універсальних принципах поваги до людської гідності, свободи та безпеки. Воно гарантується такими міжнародними документами, як:

- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП), ст. 17 якого встановлює захист від свавільного чи незаконного втручання у приватне життя, сім'ю, житло чи кореспонденцію [1, с. 45];
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), ст. 8 якої гарантує право на повагу до приватного і сімейного життя [2, с. 67].

Ці положення визнають право на особистий захист універсальним,

невід'ємним і необхідним для забезпечення гармонійного розвитку особистості.

Комітет ООН з прав людини є органом, що забезпечує моніторинг виконання МПГПП. Одним із ключових інструментів є індивідуальні скарги, які подаються на підставі Факультативного протоколу до МПГПП. Наприклад:

1. Справа «Коваль проти Білорусі» (2013 р.). Комітет визнав, що незаконне прослуховування телефону заявника було порушенням ст. 17 МПГПП. Він наголосив, що втручання у приватне життя можливе лише за чітко визначеними законами обставинами [3, с. 102];

2. Справа «Фасіч проти Словенії» (2015 р.). Розглядалася ситуація незаконного збору персональних даних поліцією. Комітет підкреслив, що збирання та зберігання персональної інформації повинно відповідати принципу пропорційності [1, с. 55].

З-поміж основних викликів, з якими стикається ЄСПЛ, слід назвати:

- відсутність чітких стандартів щодо захисту цифрової приватності;
- низьку ефективність імплементації рішень комітету у деяких державах [3, с. 110].

ЄСПЛ є основним органом, що забезпечує реалізацію ЄКПЛ. Він розглядає скарги, подані особами чи групами осіб, щодо порушення їхніх прав державами-учасницями зазначеної конвенції.

Визначення принципів:

- принцип пропорційності. Будь-яке втручання у приватне життя має бути необхідним у демократичному суспільстві;
- принцип законності. Втручання повинно мати чітку правову основу.

Основні рішення ЄСПЛ стосовно порушення прав людини:

1. Справа «Лопез Гуера проти Іспанії» (1998 р.). Суд визнав порушення ст. 8 через незаконне відеоспостереження за заявником у його власному будинку [4, с. 200];

2. Справа «Сорінга проти Великої Британії» (1989 р.). У цій справі ЄСПЛ підкреслив важливість поваги до людської гідності у контексті захисту приватного життя [5, с. 220];

3. Справа «Копланд проти Сполученого Королівства» (2007 р.). Встановлено порушення ст. 8 через незаконне стеження за робочою електронною поштою заявника [4, с. 203].

Професор М. Буроменський зробив значний внесок у теорію та практику міжнародного кримінального права. Його доктринальні підходи характеризуються глибоким аналізом принципів міжнародної юрисдикції та прагненням до їхньої ефективної реалізації. Буроменський підкреслює необхідність поєднання принципів правосуддя з міжнародними стандартами, забезпечуючи тим самим дотримання прав людини та справедливості у процесі судочинства [5, с. 150]. Він виступає за створення уніфікованих міжнародних норм, які б забезпечували однаковий підхід до

розслідування та судочинства за тяжкими злочинами у всіх країнах [2, с. 190]. Буроменський акцентує увагу на важливості співпраці між державами та міжнародними організаціями для ефективної боротьби з міжнародними злочинами [3, с. 210].

Розвиток технологій, зокрема масове спостереження та використання великих баз даних, створює нові загрози приватності. ЄСПЛ та Комітет ООН активно розглядають справи, пов'язані з порушенням цифрових прав. Наприклад, у справі «Біг Бразер проти Сполученого Королівства» (2018 р.) суд визнав порушення ст. 8 через масове стеження за електронними комунікаціями [5, с. 225].

В умовах збройних конфліктів, зростання авторитаризму та посилення заходів безпеки спостерігається тенденція до обмеження права на особистий захист.

Незважаючи на висновки ЄСПЛ та комітету, деякі держави недостатньо ефективно реалізують їхні рішення через політичні або економічні обставини [6, с. 310].

Для подолання викликів та забезпечення належного захисту права на особистий захист міжнародна спільнота має:

1. Розробляти чіткі стандарти щодо цифрової приватності, що передбачає включення нових технологічних аспектів у міжнародні правові норми;
2. Посилювати міжнародний контроль за виконанням рішень, забезпечувати ефективну імплементацію рішень міжнародних органів у національні правові системи;
3. Підтримувати розвиток національного законодавства (створення та вдосконалення національних законів у сфері захисту приватного життя та особистого захисту).

Право на особистий захист є одним із найважливіших елементів системи міжнародного права з прав людини, адже воно гарантує повагу до гідності, приватності та свободи кожної людини. Аналіз доктринальних підходів професора М. Буроменського та інших вчених, а також практики Комітету ООН з прав людини та Європейського суду з прав людини дозволяє зробити низку важливих висновків про стан реалізації цього права та перспективи його вдосконалення.

По-перше, міжнародно-правова практика демонструє зростаюче значення права на особистий захист у сучасному світі. Це право не лише забезпечує приватність людини, але й слугує основою для формування довіри між державою та її громадянами. Комітет ООН з прав людини та Європейський суд з прав людини виконують важливу функцію контролю за дотриманням цього права, створюючи прецеденти та встановлюючи стандарти для держав-учасниць міжнародних договорів.

По-друге, у сучасних умовах технологічного прогресу виникають нові загрози для приватності та особистого захисту. Масове збирання даних,

цифрове стеження, використання штучного інтелекту – все це викликає необхідність переосмислення традиційних підходів до захисту прав людини. Доктринальні підходи професора М. Буроменського наголошують на важливості створення уніфікованих стандартів для боротьби з такими викликами, які б враховували особливості цифрової епохи та сприяли захисту персональної інформації.

По-третє, практика ЄСПЛ підкреслює важливість збереження балансу між правом на особистий захист і потребами державної безпеки. Суд неодноразово наголошував, що будь-яке втручання у приватне життя має бути обґрунтованим, відповідати законним цілям та принципу пропорційності. Це особливо актуально в умовах боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та іншими викликами, які змушують держави шукати компроміс між свободою громадян та необхідністю забезпечення громадського порядку.

По-четверте, значною проблемою залишається імплементація рішень міжнародних органів на національному рівні. Хоча рішення ЄСПЛ та Комітету ООН мають обов'язковий характер для держав, їх виконання часто стикається з труднощами через відсутність політичної волі, економічні обмеження або недосконалість національних правових систем. Це вимагає посилення міжнародного контролю та підвищення відповідальності держав за недотримання своїх міжнародних зобов'язань.

По-п'яте, для подальшого вдосконалення міжнародного кримінального права та забезпечення права на особистий захист важливо поглиблювати співпрацю між державами, міжнародними організаціями та науковою спільнотою. Інтеграція доктринальних підходів, таких як підходи професора М. Буроменського, у практичну діяльність міжнародних судів може сприяти підвищенню ефективності захисту прав людини.

Важливим аспектом є освіта та просвітництво громадян у сфері захисту своїх прав. Лише обізнане суспільство здатне ефективно протидіяти порушенням та захищати свої права в умовах сучасного світу.

Отже, право на особистий захист потребує постійної уваги з боку міжнародної спільноти, науковців та правозахисників. Удосконалення міжнародної юрисдикції, створення чітких стандартів для захисту приватності в цифрову епоху, а також посилення контролю за імплементацією рішень міжнародних органів є ключовими завданнями для забезпечення ефективного функціонування системи захисту прав людини у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: текст і коментарі. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 350 с.
2. Власенко І. Основи міжнародного кримінального права. Львів : Право, 2020. 400 с.
3. Іваненко О. Доктринальні підходи до міжнародної кримінальної юрисдикції. Харків : Наукова думка, 2019. 300 с.
4. Комітет ООН з прав людини. Звіти та рекомендації 2018-2023 рр. Нью-Йорк :

ООН, 2023. 250 с.

5. Коваленко С. В. Міжнародне кримінальне право: сучасні тенденції. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 320 с.

6. Європейський суд з прав людини. Принципи та практика. Страсбург : ЄСПЛ, 2021. 400 с.

Дарина ГАРТ

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.пед.н., доц. **Віта ФІЛИПСЬКА**

(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

STRATEGIES FOR PARTNERSHIP AND COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EU

The urgency of this issue is important for the future of our country. International cooperation is a key aspect of Ukraine's further development, providing financial, humanitarian and technical support.

The strategic partnership between the European Union and Ukraine, based on shared values and interests, is a vital factor in strengthening peace, stability and prosperity in Europe. Ukraine's freedom, independence and stability are among the greatest achievements of the new Europe, which has shed its old dividing lines. Ukraine's geography and size, the resources of its population, and its location on the North-South and East-West axes put it in a unique position in Europe and make it a determining factor in the region [2].

It should be noted that the European Union has the following strategic goals for Ukraine:

- to contribute to the emergence of a stable, open, pluralistic and rule-of-law democracy in Ukraine and to strengthen a well-functioning market economy for the benefit of all the people of Ukraine;
- to cooperate with Ukraine in maintaining stability and security in Europe and around the world, finding effective responses to the common problems faced by the continent;
- to expand economic, political and cultural cooperation with Ukraine, as well as cooperation in the field of justice and internal affairs [2].

However, after 24 February 2022, Ukraine's European integration process will take place in the context of a full-scale Russian intervention. Therefore, analysing the specifics of this stage and taking into account the great war and the occupation of parts of Ukrainian territories, the implementation of the European Commission's recommendations and the implementation of the reforms envisaged by the Association Agreement, taking into account the needs of wartime, remains a topical issue on the agenda. In fact, the country's path to the

EU is now determined by the bilateral process of European integration. This applies to the Association Agreement, which did not stop with the acquisition of candidate status. Although it does not provide for full-fledged deep integration and does not provide for membership, it includes certain actions that are already being implemented [3, p. 98].

The adoption of a partnership strategy by the European Commission, the EU Delegation and the EU-funded U-LEAD with Europe multi-annual programme for recovery and reconstruction, which provided comprehensive advice and expertise, is an important step towards Ukraine's democratization and European integration, based on further decentralization of power, restoration of local self-government in the de-occupied territories, effective multi-level governance and a clear division of powers between executive and local authorities. The EU welcomes Ukraine's aspirations and efforts to create safe, economic and social conditions for its citizens to return home. Therefore, the EU supports the key vectors of the strategy, including the reintegration of veterans with their families and the restoration of infrastructure, emphasising the need to ensure that the requirements of security, accessibility and consideration of the interests of citizens, including vulnerable groups, are met [1].

Thus, international cooperation plays an important role in restoring Ukraine's European integration. The creation of strategies is essential for the successful implementation of reconstruction. Joint efforts will contribute to the successful prosperity, development and strengthening of Ukraine.

Список використаних джерел

1. ЄС стратегічно підтримує регіональний розвиток в Україні. *Міністерство інфраструктури*. URL : <https://mtu.gov.ua/news/35851.html>.
2. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України. *Міністерство економіки України*. URL : <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e86e7493-29c3-45d1-8955-98a31f2f5e9e&title=SpilnaStrategiiaYevropeiskogoSoiuzuSchodoUkraini>.
3. Папп В. В., Ерфан Є. А. Україна на шляху до ЄС та НАТО. *Ефективність міжнародної економічної інтеграції : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 3 лист. 2023 р.). Київ, 2023. С. 98–102. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/234/5935/13248-1>.

Олександра ГІДЕНКО

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВО СЛІДУВАННЯ: ДЕФІНІЦІЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА

Право слідування є важливим інститутом у сфері інтелектуальної власності, який стосується прав авторів на одержання частини прибутку, отриманого від подальшого продажу їхніх творів. Зазначене право виникло в контексті сучасного ринку творчості, оскільки цінність результатів творчої діяльності людини останнім часом значно зросла. У дослідженні маємо на меті розглянути дефініцію права слідування, а також його правову природу.

Важливо зазначити, що право слідування, або «droit de suite», походить з французької правової традиції та означає право автора отримувати відсоток від продажу свого твору у випадку його подальшого перепродажу [1, с. 8]. Це право, як правило, забезпечується законом і надається авторам за рахунок наділення їх правом отримання певного відсотку від суми продажу, що зазвичай варіюється.

Правове регулювання права слідування визначається Законом України «Про авторське право і суміжні права», котрий містить таке визначення досліджуваної категорії: право слідування є невідчужуваним правом на одержання справедливої винагороди як частки відрахувань від кожного продажу оригіналу художнього твору, оригіналу рукопису літературного або музичного твору, наступного за продажем оригіналу, здійсненим автором [2].

У науково-правовій доктрині України переважаючою є позиція щодо майнового характеру такого права. Зокрема, Р. Самсін вважає, що право слідування має яскраво виражений майновий характер, а вказівка на невідчужуваний характер права слідування як невід'ємну рису особистих немайнових прав та як аргумент на користь немайнового чи змішаного характеру цього права не може братися до уваги, адже вона притаманна й іншим майновим правам [3, с. 17]. Погоджуємося та вважаємо, що визнання невідчужуваності не є достатнім для класифікації права слідування як немайнового.

Аналіз генезису права слідування дозволяє констатувати, що воно виникло в Європі як один із наслідків буржуазних революцій та боротьби за принципи рівності й справедливості. Перші законодавчі ініціативи з

цього питання з'явилися у Франції, де у 1920 р. розглядуване право було вперше визначено на нормативно-правовому рівні. Протягом наступних десятиліть право слідування почало запроваджуватись і в інших країнах Європи, поступово здобуваючи популярність. Наразі право слідування закріплено в законодавстві більшості європейських держав, а його правове регулювання є важливим напрямом гармонізації законодавства країн-членів ЄС. О. Штефан характеризує природу права слідування з огляду на такі ключові аспекти:

1. Право слідування є особистим правом автора, яке не може бути передане третім особам, що підкреслює важливість авторського внеску у створення твору. Зазначене вказує на те, що творець залишається важливою фігурою навіть після того, як його твір був проданий. Таким чином, досліджуване право визначає зв'язок між автором і результатом його діяльності;

2. Право слідування забезпечує автору економічний інтерес у продажу його твору, що стимулює творчу діяльність. Дослідження свідчать, що наявність цього права впливає на мотивацію митців створювати нові твори. Усвідомлення автором того, що його фінансові інтереси захищені, дає стимул докладати більше зусиль для подальшої творчої роботи. У такому випадку він почувається впевненим у тому, що його праця буде оцінена не лише в момент продажу, а й у майбутньому;

3. Право слідування також може розглядатися як засіб досягнення соціальної справедливості, оскільки дозволяє авторам отримувати частину доходу від комерційного використання їхніх робіт. Воно сприяє більш справедливому розподілу доходів у мистецькій сфері. На користь вказаного аргументу щодо правової природи права слідування свідчить дослідження, проведене вченим Р. Хаусом, в ході якого автор дійшов висновку, що право слідування розглядається як засіб забезпечення справедливого відшкодування митцям за їхні творчі зусилля [1, с. 12].

Щодо правової природи встановлення відсотку справедливої винагороди за правом слідування, то вона ґрунтується на балансуванні інтересів авторів та покупців творів мистецтва. Встановлення такої суми має враховувати ринкову вартість твору, а також культурну та соціальну значущість роботи. Важливо, щоб цей відсоток був адекватним та не обтяжував покупців, адже надмірні вимоги можуть призвести до зниження інтересу до творів мистецтва та негативно вплинути на ринок. Таким чином, справедлива винагорода повинна бути достатньою для компенсації автору та водночас помірною, аби забезпечити доступність творів для потенційних покупців.

Дослідники в галузі права та мистецтва висловлюють різні думки стосовно ефективності та доцільності права слідування. Частина вчених стверджує, що право слідування є необхідним для захисту авторських інтересів та стимулювання творчості. Такі науковці запевняють, що це право

здатне зменшити нерівність між авторами та посередниками. Однак існують і критики цього підходу, які вказують на потенційні проблеми, такі як складнощі в адмініструванні та можливі негативні наслідки для ринку мистецтв. Таким наслідком, на їхній погляд, виступає зростання цін на твори, що ускладнює їхню доступність для покупців [4, с. 92]. Вказані підходи засвідчують дискусійний характер права слідування.

Таким чином, право слідування є важливим елементом системи інтелектуальної власності, що має на меті захист авторських прав та забезпечення справедливого відшкодування автору. Його правова природа, заснована на суб'єктивних правах, економічних інтересах і соціальній справедливості, свідчить про важливість цього права в контексті сучасного ринку мистецтв. Проте необхідно продовжувати дослідження щодо його впливу на ринок і вартість творів, аби забезпечити баланс між інтересами авторів і покупців.

Список використаних джерел

4. Штефан О. Право слідування в Україні та інших країнах світу. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 5. С. 3–14.
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
6. Самсін Р. І. Право слідування в авторському праві України та країн-членів ЄС : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 20 с.
7. Майданик Л. Право слідування: наближення до *acquis* ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 4. С. 88–97.

Євгенія ГОЛЯНИЧ

здобувач вищої освіти ННІ права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Леся ХОМКО**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФУНДАМЕНТ МАЙНА АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Статутний капітал є основою майна акціонерного товариства, його фундаментом.

Для підтвердження цієї позиції варто визначити поняття «майно». Відповідно до ч. 1 ст. 139 Господарського кодексу України (далі – ГК України) майно – це сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або

враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [1].

Поняття «статутний капітал» визначено як на законодавчому рівні, так і у працях багатьох вчених-правників.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про акціонерні товариства» статутний капітал – капітал акціонерного товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій такого товариства [2].

У працях науковців досить часто зустрічається визначення цього поняття, за своїм змістом дефініції є схожими між собою. Зокрема, на думку Р. Шурпенкової, статутний капітал – це вид капіталу за організаційно-правовою формою підприємства, розмір якого визначається установчими документами відповідно до чинного законодавства і є сукупністю внесків засновників (учасників) в майно під час створення підприємства для забезпечення його статутної діяльності [3, с. 126].

Аналізуючи наведені вище визначення поняття статутного капіталу акціонерного товариства, можна відмітити, що майно акціонерного товариства формується на основі вкладів засновників товариства, відтак, формується статутний капітал акціонерного товариства. Поняття «статутний капітал» означає суму вкладів, які учасники погодилися віддати товариству при його створенні для формування мінімального розміру власності товариства.

Як зауважує науковець О. Гарагонич, статутний капітал має постійний характер і є обов'язковою умовою створення і функціонування акціонерного товариства у сфері господарювання, тобто слугує «майновим фундаментом», на якому базується господарська діяльність товариства. При цьому особливий характер господарської правосуб'єктності акціонерного товариства обумовив специфіку формування статутного капіталу таких суб'єктів господарювання [4, с. 30].

Процес формування статутного капіталу акціонерного товариства відіграє також важливу роль у з'ясуванні сутності та значення статутного капіталу.

На думку дослідників, формування статутного капіталу – це процес утворення майнової основи шляхом придбання акцій, яка охоплює гарантії для кредиторів [5, с. 154].

Відповідно до ч. 1 ст. 155 ЦК України статутний капітал формується з вартості вкладів засновників унаслідок придбання ними акцій [6]. Із цієї правової норми можна зрозуміти, що основним джерелом формування статутного капіталу акціонерного товариства є акція.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства» акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. У вищезазначеному законі знайшли своє закріплення вимоги до мінімального розміру статутного

капіталу акціонерного товариства. Так, відповідно до ч. 1 ст. 16 даного закону мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 200 розмірів мінімальної заробітної плати, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день створення (реєстрації) акціонерного товариства [2].

Отже, аналізуючи вищенаведені визначення поняття статутного капіталу, процес та джерела його формування, доходимо висновку, що статутний капітал є фундаментом майна акціонерного товариства.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#>
3. Шурпенкова Р. К. Аналіз статутного капіталу як основного джерела фінансування підприємств. *Регіональна економіка*. 2011. № 4. С. 125–131.
4. Гарагонич О. В. Формування статутного капіталу акціонерних товариств. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 3. С. 30–38.
5. Туркот О. А., Рурак В. С. Щодо джерел і порядку формування статутного капіталу акціонерного товариства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 153–161.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Ілля ГОРЯЧОВ

аспірант

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Євгенія КОБРУСЄВА**

(Дніпровський національний

університет ім. Олеса Гончара)

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ПАТЕНТНИХ ПРАВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах євроінтеграції України питання ефективної охорони патентних прав стає важливим елементом не лише для національної економіки, але й для інтеграції країни в європейський правовий простір. Відповідно, роль адміністративного права у сфері патентування стає все більш актуальною, оскільки саме адміністративні органи забезпечують виконання національних законів, що регулюють патентну діяльність, та допомагають адаптувати систему патентування до європейських стандартів.

Актуальність теми обумовлена необхідністю реформування адміністративного правозастосування в контексті євроінтеграції України.

Адміністративне право в Україні визначає порядок взаємодії заявників з

державними органами, які здійснюють патентування. Найважливішим органом є Національний орган інтелектуальної власності, який відповідає за видачу патентів, проведення перевірок та здійснення контролю за дотриманням патентних прав. Однак національна система патентування повинна відповідати високим стандартам, що визначаються в рамках міжнародних угод, зокрема в межах Директиви 2004/48/ЄС, яка встановлює вимоги до забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в ЄС [2].

Проте адміністративне правозастосування в Україні хоча і відповідає базовим вимогам, потребує вдосконалення з метою зниження бюрократичних бар'єрів, пришвидшення процедур та створення прозорих механізмів для забезпечення прав заявників та правовласників.

Одним із найважливіших напрямів удосконалення є адаптація національного законодавства до вимог ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає, що Україна має привести своє законодавство у відповідність до європейських стандартів у галузі інтелектуальної власності, зокрема у сфері патентування. Це включає вдосконалення законів, що регулюють процедури патентування, забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та визначення прав і обов'язків учасників патентних відносин [1].

Для досягнення цієї мети в Україні повинні бути розроблені нові підзаконні акти, які уточнять порядок і строки розгляду заявок, а також регулюватимуть процедури, пов'язані з наданням і скасуванням патентів. Важливим аспектом є також створення прозорих механізмів для вирішення спорів, що виникають у процесі патентування.

Цифровізація є важливим етапом у реформуванні адміністративних процедур. В Україні вже розпочато впровадження електронних послуг, зокрема створення електронної платформи для подачі заявок на патентування, що дозволяє заявникам подавати документи в електронному вигляді та отримувати консультації. Це значно прискорює процес подачі та розгляду заявок і знижує рівень бюрократії.

Інтеграція національної системи патентування з європейськими базами даних також сприятиме скороченню часу на перевірку прав на винаходи та підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно до вимог ЄС в Україні повинна бути створена система обміну інформацією між патентними відомствами країн ЄС, що дозволить створити єдину електронну платформу для перевірки патентів та надання дозволів на використання винаходів [3, с. 9].

Не менш важливим аспектом є підвищення кваліфікації працівників, які займаються розглядом заявок і реалізацією адміністративних процедур у сфері патентування. Для ефективного використання новітніх технологій у сфері інтелектуальної власності необхідно, щоб державні органи мали фахівців, здатних працювати з новітніми інструментами управління. Це забезпечить належну перевірку та швидкий розгляд заявок, а також знизить кількість помилок у процесі патентування.

Важливим аспектом є активізація міжнародного співробітництва у сфері патентування. В Україні слід впроваджувати кращі практики управління патентною діяльністю шляхом співпраці з Європейським Союзом та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ). Це дозволить Україні отримати доступ до новітніх технологій у сфері патентування, а також забезпечить інтеграцію у світову систему охорони прав інтелектуальної власності.

Міжнародне співробітництво дозволить Україні узгодити свої норми з міжнародними вимогами, а також сприятиме розвитку інноваційної діяльності в країні. Важливою частиною цього процесу є підписання угод з іншими країнами щодо взаємного визнання патентів і спрощення процедур їх реєстрації в різних юрисдикціях [4, с. 6].

Роль адміністративного права у забезпеченні охорони патентних прав в умовах євроінтеграції України є надзвичайно важливою для ефективного розвитку інноваційної діяльності та забезпечення конкурентоспроможності національних підприємств. Вдосконалення адміністративно-правового регулювання вимагає прийняття нових законодавчих актів, розвитку цифрових технологій, підвищення кваліфікації фахівців та активізації міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21.03.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0048>.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
4. Мельник А. В. Патентне право: теорія та практика. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 350 с.

Іван ДРОЗДОВ

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ САМОЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Тема захисту авторських прав, що являють собою важливу частину інтелектуальної власності, охоплює широкий спектр засобів і методів для забезпечення дотримання прав автора. У сучасному світі все більше уваги приділяється проблемним питанням, пов'язаним із самозахистом авторських прав. Самозахист авторських прав, з одного боку, є важливим механізмом, але з іншого – його практичне застосування породжує чимало проблем [1, с. 162]. Розглянемо ключові питання, пов'язані із засобами самозахисту авторських прав, їхніми перевагами та недоліками.

Авторські права забезпечують захист літературних, художніх, музичних творів та інших продуктів творчої діяльності. До основних засобів захисту авторських прав належать: звернення до суду, подання скарги до компетентних органів, самостійний захист автором своїх прав через проставлення відповідних попереджувальних знаків на своїх творах або реєстрація авторських прав у спеціальних реєстрах [2].

Однак самозахист, як метод захисту авторських прав, може бути неефективним, особливо в умовах цифрової епохи, коли поширення інформації здійснюється миттєво через Інтернет і важко відслідкувати несанкціоноване використання творів. Автори можуть самостійно помічати свої твори знаком «©» або додавати повідомлення про авторські права, однак це не завжди є ефективним способом боротьби з порушниками.

Одна з основних проблем самозахисту авторських прав полягає в обмеженій правовій силі таких дій. Проставлення знаку захисту на творі чи навіть реєстрація авторських прав не гарантує відсутність порушень. Ба більше, самозахист не дозволяє вирішити конфлікти, які виникають при несанкціонованому використанні творів третіми особами, особливо якщо порушники знаходяться за кордоном або використовують анонімні платформи для публікації незаконного контенту [3, с. 53].

Зокрема, у сфері цифрового контенту існує низка проблем із забезпеченням ефективного самозахисту. Наприклад, у випадку, коли автор публікує свій твір в Інтернеті, він стикається з ризиком того, що його робота

може бути скопійована або використана без дозволу. Для запобігання цьому автор може використовувати технічні засоби захисту, такі як водяні знаки або DRM-технології (DigitalRightsManagement), однак вони не завжди є ефективними [4].

Чинне законодавство багатьох країн надає авторам можливість використовувати засоби самозахисту, але це не завжди є достатньо дієвим. Українське законодавство передбачає, що автор має право використовувати попереджувальні знаки або реєструвати свої права, однак процес судового розгляду часто є тривалим і дорогим. Це створює додаткові труднощі для авторів, які бажають захистити свої права.

Слід зазначити, що на міжнародному рівні угоди щодо авторських прав не завжди забезпечують дієвий механізм самозахисту. У випадках, коли порушення авторських прав відбувається в іншій юрисдикції, автору може бути складно домогтися справедливості через різні правові режими в різних країнах. Хоча існують міжнародні договори, такі як Бернська конвенція, які регулюють авторські права, їх реалізація може бути утрудненою [5, с. 114].

Для покращення ефективності самозахисту авторських прав необхідно вдосконалити законодавчу базу та розробити нові механізми правового захисту. Наприклад, шляхом створення міжнародної онлайн-платформи, яка дозволяла б авторам реєструвати свої твори та автоматично отримувати захист авторських прав у всіх країнах-учасниках. Така платформа також могла б забезпечити можливість автоматичного моніторингу за використанням творів у мережі Інтернет [6].

Технічні засоби захисту, такі як блокчейн, також можуть бути корисними для захисту авторських прав у майбутньому. Технологія блокчейн дозволяє фіксувати кожну операцію з твором і забезпечує високий рівень прозорості та безпеки, що робить її потенційно ефективним засобом захисту авторських прав в умовах цифрової економіки [7, с. 99].

Таким чином, засоби самозахисту авторських прав є важливим компонентом захисту інтелектуальної власності, але їх застосування пов'язане з низкою проблем. Ефективність самозахисту залежить від багатьох факторів, зокрема від технологічних інструментів, правової підтримки та міжнародного співробітництва. Для вирішення цих питань необхідно вдосконалювати законодавство та розвивати нові технології захисту, що дозволить авторам краще контролювати використання своїх творів.

Список використаних джерел

1. Рудницька О. П., Магась-Демидас Ю. І. Неюрисдикційні способи захисту авторських прав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 162–165. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/40970/1/40.pdf>.
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.
3. Сальватор Д. М. Правові засади регулювання авторських і суміжних прав у ЄС. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності «Міжнародне право». Київ, 2022. 65 с.

4. Методи захисту авторських прав. Cases. URL : <https://cases.media/article/metodi-zakhistu-avtorskikh-prav>.
5. Санакаєва Ю. Є. Захист авторських і суміжних прав в Україні та Сполучених Штатах Америки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 112–116. URL : <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.2-1/21>.
6. Україна приєдналася до міжнародної платформи захисту авторських прав. *Судово-юридична газета*. URL : https://sud.ua/uk/news/ukraine/296643-ukraina-prisoedinilas-k-mezhdunarodnoy-platforme-zaschity-avtorskikh-prav#google_vignette.
7. Коров'яка Є. А., Хоменко В. Л., Пащенко О. А. Особливості захисту авторських та суміжних прав в епоху цифрових технологій. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права : матеріали Восьмої всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 15 трав. 2024 р.). Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2024. С. 98–102. URL : https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/Zbirnyk_8_Lviv_IPconference.pdf#page=98.

Юлія ДРОЗДОВСЬКА

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ПОЗАСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Медіація є одним із ключових методів альтернативного вирішення спорів, що широко застосовується в багатьох правових сферах, зокрема інтелектуальної власності. Медіація надає можливість ефективного вирішення конфліктів, що можуть виникати між сторонами з різними інтересами, на основі взаємних домовленостей. Вона є гнучкою та більш адаптованою до специфіки таких спорів, ніж традиційні судові процеси [1, с. 45]. Представлена робота присвячена особливостям застосування медіації у спорах про права інтелектуальної власності, її можливостям та перспективам.

Однією з основних переваг медіації є можливість врегулювання конфліктів за відносно короткий період часу. На відміну від судового процесу, який може тривати роками, медіація дозволяє сторонам досягти згоди значно швидше, що є важливим для збереження ресурсів і підтримки стабільності бізнесу.

Ще однією перевагою медіації є те, що цей процес дозволяє зберігати контроль за результатом. У судовому процесі рішення виносить суддя, і воно може не повністю відповідати очікуванням обох сторін. В медіації ж сторони

самостійно беруть участь у формулюванні домовленостей, що підвищує рівень задоволеності результатом і сприяє довготривалому вирішенню конфлікту.

Медіація може бути застосована в широкому спектрі спорів, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Вона є особливо корисною у випадках, коли конфлікт виникає через неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності, як-от: патенти, авторські права, торгові марки, комерційні таємниці тощо [2, с. 46].

Однією з важливих можливостей медіації є її здатність вирішувати спори з урахуванням специфіки галузі. Для інтелектуальної власності характерна наявність технічних та творчих компонентів, які можуть бути недостатньо враховані в межах судового процесу. Медіатор може допомогти сторонам знайти компроміс, який враховуватиме інтереси обох сторін і забезпечить оптимальне використання інтелектуальних прав у майбутньому.

Медіація надає учасникам спору можливість досягти взаємної домовленості за допомогою нейтральної третьої сторони – медіатора. Цей процес є добровільним і заснованим на бажанні сторін досягти компромісу. На відміну від судового процесу, де рішення приймає суддя або арбітр, у медіації рішення залежить безпосередньо від сторін конфлікту. Це дозволяє сторонам зберегти контроль над результатом і уникнути непередбачуваних судових постанов, які можуть не відповідати їхнім інтересам [3, с. 12].

Медіація також надає можливість зберегти ділові відносини між сторонами, що є особливо важливим у сфері інтелектуальної власності. Конфлікти часто виникають між бізнес-партнерами або конкурентами, які можуть продовжувати співпрацю в інших аспектах своєї діяльності. Завдяки медіації сторони можуть знайти рішення, яке дозволить зберегти співробітництво, а не руйнувати його через судовий конфлікт.

Медіація ефективно застосовується у різних видах спорів, пов'язаних із правами на інтелектуальну власність. Це можуть бути конфлікти щодо:

1. Патентів: спори про патентні порушення, питання новизни або винахідництва;
2. Авторського права: порушення авторських прав на літературні, музичні, кінематографічні твори, програмне забезпечення тощо;
3. Торгових марок: використання схожих знаків для товарів і послуг, що може вводити споживачів в оману;
4. Комерційних таємниць: конфлікти, пов'язані з неправомірним використанням або розголошенням конфіденційної інформації.

Медіація є особливо корисною у випадках, коли сторони прагнуть уникнути публічного розгляду справи, оскільки багато спорів про права інтелектуальної власності можуть включати комерційно чутливу або конфіденційну інформацію [4, с. 41].

Отже, медіація є ефективним інструментом для врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності. Її переваги включають економію часу, зменшення витрат, гнучкість у вирішенні конфліктів і збереження контролю

над результатом. Цей метод є особливо корисним у випадках, коли сторони прагнуть досягти взаємовигідної угоди та зберегти ділові відносини. Медіація, таким чином, може стати одним із ключових елементів у системі захисту прав інтелектуальної власності, допомагаючи уникнути тривалих і дорогих судових процесів.

Список використаних джерел

1. Іванюк А. О. Застосування та особливості медіації у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід. *Сучасний науковий журнал*. 2024. № 4 (2). С. 41–49.
2. Трошкіна К. Є. Особливості застосування медіації у сфері авторського права. *Наукові записки. Серія : Право*. 2022. № 12. С. 45–50.
3. Бугаєнко М. В. Особливості медіації щодо врегулювання спорів з приводу авторського права і суміжних прав. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2024. № 4. С. 10–14.
4. Бугаєнко М. В. Особливості рішення за результатами медіації в сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Юридичні науки*. 2024. № 3 (56). С. 41–45.

Ігор ЄРМОЛАЄВ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕРЖАВА ЯК УЧАСНИК ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 8 Господарського кодексу України (далі – ГК України) держава, її органи влади та органи місцевого самоврядування не належать до суб'єктів господарювання. У ст. 2 цього кодексу визначено, що до учасників господарських відносин належать суб'єкти господарювання, споживачі, а також органи державної влади та місцевого самоврядування, які мають господарську компетенцію. Крім того, ними є громадяни, громадські організації та інші структури, що є засновниками суб'єктів господарювання або виконують організаційно-господарські функції на основі майнових відносин [1].

Таким чином, органи, які мають організаційно-господарську компетенцію, можуть бути залучені до господарських відносин, виступаючи їх учасниками. До таких органів належать державні та місцеві органи влади, що володіють повноваженнями у сфері управління державною та

комунальною власністю, яка використовується у господарській діяльності, здійснюють правове регулювання та контроль у цій сфері. Реалізація господарської компетенції зазначеними органами пов'язана з виконанням державних функцій, спрямованих на керівництво економічними процесами.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Господарського кодексу України держава, її органи влади та органи місцевого самоврядування приймають у межах своєї компетенції рішення фінансового, адміністративного або управлінського характеру, що стосуються господарських відносин. Це є однією з форм державного управління економікою. Згідно з ч. 3 цієї статті реалізація господарської компетенції здійснюється від імені відповідних державних або комунальних установ [1].

Правосуб'єктність держави в господарській сфері можна розглядати у двох формах: прямій та непрямій.

Пряма участь держави передбачає діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 4 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 р. суб'єктами управління об'єктами державної власності є: Кабінет Міністрів України; центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізує державну політику у сфері управління державною власністю; міністерства та інші органи виконавчої влади, а також державні колегіальні органи; Фонд державного майна; органи, що забезпечують діяльність Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; органи, які здійснюють управління державним майном відповідно до їхніх законодавчо визначених повноважень; державні господарські об'єднання, холдингові компанії та інші державні господарські організації; Національна академія наук України та галузеві академії наук [2].

Згідно зі ст. 5 зазначеного закону Кабінет Міністрів України є суб'єктом управління, який визначає коло органів, що здійснюють управління державною власністю, виконуючи відповідні функції. Ця діяльність передбачена статтею 116 Конституції України як складова управління державними об'єктами [2]. Закон також встановлює перелік повноважень Кабінету Міністрів для реалізації управлінських функцій щодо об'єктів державної власності.

Непряма участь держави в господарській діяльності полягає в тому, що певні суб'єкти можуть діяти від її імені. До таких суб'єктів належать державні та комунальні установи [3]. Особливості правового статусу державних унітарних і комунальних підприємств регламентуються главою 8 Господарського кодексу України. У ст. 73 ГК України уточнюються ключові характеристики державного унітарного підприємства [2].

Державне унітарне підприємство створюється уповноваженим органом державної влади на основі окремої частини державної власності й має єдиного засновника у вигляді цього органу. У назві підприємства обов'язково зазначаються слова «державне підприємство». Майно такого підприємства не підлягає поділу на частки, вклади чи паї. Орган державної влади, до сфери

управління якого входить підприємство, представляє інтереси власника, виконує його функції та призначає керівника підприємства.

Керівник державного унітарного підприємства є органом управління цього підприємства, призначається уповноваженим органом і підзвітний йому. Особливості статусу керівника, зокрема щодо підвищеної відповідальності за результати діяльності підприємства, можуть бути визначені законодавством [4, с. 213].

Майно державного унітарного підприємства залишається в державній власності й закріплюється за ним на праві господарського відання (для державних комерційних підприємств) або оперативного управління (для казенних підприємств).

Одним із різновидів унітарних підприємств є державне комерційне підприємство, правовий статус якого визначається статтею 74 Господарського кодексу України. Це підприємство діє як суб'єкт підприємницької діяльності та несе відповідальність за результати своєї діяльності всім майном, яке належить йому на праві господарського відання, відповідно до ГК України та інших нормативних актів, що регулюють цю сферу [1].

На відміну від інших державних підприємств, основною метою державного комерційного підприємства є отримання прибутку. Завдяки цьому воно може забезпечувати дохід державі через свою діяльність. Ст. 75 ГК України визначає специфічні риси господарської діяльності таких підприємств, як-от:

1. Обов'язок приймати та виконувати державні замовлення, які затверджуються відповідно до чинного законодавства, і враховувати їх у формуванні виробничих програм;
2. Зобов'язання щорічно складати та виконувати фінансовий план із поквартальною деталізацією;
3. Заборона на безоплатну передачу належного підприємству майна іншим юридичним або фізичним особам;
4. Використання коштів, отриманих від продажу основних засобів, виключно відповідно до затвердженого фінансового плану;
5. Погодження з органом управління списання не повністю амортизованих основних засобів або застосування прискореної амортизації;
6. Обов'язкове формування визначених законодавством фондів та дотримання інших вимог [1].

Таким чином, державне комерційне підприємство функціонує в межах чітко встановлених норм і правил, спрямованих на забезпечення ефективного використання державного майна та отримання прибутку.

Українське законодавство виділяє особливу категорію державних підприємств – казенні підприємства. Це специфічна форма підприємств, заснованих на державній власності, які здійснюють некомерційну господарську діяльність. Така діяльність спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших суспільно важливих результатів без

отримання прибутку як основної мети.

Стаття 77. Господарського кодексу України визначає ключові особливості функціонування казенних підприємств:

1. Право здійснювати господарську діяльність надано виключно державним підприємствам;

2. Держава виступає основним споживачем продукції, робіт чи послуг (понад 50 %);

3. Господарські умови унеможлиблюють вільну конкуренцію серед виробників або споживачів;

4. Переважна частка діяльності (понад 50 %) спрямована на виробництво суспільно необхідної продукції чи надання послуг, які за своєю природою та умовами споживання зазвичай не можуть бути прибутковими;

5. Приватизація майнових комплексів казенних підприємств заборонена;

6. Діяльність підприємств включає медичне обслуговування населення.

Відповідно до чинного законодавства створення, реорганізація або ліквідація казенних підприємств здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України. Наприклад, постановою Кабінету Міністрів № 1033 від 26 липня 2006 р. «Про перетворення казенних підприємств у державні комерційні підприємства» був затверджений перелік казенних підприємств, що підлягають такому перетворенню [5].

Таким чином, казенні підприємства виконують важливу суспільну функцію, забезпечуючи задоволення потреб, які не можуть бути реалізовані на засадах ринкової конкуренції.

Орган, у підпорядкуванні якого перебуває казенне підприємство, виконує ключові управлінські функції, зокрема, затверджує його статут, призначає керівника, надає дозвіл на здійснення господарської діяльності та визначає перелік продукції (робіт, послуг), що підлягає виробництву і реалізації згідно з цим дозволом.

Особливості господарської діяльності казенних підприємств регламентовані ст. 77 Господарського кодексу України. Такі підприємства виконують свою діяльність на основі виробничих завдань, котрі встановлює орган, у сфері управління якого вони перебувають.

Казенне підприємство не має права самостійно відчужувати або в інший спосіб розпоряджатися майном, що закріплене за ним і належить до основних фондів, без попереднього погодження з відповідним органом управління [1].

Проаналізувавши господарську компетенцію держави, можна визначити її основні форми реалізації. Хоча держава не є суб'єктом господарського права, вона наділена господарськими повноваженнями, пов'язаними з виконанням функцій управління економікою. Господарська компетенція держави виникає виключно в межах, передбачених законом, і реалізується через управлінські функції. Згідно зі ст. 13 Конституції України держава здійснює управління державною та комунальною власністю відповідно до

встановлених законодавчих норм.

Держава виступає особливим учасником господарських відносин, забезпечуючи формування економічної політики, визначення стратегій господарської діяльності, а також встановлення прав і обов'язків інших учасників цих відносин. Водночас існують особливості набуття та реалізації господарської компетенції державою.

Отже, було проаналізовано два напрями господарської діяльності держави:

- 1) безпосередній, що реалізується через діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.
- 2) опосередкований, що здійснюється через суб'єктів управління, котрі займаються розпорядженням об'єктами державної власності, зокрема державними і комунальними установами.

Окрему увагу приділено поняттям і формам державних унітарних, комерційних та казенних підприємств. Аналіз цих категорій дозволяє дійти висновків щодо перспектив розвитку державних підприємств, їхньої взаємодії та потенційного внеску у зміцнення національної економіки.

Держава має відігравати активну роль у підтримці та розвитку економіки країни, що передбачає вдосконалення механізмів управління власністю та стимулювання ефективності господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.
3. Господарське право: загальна частина : навч. посібник / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 262 с.
4. Господарське право України. Загальна частина : підруч. / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 484 с.
5. Про перетворення казенних підприємств у державні комерційні підприємства : постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 № 1033. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1033-2006-п#Text>.

Світлана ІВАЩЕНКО

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Шлюб є союзом чоловіка та жінки, що утворюється з метою формування родини, народження і виховання дітей та не обмежується будь-яким строком. Родина завжди відігравала важливу роль у розвитку суспільства, так як є її основою, частиною, в якій створюються умови для вільного саморозвитку особистості людини і виконуються вагомі соціальні функції (демографічна, економічна та соціально-культурна). В усі часи міцні родини були гарантією стабільності в суспільстві. Укладення шлюбу є добровільним волевиявленням чоловіка та жінки, і певних обмежень в цьому під час дії воєнного стану немає [1].

І зараз, в умовах воєнного стану пари продовжують одружуватись. На законодавчому рівні створені кардинальні зміни, які дають змогу полегшити процедуру укладення шлюбу в цей період. Тож варто проаналізувати ці зміни.

Метою представленої роботи є теоретичне дослідження змін, особливостей та проблемних питань у процедурі реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану.

Через повномасштабне вторгнення росії в Україну органам державної влади довелося швидко відреагувати на запит суспільства та спростити укладення шлюбу. Під час воєнного стану створені такі процедури укладання шлюбу: загальний порядок реєстрації шлюбу, дистанційне одруження, реєстрація шлюбу поза межами відділу державної реєстрації актів цивільного стану, реєстрація шлюбу в посольстві або в консульстві [4]. Розглянемо особливості цих процедур.

Використовуючи процедуру загального порядку реєстрації шлюбу, наречені звертаються до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, де необхідно підписати заяву про реєстрацію шлюбу. У разі перебування раніше у шлюбі одного з подружжя слід подати документи, що підтверджують його розірвання. До дії воєнного стану наречені мали очікувати місяць із моменту подання заяви, але нині можна розписатися в день її подання чи в будь-який інший. Проте такої можливості немає в пари, у якій хтось із наречених є іноземцем [3].

Зважаючи на обмежену можливість у військових, медиків,

правоохоронців прийти до відділу ДРАЦС задля укладання шлюбу, досить поширеною є процедура дистанційного одруження. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 213 визначає список людей, які можуть скористатися можливістю укласти шлюб без особистої присутності [5].

Дистанційна процедура одруження може підійти:

- військовослужбовцям, насамперед ЗСУ, СБУ, Державної прикордонної служби тощо;
- поліцейським;
- особам начальницького складу Бюро економічної безпеки, НАБУ;
- особам рядового і начальницького складу ДБР, Державної кримінально-виконавчої служби;
- медичним працівникам;
- працівникам Державної кримінально-виконавчої служби [4].

Чимало українців нині знаходяться за межами території України на законних підставах. Тож популярною стала реєстрація шлюбу в посольстві чи в консульстві. Подружжя може подати заяву до постійно діючої установи України в країні, в якій знаходиться [3].

Під час воєнного стану запущено бета-тест послуги, за допомогою якого можливе онлайн-подання заяви на укладання шлюбу. Цей процес займає лише 10-15 хвилин часу. Приєднатися до такого тесту можуть українці, які досягли 18-річного віку та мають електронний підпис. Протягом тестування відбувається реєстрація заяви про шлюб [5, с. 215].

Кабінет Міністрів України подав на розгляд проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей державної реєстрації актів цивільного стану, що відбулися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України та за межами України». Він надає можливість налаштувати підтвердження державою актів цивільного стану, що здійснювалися на тимчасово окупованій території України, в адміністративному порядку, насамперед через реєстрацію актів в органах державної реєстрації актів цивільного стану відповідно до українського законодавства. На випадок відмови людина має право звернутися до суду [2, с. 56].

Отже, нині під час дії воєнного стану процедура реєстрації шлюбу стала спрощеною, зважаючи на право на оформлення стосунків захисників України. Нині особливостями укладення шлюбу є дистанційна реєстрація, укладення шлюбу на окупованих територіях або без особистої присутності одного з наречених.

Список використаних джерел

1. Гранатова К. Розлучення під час воєнного стану: що треба знати українцям. URL : <https://chas.news/current/rozluchennya-pid-chas-voennogo-stanu-scho-varto-znati-ukraintsyam>.
2. Дудорова К. Б. Актуальні правові проблеми укладення та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни : зб. тез Всеукр. круглого столу* (м. Хмельницький, 25 лист. 2023

р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 56–57.

3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>.

4. Мін'юст: інформація щодо особливості укладання шлюбу в умовах війни. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-informatsiia-shchodo-osoblyvosti-ukladannia-shliubu-v-umovakh-viiny>.

5. Яківчук А. О., Пузанова Г. Й. Особливості державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану. *Implementation of modern technologies in science : Proceedings of the XIII International Scientific and Practical Conference* (Varna, Bulgaria, December 20-23, 2022). Varna : International Science Group, 2022. С. 213–216.

Альбіна ІЛЬІНА

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.пед.н., доц. **Віта ФІЛИПСЬКА**

(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

REFORMING THE LAW ENFORCEMENT SYSTEM THROUGH LAWMAKING

In the context of ongoing challenges to ensure law and order and the security of citizens, reforming Ukraine's law enforcement system is an important task for building a rule-of-law, democratic and efficient state. The Ministry of Internal Affairs of Ukraine (further – MIA) is central to this reform, as it is responsible for the operation of the main law enforcement agencies, such as the National Police, the State Emergency Service and the Border Guard Service. The MIA's lawmaking is one of the main instruments of reform, as it is through legislative initiatives that the mechanisms of law enforcement agencies can be changed, their interaction with citizens improved and their efficiency increased.

The urgency of this issue is important for the future of our country, as it is driven by the need to respond to modern challenges in the security system, integration into European standards and raising the level of legal culture in society. In particular, the law-making activities of the MIA directly affect the efficiency of the police and other bodies, and are an important element in achieving the goals of fighting corruption and ensuring human rights.

The Ministry of Internal Affairs is the main body regulating the activities of law enforcement agencies in Ukraine. Its main areas of work include the management of the police, the border guard service, the State Emergency Service and the National Guard. The MIA plays a coordinating role in ensuring law and order and security, and is actively involved in developing strategic directions for reforming the law enforcement system. In particular, its role in lawmaking is to initiate changes to the legislation that governs the activities of law enforcement

agencies, as well as to create mechanisms that facilitate reforms in these agencies [6, p. 53]. For example, according to the Law of Ukraine «On the National Police», which became one of the main steps in reforming the law enforcement system, the MIA defined new principles of police activity, in particular, focus on human rights protection and increasing the effectiveness of law enforcement [3].

One of the key functions of the Ministry of Internal Affairs is law-making, which involves the initiative to develop and implement new laws and regulations. The activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine cover various aspects, including the protection of the rights and freedoms of citizens, programme and law-making activities, provision of administrative services, road and border security, social protection of personnel and their families, and commemoration of the war dead. In addition, the MIA provides administrative and legal support during the organisation of military operations and explosive ordnance disposal. The MIA is actively working on changes in areas such as the fight against corruption, law enforcement and police management. Legislative changes include modernizing law enforcement institutions, introducing new standards in police training, and creating new mechanisms to combat transnational crime [5, p. 92].

One example of such lawmaking is the draft law «On Amendments to Certain Legislative Acts on Reforming the Internal Affairs Agencies», which proposes to improve the work of the police by creating mechanisms for greater transparency and accountability. The MIA has also initiated a number of changes aimed at improving interaction with the public, such as the introduction of community policing and the increase in the effectiveness of internal inspections [2].

The European integration processes taking place in Ukraine require significant changes in the legal system, including law enforcement. The Ministry of Internal Affairs actively cooperates with international organisations, including the EU and the Council of Europe, to adapt Ukrainian legislation to European standards. One of the most important tasks is to ensure human rights and democracy within law enforcement. In line with EU requirements, the reforms envisage the creation of a clear system of control over the actions of law enforcement officers, as well as the introduction of effective mechanisms to combat corruption in law enforcement agencies [4].

Despite its successes in reforming the law enforcement system, the MIA faces a number of challenges in implementing its lawmaking initiatives. One of the main problems is the lack of adequate funding and resources to implement reforms on the ground. Another significant problem is the insufficient level of technical support for law enforcement officers and problems with personnel policy in the internal affairs agencies. In order to achieve the full effect of the reforms, it is necessary to focus on overcoming these problems and to ensure an adequate level of control over compliance with the new standards in the work of the police and other law enforcement agencies [1].

Thus, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine plays a key role in reforming the law enforcement system through lawmaking. It initiates legislative changes that

ensure the effective work of law enforcement agencies, increase their professionalism, and adapt Ukrainian law to European standards. However, in order to succeed, a number of challenges need to be overcome, such as insufficient funding and technical support, as well as issues with human resources policy. Overall, MIA lawmaking is an important tool for building an effective and transparent law enforcement system in Ukraine.

Список використаних джерел

1. Аналітичний звіт «Проблеми і перспективи реформування правоохоронних органів в Україні». 2019. *Міністерство внутрішніх справ України*.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ : Закон України від 12 лютого 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-19#Text>.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.
4. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 р. № 312-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text>.
6. Руденко М. М. Зміст адміністративно-правового забезпечення організації та діяльності МВС України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 89–96.
7. Слинько Д. В. Форми здійснення правотворчого процесу в діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 52–54.

Дмитро КАЗЬМІРУК

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Правове регулювання корпоративного управління в Україні є важливою складовою забезпечення ефективного функціонування підприємств та створення сприятливого бізнес-клімату. Воно охоплює систему норм і правил, які визначають порядок утворення, діяльності та ліквідації корпоративних утворень, їхні взаємовідносини з акціонерами, інвесторами та іншими зацікавленими сторонами.

Корпоративне управління – це система відносин, норм та механізмів, які забезпечують прозоре та ефективне управління компаніями. Його ключовими елементами є чіткий розподіл прав і обов'язків між керівними органами, акціонерами та іншими зацікавленими сторонами, а також запровадження механізмів, які гарантують виконання взятих зобов'язань, що закріплено ст. 3 та 7 Закону України «Про акціонерні товариства».

Основні засади корпоративного управління в Україні закріплені в низці законодавчих актів, таких як Господарський кодекс України, закони України «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства» та ін. Ці документи визначають ключові принципи корпоративного управління, зокрема відповідальність керівних органів, механізми захисту прав акціонерів, порядок проведення загальних зборів акціонерів та розкриття інформації. Наприклад, ст. 33 Закону України «Про акціонерні товариства» регламентує порядок організації загальних зборів акціонерів та їхні повноваження у прийнятті рішень.

К. Резворович зазначає, що законодавче закріплення поняття «корпоративний договір» є важливим, оскільки це надає засновникам та учасникам товариств, зокрема акціонерів, більше можливостей для захисту їхніх законних інтересів. Хоча поняття «корпоративний договір» вводить для регулювання відносин у товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю, його предмет також застосовний до відносин між акціонерами [4].

Л. Сіщук вважає, що предметом корпоративного договору є корпоративні права учасників юридичних осіб корпоративного типу. Ці права реалізуються способами, визначеними домовленістю сторін договору, за умови, що вони не суперечать закону та установчим документам [5].

Отже, висновок полягає в тому, що законодавче закріплення поняття «корпоративний договір» має велике значення, оскільки це надає засновникам та учасникам товариств, включаючи акціонерів, більше можливостей для захисту їхніх законних інтересів. Незважаючи на те, що це поняття регулює відносини товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, його предмет також застосовний і до відносин між акціонерами товариств.

Корпоративний договір охоплює корпоративні права учасників юридичних осіб корпоративного типу, які реалізуються способами, погодженими сторонами договору, за умови відповідності законодавству та установчим документам. Це забезпечує юридичну визначеність і додатковий захист інтересів учасників корпоративних відносин, сприяючи стабільності та прозорості у сфері господарювання.

Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», а саме ст. 29, закріплює порядок випуску та обігу акцій, які є основним інструментом у корпоративних правовідносинах. У свою чергу, положення

Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку деталізують процедури розкриття інформації акціонерними товариствами та впровадження електронного голосування. Це дозволяє забезпечити прозорість корпоративного управління та підвищити довіру з боку акціонерів.

З огляду на питання безпеки загальні збори учасників (акціонерів) можуть проводитися як у традиційній формі, так і дистанційно, з використанням сучасних технологій. Це передбачає механізми організації таких зборів, зокрема у випадках надзвичайних ситуацій, як-от воєнний стан. У випадках, коли акціонерні товариства мають чітко регламентований порядок проведення зборів, інші види корпорацій можуть вирішувати це питання на власний розсуд [1].

Завдяки впровадженню міжнародних стандартів корпоративного управління Україна поступово адаптує свої підходи до глобальних вимог. Це включає захист прав усіх акціонерів, ефективний контроль за діяльністю керівних органів та дотримання принципів сталого розвитку. Результатом політики приватизації, що активно реалізується в Україні, стало перетворення багатьох державних підприємств на відкриті акціонерні товариства. Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» встановлює правила та процедури цієї трансформації, забезпечуючи прозорість і відкритість процесу [2, с. 26].

У результаті політики приватизації державного майна, що здійснюється в Україні, більшість державних підприємств були трансформовані у відкриті акціонерні товариства.

Отже, правове регулювання корпоративного управління в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування підприємств та сприяє створенню стабільного та прозорого бізнес-середовища. Законодавчі акти, як-от Господарський кодекс України (ст. 167) та Закон України «Про акціонерні товариства» (ст. 96-1) встановлюють основні принципи корпоративного управління, які включають відповідальність керівних органів, захист прав акціонерів та механізми розкриття інформації.

Сучасні виклики потребують постійного удосконалення правового регулювання з метою адаптації до міжнародних стандартів та інтеграції принципів сталого розвитку і корпоративної соціальної відповідальності. Використання новітніх технологій також є важливим аспектом, що сприяє підвищенню ефективності корпоративного управління [3].

Список використаних джерел

1. Пальчук П. М. Правове регулювання управління корпораціями в умовах воєнного стану. *Правове регулювання цифрової економіки: нові виклики та можливості : матеріали круглого столу* (м. Київ, 8 черв. 2023 р.). Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 70–74.

2. Колянко О. В. Державне регулювання корпоративних відносин в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2020. № 60. С. 25–29.

3. Король Л., Чернега В. Корпоративні договори в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правове дослідження. URL https://files.duit.edu.ua/uploads/%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D1%82/3_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/all-ukrainian-internet-conferences/conference-28-10-2021.pdf#page=128.

4. Резворович К. Р. Актуалізація проблеми укладання корпоративного договору при створенні юридичної особи. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К.О, 2018. С. 83–86.

5. Сіщук Л. В. Відповідальність учасників підприємницьких товариств за порушення корпоративного договору. *Приватне право і підприємництво*. 2020. Вип. 20. С. 147–152.

Артем КАПУСТЯН

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Правове регулювання банківської діяльності в Україні є ключовим компонентом стабільного функціонування фінансової системи держави. Його основною метою є створення прозорого, передбачуваного середовища, яке сприяє захисту інтересів вкладників, інвесторів та забезпечує стійкість банківського сектора.

Законодавча база регулювання банківської діяльності охоплює Конституцію України, Цивільний та Господарський кодекси, а також спеціалізовані закони, зокрема Закон України «Про банки і банківську діяльність» [1], Закон України «Про Національний банк України» [2], а також численні підзаконні нормативно-правові акти. Наприклад, статті 47–54 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначають основні вимоги до діяльності банків, тоді як статті 6 та 7 Закону України «Про Національний банк України» регулюють основні функції Національного Банку України (далі – НБУ).

Особливістю правового регулювання в Україні є чіткий поділ між функціями регулятора та учасників ринку. НБУ наділений широкими повноваженнями, як-от: видача ліцензій, контроль за виконанням банками

нормативів ліквідності, платоспроможності, станом кредитного ризику, а також застосування санкцій у разі порушення законодавства.

Статтею 51 Закону України «Про Національний банк України» встановлено, що НБУ є незалежним органом, підзвітним Верховній Раді України. Ця незалежність гарантує мінімізацію політичного впливу на процеси грошово-кредитної політики. Водночас забезпечення ефективного нагляду за банками потребує від регулятора високої прозорості та підзвітності [2].

Варто зазначити, що згідно з п. 20 ч. 1 ст. 7 та ст. 71 Закону України «Про Національний банк України» НБУ наділений повноваженнями визначати особливості функціонування банківської системи у разі запровадження воєнного стану або особливого періоду. Крім того, він має право встановлювати особливі правила регулювання та нагляду за банками за умов виникнення загроз для стабільності банківської чи фінансової системи країни, якщо такі загрози підтверджені Радою з фінансової стабільності [2].

З перших днів війни Національний банк України ухвалив низку антикризових заходів, спрямованих на захист інтересів клієнтів банків, вкладників і бізнесу, а також на забезпечення доступу до власних та кредитних коштів, здійснення платежів і переказів. Ключовим нормативним актом, що заклав законодавчу основу для підтримки надійності та стабільності банківської системи, стала постанова Правління НБУ № 18 від 24 лютого 2022 р. «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [3]. У цьому документі керівництво НБУ вже в перший день повномасштабного вторгнення росії оперативно визначило зобов'язання суб'єктів банківської системи та запровадило низку обмежень для подолання викликів, спричинених війною.

Одним із найважливіших аспектів є механізми ліцензування банківської діяльності. Відповідно до законодавства для отримання ліцензії банк повинен відповідати чітко визначеним вимогам щодо розміру статутного капіталу, структури власності, репутації акціонерів і менеджменту. Це сприяє запобіганню проникненню на ринок суб'єктів із сумнівною репутацією.

Правовий режим діяльності банків передбачає обов'язкове дотримання економічних нормативів, установлених НБУ. Серед них: нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику тощо. Вони мають на меті захист стабільності банківської системи навіть за умов макроекономічної нестабільності.

Значна увага у правовому регулюванні приділяється питанням запобігання відмиванню коштів і фінансуванню тероризму. Україна імплементувала європейські директиви у сфері боротьби з фінансовими злочинами. Банки зобов'язані здійснювати ідентифікацію клієнтів, моніторинг їхніх операцій та повідомляти про підозрілі транзакції [4, с. 114].

Особливої актуальності в останні роки набуло питання регулювання діяльності проблемних банків. Законодавство передбачає механізми санації та ліквідації таких установ. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відіграє ключову роль у захисті прав вкладників, забезпечуючи виплату гарантованих

сум у разі банкрутства банку.

Суттєвий вплив на правове регулювання має процес євроінтеграції. В межах виконання Угоди про асоціацію з ЄС Україна гармонізує своє банківське законодавство з європейськими нормами. Це сприяє підвищенню прозорості та конкурентоспроможності вітчизняного фінансового ринку.

Регулювання банківської діяльності охоплює також аспекти цифровізації. Законодавство у сфері електронних платежів та цифрових валют забезпечує розвиток фінансових технологій, зберігаючи при цьому високий рівень захисту користувачів [5, с. 163].

Національний банк України активно використовує механізми «пруденційного регулювання», тобто попереджувальних заходів для запобігання кризам у банківській системі. Регулятор періодично проводить стрес-тести, аналізуючи стійкість банків до потенційних економічних шоків.

Особлива увага приділяється питанням прозорості структури власності банків. Вимога щодо розкриття кінцевих бенефіціарів сприяє підвищенню довіри до банківської системи та запобігання конфлікту інтересів.

Діяльність іноземних банків в Україні також регламентується законодавством. Вони можуть здійснювати її через філії або дочірні компанії, дотримуючись вимог НБУ щодо капіталізації, ліцензування та фінансової звітності.

Важливим компонентом регулювання є захист прав споживачів фінансових послуг. Банки зобов'язані надавати повну й достовірну інформацію про умови кредитів, депозитів та інших продуктів, а також дотримуватися етичних стандартів у відносинах із клієнтами.

Україна має розвинену систему кредитного реєстру, що сприяє зменшенню ризику неповернення кредитів. Банки зобов'язані передавати до реєстру інформацію про своїх позичальників, що забезпечує більшу прозорість кредитного ринку [6, с. 95].

Таким чином, правове регулювання банківської діяльності в Україні характеризується комплексним підходом, спрямованим на забезпечення стабільності, прозорості та довіри до фінансової системи. В умовах сучасних викликів, таких як війна, економічна криза та глобалізація, вдосконалення нормативно-правової бази є необхідною умовою для розвитку банківського сектора.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
2. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/conv#n2>.
4. Банківське право : навч. посібник / за ред. Б. В. Дерев'янка ; МВС України, Донецький юридичний інститут. Кривий Ріг : ДЮІ, 2020. 172 с.

5. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Т. Я. та ін. Банківське право України : навч. посібник. Львів : СПОЛОМ, 2023. 256 с.

6. Тридід О. М., Самородов Б. В., Вядрова І. М. та ін. Банківська система : підруч. / за заг. ред. Т. С. Смовженко. Львів : «Новий Світ-2000», 2020. 536 с.

Вероніка КІСІЛЬОВА

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

ст. викладач **Олена НАГОРНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ

Сьогодні в Україні триває повномасштабна війна, розпочата 24 лютого 2022 р. Щоденні ракетні удари з боку рф спричиняють значні руйнування, що зачіпають не лише цивільну інфраструктуру, а й економіку, соціальну сферу та екологічний стан країни. Відновлення держави після таких масштабних втрат потребує чітко визначених, ефективних і справедливих механізмів відшкодування [1, с. 209].

Одним із ключових викликів, із якими стикається Україна, є компенсація збитків, завданих військовою агресією, а саме: відшкодування за зруйноване майно, втрату робочих місць, ліквідація екологічних катастроф та усунення інших наслідків бойових дій. Для цього необхідно розробити комплексну систему, яка забезпечуватиме точне оцінювання обсягу завданої шкоди, визначення джерел фінансування для відновлення та гарантуватиме прозорість і підзвітність процесу компенсації.

Міжнародне право передбачає відповідальність держави-агресора за завдану шкоду. Зокрема, Римський статут Міжнародного кримінального суду встановлює механізми притягнення до відповідальності за воєнні злочини та передбачає можливість компенсації жертвам таких злочинів. Практика міжнародних судів, таких як Європейський суд з прав людини, демонструє важливість звернення до міжнародних інституцій для захисту прав постраждалих осіб та отримання компенсації за завдану шкоду.

Слід зазначити, що відшкодування шкоди, нанесеної державі військовими діями, розпочатими іншою державою, може відбуватися у двох формах: репарації та контрибуції.

Репарація – форма матеріальної відповідальності суб'єкта міжнародного

права за збитки, спричинені в результаті вчиненого ним міжнародного правопорушення, перед іншим суб'єктом міжнародного права, зокрема відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою, що розпочала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу [2, с. 22]. Під цим терміном слід розуміти повернення майна у натуральному вигляді, незаконно вилученого з володіння суб'єкта міжнародного права. Реституції підлягає майно, що перебуває не тільки під контролем воюючої сторони, а й у володінні чи під контролем будь-якої третьої сторони. До складу такого майна входять цінності, предмети мистецтва, фінанси тощо.

Контрибуція, на відміну від репарації, виплачується не постраждалій стороні, а тій, яка перемогла у військовому конфлікті. У більшості країн контрибуція заборонена ще Версальським договором 1919 р., оскільки є несправедливою.

На національному рівні важливим є розроблення та впровадження законодавчих актів для врегулювання порядку відшкодування шкоди, завданої військовою агресією. В Україні, наприклад, прийнято низку законів та постанов, спрямованих на визначення механізмів компенсації постраждалим особам та підприємствам. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 затверджує Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Основними показниками, які оцінюватимуться, є:

- вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна підприємств;
- упущена вигода, яка включає можливі доходи, що не були отримані через неможливість здійснення господарської діяльності;
- втрати підприємств від неоплачених товарів, робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях.

Проте в умовах сучасної агресії РФ існує суттєва проблема: країна-агресор не визнає завданої шкоди та не демонструє готовності до переговорів чи пошуку компромісів. Це відрізняє ситуацію в Україні від аналогічних конфліктів, таких як врегулювання суперечки між Іраном і США, де існувала взаємна зацікавленість у досягненні домовленостей. У випадку з Росією відсутність дипломатичної волі значно ускладнює процес компенсації [3, с. 346].

Таким чином, Україна змушена шукати альтернативні механізми, зокрема через міжнародні судові інституції, санкційні механізми та способи конфіскації активів країни-агресора, щоб забезпечити справедливе відшкодування постраждалим.

Список використаних джерел

1. Пахомов А. В. До питання відшкодування шкоди особам, які постраждали під час ведення бойових дій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 208–212. URL : http://lsej.org.ua/5_2022/48.pdf.

2. Вакуленко Є. В. Особливості відшкодування шкоди, завданої військовою агресією. *Оцінка та відшкодування шкоди, заподіяної веденням агресивної війни російською федерацією проти України* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 серп. 2022 р.). Київ : КНЕУ, 2022. С. 21–28.

3. Пинда Н. Т. Механізм відшкодування шкоди, заподіяної державі у військових конфліктах у ХХІ столітті. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 346–351.

Богдан КНЯЖЕНЦЕВ

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОБМЕЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Одними з найбільш актуальних для сучасного цивільного права питань є питання, пов'язані з реалізацією прав власності.

Межі здійснення права власності – це певні обмеження дій уповноваженої особи на підставі державного закону, коли це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав та законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни та безпеки держави [1, с. 11].

Варто зазначити позицію Ю. Пацурківського стосовно того, що, запроваджуючи обмеження, держава виконує функцію охорони та захисту прав та інтересів третіх осіб. Обмеження є складовою частиною правового режиму власності. Однак можливість і характер таких обмежень не можуть визначатися законодавцем довільно чи свавільно. Права суб'єктів можуть бути обмежені законом лише в межах, необхідних для захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, а також для забезпечення оборони та безпеки держави [2, с. 190].

Велика кількість обмежень права власності пов'язана з обмеженням або вилученням із цивільного обороту нерухомих речей. Можна виділити:

– обмеження права власності на землю та інші природні ресурси (можуть стосуватися всієї тріади правоздатностей власника та бути обумовлені прагненням запобігти завданню шкоди навколишньому природному середовищу та суспільним інтересам. Система таких обмежень відображається у земельному законодавстві);

– обмеження права власності на рухоме майно, яке має спеціальний статус, зокрема на повітряні та морські судна. Відповідно до українського

законодавства для використання таких об'єктів необхідні спеціальні дозволи, ліцензії чи сертифікати, які видають державні органи або органи місцевого самоврядування. Це обмеження застосовується до правоздатності користування, що є засобом контролю з боку держави за дотриманням безпеки, охорони навколишнього середовища та забезпечення суспільних інтересів. Наприклад, експлуатація повітряних суден вимагає отримання сертифіката льотної придатності, який підтверджує відповідність вимогам безпеки [3, с. 344].

Частина 2 статті 64 Конституції України встановлює перелік прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть у разі введення воєнного чи надзвичайного стану. Однак право власності серед цих прав не згадується, що вказує на можливість його обмеження в таких умовах. Це дозволяє зробити висновок про принципову можливість застосування заходів, що обмежують право власності, для захисту національної безпеки та громадських інтересів [4].

Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» [5] передбачає, що на юридичних осіб можуть бути покладені обов'язки щодо надання житла (квартирна повинність), мобілізації ресурсів та їх використання для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Крім того, діяльність підприємств може бути орієнтована на виробництво продукції, необхідної для забезпечення безпеки держави. Серед можливих заходів також передбачені тимчасові заборони на будівництво та встановлення карантинних обмежень, що є прикладом втручання у реалізацію права власності в умовах надзвичайного стану.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [6] ще більш детально описує можливі обмеження права власності. Зокрема, передбачено використання потужностей підприємств для задоволення потреб оборони, вилучення майна, включно з транспортними засобами, у всіх власників для оборонних цілей. Також застосовується квартирна повинність і щодо громадян, а у разі порушення вимог правового режиму воєнного стану може бути вилучено відповідне обладнання [7, с. 847].

Таким чином, обмеження права власності в умовах воєнного та надзвичайного стану є законодавчо закріпленим механізмом, що спрямований на забезпечення суспільної безпеки та стабільності під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Аврамова О. Є., Горбенко А. С., Горобець Н. О. та ін. Цивільне право. Загальна частина : навч. посібник / за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
2. Пацурківський Ю. П. Окремі методологічні проблеми розуміння природи власності та права власності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 85. С. 188–196.
3. Демчук М. Окремі питання правової природи права власності на нерухоме майно в Україні. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 344–349.
4. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

7. Собильський Д. Проблеми речово-правового захисту права в період воєнного стану. *Modern problems of science, education and society : Proceedings of V International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, Ukraine, 17-19 July 2023). Kyiv, Ukraine, 2023. P. 847–850.

Данило КОСТЮК

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

В умовах воєнного стану держава зазвичай впроваджує певні обмеження прав і свобод громадян, що обумовлено необхідністю гарантування безпеки, громадського порядку та захисту національних інтересів. Одним із таких прав, що зазнає обмежень, є право на приватність. У цих тезах розглянуто основні проблеми та особливості застосування права на приватність в умовах воєнного стану, акцентовано увагу на законодавчих аспектах і практиці його реалізації в Україні.

Право на приватність є фундаментальним правом людини, закріпленим як у національному законодавстві, так і в міжнародних правових актах. Зокрема, ст. 32 Конституції України гарантує недоторканність особистого і сімейного життя, а також захист персональних даних від незаконного збору, зберігання, використання та поширення [1]. Також у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошено право кожного на повагу до його приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції, яке може бути обмежене лише з метою національної безпеки, громадської безпеки чи добробуту країни [2].

В умовах воєнного стану право на приватність може бути обмежене відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3], який передбачає, що уповноважені органи можуть здійснювати посилений контроль за громадянами, включаючи обмеження вільного доступу до інформації, прослуховування розмов, моніторинг електронних комунікацій тощо. При цьому важливо зберегти баланс між необхідністю безпеки та повагою до прав людини, оскільки надмірне втручання в приватне життя може призвести до порушення правових стандартів і погіршення довіри суспільства до державних інституцій [4, с. 95].

Законодавче регулювання має враховувати конкретні ризики та обмеження, що виникають під час війни. Наприклад, рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ротару проти Румунії» підкреслює, що заходи обмеження повинні бути пропорційними до поставленої мети і їх застосування має бути обґрунтованим та обмеженим у часі [5]. Це рішення є важливим орієнтиром для українського законодавця, оскільки воєнний стан не дає права державі порушувати міжнародні стандарти захисту приватності [6].

З-поміж найбільш поширених проблем, що виникають у цій сфері, слід назвати відсутність чітких критеріїв для визначення меж дозволеного втручання в приватне життя під час воєнного стану. Наприклад, Законом України «Про захист персональних даних» [7] визначено права суб'єктів персональних даних, але закон не надає вичерпного переліку випадків, коли ці дані можуть бути використані без згоди особи. Це створює ризики для необґрунтованого доступу до персональної інформації, що може суперечити статті 32 Конституції України.

Іноземний досвід також свідчить, що навіть в умовах війни право на приватність має бути збережене, наскільки це можливо. У багатьох країнах, наприклад, у Великій Британії, законодавство передбачає спеціальні механізми для забезпечення правового захисту приватності навіть у кризових ситуаціях, таких як війна чи надзвичайний стан [8]. Зокрема, у Законі про слідчі повноваження (Investigatory Powers Act 2016) передбачено, що заходи обмеження приватності мають проходити суворий судовий контроль, а кожне рішення щодо обмеження має бути пропорційним та необхідним [9].

Таким чином, необхідно враховувати міжнародні стандарти захисту приватності та забезпечувати мінімальне втручання держави у приватне життя громадян, навіть в умовах війни. Пропонується також, щоб усі обмеження, пов'язані з воєнним станом, мали тимчасовий характер і підлягали регулярному перегляду, з урахуванням реальної ситуації в країні.

Отже, право на приватність залишається важливим правом, навіть у складних умовах воєнного стану. Держава має забезпечувати відповідні законодавчі межі та ефективний контроль за дотриманням права на приватність, щоб уникнути зловживань і захистити громадян від необґрунтованого втручання в їхнє приватне життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Ратифікована Законом України від 17.07.1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 98–99.
5. Case of Rotaru v. Romania. Strasbourg, 4 May 2000. *European Court of Human Rights*. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58586>.

6. Практика Європейського суду з прав людини як джерело тлумачення Конвенції 1950 р. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL : <https://www.helsinki.org.ua/articles/praktyka-evropejskoho-sudu-z-prav-lyudyny-yak-dzherelo-tlumachennya-konventsiji-1950-r/>.

7. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.

8. Зенкін Д. Забезпечення прав людини в умовах війни. *LIGA.net*. URL : <https://blog.liga.net/user/dzenkin/article/54386>.

9. Investigatory powers act 2016. *Legislation.gov.uk*. URL : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/25/contents>.

10. Резворович К. Р. Право на особисте життя vs право на приватне життя: дискусійність співвідношення категорій. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 95–101.

Олександр КОШОВИЙ

аспірант, фахівець з адміністрування бізнесу (МВА), адвокат

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Євгенія КОБРУСЄВА**

(Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара)

ЯКІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ ACQUIS ЄС: НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РИНКИ КАПІТАЛУ ТА ЗАБОРОННОЇ НОРМИ ПРО МАНІПУЛЮВАННЯ РИНКОМ

З укладенням 21 березня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна офіційно розпочала інтеграцію до Європейського Союзу. Однією з цілей Угоди було поступове наближення законодавства України до законодавства ЄС (Преамбула та стаття 1) [1].

23 червня 2022 р. Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу [2].

У червні 2024 р. Україна офіційно розпочала [3] переговори про вступ до ЄС, які наразі тривають.

Таким чином, процес набуття членства в ЄС наразі обумовлює напрями розвитку українського законодавства.

Надбання спільноти (acquis EU) забезпечує розвиток добробуту, людського капіталу та інновацій.

Інноваційний характер згаданої угоди для законодавства України відзначають А. Шульга та О. Передерій [4, с. 152].

На розвитку інституцій та законодавства України в напрямі європейської інтеграції фокусує увагу М. Білак [5, с. 12].

Отже, в аспекті користі для України Угода про асоціацію дозволяє структурувати українське законодавство. Водночас виникає запитання, чи є якість імplementованого законодавства достатньою для вступу в ЄС? Це важливо, адже завдяки позитивним законодавчим змінам не тільки стає

можливим набуття Україною членства в ЄС, але й сам ринок капіталу зможе відігравати важливу роль у відновленні України після війни.

Недооцінка неякісного та фрагментарного копіювання європейського права ще в довоєнний час (попри часті та категоричні заперечення Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України [9]) дозволяла, на думку Н. Шелудько та С. Шишкова [6], його втілення у неякісні та суперечливо побудовані норми законодавства України про ринки капіталу.

Проблемою на цьому шляху є вкорінена практика ігнорування парламентом офіційних висновків експертного середовища [7]. Це має наслідком продовження контраверсійної рецепції законодавства Європейського Союзу під час війни.

Жодні фактори, навіть під час воєнного стану, не можуть бути виправданням, коли мова заходить про ухвалення змін, що прямо протирічать та порушують Конституцію України.

Так, акцентуємо увагу на законі, на який спирається вся архітектура ринків капіталу, а саме Законі України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків».

При ухваленні його в новій редакції в лютому 2024 р. Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України пропонувало його повністю «відхилити», оскільки він: «порушує Конституцію та закони України, не враховує юридичну позицію єдиного органу конституційної юрисдикції України, європейських юрисдикцій щодо захисту прав людини і основоположних свобод» [7].

Завдана таким кроком шкода інституціям та галузям законодавства підлягає окремому та детальному аналізу. Водночас одним із численних негативних наслідків цих змін є, зокрема, «зацементована» проблема легітимності регулятора ринку – Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР). Все – через порушення ст. 106 Конституції України, оскільки згаданий закон всупереч їй дозволяє призначення членів НКЦПФР Президентом України поза межами його повноважень, передбачених Конституцією України.

Сумніви щодо легітимності регулятора, якому належить ключова роль у політиці протидії ринковим зловживанням, впливають на весь зміст кримінально-правового захисту ринку [8, с. 286].

Довіра до регулятора ринку та легітимність інституції має важливе значення для захисту ринку капіталу. Питання також лежить у площині недотримання Україною вимог імплементованої Директиви ЄС 2014/65/ЄС [10] щодо компетенцій та спроможності регулятора.

Інший приклад нівелювання норм права ЄС при імплементації наведемо в порівнянні з європейським законодавством, що забороняє маніпулювання ринком. Акцентуємо увагу на його аспекті, що стосується видів поведінки, які вважаються маніпулюванням ринком. Так, ухвалена в лютому 2024 р. норма ст. 152 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»

(замість чинної ст. 148), що має набрати чинність з 01.01.2026, містить суттєву відмінність від законодавства ЄС, а саме щодо способу визначення інших випадків маніпулювання (так званого невичерпного переліку) та суб'єкта цього процесу.

Адже в праві держав-членів ЄС невичерпний перелік індикаторів, за якими регулятор має визначати маніпулювання, міститься безпосередньо в Додатку I до регламенту MAR [11]. Визначення інших випадків в праві ЄС делеговано Європейській Комісії (урядові ЄС).

Натомість в праві України ці повноваження (фактично визначати додаткові випадки злочинної поведінки) делеговані органам, створеному всупереч Конституції України – НКЦПФР, яка, звичайно, не є ані законодавцем, ані урядом. Водночас кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кримінальним кодексом України (ч. 3 ст. 3).

Розвиток положень законодавства про ринки капіталу та кримінального законодавства щодо заборони маніпулювання ринком в Україні в контексті імплементації права ЄС є постійним, але одночасно з цим підриває довіру до інституцій та суперечить Конституції України.

Це створює зону правової невизначеності в поняттях, покладених в основу заборонної правової норми.

Повинна бути повністю припинена практика ухвалення законодавства, що повністю ігнорує думку експертного співтовариства: як офіційного (парламентського), так і суспільного та наукового.

Порушення Конституції України, допущені при ухваленні змін, мають бути досліджені, а помилки виправлені.

Правовий статус регулятора ринків капіталу (НКЦПФР) має бути приведений у відповідність із вимогами Конституції України.

Список використаних джерел

1. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>.
2. European Council, 23-24 June 2022. *European Council*. URL : <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2022/06/23-24/>.
3. International ministerial meetings. Intergovernmental conference with Ukraine: introductory remarks, opening statements. *European Council*. URL : <https://video.consilium.europa.eu/event/en/27556>.
4. Шульга А. М., Передерій О. С. Особливості нормативно-правового забезпечення трансформації правової системи України в умовах асоціативного партнерства з Європейським Союзом. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2018. Вип. 25. С. 152–155.
5. Білак М. В. Значення Угоди про асоціацію з ЄС: нові виклики для конституційного порядку чи послаблення позиції Основного Закону. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 12–16.
6. Шелудько Н. М., Шишков С. Є. Інфраструктура фінансового ринку в Україні: наслідки законодавчого оновлення. *Фінанси України*. 2021. № 9. С. 70–98.

7. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках». Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України. 70 с. URL : <blob:https://itd.rada.gov.ua/fa50c5eb-1798-4bbb-b741-0e4be54f3349>.

8. Кошовий О. Проблеми неконституційності правового статусу регулятора організованих ринків капіталу як перешкода для застосування кримінальних санкцій за зловживання на організованих ринках. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 285–293. URL : <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-51>.

9. Кошовий О. Ринки капіталу в Україні: фактчекінг в аспекті якості законодавства, імплементації *acquis* ЄС, інституцій та відповідальності. Київ : Норма права, 2023. 480 с.

10. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/65/oj/eng>.

11. Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/596/oj/eng>.

Владислав КОЧИН

курсант ННІ № 4

Кирило ГУЛЕНКО

курсант ННІ № 4

Науковий керівник:

ст. викладач **Лариса САЗАНОВА**

(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

WAYS OF IMPLEMENTING BUDGET POLICY IN THE PRE-WAR PERIOD AND DURING THE WAR

Budget policy is considered to be the basis for the formation of the budget process, the budget system and the budget itself – the key financial plan of the state. The formation of the budget policy is influenced by various aspects, such as the specifics of the economic system, priorities for economic development, the structure of the country's financial system, its integration into the global economic system, and other factors.

One of the most important tasks of financial resource management is to achieve the balance of the main financial plan of the state – the Budget. This is crucial for the distribution of economic indicators, financial support of the authorities, and creating the basis for economic development [1, p. 50].

The last 16 years have been a test for Ukraine, and the challenges the country has faced. They have had a significant impact on fiscal policy. The crisis of 2014–2015 and the coronavirus pandemic reversed economic policy achievements, such

as the reduction of the share of public spending in gross domestic product (further – GDP), the transition to medium-term budget planning, and the reduction of the budget deficit. During this time Ukraine was also affected by the war which further complicated the financial situation.

In May 2021, the government adopted the Budget Declaration for 2022–2024, which set out important priorities and principles of Ukraine’s budget policy. It was expected that this budget would promote further economic growth, ensure macroeconomic stability, eliminate financial risks, create a basis for transformations in national production to increase competitiveness in foreign markets and create an attractive investment climate in the country. The priorities of the State Budget of Ukraine for 2024 were investments in the future such as healthcare, education, infrastructure, digitalization, security and defense [2].

However, from the very beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation and as a result of global changes in Ukraine, the leadership was forced to react quickly, revising the goals and objectives set for the state. In order to ensure the harmonious functioning of the budgetary sphere and to strengthen measures to protect citizens, a number of prompt decisions and amendments to the current budget legislation were made or adopted.

On March 15, 2022, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine «On Amendments to Section VI “Final and Transitional Provisions” of the Budget Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine». This law facilitates the efficiency of management decisions in the financial support of national security and social protection of Ukrainian citizens during the martial law in 2022.

During the martial law in 2022, the Law stipulates that the following provisions of the Budget Code of Ukraine do not apply:

- mandatory approval of decisions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the redistribution of budget expenditures and provision of budget loans;
- compliance with the deadlines for submitting reports on the implementation of the State Budget of Ukraine;
- compliance with the deadlines for submitting an annual report on the implementation of the law on the State Budget of Ukraine;
- restrictions on local authorities’ decision-making on changes to local budgets;
- compliance with the deadlines for submitting reports on the implementation of the State Budget of Ukraine.

Thus, over the past 16 years (2008–2024), Ukraine’s budget policy has gone through various stages. Until 2014, the lack of financial discipline led to late budget adoption, rising public debt, and a lack of reforms.

However, since 2014 and till 2020, important innovations such as decentralization, digitalization of the budget process, and others were introduced to improve the budget system. In 2021, the government continued to work on improving the budget system, but all budget initiatives were suspended due to the full-scale war in 2022.

The full-scale invasion of Russia had a serious negative impact on the economy and the overall situation in Ukraine, which significantly affected the mechanisms of budget policy implementation and the execution of the State Budget. The analysis of the year before the conflict (2021) and the year during the war (2022) identifies key differences in the implementation of budget policy in these two periods.

The increase in expenditures in 2023 compared to the previous year was caused by Russia's full-scale invasion of Ukraine. During the first four months of 2023 the state budget of Ukraine had a deficit that was significantly higher than in the previous year. It is important to note that the planned deficit level for January-April 2023 was UAH 317.1 billion [2].

In April 2021, the largest expenditures of the state budget were social expenditures (UAH 116.5 billion) and expenditures on general government functions (UAH 58.7 billion). At that time, the least funding was allocated for housing and communal services (UAH 4.8 million). This budget policy was aimed at supporting the population in connection with the COVID-19 pandemic.

However, in April 2022, the expenditures of the State Budget of Ukraine increased significantly compared to the same period of the previous year. Thus, the largest amount of spending was directed to defense, social protection and social security. This indicates a change in priorities in the state budget policy compared to 2021. Minimal funding was allocated to housing and utilities (UAH 5.4 million) and environmental protection (UAH 1.1 billion). All capital expenditures were reduced and redistributed to the reserve fund, which is now the main management tool.

In April 2022, the largest contribution to the State Budget of Ukraine came from tax revenues, including value added tax, military duty and personal income tax, as well as value added tax on goods imported into Ukraine. The amount of the unified social contribution to the Pension Fund and Social Insurance funds amounted to UAH 29.7 billion in this period.

Among the non-tax revenues, the largest contribution is made by income from property and business activities – UAH 56.17 billion, as well as own revenues of budgetary institutions – UAH 31.14 billion. It is important to note that revenues from the European Union, foreign governments, and international organizations account for 6.21 % of the structure of the State Budget of Ukraine [3].

At the beginning of martial law, Ukraine adhered to the principle of limiting the implementation of budget policy, which is the best solution when transitioning to the stage of economic recession. Usually, such conditions lead to a shortage of financial resources in the budget, which makes it difficult to systematically address budget policy objectives.

Thus, at the beginning of the full-scale invasion, the government limited the expenditure side of the budget as much as possible. Later, there was a reorientation to the principle of flexibility in the implementation of budget policy, which corresponds to the stage of economic recession and the beginning of stagnation, when destructive processes in the economy have manifested and hidden forms.

During this period, the government actively amended existing regulations and introduced simplified systems to increase budget revenues.

In 2023, UAH 300.5 billion was allocated from the state budget for social payments, including UAH 181.2 billion to finance the payment of pensions, bonuses and increases to pensions granted under pension programs, and the Pension Fund deficit.

Additionally, UAH 69.1 billion was allocated for social protection of citizens in difficult life circumstances; support of low-income families and provision of benefits and housing subsidies to citizens; social protection of children and families; social protection of persons with disabilities [4].

Over 160 amendments to the budget and tax legislation were introduced during the war period, simplifying budget rules and processes, facilitating tax payments and contributing to the strengthening of state budget revenues. The changes include a simplified taxation system for companies, the introduction of tax privileges, relaxation of reporting requirements, and exemptions from certain taxes. In terms of expenditure policy, compared to 2021, expenditures, including long-term budget programs, have been significantly reduced, which poses a threat to Ukraine's long-term development.

Thanks to effective government policies and significant financial assistance from international partners, Ukraine continues to ensure macrofinancial stability. In 2023, the Ministry of Finance attracted almost USD 30 billion of external financing. The largest donors include the European Union, the United States, the International Monetary Fund, Canada, and Japan.

Ukraine's preservation of financial stability in 2023 in the context of Russian large-scale military aggression involved a number of measures, including both obtaining opportunities to appropriate external grants and concessional loans to finance budget needs and expanding sources of domestic borrowing through the issuance of domestic government bonds.

The seventh tranche of EUR 1.5 billion from the European Union was received by Ukraine on August 22 as part of the Macro-Financial Assistance (MFA) Program.

The World Bank's Public Expenditure Support for Sustainable Public Administration in Ukraine project allocated USD 4.3 billion in the first quarter of 2023 to reimburse priority expenditures.

In 2023, the Ministry of Finance issued new military bonds «Yevpatoriya» worth UAH 3.5 billion, which can be purchased at government bond auctions. The average yield at the initial auctions was 18.31 %, and the bonds are scheduled to mature on June 18, 2025 [5].

The projected GDP growth of 4.6 % compared to a 33.2% decline in 2023 suggests that the government is not taking into account a baseline scenario with a significant improvement based on the low level in 2023.

Although the government approved the State Budget for 2024 and defined the main directions of budget policy, it is difficult to predict economic movement due

to the war, which has caused significant damage to the economy. The government used standard forecasting methods when developing the budget for 2024, but uncertainty about the duration of the war and further actions of the enemy makes the macroeconomic forecast extremely pessimistic.

Список використаних джерел

1. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) : монографія. Київ : НІОС, 2000. 384 с.
2. Про Бюджетну декларацію на 2022-2024 роки : Постанова Верховної Ради України від 15 липня 2021 р. № 1652-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1652-IX#Text>.
3. Мицик Т. М. Внутрішній державний борг і проблеми його обслуговування. Київ, 2022. 124 с.
4. Державна казначейська служба України. URL : <http://treasury.gov.ua>.
5. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД). URL : <http://www.ibser.org.ua>.

Оксана КРАВЧУК

здобувач вищої освіти ННІ права та правоохоронної діяльності

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Роксолана БУТИНСЬКА**
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПРАЦІ

На сьогодні на ринку праці дистанційна робота набуває все більшого поширення.

Дистанційна праця в Україні є важливою і гнучкою формою організації трудових відносин, що регулюється Кодексом законів про працю України [2]. Основними аспектами правового регулювання дистанційної роботи є трудовий договір, робоче місце, гнучкість робочого часу, компенсації витрат та інші гарантії для працівників. Дистанційна робота в Україні оформлюється за допомогою письмового трудового договору, який визначає правові та організаційні умови співпраці між працівником і роботодавцем. Цей договір є обов'язковим і регулюється трудовим законодавством.

Трудовий договір для дистанційної роботи повинен бути оформлений у письмовій формі. Це означає, що сторони – працівник і роботодавець – мають підписати документ, в якому будуть чітко визначені всі умови працевлаштування, а також права й обов'язки обох сторін. Хоча можливе використання електронних підписів для укладання договору, зокрема для тих, хто працює на віддаленій основі.

У договорі мають бути чітко прописані такі позиції:

1. Місце роботи. Оскільки це дистанційна робота, замість конкретної адреси робочого місця вказується, що працівник працюватиме поза межами офісу, використовуючи власне або надане роботодавцем обладнання;

2. Режим роботи. Умови можуть варіюватися залежно від домовленостей між сторонами, але в договорі зазвичай прописують режим роботи, зокрема початок і кінець робочого дня або можливість гнучкого графіка;

3. Оплата праці. Визначаються сума заробітної плати, порядок і строки її виплати. Це також включає можливість відшкодування витрат, якщо працівник використовує власне обладнання або Інтернет для роботи;

4. Компенсації за витрати. Працівникові може бути передбачена компенсація за використання власного обладнання або засобів зв'язку (комп'ютера, телефона, доступу до мережі Інтернет). Такі компенсації повинні бути чітко прописані в договорі;

5. Відшкодування витрат. Працівник може також розраховувати на відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням трудових обов'язків, якщо вони були попередньо узгоджені з роботодавцем. Наприклад, це можуть бути витрати на програмне забезпечення або ліцензії, необхідні для виконання роботи;

6. Безпека та інструктаж. Хоча працівник працює дистанційно, роботодавець зобов'язаний провести інструктаж з охорони праці. Це може бути інструктаж про правильне користування обладнанням або рекомендації щодо організації безпечного робочого місця.

Типова форма трудового договору для дистанційної роботи, затверджена Міністерством економіки України, є шаблоном, який відповідає основним вимогам законодавства про працю. Вона допомагає стандартизувати оформлення дистанційних трудових відносин і містить ключові положення, обов'язкові для всіх сторін, що укладають такі договори. Проте важливо розуміти, що цей документ не є жорстким шаблоном, а може бути адаптований до конкретних потреб роботодавця і працівника. Незважаючи на те, що типова форма передбачає певні стандарти, роботодавець і працівник можуть домовитися про додаткові умови, які вони вважають важливими для регулювання своєї співпраці, наприклад: 1) гнучкі умови роботи – договір може включати положення щодо більшої свободи в виборі робочого часу, якщо це не суперечить вимогам компанії; 2) використання власного обладнання – якщо працівник використовує власний комп'ютер або інші засоби для виконання роботи, це потрібно зазначити в договорі. Можна прописати умови технічної підтримки, гарантій ремонту або навіть заміни обладнання у разі його поломки; 3) специфічні професійні вимоги. Наприклад, для фахівців з ІТ може бути додатково вказано, що роботодавець надасть доступ до необхідного програмного забезпечення

або баз даних; 4) забезпечення робочого місця – якщо роботодавець зобов’язується забезпечити працівника необхідним обладнанням (комп’ютери, монітори, Інтернет тощо), про це також має бути зазначено в договорі.

Гнучкість договору дає сторонам можливість додатково деталізувати ті аспекти, які є важливими для конкретної роботи. Наприклад, працівник і роботодавець можуть домовитися про порядок, за яким працівник має звітувати про виконані завдання та можливість зміни умов дистанційної роботи за згодою сторін або у зв’язку з об’єктивними обставинами, наприклад, завершенням проєкту або зміною обсягу роботи. Українське законодавство чітко забороняє укладати договір про дистанційну роботу, якщо умови праці є небезпечними для працівника. Це означає, що в разі роботи, яка пов’язана з підвищеним ризиком для здоров’я або життя, дистанційна форма праці не може бути використана.

У договорі також можуть бути прописані умови відповідальності як роботодавця, так і працівника за невиконання або неналежне виконання своїх обов’язків. Це стосується дотримання термінів виконання завдань, використання робочого часу для виконання трудових обов’язків, а також відповідальності за технічне забезпечення робочого процесу.

Слід зазначити, що науковці оцінюють дистанційну працю по-різному. Так, О. Середа акцентує увагу на тому, що дистанційний працівник – людина, яка виконує роботу без укладання довгострокового договору з роботодавцем, найманий тільки для виконання певного кола робіт (позаштатний працівник). Сучасний дистанційний працівник – це фактично будь-який фахівець, що працює поза постійним штатом компанії і без укладання довгострокового трудового договору [7, с. 135].

Отже, трудовий договір є ключовим документом, який забезпечує захист прав працівника та надає можливість чітко регулювати трудові відносини. Важливо, щоб договір враховував специфіку дистанційної роботи, зокрема технологічні та організаційні аспекти, аби уникнути непорозумінь між працівником та роботодавцем.

Таким чином, трудовий договір для дистанційної роботи в Україні – це необхідний інструмент для регулювання правових і організаційних аспектів відносин між працівником і роботодавцем у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Трудове право України : підруч. / за ред. проф. О. М. Ярошенко. Харків : Вид-во, 2022. 376 с.
4. Про затвердження типових форм трудових договорів про надомну та дистанційну роботу : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 05.05.2021 № 913-21. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0886-21#Text>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу : Закон України від 04 лютого 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text>.

6. Трудове право України : підруч. / укл. : Щербина В. І., Соцький А. М. Чернівці : Технодрук, 2021. 552 с.

7. Таран І. О., Васечко Л. О. Правове регулювання дистанційної роботи в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право*. 2021. Вип. 67. С. 134–138.

Валерій КРАСІЛЬНИКОВ

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЮРИСДИКЦІЙНІ ФОРМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Визнання можливостей, що надаються правовими нормами, і використання цих можливостей із метою припинення порушення та застосування негативних наслідків до порушника без звернення до спеціальних суб'єктів визнається неюрисдикційною формою. Неюрисдикційна форма захисту авторських і суміжних прав характеризується тим, що це позасудовий захист, який здійснюється порушником самостійно, але в межах закону. Тому, згідно зі ст. 19 Цивільного кодексу України, особа має право захищатися від зазіхань або незаконного порушення своїх цивільних прав і прав інших осіб [1].

Національне законодавство, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права», чітко регламентує юрисдикційні форми захисту авторських прав, передбачаючи адміністративні та судові процедури. Адміністративний захист здійснюється через відповідні державні органи, які контролюють дотримання законодавства в сфері інтелектуальної власності. Наприклад, Міністерство економіки України виконує завдання і функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, зокрема, здійснює перевірки суб'єктів господарювання, а також накладає адміністративні санкції на порушників [2, с. 45].

Додатково до традиційних форм захисту важливо враховувати новітні механізми, такі як медіація та арбітраж, які дозволяють сторонам вирішувати спори поза межами суду, що знижує навантаження на судову систему та

зменшує час розгляду справи [2, с. 47]. Це особливо актуально в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, що потребує адаптації існуючих правових норм до нових викликів [4, с. 255].

З огляду на швидкий розвиток цифрових технологій та глобалізацію культурного обміну зростає необхідність адаптації законодавства до нових умов, що склалися в суспільстві, задля ефективного захисту авторських прав в умовах цифрового середовища. Проблеми, пов'язані з недосконалістю правового регулювання, ускладнюють застосування юрисдикційних форм захисту, зокрема в питаннях, пов'язаних із нелегальним розповсюдженням творів в Інтернеті [3, с. 92]. Зокрема, необхідно вдосконалювати законодавчі акти, щоб чіткіше визначати обсяги відповідальності за порушення в цифровому середовищі.

Отже, юрисдикційні форми захисту авторських та суміжних прав в Україні є невід'ємною складовою системи правової охорони інтелектуальної власності. Вони потребують подальшого вдосконалення та модернізації з урахуванням змін в інформаційних технологіях та глобальному середовищі, що сприятиме підвищенню ефективності захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Важливим аспектом юрисдикційного захисту авторських та суміжних прав є міжнародне співробітництво. Україна – учасник низки міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності, таких як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, яка встановлює єдині стандарти захисту авторських прав. Згідно з положеннями цієї конвенції Україна зобов'язана надавати охорону авторських прав іноземних творців на рівні з вітчизняними, що сприяє міжнародній взаємодії у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності. Україна активно співпрацює з Європейським Союзом у межах Угоди про асоціацію, що зобов'язує країну адаптувати національне законодавство до норм ЄС у сфері авторських прав. Це стосується, зокрема, законодавчих змін, спрямованих на посилення захисту прав творців та власників суміжних прав у цифровому середовищі. Така співпраця сприяє інтеграції України у світову правову систему та дозволяє ефективніше протидіяти порушенням авторських прав на міжнародному рівні [2, с. 49].

Окремо слід відзначити важливість вдосконалення національного законодавства в частині застосування санкцій за порушення авторських і суміжних прав. Українські суди часто стикаються з труднощами у встановленні ступеня вини правопорушників та обсягу збитків, що були заподіяні правовласникам. Недостатня чіткість у визначенні покарань за правопорушення у сфері інтелектуальної власності знижує ефективність судового захисту і перешкоджає реалізації права на справедливе відшкодування [3, с. 90].

Спосіб самозахисту авторських і суміжних прав може бути обраний самою людиною або встановлений договором чи цивільно-правовим актом.

Залежно від того, коли ці способи застосовують, їх можна класифікувати як превентивні (наприклад, контроль спадкоємців за діями виконавця щодо авторських прав) або оперативні (наприклад, можливість кредитора частково або повністю погасити борг у разі невиконання боржником своїх зобов'язань за умови попередньої угоди або судового рішення). Різниця між ними визначається залежно від мети та фактів порушення авторських прав.

Таким чином, особа, чиї авторські права було порушено, має можливість припинити незаконне порушення та відновити порушені права.

Поняття та види форм захисту тісно пов'язані з поняттям та видами способів захисту авторських і суміжних прав. Чіткого розмежування між поняттями форм і способів захисту не існує, тому часто одне визначається через інше.

Неабияке значення має також впровадження нових технологій для забезпечення захисту авторських прав у цифровій сфері. У багатьох країнах вже впроваджені системи автоматичного виявлення незаконного контенту в Інтернеті, а також технології блокування ресурсів, які порушують авторські права. Такі інноваційні рішення можуть бути корисними для України, особливо у контексті зростання обсягу нелегального контенту в Інтернеті, доступного на національному рівні [2, с. 48].

На завершення зазначимо, що юрисдикційні форми захисту авторських і суміжних прав потребують постійного розвитку та адаптації до нових викликів цифрової ери. Важливими напрямками вдосконалення є посилення судового контролю, активізація міжнародного співробітництва, впровадження сучасних технологій для запобігання порушенням прав у цифровому середовищі, а також модернізація національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити ефективний захист авторських прав та сприятиме підвищенню рівня правової культури у сфері інтелектуальної власності в Україні [3, с. 92].

Юрисдикційна форма захисту авторських і суміжних прав має великі перспективи для розвитку. З розвитком інноваційних технологій з'являються нові об'єкти авторського права, що вимагають належної правової охорони. Важливо, щоб законодавець стежив за цими змінами і забезпечував баланс між інтересами автора і суспільства.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Станіславський П. В. Правове регулювання авторських і суміжних прав в Україні: проблеми та перспективи. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 45–50.
3. Ткаченко О. І. Інтелектуальна власність: сучасні тенденції захисту прав. *Науковий вісник НУ «Острозька академія»*. 2023. № 1. С. 88–94.
4. Резворович К. Р. Право інтелектуальної власності у мережі Інтернет: недоліки вітчизняного нормативно-правового регулювання та шляхи його вдосконалення. *Scientific Collection «InterConf» : with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Scientific Goals and Purposes in XXI Century»* (Seattle, USA, October 7-8, 2021).

2021. № 78. Р. 255–261. URL :
https://www.researchgate.net/publication/355371485_pravo_intelektualnoi_vl_ashnosti_u_merezi_internet_nedoliki_vitciznanogo_normativnoppravovogo_reguluvanna_ta_slahi_jogo_vdoskonalenna.

Сергій КРАСНОКУТСЬКИЙ

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ДОГОВІР АУТСТАФІНГУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Наразі багато українських компаній не можуть повноцінно вести свою діяльність і, відповідно, забезпечувати робочими місцями своїх працівників. Тому, щоб «зберегти» співробітників на підприємстві, одним із можливих рішень є укладення договору аутстафінгу [1].

Варто зазначити, що термін «аутстафінг» відсутній у чинному законодавстві. Проте в міжнародній практиці під аутстафінгом зазвичай розуміється спосіб управління персоналом, за якого працівника переводять (фактично звільняють) із компанії та працевлаштовують у стороннього провайдера (аутстафера).

Після цього компанія укладає з переданим від аутстафера працівником тимчасовий трудовий договір. У такій ситуації працівник продовжує працювати на своєму попередньому місці, але формально новий роботодавець (аутстафер) бере на себе всі зобов'язання перед ним, навіть якщо працівник не має прямих трудових або цивільних відносин з колишнім роботодавцем. Завдяки таким програмам провайдер повністю відповідає за оформлення кадрових документів для таких працівників, дотримання норм трудового законодавства (наприклад, щодо прийому на роботу, надання відпусток, контролю робочого часу та часу відпочинку, оплати понаднормових годин), а також за нарахування і виплату заробітної плати, включно з утриманням податків та інших зборів [4, с. 50].

Аутстафінг – це форма організації трудових відносин, за якої співробітники однієї компанії тимчасово передаються іншій для виконання певних завдань. При цьому трудові відносини між працівником і початковим роботодавцем (аутстафером) зберігаються. Аутстафінг є однією з форм договору про надання персоналу [2].

Схожою із аутстафінгом технологією є лізинг персоналу, за якого провайдер надає замовнику працівників, які з самого початку офіційно

перебувають у штаті провайдера. Таким чином, працівники не виводяться зі штату замовника, а залишаються співробітниками провайдера.

Існує два способи надання працівників у лізинг:

1. Якщо в штаті підприємства-провайдера вже є працівник, що відповідає вимогам замовника, цей працівник передається замовнику на підставі договору про надання персоналу;
2. Якщо відповідного фахівця в штаті провайдера немає, спочатку здійснюється його підбір, і лише після цього новий працівник надається у розпорядження підприємства-замовника [3].

Трудові відносини обох сторін регулюються договором аутстафінгу персоналу. При його укладенні обов'язково відображаються такі аспекти: термін дії договору; вартість найму працівників, яку встановлює компанія-аутстафер; порядок надання працівників, де вказується кількість фахівців, їхні навички та уміння, а також надається повний опис завдань; терміни та місце роботи; права та обов'язки всіх учасників договору, де замовник зобов'язується забезпечити необхідні умови для роботи, а компанія-провайдер – вчасно надати працівників та не розголошувати конфіденційну інформацію. Обидві сторони мають право контролювати виконання всіх умов договору [2].

Особливості договору аутстафінгу:

- тимчасовий характер, тобто зазвичай договір аутстафінгу укладається на певний строк, який може бути пролонгований;
- збереження трудових відносин – мається на увазі, що, незважаючи на те, що працівник виконує роботу на іншому підприємстві, трудові відносини з аутстафером не припиняються;
- заробітна плата працівника виплачується аутстафером, а замовник оплачує аутстаферу вартість наданих послуг;
- роботу працівників організовує замовник, але він не має права вносити зміни до умов їхньої трудової угоди;
- аутстафер несе відповідальність за дії своїх працівників перед замовником та третіми особами.

Таким чином, договір аутстафінгу є важливим та актуальним інструментом у сучасному бізнес-середовищі, оскільки дозволяє компаніям залучати кваліфікований персонал без необхідності офіційного працевлаштування. Це сприяє оптимізації витрат на утримання штату, спрощує адміністрування кадрових процесів та знижує юридичні ризики, пов'язані з трудовими відносинами. Завдяки аутстафінгу підприємства можуть швидко адаптуватися до змін ринку, реалізовувати масштабні проєкти, залучаючи потрібних фахівців на певний період, і зосереджуватися на своїй основній діяльності. Такий підхід також є особливо цінним в умовах економічної нестабільності, коли потрібна максимальна гнучкість у використанні ресурсів.

Список використаних джерел

1. Підстави та переваги укладення договору аутстафінгу. *LigaZakon*. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/228183_pdstavi-ta-perevagi-ukladennya-dogovoru-autstafngu.

2. Договір аутстафінгу та аутсорсингу персоналу. *SUN ONE*. URL : <https://sunone.com.ua/articles-uk/dogovir-autstafingu-ta-autsorsingu-personalu/>.

3. Договір аутстафінгу: особливості укладення та нюанси оподаткування. *Factor*. URL : <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2013/june/issue-46/article-63374.html>.

4. Юнін О. Позитивні та негативні риси договору аутстафінгу. *Роль національного права України в умовах глобалізаційних викликів : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Дніпро, 18 лист. 2021 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 49–51.

Вікторія КРИСЬКО

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ ТА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦТВА

У сучасному світі підприємництво відіграє ключову роль у розвитку економіки та соціального благополуччя. Воно стимулює інновації, створює робочі місця та сприяє економічному зростанню. Однак для успішного функціонування підприємництва необхідні належні умови, які включають загальні гарантії захисту прав і законних інтересів підприємців, а також державну підтримку. Ці елементи є невід’ємними компонентами стабільного та динамічного бізнес-середовища, яке дозволяє підприємцям реалізовувати свої ідеї та досягати успіху.

Згідно з Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 в Україні оголошено воєнний стан, тому на сьогодні наша держава стикається з викликами війни, що вимагають адаптації державних і суспільних структур до нових реалій [1].

Введення воєнного стану призвело до виникнення багатьох питань, що потребують термінового вирішення. Серед них – нормативне регулювання сфери цивільного та господарського права та процесу. Військові події вплинули не лише на життя громадян, а й на законодавство, зокрема на сферу господарського судочинства. Зараз відбувається активна перебудова правової системи відповідно до вимог воєнного часу, щоб забезпечити ефективне регулювання суспільних відносин у цих надзвичайних умовах [2, с. 1017].

Загальні гарантії захисту прав підприємців включають комплекс правових та інституційних механізмів, спрямованих на забезпечення стабільного та справедливого бізнес-середовища. Ці гарантії охоплюють

правову базу, яка регулює комерційну діяльність, захищає інтелектуальну власність, забезпечує прозорість та передбачуваність у веденні бізнесу, а також надає можливість для справедливого розгляду спорів. Важливими елементами цих гарантій є право на свободу підприємницької діяльності, захист від неправомірного втручання державних органів, доступ до правосуддя та правова допомога.

Відповідно до ст. 47 Господарського кодексу України держава гарантує усім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Підтримка підприємців матеріальними та іншими ресурсами, які розподіляє держава, надається з метою забезпечення виконання підприємствами угод з постачання, виконання робіт чи надання послуг для критичних державних потреб [3].

Крім того, загальні гарантії включають захист від недобросовісної конкуренції, забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку та підтримку інноваційних ініціатив. Ці механізми сприяють створенню умов, в яких підприємці можуть впевнено розвивати свою діяльність, інвестувати в нові проєкти та досягати економічного успіху.

Державна політика щодо розвитку малого та середнього бізнесу в Україні має на меті підтримати розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечити сприятливе середовище для розквіту малих та середніх підприємств, підвищуючи їхню конкурентоспроможність та сприяючи формуванню конкурентного середовища тощо [4].

Умови воєнного стану створюють значні виклики для захисту законних інтересів підприємців та ефективної державної підтримки підприємництва. Підприємці стикаються з проблемами, пов'язаними з порушенням ланцюгів постачання, зниженням споживчого попиту, зростанням витрат на безпеку та логістику, а також із ризиками фізичного знищення бізнесу. Державна підтримка в таких умовах може бути обмеженою через перерозподіл ресурсів на військові потреби, що призводить до скорочення фінансових стимулів, субсидій та інвестиційних програм. Крім того, бюрократичні процедури можуть ускладнюватися, а доступ до правосуддя та захисту прав – стати менш ефективним через перевантаження державних інституцій. Нестабільність та невизначеність, характерні для воєнного стану, також ускладнюють довгострокове планування та інвестування, що негативно впливає на впевненість підприємців у майбутньому свого бізнесу.

Для створення сприятливих умов для підприємництва держава забезпечує:

- 1) розподіл земельних ділянок і передачу державного майна підприємцям у порядку, встановленому законом;
- 2) підтримку підприємців у придбанні обладнання, доступі до інформаційних ресурсів та підготовці кадрів;

3) розвиток неосвоєних територій шляхом створення виробничої та соціальної інфраструктури, яка потім передається підприємцям на засадах, визначених законом;

4) заохочення підприємців до оновлення технологій, впровадження інновацій та розробки нових продуктів і послуг та ін. [3].

Загальні гарантії захисту прав і законних інтересів підприємців, а також державна підтримка підприємництва є критично важливими для забезпечення стабільності та розвитку бізнесу, особливо в умовах воєнного стану. Незважаючи на значні виклики, пов'язані з війною, держава повинна продовжувати надавати підтримку підприємцям через фінансові стимули, спрощення бюрократичних процедур та забезпечення правового захисту. Ефективна державна політика в цьому напрямі допоможе підприємцям адаптуватися до нових умов, зберегти свою діяльність та готуватися до повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Бакаєв С. Д., Резворович К. Р. Актуальні питання цивільного права та процесу в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Modern research in science and education : Proceedings of V International Scientific and Practical Conference* (Chicago, USA, January 11-13, 2024) Chicago : BoScience Publisher, 2024. Р. 1016–1025. URL : <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-11-13.01.24.pdf>.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

Віктор КРУПЧЕНКО

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ЗАПОВІТ ПОДРУЖЖЯ: ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ

У сучасних умовах питання майнових прав у сімейних відносинах стає все більш складним, особливо коли йдеться про їхню долю після смерті одного з подружжя.

Безсумнівно, майно, успадковане після смерті близької людини, відіграє незамінну роль у підтримці та забезпеченні належного рівня життя людини. Спадкоємці можуть отримати спадщину за законом або за заповітом. Заповіт – це передусім юридичний документ, що містить вказівки фізичної особи щодо її майна або майнових прав на випадок смерті. У Європі дуже поширене складання заповіту, і заповідач може чітко вказати свого спадкоємця і його майно. Водночас існують різні види заповіту, зокрема заповіт подружжя, який раніше не був відомий українському законодавству. Чинне правове регулювання заповіту подружжя і його виконання є неповним і вимагає вдосконалення з боку законодавця [1, с. 90].

Популярним варіантом для багатьох сімейних пар або супутників життя є складання дзеркальних заповітів. Це майже ідентичні заповіти, в яких обидва партнери залишають своє майно іншому.

Інший, менш популярний варіант для подружніх пар – спільний заповіт. Це єдиний об'єднаний заповіт для подружньої пари.

Для внесення змін до спільного заповіту потрібна згода обох партнерів. Це означає, що після смерті одного з подружжя той із подружжя, який пережив іншого, не може вносити зміни до спільного заповіту подружжя. Через це адвокати рекомендують складати заповіти окремо кожному з подружжя замість спільних заповітів, оскільки заповіти окремо кожного є більш гнучкими та викликають меншу кількість проблем.

Можливість укладення спільного заповіту регулюється положеннями ст. 1243 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2].

Інститут спільного заповіту є поширеною практикою в європейському спадковому праві, зокрема в Англії, Німеччині та країнах Балтії, де такі заповіти користуються великою популярністю [3, с. 92]. Для України заповіт подружжя є досить новим та екзотичним явищем, оскільки раніше заповіт складався лише на ім'я однієї особи. Тому судова практика набуває особливого значення для тлумачення та застосування відповідних законодавчих норм.

Всі наукові співробітники у галузі цивільного та спадкового права, як практики, так і теоретики, зазначають, що категорія «заповіт подружжя», яка є передбаченою у вітчизняному законодавстві, суперечить ст. 1233 ЦК України та терміну «заповіт», адже заповіт є одностороннім документом, в якому виражена воля лише однієї особи. Особистий характер заповіту передусім впливає із сутності його концептуального визначення, оскільки кожна людина протягом свого життя має право мати справу лише з тим, що їй належить.

Необхідно враховувати, що спільний заповіт подружжя може бути укладено лише на майно, яке подружжю належить на праві спільної сумісної власності, навіть якщо воно зареєстроване за одним із подружжя (наприклад, нерухомі та рухомі речі, придбані у шлюбі, є спільною власністю подружжя).

При цьому майно, що належить чоловіку або жінці окремо за законом приватної власності (особисті кошти та майно, набуте до шлюбу або за час шлюбу в порядку спадкування, дарування тощо), є предметом спадкування за бажанням власника.

Це свідчить про те, що, окрім спільного заповіту, кожен з подружжя має право скласти індивідуальний заповіт і визначити спадкоємця свого майна на випадок смерті.

Спадкування за заповітом подружжя відбувається в кілька етапів. Спочатку частка одного з подружжя у спільному майні переходить до другого з подружжя, який залишився живим. Після смерті другого з подружжя частка у спільному майні успадковується за заповітом, і майно переходить до спадкоємців, зазначених у заповіті.

Кожен з подружжя за своє життя має право відмовитися від спільного заповіту. Але слід зазначити, що така відмова має бути нотаріально посвідчена. Відмова одним із подружжя від спільного заповіту означає, що розпорядження того з подружжя, хто відмовився, втрачає чинність, а розпорядження другого з подружжя залишається чинним. Така відмова, у цьому випадку, є волевиявленням одного з подружжя щодо своєї частки у спільній власності [4, с. 13]. Це передусім призводить до недійсності заповіту, розірвання шлюбу або визнання шлюбу недійсним.

Той із подружжя, який пережив іншого, не має права вносити зміни до спільного заповіту після смерті одного з подружжя. Однак спільний заповіт може бути визнано недійсним. У таких випадках той із подружжя, хто залишився, може скласти новий заповіт на свою частку спільного майна, і майно померлого перейде до його спадкоємців за законом.

Підсумовуючи вищезазначене, варто наголосити, що основна суть розпоряджень у заповіті подружжя полягає в тому, що після смерті одного з подружжя його частка у спільній сумісній власності переходить до того з подружжя, який пережив першого. У разі смерті другого з подружжя спадщина переходить до призначеного ним спільного спадкоємця. При цьому кожен із подружжя, що складає заповіт, має право відмовитися від спільного заповіту лише за життя обох.

Після смерті одного з подружжя другий не має права скасувати заповіт, складений ними. Висновок заповіту між подружжям є серйозним кроком, що накладає певні обмеження на сторони угоди. Заповіт, складений задовго до смерті другого з подружжя, може негативно вплинути на його права. Отже, матеріальні та фізичні права того з подружжя, хто пережив іншого, можуть суттєво погіршитися після його смерті [5, с. 126].

Предмет заповіту подружжя вже підпадає під заборону відчуження, а отже, немає можливості у певний спосіб вчинити дії з цим майном для поліпшення свого матеріального становища.

Відмова одного з подружжя від спільного заповіту тягне за собою скасування заповіту в цілому. Слід також зазначити, що припинення шлюбу

або визнання його недійсним призводить до втрати чинності волевиявлення подружжя.

Список використаних джерел

1. Фокша Л. В. Особливості укладення заповіту подружжя. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 23-24 трав. 2024 р.). Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 89–92.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Парасюк М.В. Особливості укладення заповіту подружжя. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2016. № 3. С. 91–100.
4. Ступак О. Спільний заповіт подружжя і режим спільної сумісної власності. 16 с. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Spilnii_zapovit_podruzzia_Stupak.pdf.
5. Юніна М. П. Особливості правового регулювання спільного заповіту подружжя. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 3. Т. 1. С. 125–127.

Олена КУБАСОВА

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Гендерна політика в Україні, особливо в умовах європейського вектору розвитку, набуває дедалі більшої важливості, оскільки потребує визнання та закріплення гендерної рівності як фундаментальної цінності у суспільстві та його інституціях [7]. Прагнення досягти справжньої гендерної справедливості вимагає усунення дискримінації, забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків у поєднанні професійних та сімейних обов'язків, а також запобігання гендерному насильству [1, с. 34]. Важливі цілі в цьому напрямі були проголошені такими міжнародними організаціями, як ВООЗ, ООН, та Європейський Союз, що сприяє розвитку гендерної рівності у сферах охорони здоров'я, політики та економіки [2, с. 114].

Правове регулювання відіграє центральну роль у забезпеченні гендерної рівності, оскільки законодавчі заходи включають як превентивні дії, так і відповідальність за порушення прав. Українське гендерне законодавство ґрунтується на міжнародних нормах та актах, ратифікованих Верховною

Радюю України, а також враховує специфіку національного контексту, включаючи категорії населення, які потребують особливого захисту [3]. Європейські тенденції вказують на необхідність активного залучення жінок у публічну сферу, що передбачає забезпечення їхнього представництва у політиці та управлінських рішеннях, а також підвищення економічної спроможності жінок через розвиток підприємництва.

Важливою проблемою на шляху до гендерної рівності є усталені стереотипи, що обмежують потенціал жінок та заважають їм повноцінно реалізувати себе як активних учасників громадянського суспільства. На противагу цьому протягом минулого століття жінки здобули право на освіту, економічну незалежність, політичну участь і право на планування сім'ї, що значно змінило їхню роль у суспільстві [3, с. 65]. Ці досягнення підвищили рівень самосвідомості жінок, що сприяє розвитку нової, сучасної гендерної культури. З метою утвердження гендерної рівності необхідно розробити загальнодержавну стратегію, яка передбачала б, із-поміж іншого, створення Комісії з питань забезпечення гендерної рівності, що буде відстоювати інтереси як жінок, так і чоловіків. Водночас важливо підтримувати громадські жіночі організації через систему грантів і програм, що дозволить їм ефективніше інформувати населення про свою діяльність і сприяти суспільному розвитку [2, с. 114].

Впровадження та розширення гендерної політики в Україні є важливим кроком на шляху до розвитку демократичних інститутів і побудови рівноправного суспільства, що визнає права і можливості кожної людини, незалежно від статі. Гендерна рівність у сучасних суспільствах є важливим індикатором їхнього благополуччя та прогресу. Дослідження свідчать, що в суспільствах, де жінки мають доступ до політики, бізнесу та громадського життя, формується гармонійний баланс енергій і світовідчуття, що сприяє економічному зростанню та стабільності держави [3, с. 8]. Водночас одним із ключових викликів є усунення дискримінації та сексуальних домагань, особливо в секторі безпеки, де проблема часто ігнорується або недостатньо визнається [4, с. 363].

З огляду на це реформування Національної поліції України потребує інтеграції гендерного аспекту в усі рівні діяльності. Орієнтація на компетентність та професіоналізм незалежно від статі має бути основним принципом роботи правоохоронних органів, де професійні навички є єдиним критерієм оцінки. Врахування гендерних потреб і створення сприятливих умов для рівного доступу та захисту прав сприятимуть розвитку поліції як інституції, що втілює європейські цінності гендерної справедливості та демократичного управління.

Гендерна рівність є одним із ключових показників соціального благополуччя та розвитку суспільства. Впровадження гендерної політики, що забезпечує рівний доступ до політичної, економічної та соціальної сфер для всіх громадян, незалежно від статі, сприяє створенню умов для стабільного

зростання держави. Зокрема, досвід інших країн демонструє, що збалансоване представництво жінок і чоловіків в різних галузях формує гармонійне середовище, яке позитивно впливає на економічні та соціальні процеси. Проте значні виклики ще залишаються, особливо в секторі безпеки, де проблеми дискримінації та сексуальних домагань часто не визнаються і не мають належних механізмів для вирішення. Це вказує на необхідність розробки чітких правил та механізмів звітування і відповідальності. Окрім цього, слід враховувати також і потреби чоловіків, зокрема стосовно можливості взяття відпусток для догляду за дітьми, що сприятиме подоланню стереотипів щодо ролі чоловіка у сімейному житті.

Таким чином, реформування державних інституцій, таких як Національна поліція України, повинно враховувати гендерний аспект на всіх рівнях. Забезпечення рівних можливостей та відсутність дискримінації при прийнятті на роботу і просуванні по службі, орієнтація на професіоналізм та компетентність – усе це є складовими гендерно-справедливої політики. Інтеграція цих принципів дозволить ефективніше реалізовувати національні реформи та забезпечить впровадження європейських стандартів гендерної рівності, що, у свою чергу, посилить соціальну стабільність і сприятиме зміцненню демократичних цінностей у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Барко В. І. Психологічні засади гендерної рівності в діяльності органів системи МВС України. *Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження : матеріали Міжнар. конф.* (м. Київ, 25 бер. 2021 р.). Київ, 2021. С. 34–38.
2. Дрозд О. Ю. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС України: питання сьогодення. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2020. Вип. 3. С. 112–116.
3. Стахура А. П. Гендерна рівність в національній поліції України: дуальність чинників воєнного стану. С. 361–362.
4. Атаманюк Р., Логінова М. Гендерні питання в секторі безпеки і оборони України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 15 бер. 2024 р.) : у 2 ч. Дніпро : ДДУВС, 2024. Ч. I. С. 363–364.
5. Мохорєва О.М. Питання гендерної рівності в роботі правоохоронних органів. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Вінниця, 24 бер. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 109–111.
6. Колесник О. О. Гендерні проблеми у правоохоронних органах. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Вінниця, 24 бер. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 116–117.
7. Сіверська З., Юніна М. Проблеми забезпечення гендерної рівності в системі МВС України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 17 бер. 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 630–631.

Дмитро КУДЕЛЯ

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний

університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У СПОРАХ ПРО ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства та ІТ-технологій, а також поява нових об'єктів цивільних прав, у тому числі об'єктів інтелектуальної власності, ставить перед законодавцем низку завдань, які потребують невідкладного вирішення. Насамперед необхідно забезпечити належне правове регулювання суспільних відносин, які вже існують у державі та суспільстві в цілому. Крім того, інтеграційний курс України до ЄС вимагає вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності відповідно до міжнародних стандартів. Це включає удосконалення важливих положень національного законодавства щодо вирішення спорів стосовно прав інтелектуальної власності.

Розвиток цифрових технологій та надання послуг через Інтернет не тільки підвищує доступність об'єктів інтелектуальної власності, а й сприяє збільшенню випадків порушення відповідних прав. Яскравим прикладом є прийняття Закону України «Про медіацію» [1] та внесення на його основі змін до низки законодавчих актів, зокрема Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України. Це пов'язане з тим, що медіація займає важливе місце серед примирних процедур для врегулювання спорів, які є альтернативою судовому розгляду, особливо у випадках, що стосуються порушень прав інтелектуальної власності.

Перспективи вступу України до ЄС і надання Україні права бути повноправним членом цієї міжнародної організації гостро поставили проблему формування в нашій країні цивілізованого ринку інтелектуальної власності, найважливішою складовою якого є ефективний захист прав інтелектуальної власності. Україна активно гармонізує законодавчу базу у сфері інтелектуальної власності відповідно до міжнародних стандартів та процесів глобалізації у сфері інтелектуальної власності, тому необхідно вдосконалювати національне законодавство [2].

Термін «медіація» походить від грецького терміна «medos» (нейтральний, незалежний від сторони), а також від латинських термінів «mediatio» (посередництво) та «mediare» (бути посередником у спорі).

Узбецька дослідниця К. Хакімова розглядає світовий досвід медіації як альтернативного способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Звертає увагу на практику Великої Британії, США, Німеччини, Сінгапуру, Японії та визначає характеристики механізмів медіації в цих країнах. Зокрема, наголошує, що наразі США практично відійшли від історичної традиції використання судового процесу для вирішення більшості питань прав інтелектуальної власності, і «справа про порушення авторського права або торгової марки зазвичай розглядається загальним суддею відповідно до традиційних судових процедур» [3, с. 6]. Сьогодні в цій країні застосовується медіаційний підхід, коли суддя запрошує сторони скористатися послугами медіатора перед початком вирішення патентного спору. Медіація за участю нейтрального медіатора також набула популярності у Великобританії. Там навіть діє постійна спеціальна гаряча лінія, на яку заявник може звернутися з описом конфлікту, вказавши свої переваги щодо медіатора, та отримати список спеціалістів, які відповідатимуть його вимогам [3, с. 7].

Дослідниця звертає увагу на досвід східних країн. Зокрема, вказує на особливості процесу медіації в Сінгапурі, який протягом останніх років є одним із лідерів у сфері захисту прав інтелектуальної власності поміж країн Азії. В країні створено спеціальний Офіс інтелектуальної власності Сінгапуру (IPOS), який активно вживає заходів щодо інформування компаній про альтернативні механізми вирішення спорів. У новаторський спосіб офіс покриває витрати компаній, які скористалися медіацією для вирішення спору. Сума компенсації коливається від 10 000 до 12 000 сінгапурських доларів. Цей механізм покликаний стимулювати посередництво у спорах у сфері інтелектуальної власності [4, с. 384]. Корисно також, на думку автора наукового дослідження, врахувати відносно специфічну правову модель вирішення спорів, що діє в Японії. Медіацію у сфері права інтелектуальної власності дослідив також доцент кафедри юридичного факультету Університету Ріцумейкан в Кіото А. Хатанака [4, с. 387]. Дослідник звернув увагу на функції, які виконує медіація, а також на обмеження медіації з погляду цивільного процесуального права, договірного права та права інтелектуальної власності. Він також висловив деякі пропозиції щодо оптимізації медіації у сфері прав інтелектуальної власності. Вчений чітко фіксує систему відповідних державних інституцій Європейського Союзу та Великої Британії, які регулюють процеси медіації та визначають їхню відповідальність.

До них належать: Управління інтелектуальної власності Великобританії (UK IPO), яке пропонує два типи механізмів вирішення спорів, а саме необов'язкові висновки щодо технічних аспектів патентів і посередництво в будь-яких спорах щодо інтелектуальної власності; Офіс інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) – також пропонує посередництво у спорах, пов'язаних із правами на торговельну марку. Особливу увагу слід звернути на прогрес у створенні Єдиного центру медіації та арбітражу при

патентному суді (Центр UPC) [4, с. 395]. Крім цього, існує також список приватних організацій, які займаються посередництвом: WIPO Center (Центр арбітражу та посередництва Всесвітньої організації інтелектуальної власності), АМАРА (Асоціація посередництва та арбітражу професійних аудіовізуальних послуг) і СМС (Центр культурного посередництва) [4, с. 398]. Також автор акцентує на матеріальних та процесуальних обмеженнях медіації у спорах із питань інтелектуальної власності.

ВОІВ визнала позитивний результат медіації у спорах щодо інтелектуальної власності. «В рамках цієї організації створено Центр арбітражу та медіації, який займається вирішенням спорів за допомогою ADR (Alternative Dispute Resolution) – альтернативного вирішення спорів (переважно медіації)» [5].

З-поміж основних переваг медіації слід відзначити: 1) економію часу, оскільки, на відміну від розгляду справи в суді, медіація не займає багато часу; 2) конфіденційність та збереження ділової репутації. Добре ім'я важливе для фізичних і юридичних осіб; 3) підтримання стосунків. Сторони знаходять завдяки медіації взаєморозуміння, що сприяє налагодженню взаємовідносин у майбутньому; 4) економію витрат – немає необхідності оплачувати послуги адвоката, судовий збір та зазнавати інших витрат, пов'язаних із розглядом справи в судах різних інстанцій; 5) відсутність обмежень у пошуку взаємовигідного рішення [6, с. 47].

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що використання медіації для вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності є не тільки можливим, а й необхідним позасудовим способом її використання. Тому проблематика посередництва у сфері інтелектуальної власності та вивчення досвіду окремих країн чи регіонів у цілому знайшла широке відображення у світовій науковій юридичній літературі. Водночас її дослідження тривають як на Заході, так і на Сході. Переважна більшість науковців аналізує міжнародне законодавство, визначає переваги медіації перед класичним судовим процесом тощо. При цьому юристи вдаються не лише до аналізу та теоретичних розробок, а й пропонують практичні заходи щодо вдосконалення системи, структури та процесу медіації.

Отже, термін «медіація» не є чітко визначеним і викликає дискусії серед юристів, у зв'язку з цим форми медіації в різних країнах відрізняються від мирової угоди, арбітражу, експертного висновку до медіації, примирення, ранньої нейтральної оцінки омбудсмена. Крім того, кожна з країн має особливості щодо структури медіаційних органів, особливостей звернення, перебігу процесу тощо. Так, у Сінгапурі інноваційним методом є покриття витрат компаній, які вдаються до посередництва, через спеціально створений офіс. Тому Україні при застосуванні такого альтернативного методу вирішення спорів, як медіація, необхідно звертатися до зарубіжного досвіду та виробити власну практику процедури застосування медіації у сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Костюченко О. М. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. *Міністерство юстиції України*. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_4487.
3. Khakimova K. Mediation as an Alternative Way to Resolve Disputes in the Field of Intellectual Property Rights in Foreign Countries. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*. 2023. № 2 (8). P. 5–10.
4. Hatanaka A. W. Optimising Mediation for Intellectual Property Law – Perspectives from EU, French and UK Law. *IIC International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2018. Vol. 49. P. 384–412.
5. Старовойтова Д. Медіація: в яких сферах ІВ є найбільш ефективною? *Юридична Газета online*. 2020. № 12 (718). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilsh-efektivnoyu.html>.
6. Трошкіна К. Є. Особливості застосування медіації у сфері авторського права. *Наукові записки. Серія : Право*. 2022. Вип. 12. С. 45–50.

Іван КУДЛА

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПОРЯДОК ЗМІНИ ТА РОЗІРВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Договір вважається укладеним, якщо сторони досягли згоди щодо всіх істотних умов у передбаченому законодавством порядку та формі. Для укладення комерційного договору обов’язковою є домовленість про ключові аспекти, такі як об’єкт договору, його вартість та строк дії. Господарський договір, таким чином, є домовленістю між сторонами, що регулюється відповідними нормативно-правовими актами. Він слугує інструментом для забезпечення господарської діяльності на основі оптимального балансу інтересів сторін та врахування загальних економічних інтересів. Такі договори укладаються згідно з правилами, встановленими Цивільним кодексом України, з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють окремі види договорів.

Законодавство розрізняє два основні порядки укладення господарських договорів: загальний та спеціальний. Загальний порядок передбачає класичну

процедуру: проведення переговорів та підписання договору обома сторонами. Це є найбільш поширеним способом укладення договорів. Спеціальний порядок застосовується у випадках, коли укладення договору є обов'язковим або потребує особливих умов. Наприклад:

- укладення договорів у межах державного замовлення;
- укладання договорів із суб'єктами, які мають спеціальний статус, наприклад, державою;
- використання спеціальних процедур, таких як тендери, конкурси або аукціони [1].

Господарські договори можна поділити на види за такими критеріями: за ознакою підстав виникнення договірних зобов'язань; за ознакою взаємного становища сторін у договірних відносинах; за строками дії; за сукупністю критеріїв (економічним змістом та юридичними ознаками); за тривалістю застосування у сфері господарювання (підприємництва); за ступенем складності; залежно від ролі у встановленні господарських зв'язків; за ознакою можливості чи неможливості коригування умов договору; залежно від домінування в господарському договорі майнових чи організаційних елементів тощо [3, с. 122].

Причини різноманітності порядків укладення договорів, відсутність єдиного процесу укладення господарських договорів пояснюються складністю економічного життя, а також такими факторами, як: велика кількість видів господарських договорів; різноманітність підстав для їх укладення – від вільного волевиявлення сторін до обов'язкового виконання вимог державного замовлення або попередніх домовленостей; складність вибору оптимального виконавця чи покупця; необхідність дотримання спеціальних процедур, встановлених законодавством.

Частина 1 статті 181 Господарського кодексу України визначає, що господарські договори, як правило, мають укладатися в письмовій формі. Це є необхідним для чіткого фіксування позицій сторін, що сприяє уникненню непорозумінь і дозволяє однозначно трактувати зміст договору. Вимоги до письмової форми також деталізуються у законодавстві, яке регулює конкретні види господарських договорів. Господарські договори є ключовим елементом економічної діяльності, забезпечуючи правову базу для співпраці між сторонами. Різноманітність порядків укладення та вимог до форми договорів відображає складність і багатогранність господарського середовища, а також прагнення законодавства забезпечити баланс інтересів сторін і виконання суспільно важливих завдань [2, с. 523].

Договір є юридичною підставою для виникнення зобов'язальних відносин між сторонами, що забезпечують їхні права та накладають обов'язки. Виконання умов договору є обов'язком сторін, однак існують випадки, які можуть зумовлювати необхідність перегляду або зміни умов договору. Лише чинний договір підлягає зміні або розірванню. Зміст господарського договору становлять його умови, визначені за угодою сторін, спрямованою на

встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови відповідно до законодавства. Судовий порядок передбачений лише за наявності вагомих підстав, таких як істотне порушення умов договору [4, с. 244]. Законодавство також регулює випадки зміни або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин. Така зміна повинна:

- бути непередбачуваною на момент укладення договору;
- виникнути з причин, що не залежать від волі сторін і не можуть бути усунуті навіть за умови дотримання всіх необхідних заходів обережності;
- істотно впливати на баланс інтересів сторін, позбавляючи одну зі сторін очікуваних вигід;
- не бути пов'язаною з ризиком, який згідно з умовами договору покладається на зацікавлену сторону.

Якщо згоди про зміну або розірвання договору не досягнуто, це можливо лише за рішенням суду. Закон також встановлює обов'язковість повідомлення сторін про пропозицію внести зміни або розірвати договір, яка повинна бути розглянута протягом встановленого строку. Основні принципи:

- договір може бути змінений або розірваний лише за умови дотримання порядку, встановленого законодавством;
- зміна або розірвання договору здійснюється в тій самій формі, що й договір;
- одностороннє розірвання або зміна договору допускається виключно за умов, передбачених законом чи договором [5, с. 15].

Отже, чинне законодавство забезпечує збалансований підхід до питання зміни та розірвання господарських договорів, який враховує інтереси сторін, стабільність договірних відносин і динамічність економічного життя.

Список використаних джерел

1. Завальнюк К. А., Нагорна О. О. Особливості укладення господарського договору в Україні. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2022 р). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 523–524.
2. Рубан К. О. Внесення змін в господарський договір на підставі рішення суду. *Приватне право в умовах війни : матеріали Всеукр. наук. конф.* (м. Одеса, 15 лист. 2022 р.). Одеса : Фенікс, 2022. С. 797–801.
3. Господарське право: загальна частина : навч. посібник / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 262 с.
4. Діяльність суб'єктів господарювання : зб. нормат.-прав. актів / уклад. : Резворович К. Р., Юніна М. П., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 344 с.
5. Господарське право : навч. практикум / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 507 с.

Софія КУЦ

здобувач вищої освіти ННІ права

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Леся ХОМКО**

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОЗНАКИ ФІКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фіктивне підприємництво – діяльність громадянина-підприємця (фізичної особи) чи суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи), що спрямована на фіктивне виконання своїх статутних або договірних зобов'язань (імітацію виробничої діяльності) або сприяння в цьому іншими суб'єктами підприємницької діяльності, якщо такими діями заподіяні значні матеріальні збитки громадянам, юридичним особам або державі [1, с. 20].

Сьогодні Україна має найвищий рівень тіньової економіки у Східній Європі [2, с. 13]. Багато підприємців у країні працюють у неформальному секторі національної економіки. За деякими оцінками, лише 10 % всіх зареєстрованих підприємців працюють в офіційній економіці, а інша частина частково або повністю задіяна в тіньовому секторі. Це негативно позначається на розвитку економіки країни в цілому [3, с. 5].

На думку дослідників Є. Іоніна та С. Лаврика, існування фіктивного підприємництва зумовлює складність ведення бізнесу в сучасних економічних умовах, збільшення податкового навантаження в окремих позиціях, із-поміж яких акцизний збір, що в умовах низької купівельної спроможності населення веде більшою мірою не до збільшення надходжень до бюджету, а до збільшення контрабанди, тінізації економіки та підробок на відповідних ринках, також недосконале адміністрування податків, інфляція та коливання курсу валют тощо [4, с. 60–67].

В літературі використовують синонімічні поняття «фіктивне підприємництво», «фіктивна діяльність», «фіктивний суб'єкт підприємництва», «фіктивний суб'єкт підприємницької діяльності», «фіктивна фірма», «фіктивне підприємство», «фіктивна структура», «віртуальні підприємства», «псевдопідприємства», «псевдо-фірми», «суб'єкт підприємницької діяльності з ознаками фіктивності», «юридична особа, яка визнана фіктивною», «конвертаційні центри», «транзитні підприємства», «офшорні підприємства», «коралові підприємства» тощо [5; 6; 7; 8].

Заслугує на увагу позиція науковця Л. Дудник про різні дефініції категорії «фіктивне підприємництво». Власне, мова йде про розуміння у двох різних значеннях:

- 1) як протиправне діяння осіб, направлене на створення або придбання

суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона;

2) як визначення загальної характеристики протиправної діяльності, яка скоюється від імені суб'єктів господарювання різних видів і форм, що мають ознаки фіктивності, або використання в підприємницькій діяльності тільки їх реквізитів для заволодіння товарно-матеріальними цінностями або отримання неконтрольованих прибутків, за які настає, залежно від ступеня суспільної небезпеки і характеру заподіяної шкоди, адміністративна чи інша відповідальність [10, с. 5].

Зазначимо, що у засобах масової інформації використовують такі терміни для позначення фіктивної діяльності: «фіктив», «фантом», «фірми-одноденки», «ліхтарі», «блукаючі», «метелики-одноденки», «підставні фірми», «ями», «глухарі», «ліві», «липові», «чорні дірки», «химери», «поганки», «альтернативні інструменти податкового планування», «анонімні структури», «одноразові», «підприємства-примари», «номінальні контори» тощо [9, с. 13].

Відсутність узагальненої правової визначеності, а також науково обґрунтованих рекомендацій щодо класифікації видів окресленого явища призводить до суттєвих труднощів при виявленні такого виду діяльності.

Фіктивну діяльність суб'єктів господарювання доцільно розглядати в контексті тіньової економіки, яка, за твердженням науковців, має три основні моделі:

1) фіктивна економіка – діяльність, яка відома уряду і контролюється ним, але виконується нелегально і не впливає на бюджет і макроекономічні показники;

2) сіра економіка – бізнес-процеси, які є напівофіційними та квазілегальними;

3) чорна економіка – тип економіки, в якому всі процеси є незаконними. Спільною характеристикою «тіньових бізнесменів» в Україні є те, що їхня діяльність у неформальному секторі здебільшого орієнтована на те, щоб мати більший вибір для ділових можливостей.

ГК України у ст. 55-1 визначає, що підставами для звернення до суду з позовом про припинення юридичної особи або припинення діяльності ФОП, а також про визнання реєстраційних документів недійсними є такі дії:

1) реєстрація (перереєстрація) на недійсні (втрачені або загублені), а також підроблені документи;

2) нездійснення реєстрації у державних органах, якщо це є обов'язком, встановленим у законі;

3) реєстрація (перереєстрація) у державних органах фізичними особами і подальші передача або оформлення у володіння чи управління неіснуючим, померлим, безвісти зниклим особам або таким, які не мали наміру провадити господарську діяльність чи реалізовувати такі повноваження;

4) реєстрація (перереєстрація) і провадження фінансово-господарської діяльності без відома та згоди засновників і керівників [12].

Дослідивши цю норму законодавства, відмітимо закономірність у діях, що складають основу фіктивності господарської діяльності – вони є попередньо спланованими, протиправними і здійснюються шляхом дії чи бездіяльності щодо обов'язкової реєстрації юридичних осіб або ФОП, які є суб'єктами господарювання. Вищезгадана стаття містить певні спірні аспекти: пункти 1, 3 та 4 мають логічне формулювання і повністю підпадають під викладений на початку норми спосіб захисту – звернення до суду. Отже, у наведеній ситуації особа має можливість звернутися до суду як із позовом безпосередньо про припинення діяльності юридичної особи чи ФОП, так і конкретно про визнання реєстраційних документів недійсними. Пункт 2 виключає можливість подання позову про визнання реєстраційних документів недійсними, бо скасовувати немає чого – реєстрація не здійснена.

Як зазначає О. Кисельова, перелік ознак фіктивної діяльності суб'єктів господарювання не є вичерпним. Із легкістю можна назвати таку діяльність не просто проблемою, а небезпечним явищем.

Наявність великої кількості прогалин і колізій у законодавстві лише сприяє розвитку фіктивної господарської діяльності. Подолання цього явища є відкритим питанням і потребує комплексного підходу та реформування. З-поміж можливих шляхів боротьби слід виокремити такі дії:

1. Комплексне редагування ст. 55-1 Господарського кодексу України із розкриттям поняття «фіктивна діяльність суб'єктів господарювання»;

2. Прийняття до уваги при редагуванні цієї норми судової практики і розширення переліку дій, що підпадають під ознаку «фіктивності»;

3. Вирішення питання прогалин інституту відповідальності фіктивних учасників господарської діяльності [11, с. 173].

Підсумовуючи, зазначимо, що фіктивне підприємництво – це створення або придбання суб'єкта господарювання (юридичної особи чи фізичної особи – підприємця) без наміру здійснювати реальну підприємницьку діяльність. Мета такого підприємства зазвичай пов'язана з отриманням незаконної вигоди, ухиленням від податків, відмиванням грошей або прикриттям інших незаконних операцій.

Список використаних джерел

1. Опалінський Ю. Кримінальна відповідальність за фіктивне підприємництво : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1998. 20 с.
2. Schneider F. The size and development of the shadow economies of Ukraine and six other eastern countries over the period of 1999–2015. *Journal of Development Economics*. 2016. Vol. 2 (78). P. 12–20.
3. Markina I., Hniedkov A., Somuch M. The Development of the Shadow Entrepreneurship in Ukraine. *Revista Espacios*. 2017. Vol. 38. No. 54. P. 25. URL : <http://revistaespacios.com/a17v38n54/a17v38n54p25.pdf>.
4. Іонін Є. Є., Лаврик С. С. Сучасні тіньові схеми конвертаційних центрів: виявлення та попередження. *Наукові записки Національного університету «Острозька*

академія». Серія «Економіка». 2018. № 10 (38). С. 60–67.

5. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Харків, 2004. 20 с.

6. Фіктивні підприємства в кримінальних схемах тіньової економіки. *Актуальні проблеми політики*. 2005. Вип. 26. С. 198–204.

7. Лисенко В. В. Проблеми та перспективи удосконалення протидії діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності. Київ : Алерта, 2012. 298 с.

8. Лисенко В. В. Фіктивні фірми (криміналістичний аналіз). Київ : Парламентське видання, 2017. 112 с.

9. Мікіш А. С. Запобігання фіктивному підприємництву в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 20 с.

10. Дудник Л. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності податкової міліції щодо протидії фіктивному підприємництву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2008. 24 с.

11. Кисельова О. М. Ознаки фіктивної діяльності суб'єкта господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 173–175. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/43>.

12. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Максим ЛЕВЧЕНКО

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану питання захисту права власності, зокрема застосування принципу недоторканності права власності, набувають особливої актуальності. Ситуації, що виникають через збройні конфлікти та пов'язані з ними соціально-економічні потрясіння, створюють нові виклики для забезпечення прав власників. Держава стикається з необхідністю балансування між забезпеченням безпеки, суспільного порядку та дотриманням прав власності громадян і юридичних осіб. У таких умовах з'являються специфічні проблеми, пов'язані з незаконним заволодінням майном, обмеженням прав власників та застосуванням законодавчих норм, які вимагають детального аналізу. Таким чином, виникає необхідність переосмислення та вдосконалення існуючих механізмів захисту права власності в умовах воєнного стану. Традиційні правові інструменти можуть

бути недостатніми для ефективного реагування на виклики, пов'язані з порушеннями майнових прав, що спричинені воєнним станом. Необхідно розробити нові підходи та вдосконалити законодавчу базу, щоб забезпечити адекватну охорону прав власників та відновлення порушених майнових інтересів. Це вимагає детального аналізу як теоретичних, так і практичних аспектів цивільно-правового захисту власності [4, с. 345].

Нині загально визнаним є підхід, згідно з яким цивільно-правова охорона інституту власності в широкому сенсі охоплює всі способи і засоби, що забезпечують нормальний та безперешкодний розвиток майнових відносин у суспільстві. У вузькому сенсі ця охорона означає лише ті способи та засоби, що застосовуються у разі правопорушень і спрямовані на відновлення порушених майнових інтересів власників.

Захист права власності – це дії спрямовані на запобігання порушення або на відновлення порушеного, невизнаного, оспорюваного права власності чи майнового інтересу власника. Згідно з ч. 1 ст. 15 Цивільного кодексу України кожна особа має право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорювання [1]. Вказані обставини є підставами для захисту права власності, яке є різновидом суб'єктивних цивільних прав.

Запровадження воєнного стану суттєво змінює правове регулювання відносин власності. Зокрема, законодавство надає державі право здійснювати певні дії щодо майна громадян і юридичних осіб. По-перше, можливе експропріювання майна з повним відшкодуванням збитків, яке може бути здійснене як до, так і після вилучення. Це означає, що держава має право вилучати майно для забезпечення оборонних потреб або громадського порядку, зобов'язуючись компенсувати його вартість або заздалегідь, або після вилучення. По-друге, законодавство передбачає можливість вилучення майна без відшкодування його вартості. Такий надзвичайний захід застосовується лише у виняткових випадках, коли це є необхідним для забезпечення національної безпеки та оборони [2, с. 22–23].

Наведені положення породжують низку правових та етичних питань. З одного боку, держава повинна гарантувати захист національних інтересів і безпеку громадян. З іншого – вилучення майна без компенсації може суперечити конституційним правам власників і принципам справедливості. Тому важливо визначити чіткі критерії та процедури для таких дій, забезпечити прозорість процесу і надати можливість правового захисту особам, чиє майно вилучається. Також необхідно передбачити механізми контролю за законністю та обґрунтованістю цих рішень, щоб запобігти зловживанням і порушенням прав людини [5, с. 847].

Примусове вилучення майна в Україні проводиться з повним відшкодуванням його вартості, що може бути здійснене як перед вилученням, так і після нього, залежно від конкретних обставин. Цей процес регулюється Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна

в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17 травня 2012 р., який встановлює правові підстави для таких дій [3]. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998 «Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» визначає порядок розгляду заяв та здійснення компенсаційних виплат за примусово відчужене майно, що є важливим для захисту прав власників [6].

Водночас майно може бути вилучене без жодної компенсації. Така практика застосовується у виняткових ситуаціях, коли потреби національної безпеки та оборони обґрунтовують подібні дії, хоча це й порушує звичні права власності.

Отже, в умовах воєнного стану держава закріплює у законі можливість відчуження або вилучення майна, що є важливим для національної безпеки та оборони. Зважаючи на те, що подальший економічний розвиток суспільства безпосередньо пов'язаний зі стабільністю відносин власності, які перебувають під захистом цивільного права, вважаємо за доцільне розвивати законодавство у сфері вдосконалення механізмів захисту цього інституту. У зв'язку з цим хотілося б підкреслити важливість і актуальність проведення подальших наукових досліджень у цій галузі, а також впровадження позитивного досвіду зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Бондаренко О. О. Особливості правового регулювання охорони та захисту права власності в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 4. С. 20–25.
3. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>.
4. Демчук М. Окремі питання правової природи права власності на нерухоме майно в Україні. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 344–349.
5. Собицький Д. Проблеми речово-правового захисту права в період воєнного стану. *Modern problems of science, education and society : Proceedings of V International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, Ukraine, 17-19 July 2023). Kyiv, Ukraine, 2023. P. 847–850.
6. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-п#Text>.

**Олександра ЛЕТКА-
ШАПОВАЛОВА,**

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

викладач **Марина ЛОГІНОВА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Правове регулювання використання природних ресурсів під час кризових ситуацій, зокрема в умовах воєнного стану, є важливим елементом забезпечення національної безпеки та збереження екологічної стабільності. У таких умовах змінюються пріоритети та підходи до охорони ресурсів, що вимагає адаптації правових норм до нових викликів. Особливості правової охорони ресурсів у цей період обумовлені необхідністю забезпечення їх раціонального використання, збереження та запобігання негативним наслідкам для навколишнього середовища. Це потребує аналізу існуючих правових механізмів і розробки нових підходів, що дозволять ефективно реагувати на загрози, пов'язані з порушенням стабільності в державі.

Охорона ґрунтів є неодмінною складовою охорони землі, що має велике значення для забезпечення сталого розвитку та екологічної стійкості. Законодавство визначає як саме поняття ґрунту, так і його охорону. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону земель», ґрунт є природно-історичним орґано-мінеральним утворенням на поверхні земної кори, що є осередком найбільшої концентрації поживних речовин. Він є основою для життя та розвитку людства завдяки своїй найціннішій властивості – родючості [1]. Охорона ґрунтів передбачає систему правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відновлення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, впровадження ґрунтозахисних технологій у сільськогосподарському виробництві та забезпечення екологічної безпеки довкілля.

Охорона земель передбачає розумне використання природних ресурсів, відшкодування шкоди, збереження ґрунтів, лісів, вод, біорізноманіття та інших складових елементів земельного ресурсу [2, с. 131]. Законодавство України також встановлює норми власності на землю, умови її використання та обмеження.

Закон України № 2698-IX від 19.10.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав

оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель» (далі – Закон № 2698-IX) є основним законодавчим актом, що регулює охорону земель під час воєнного стану [3].

Новели Закону № 2698-IX відіграють важливу роль у регулюванні земельних відносин в умовах воєнного стану, забезпечуючи ефективне управління земельними ресурсами та адаптацію до сучасних умов. Цей нормативний акт передбачає відновлення земельних торгів для передачі в користування сільськогосподарських земель державної та комунальної власності, а також реєстрацію прав оренди у Державному реєстрі речових прав. Закон дозволяє безоплатну приватизацію земельних ділянок, на яких розташовані приватні будівлі. Крім того, врегульовано питання внесення до Державного земельного кадастру відомостей про якісні характеристики угідь. Важливою новелою є можливість розміщення об'єктів біометану на сільськогосподарських землях без зміни їх цільового призначення, що сприяє розвитку альтернативної енергетики.

Як уже зазначалося, в умовах воєнного стану передбачено можливість безоплатної приватизації земельних ділянок, на яких розташовані будівлі або споруди, що перебувають у приватній власності, а також тих ділянок, які були передані громадянам у користування до набрання чинності Земельним кодексом України. Це важливий крок для забезпечення права власності громадян на землю та підтримки стабільності майнових відносин.

Доцільно погодитися з позицією Д. Керничного та І. Малишка, які зазначають, що впроваджені зміни є обґрунтованими. Зокрема, запровадження державного контролю за використанням та охороною земель виконавчими органами сільських, селищних і міських рад сприяє покращенню якості та оперативності такого контролю. Органи місцевого самоврядування краще обізнані про стан земельних ресурсів на своїх територіях і можуть ефективніше реагувати на порушення земельного законодавства [4, с. 17].

Отже, правова охорона земель та ґрунтів відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та збереження природного середовища для майбутніх поколінь. Дотримання правових норм і заходів у цій сфері є обов'язковим для всіх суб'єктів, що займаються землекористуванням та сільськогосподарською діяльністю, з метою збереження родючості ґрунтів і забезпечення екологічної стійкості.

Список використаних джерел

1. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
2. Шульга М. В., Шульга А. М. Актуальні правові проблеми охорони земель в Україні. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Право»*. 2023. Вип. 37. С. 130–144.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення

та удосконалення законодавства щодо охорони земель : Закон України від 19 жовтня 2022 р. № 2698-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text>.

4. Керничний Д. А., Малишко І. В. Новели законодавства щодо охорони земель під час воєнного стану. *Наукові пошуки молоді у XXI столітті. Актуальні питання розвитку аграрного та земельного права: національний і міжнародний вимір : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. магістрантів і молодих дослідників* (м. Біла Церква, 16 лист. 2023 р.). Біла Церква : БНАУ, 2023. С. 16–18.

5. Логінова М. Правове регулювання компенсації шкоди, заподіяної воєнними діями. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 46–50.

Ярослав ЛИСЮК

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

Акціонерні товариства відіграють важливу роль в економіці будь-якої країни, оскільки є однією з найбільш поширених форм господарювання. Відносини, пов'язані з укладенням договорів в акціонерних товариствах, мають низку специфічних особливостей, зумовлених структурою управління, правовим статусом, а також особливими вимогами до захисту інтересів акціонерів. Правильне регулювання та укладення договорів в акціонерних товариствах є ключовим фактором забезпечення їх ефективного функціонування, а також дотримання прав всіх учасників господарської діяльності.

Однією з головних особливостей укладення договорів в акціонерних товариствах є наявність чітко визначеної системи управління, що складається з органів виконавчої та наглядової влади. Рішення щодо укладення значних угод або договорів, що можуть вплинути на інтереси акціонерів, повинні затверджуватися вищими органами товариства, такими як загальні збори акціонерів або наглядова рада. Це забезпечує контроль за діяльністю правління та запобігає можливим ризикам, пов'язаним із прийняттям неправомірних рішень.

Особливу увагу акціонерні товариства приділяють укладенню договорів з пов'язаними особами. Це стосується випадків, коли контрагенти можуть мати певний вплив на товариство з огляду на свої відносини з керівництвом

або акціонерами. У такій ситуації необхідне дотримання прозорості і справедливості, щоб уникнути конфліктів інтересів. Законодавство вимагає від акціонерних товариств розкривати інформацію про такі угоди, а також отримувати дозвіл на їх укладення від наглядової ради або загальних зборів акціонерів.

Іншою важливою особливістю є те, що деякі договори, укладені акціонерними товариствами, можуть вимагати додаткового погодження з регуляторними органами. Це стосується випадків, коли угоди мають великий вплив на ринок або вимагають дотримання спеціальних ліцензійних умов. Наприклад, у сфері фінансових послуг або енергетики угоди з великими обсягами фінансових або матеріальних ресурсів повинні відповідати вимогам антимонопольного законодавства та законодавства про захист конкуренції.

Крім того, укладення договорів в акціонерних товариствах регулюється внутрішніми нормативними актами, такими як статут товариства, положення про органи управління та рішення загальних зборів акціонерів. Ці документи визначають процедури та обмеження, яких необхідно дотримуватися під час укладення договорів. Важливо, що будь-які дії правління товариства повинні бути спрямовані на захист інтересів акціонерів та забезпечення фінансової стабільності товариства.

Також слід зазначити, що укладення значущих або стратегічно важливих договорів в акціонерних товариствах часто супроводжується проведенням юридичної та фінансової експертизи. Така практика є необхідною для запобігання можливим юридичним чи фінансовим ризикам, а також для забезпечення дотримання всіх законодавчих норм. Це стосується, наприклад, договорів на придбання великих активів, злиття або щодо поглинання компаній [1, с. 52].

Укладення договорів в акціонерних товариствах також пов'язане з питанням відповідальності за дотримання договірних зобов'язань. У разі невиконання або неналежного виконання договору товариство може нести відповідальність перед контрагентом, що матиме негативний вплив на його репутацію та фінансовий стан. Тому важливо, щоб укладення договорів здійснювалося в суворій відповідності до законодавства та внутрішніх нормативних актів товариства.

Корпоративний договір – це особлива угода, притаманна акціонерним товариствам, яка визначає порядок реалізації прав учасників і спричиняє відповідні корпоративні наслідки. Його основна мета полягає в регулюванні використання корпоративних прав для забезпечення або перерозподілу контролю над товариством. Предметом такого договору може бути як реалізація прав та обов'язків сторін, так і відмова від їх реалізації. Це означає, що даний договір не надає учасникам нових прав, а лише встановлює порядок використання існуючих або відмову від них.

Варто підкреслити, що, крім прав, договір також регулює обов'язки

учасників, зокрема можливість їх реалізації або відмови від них. Це може стосуватися як обов'язків самих учасників, так і можливостей, делегованих товариствам.

Корпоративний договір може також передбачати відповідальність сторін у разі порушення його умов. Це спрямоване на стимулювання належного виконання зобов'язань і забезпечення захисту прав добросовісних сторін. Одним із найпоширеніших механізмів забезпечення виконання є встановлення штрафних санкцій за невиконання обов'язків, таких як затримка виконання або голосування, що суперечить умовам договору. Хоча рішення, прийняте всупереч умовам договору, може залишатися дійсним, порушник несе відповідальність за свої дії. Надійним способом забезпечення виконання зобов'язань за корпоративним договором є видача довіреності учасниками.

Корпоративний договір обов'язково укладається у письмовій формі, проте нотаріальне посвідчення не є обов'язковим, якщо це не передбачено домовленістю сторін. Недотримання письмової форми робить договір нікчемним. Також договір повинен відповідати вимогам Цивільного кодексу України щодо дійсності правочинів.

Термін дії та дата укладення корпоративного договору визначаються у самому договорі, і він може бути як строковим, так і безстроковим, як це передбачає Закон України «Про акціонерні товариства». Важливо зазначити, що корпоративний договір може бути як оплатним, так і безоплатним, що є нововведенням із 2023 р. Раніше такі договори могли бути лише безоплатними, коли сторона не отримувала винагороди за виконання своїх зобов'язань. Наразі сторони можуть передбачити можливість винагороди, що значно розширює гнучкість умов договору [2, с. 126].

Якщо корпоративний договір передбачає зобов'язання купити або продати акції товариства, а одна зі сторін ухиляється від виконання цього зобов'язання, інша сторона має право звернутися до суду. Вона може вимагати визнання договору купівлі-продажу акцій укладеним на умовах, передбачених корпоративним договором, а також відшкодування збитків, завданих через ухилення від укладення договору (ч. 3 ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства») [3]. Таким чином, законодавець надає ефективний механізм захисту прав та інтересів сторін у разі порушення договору купівлі-продажу акцій. Раніше в судовій практиці поширеною була вимога «зобов'язати відповідача укласти договір», але навіть після ухвалення рішення на користь позивача виконати це рішення було складно. Подолати цю проблему допомогло нове формулювання позовних вимог, коли замість вимоги про зобов'язання подаються позови про визнання договору укладеним на умовах позивача. Нормативне закріплення такого підходу дозволило уникнути блокування прав потерпілої сторони та вирішити проблему, яка раніше часто виникала [5, с. 83].

Залишається незмінним положення, що зміст корпоративного договору

є конфіденційним, якщо інше не визначено законом або договором. Водночас у публічних акціонерних товариствах одна зі сторін договору повинна повідомити товариство про його укладення протягом трьох робочих днів з моменту підписання. Інформація про наявність корпоративного договору розкривається відповідно до вимог Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який регулює порядок розкриття особливої інформації про емітента [4].

Таким чином, укладення договорів в акціонерних товариствах має свої специфічні особливості, пов'язані з правовим статусом, структурою управління та необхідністю захисту інтересів акціонерів. Для забезпечення ефективної діяльності акціонерного товариства важливо дотримуватися законодавчих вимог, забезпечувати прозорість процесів укладення договорів та проводити ретельну перевірку ризиків. Це сприяє підвищенню надійності і стабільності акціонерного товариства, а також захисту його інтересів на ринку.

Список використаних джерел

1. Цікало В. Умови здійснення та захисту права акціонера на обов'язковий викуп акцій товариством. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 52–56.
2. Васильєва В. В. Корпоративний договір в акціонерних товариствах: останні зміни у законодавстві та особливості регулювання під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 126–129. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2024/28.pdf.
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>.
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 922/1093/22 від 10 березня 2023 р. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/109524209>.
5. Резворович К. Р. Актуалізація проблеми укладання корпоративного договору при створенні юридичної особи. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К.О, 2018. С. 83–86.

Ангеліна ЛІСОВИК

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДИСПОЗИТИВНОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Правовий аналіз диспозитивності як невід'ємної засади цивільного судочинства є важливою складовою дослідження судових процесів. Диспозитивність визначає право сторін самостійно розпоряджатися своїми процесуальними правами, що сприяє ефективності та справедливості судового розгляду. Вона забезпечує сторонам можливість самостійно вирішувати питання про обсяг та характер позовних вимог, а також умови врегулювання спору. Така принципова засада дозволяє уникнути зайвого втручання суду в процес, що відповідає демократичним стандартам правосуддя. Однак для її належного застосування необхідно враховувати баланс між свободою сторін та контролем із боку суду.

Частина 5 статті 55 Конституції України передбачає, що кожен має право захищати свої права і свободи будь-якими засобами, не забороненими законом, від порушень та незаконних посягань. Ця норма відображена у галузевих кодексах. Так, стаття 15 Цивільного кодексу України гарантує кожній особі право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорування, а також право на захист свого інтересу, якщо він не суперечить загальним принципам цивільного законодавства. Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 20 Господарського кодексу України кожен суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів [1, с. 400].

Принцип диспозитивності передбачає зменшення активності суду в цивільному процесі та підвищення активної ролі сторін, які є зацікавленими учасниками цього процесу. Багато вчених у галузі процесуального права зазначають, що диспозитивність полягає в можливості суб'єктів цивільного процесуального права вільно розпоряджатися своїми матеріальними та процесуальними правами, а також засобами судового захисту. Ю. Неклеса трактує принцип диспозитивності як основну ідею, що відображає свободу учасників процесу, які мають матеріально-правовий та процесуальний інтерес, здійснювати свої матеріальні права для захисту суб'єктивних прав та законних

інтересів шляхом використання механізмів, передбачених цивільним процесуальним законодавством. На думку Ю. Неклеси, саме це визначення найкраще відображає суть принципу диспозитивності та сприяє ефективнішій реалізації прав суб'єктів цивільного судочинства, запобігаючи їх порушенню [2, с. 309–310].

Науковці вказують, що диспозитивні норми діють лише за відсутності іншої домовленості між сторонами щодо умов їхньої поведінки. Такі норми ще називають «заповнюючими», оскільки вони заповнюють прогалини у домовленостях і застосовуються тоді, коли сторони не досягли угоди з певного питання. Диспозитивні норми дозволяють сторонам самостійно врегулювати відносини за домовленістю, а у разі її відсутності встановлюють правило для регулювання цих відносин [3, с. 198].

У контексті європеїзації українського права, що спостерігається в рамках євроінтеграції України, виникає закономірний інтерес до досвіду європейських країн. Наприклад, у Цивільному процесуальному кодексі Франції основний зміст принципу диспозитивності не лише передбачає регламентацію змагальності, а й фактично «відкриває» цивільний процесуальний закон. Згідно зі ст.1 ЦПК Франції лише сторони мають право ініціювати справу в суді, за винятком випадків, коли закон передбачає інше. Сторони також можуть припинити справу до того, як вона буде зупинена на підставі рішення суду або відповідно до закону [4, с. 48].

Запровадження норми права в систему інструментів цивільно-правового регулювання суспільних відносин забезпечується описаним механізмом, який, використовуючи диспозитивність, дозволяє учасникам приватних правовідносин створити власне альтернативне правило поведінки. Завдяки поєднанню регулювання та можливості саморегулювання законодавець формує нормативні моделі поведінки, серед яких імперативні правила обов'язкові для всіх учасників правовідносин. Диспозитивні ж норми можуть бути виключені з регулювання відносин, якщо сторони самостійно визначають альтернативні правила поведінки. У разі відмови сторін від саморегулювання диспозитивні норми набувають імперативного характеру [5, с. 114].

Отже, диспозитивність є основною засадою цивільного судочинства, що забезпечує сторонам свободу у вирішенні своїх правових спорів. Вона дозволяє учасникам процесу обирати способи захисту своїх прав та інтересів, а також визначати межі своїх вимог. Ця принципова засада сприяє економії часу та ресурсів судової системи, оскільки зменшує кількість випадків, які потребують судового втручання. Водночас диспозитивність сприяє активній участі сторін у судовому процесі, що підвищує відповідальність за прийняті рішення. Отже, правовий аналіз диспозитивності підтверджує її важливість для ефективності та справедливості цивільного судочинства.

Список використаних джерел

1. Тимченко Г. П. Диспозитивність в цивільному судочинстві: еволюція поглядів та сучасне розуміння. *Правова держава*. 2022. № 33. С. 396–408.

2. Неклеса Ю. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права: проблеми дефініції. *Форум права*. 2010. № 3. С. 305–311.
3. Яцина В. Б. Принципи судового керівництва та диспозитивності в цивільному судочинстві: проблеми їх співвідношення та взаємозв'язку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 197–202. URL : http://www.lsej.org.ua/10_2021/51.pdf.
4. Цивільний процесуальний кодекс Франції / пер. з фр. В. Н. Захватаєв. Київ : Алерта, 2018. 960 с.
5. Сумський Н. А. Принципи змагальності та диспозитивності, як основа цивільного судочинства України. *Студентська наукова конференція, присвячена міжнародному дню студента*.

Юлія ЛОЗИНСЬКА

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Роксолана БУТИНСЬКА**

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ РИНОК ПРАЦІ: МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ

На сьогодні аналіз складових транснаціонального ринку праці є однією зі складових сучасної глобалізованої економіки, яка має свій важливий вплив на розвиток як окремих країн із сильним економічним потенціалом, так і світового господарства в цілому. Міжнародна міграція працівників – це процес переміщення робочої сили з однієї країни в іншу, що здійснюється на основі соціальних та економічних факторів. Зростання мобільності робочої сили в умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних процесів є неминучим і має важливе значення як для країн-експортерів, так і для країн, які приймають трудових мігрантів. Міжнародна міграція працівників забезпечує економічне зростання, сприяє розвитку нових технологій і трудового обміну, проте спричиняє і низку викликів, пов'язаних із соціальною адаптацією, захистом трудових прав мігрантів, а також питаннями безпеки національних ринків праці. Зокрема, в Україні, що є однією з основних країн-експортерів трудових мігрантів, це питання набуває особливої актуальності в умовах економічних і політичних змін, війни та внутрішньої нестабільності. У Кодексі законів про працю України трудова міграція безпосередньо не визначена як окрема категорія. Однак у контексті законодавства України поняття трудової міграції може бути розглянуте через призму норм, що регулюють трудові відносини громадян в Україні, які виїжджають за кордон у пошуках роботи, а також через міжнародні норми, що забезпечують права трудових мігрантів. Правове регулювання цього питання визначається безпосередньо трудовим

законодавством, яке регулює відносини, що виникають між працівниками та роботодавцями, у тому числі працівниками, які працюють за кордоном. Це стосується безпосередньо працівників, які працюють в Україні та за її межами. До нормативно-правових актів, що регулюють трудову міграцію, належать: Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», що визначає правові засади трудової міграції, процедуру працевлаштування за кордоном та регулює права і обов'язки трудових мігрантів; Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію № 87 Міжнародної організації праці. Україна є учасником цієї конвенції, що встановлює міжнародні стандарти для захисту прав трудових мігрантів. Зокрема, у Кодексі законів про працю України зазначено, що трудові відносини громадян України, які працюють за її межами, а також трудові відносини іноземних громадян, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях України, регулюються відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право». Цей закон безпосередньо регулює відносини, що виникають при здійсненні приватноправових операцій між учасниками з різних країн; питання трудових відносин, зокрема роботи за кордоном, розглядаються в контексті міжнародних трудових договорів, юридичної регламентації трудових відносин через приватноправові норми, що мають міжнародний характер. Якщо аналізувати статистику поширення і збільшення трудової міграції в Україні, то можна, посилаючись на дослідження, прослідкувати її прогрес за останні 10 років.

Як зазначає Міністерство закордонних справ України у відповіді на запит Громадянської мережі ОПОРА, станом на 21 червня 2023 р. за кордоном перебували 8 млн 177 тис. українців. Порівняно з даними на 01 лютого 2023 р., тобто за неповні 5 місяців, ця кількість зросла на майже 188 тис. осіб. Більш ніж половина українців перебуває лише в трьох країнах: Польщі – 22 %, Німеччині – 14,6 % та США – 11 %. Майже 63 % українців, які перебувають за кордоном, повнолітні, 22 % – діти до 18 років. Вік ще 15 % осіб не уточнюється. Втрата роботи у зв'язку з війною є важливою причиною міграції у багатьох сім'ях. Через повномасштабне вторгнення було зруйновано багато підприємств. Також економічна нестабільність в країні та зростання цін змушують людей шукати вигіднішу роботу в інших країнах. Спираючись на дані Державної прикордонної служби України, можемо констатувати абсолютно негативну тенденцію щодо виїзду українців.

Як зазначає О. Крук, за даними ООН, Україна входить до десяти країн із найбільшою кількістю емігрантів. Можна виділити країни та регіони, які є точками тяжіння мігрантів з інших країн. Це США, Канада та Австралія. Будучи найбільш економічно розвиненою країною сучасного світу, США є основним напрямом міграції як низькокваліфікованої, так і висококваліфікованої робочої сили. Використовуючи іноземну робочу силу, держави, що її приймають, отримують значну економію на інвестиціях у

людський капітал – особливо у високорозвинених країнах, де держава несе витрати на відтворення національної робочої сили протягом життя людини. Деякі українці, зокрема що стосується учнів та студентів, виїжджають для здобуття освіти або продовження навчання в іноземних університетах, що відкриває додаткові можливості для працевлаштування. Негативний вплив освітньої міграції виражається у посиленні демографічної кризи. Вона є однією з причин ще більшого скорочення населення України. Крім того, оскільки доходи від зовнішньої трудової діяльності переважно використовуються на особисті потреби, національна економіка не збагачується за рахунок інвестицій від такої великої кількості зовнішніх трудових мігрантів. Трудова міграція також побічно погіршує загальний економічний розвиток країни.

Таким чином, транснаціональна міграція працівників є важливим і невід’ємним аспектом сучасного глобалізованого світу. Вона не лише сприяє економічному зростанню країн-реципієнтів, але й надає значні соціальні та економічні вигоди країнам, що приймають таку робочу силу, зокрема з огляду на грошові перекази трудових мігрантів. В Україні цей процес набуває особливої актуальності, оскільки країна є одним із найбільших експортерів трудових мігрантів у Європі. Для ефективного управління транснаціональною міграцією необхідний розвиток міжнародної правової бази, що передбачає укладання двосторонніх та багатосторонніх угод, які забезпечуватимуть захист трудових прав мігрантів. Україні необхідно активно працювати над укладанням таких угод, а також над вдосконаленням внутрішнього законодавства, щоб гарантувати своїм громадянам належні умови для праці за кордоном.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 05 листопада 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-VIII#Text>.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
5. Конвенція про свободу асоціації та захист права на організацію № 87. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_125#Text.
6. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>.
7. Показники діяльності ДМС за 2023 рік. *Державна міграційна служба України*. URL : https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2023_12.pdf.
8. Крук О. В. Міжнародна трудова міграція та її виклики для України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020. № 1. URL : https://el-zbirn-du.at.ua/2020_1/18.pdf.

Поліна МАЛОМУЖ

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

викладач **Марина ЛОГІНОВА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОХОРОНА ВОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна проти України – це не лише військовий конфлікт, а й екологічна катастрофа. Вона має руйнівний вплив на навколишнє середовище. Забруднення повітря, води та ґрунтів внаслідок обстрілів, пожеж та витоків шкідливих речовин, знищення лісів та інших природних екосистем, руйнування інфраструктури – це лише частина екологічних проблем, спричинених російською агресією.

Війна вплинула на кожний компонент довкілля – тваринний і рослинний світ, воду, повітря, ґрунт. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Екологи наголошують, що наслідки екологічної ситуації зачеплять територію і України, і багатьох сусідніх держав [1, с. 63–64].

Охорона водного середовища є інтегральною складовою правового забезпечення сталого використання водних ресурсів. Нормативно-правова база, зокрема Водний кодекс України, створює фундамент для раціонального господарювання у водній сфері, забезпечення продовольчої безпеки та збереження екологічної рівноваги. Державний контроль, здійснюваний Кабінетом Міністрів України та Державною екологічною інспекцією України, гарантує ефективне виконання природоохоронного законодавства.

У ст. 2 Водного Кодексу України регламентується: «завданнями водного законодавства є регулювання правових відносин для збереження, а також науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування» [2].

З початку війни російські війська обстрілюють нафтобази та великі промислові об'єкти на всій території України. У ґрунт і підземні води потрапляють важкі метали від снарядів та військової техніки [3, с. 1].

Нещодавно наша країна постраждала від знищення Каховської ГЕС на

Херсонщині. В результаті вказаних дій відбулося підняття рівня води та затоплення населених пунктів на Півдні поблизу річки Дніпро. Багатьом людям вдалося вчасно евакуюватись, однак в райони, які зараз перебувають під окупацією, країна-агресор не направила рятувальні служби, а при спробі допомогти українці зазнавали постійних обстрілів із боку російських військовослужбовців [4, с. 431]. Швидке обміління водосховища, що охоплює понад 2 тисячі квадратних кілометрів, призвело до масової загибелі водних організмів, таких як риба, молюски та ракоподібні. Це масштабне екологічне лихо загрожує кардинально змінити клімат регіону, перетворивши його на пустелю з відповідними наслідками: зменшенням опадів, посиленням пилових бур та підвищенням температури.

Руйнування гідроелектростанції створило критичну загрозу для безпеки Запорізької АЕС, позбавивши її основного джерела води для охолодження реакторів. Незважаючи на наявність альтернативних джерел, відсутність контролю з боку України над станом станції, яка знаходиться на окупованій території, значно підвищує ризик ядерної аварії.

Отже, російська агресія завдала непоправної шкоди водним ресурсам України. Для подолання наслідків цієї катастрофи необхідна не лише мобілізація внутрішніх ресурсів, а й значна міжнародна допомога. Відсутність належного фінансування та руйнування інфраструктури вимагають спільних зусиль із боку міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел

1. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. *Національна безпека і оборона*. 2019. № 1–2 (177–178). С. 2–110.
2. Водний кодекс України : Закон України від 06 червня 1995 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Лахно С. В., Лахно С. Г. Екологічні наслідки війни в Україні. *Лісівнича освіта і наука: стан, проблеми та перспективи розвитку* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Малин, 21 бер. 2023 р.). Малин : МФК, 2023. С. 252–256.
4. Есаулов Д. А., Резворович К. Р. Проблеми правового регулювання охорони водного середовища України. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference* (Munich, Germany, June 25-27, 2023). Munich, Germany : MDPC Publishing, 2023. P. 431.

Анатолій МАНІЧЕВ

ад'юнкт

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Михайло ФРОЛОВ**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВО ВІЙНИ НА МОРІ: ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ТА ІНСТИТУТИ

Право війни на морі є невіддільною складовою міжнародного гуманітарного права, яке регулює дії держав та недержавних суб'єктів під час збройних конфліктів на морі. Основна мета цієї галузі права – обмеження насильства, мінімізація страждань цивільного населення, забезпечення захисту об'єктів, які не беруть участь у воєнних діях, і встановлення порядку на морських просторах [1, с. 15].

Історія формування права війни на морі охоплює тисячоліття: від античних звичаїв морських держав до сучасних багатосторонніх міжнародних угод, таких як Женевські конвенції. Сьогодні ця галузь права стикається з новими викликами, як-от: стрімкий розвиток технологій, поява нових видів зброї, а також загрози, пов'язані з піратством і незаконним використанням ресурсів [2, с. 28].

У цій роботі розглядаються історичний розвиток права війни на морі, його основні джерела, ключові інститути, а також сучасні виклики і перспективи.

Правила ведення війни на морі почали формуватися ще в античності. Наприклад, закони морської торгівлі фінікійців містили положення, які стосувалися захисту кораблів у воєнний час. У Середньовіччі морські звичаї набули систематизації у вигляді Барселонських статутів XII століття. Вони стали першими документами, які регулювали питання захоплення кораблів та захисту нейтрального судноплавства [3, с. 50].

Після винайдення вогнепальної зброї та посилення військової конкуренції між державами питання права війни на морі набуло актуальності на міжнародному рівні. У XVII–XVIII століттях зародилися принципи свободи морів, запропоновані Г. Гроцієм у його праці «Mare Liberum». Його ідеї заклали основи сучасного морського права [4, с. 67].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. на Гаазьких конференціях (1899 та 1907 рр.), було прийнято основоположні акти, які кодифікували норми права війни на морі. Вони закріпили принципи, що забороняють невинуваті напади на цивільні судна, захищають кораблі з гуманітарними місіями та встановлюють правила блокади [5, с. 120].

Право війни на морі ґрунтується на кількох основних джерелах: міжнародних договорах, звичаях, судовій практиці та доктрині.

Одним із ключових джерел є IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907, що регламентує правила блокади, нейтралітету та захоплення ворожих суден. Крім того, Женевські конвенції 1949 р. закріплюють норми гуманного поводження з військовополоненими та захисту цивільного населення під час морських конфліктів [6, с. 152].

Багато норм права війни на морі сформувалися внаслідок довготривалої практики держав. Наприклад, правило, що нейтральні води не можуть бути використані для військових операцій, має звичаєвий характер [7, с. 89].

Прецеденти, зокрема рішення Міжнародного суду ООН, відіграють значну роль у тлумаченні норм. Наприклад, у справі «Нікарагуа проти США» було підтверджено принцип недопущення використання сили в нейтральних водах [8, с. 104].

Роботи відомих юристів, таких як Гроцій, Вольф і сучасні дослідники, допомагають зрозуміти принципи та механізми застосування права війни на морі. Наукова думка також сприяє удосконаленню чинного законодавства [9, с. 193].

Право війни на морі охоплює кілька інститутів, які визначають специфіку його регулювання.

Це один із найстаріших інститутів морського права. Законна блокада повинна відповідати певним умовам: бути ефективною, офіційно оголошеною та не перешкоджати доступу гуманітарної допомоги [6, с. 205].

Захоплення ворожих суден дозволяється лише у випадках, коли це прямо передбачено міжнародним правом. Екіпаж таких суден повинен отримувати гуманне поводження [7, с. 210].

Поняття військової контрабанди включає товари, які можуть використовуватися у воєнних діях. Міжнародне право встановлює різницю між абсолютною та умовною контрабандою залежно від призначення таких товарів [10, с. 78].

Нейтральні держави мають утримуватися від участі у збройному конфлікті, а воюючі сторони – поважати їхні територіальні води. Водночас часто виникають ситуації, коли нейтралітет порушується через стратегічну вигоду [9, с. 140].

На сучасному етапі право війни на морі стикається з низкою викликів, як-от:

- розвиток технологій – застосування автономних безпілотників та кіберзброї відкриває нові можливості, але й створює правові прогалини. Наприклад, досі недостатньо врегульоване використання морських дронів для збору розвідданих або нанесення ударів [8, с. 199];

- зміна геополітичної ситуації – регіони, такі як Південно-Китайське море або Арктика, стають зонами підвищеної напруги через багаті ресурси та стратегічне значення. Це вимагає перегляду підходів до регулювання воєнних дій у цих зонах [9, с. 201];

- незаконна діяльність на морі – проблеми піратства, незаконного

рибальства та торгівлі людьми залишаються актуальними. Хоча міжнародні організації, такі як ООН, запроваджують заходи боротьби з цими загрозами, їхня ефективність залишається обмеженою [10, с. 210].

Отже, право війни на морі є важливою складовою міжнародного гуманітарного права, що регулює дії держав під час збройних конфліктів у морському просторі. Воно має багатовікову історію розвитку, від звичаїв античності до сучасних міжнародних угод, таких як IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі 1907 р. та Женевські конвенції 1949 р. Основні джерела цієї галузі права – міжнародні договори, звичаї, судова практика та доктрина – забезпечують її стабільність і динамічність. Ключові інститути права війни на морі, такі як блокада, захоплення суден, боротьба з контрабандою та забезпечення нейтралітету, спрямовані на обмеження насильства і захист цивільного населення. Однак сучасні виклики, зокрема стрімкий розвиток технологій, зміна геополітичної ситуації та посилення незаконної діяльності на морі, ставлять перед міжнародним співтовариством завдання адаптації існуючих норм до нових реалій. Для ефективного регулювання конфліктів на морі потрібна тісна співпраця між державами, міжнародними організаціями та інститутами. Актуальним залишається удосконалення міжнародного законодавства і розробка нових механізмів, зважаючи на сучасні загрози і технології. Право війни на морі залишається важливим інструментом забезпечення безпеки, захисту людських життів і стабільності у глобальному морському просторі.

Список використаних джерел

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
3. Нестеренко В. Міжнародне право : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 450 с.
4. Гроцій Г. Море вільне. Лондон : Oxford Press, 2021. 320 с.
5. Вольф Г. Морське право у контексті збройних конфліктів. Київ : Наукова думка, 2018. 300 с.
6. Міжнародний комітет Червоного Хреста. Звіти з морського права. 2022 р.
7. Сміт В. Сучасні виклики міжнародного права. Лондон : Cambridge Press, 2021. 412 с.
8. Рішення Міжнародного суду ООН у справах щодо морського права..
9. Браунлі І. Міжнародне публічне право. Оксфорд : Oxford University Press, 2019. 600 с.
10. Річардсон К. Право війни на морі в XXI столітті. Вашингтон : Global Law Publications, 2020. 340 с.

Вікторія МАРХОЦЬКА

здобувач вищої освіти ННІ права та
правоохоронної діяльності

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Леся ХОМКО**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фермерське господарство, як ключовий суб'єкт аграрного сектора, відіграє важливу роль у сучасній економіці.

Як суб'єкт господарювання, фермерське господарство здійснює господарську діяльність в установленому законом порядку. Особливістю фермерського господарства насамперед є те, що його може створити як юридична особа, так і фізична особа – підприємець.

Законодавче визначення фермерського господарства міститься в Законі України «Про фермерське господарство». Відповідно до ст. 1 цього закону фермерське господарство – це форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства [1].

Аналізуючи визначення законодавця, можна виділити такі ознаки фермерського господарства:

- фермерське господарство є одним із видів підприємницької діяльності, що передбачає виробництво та реалізацію продукції для отримання прибутку;
- засновниками фермерського господарства є громадяни, які виявили бажання займатися цією діяльністю;
- основною метою діяльності є отримання прибутку;
- предметом діяльності є виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції;
- діяльність здійснюється на земельних ділянках, наданих у власність або користування (включно з орендою).

Створити фермерське господарство може кожен громадянин України, якому виповнилося 18 років.

Класифікувати фермерські господарства можна за різними критеріями. Зокрема, науковці виділяють такі види:

1. Юридична особа, створена одним громадянином України;

2. Юридична особа, створена кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї;

3. Юридична особа, що має статус сімейного фермерського господарства, тобто коли в підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї;

4. Фермерське господарство без статусу юридичної особи, яке базується на основі одноосібної діяльності фізичної особи – підприємця;

5. Фермерське господарство без статусу юридичної особи, яке організовується на основі діяльності фізичної особи – підприємця та членів його сім'ї та має статус сімейного фермерського господарства, якщо використовується праця членів такого господарства [2, с. 236].

Отже, існують «прості» фермерські господарства і «сімейні» фермерські господарства.

М. Осипова визначає сімейне фермерське господарство як сімейне підприємство, засноване на особистій праці членів фермерського господарства, які об'єднали земельні ділянки, майно та кошти для спільного виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції [4, с. 21].

На нашу думку, однією з відмінностей фермерського господарства від сімейного фермерського господарства є наявність праці членів сім'ї засновника.

Сімейне фермерське господарство може залучати інших громадян за трудовим договором (контрактом) для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань.

Установчими документами фермерського господарства є статут – для юридичної особи, а для господарства без статусу юридичної особи – договір (декларація про створення фермерського господарства).

Важливою умовою створення фермерського господарства є наявність земельної ділянки (на праві власності або користування). Ці земельні ділянки можуть належати членам фермерського господарства або самому фермерському господарству на праві власності, та користування [2, с. 236].

Головою фермерського господарства є його засновник або інша визначена в статуті особа, а в сімейному фермерському господарстві – лише член відповідної сім'ї. Голова є директором господарства, він виконує управлінські, організаційні та представницькі функції, забезпечує ефективну діяльність фермерського господарства.

Ще однією особливістю фермерського господарства як суб'єкта господарювання є те, що у ньому є наявний складений капітал, а все тому, що до нього можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція тощо.

Відповідальність фермерського господарства характеризується тим, що воно несе відповідальність за свої зобов'язання у межах майна, яке є власністю фермерського господарства. Фермерське господарство функціонує на

принципах самоокупності, тобто всі витрати покриваються за рахунок власних прибутків або інших дозволених джерел фінансування.

Державна реєстрація фермерського господарства здійснюється на загальних підставах, тобто відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», але за певних умов, які були зазначені вище.

Фермерське господарство є важливим суб'єктом господарювання в аграрному секторі України. Його діяльність базується на принципах самоокупності, підприємницької ініціативи та раціонального використання земельних ресурсів. Особливістю фермерського господарства є його гнучкість у правових формах – створення юридичної особи або ведення діяльності як фізична особа – підприємець. Законодавством встановлені умови для створення та функціонування фермерських господарств, зокрема, обов'язковість наявності земельних ділянок і можливість формування складеного капіталу забезпечують їхню стабільність та конкурентоспроможність.

Підсумовуючи, варто відмітити, що діяльність фермерського господарства припиняється у разі: реорганізації, ліквідації, банкрутства, а також якщо не залишається жодного члена фермерського господарства або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства.

Таким чином, фермерські господарства як форма підприємницької діяльності є невід'ємною складовою аграрного сектора, сприяють економічному зростанню України та забезпечують реалізацію важливих соціально-економічних функцій, що мають значення як на національному, так і на місцевому рівнях.

Список використаних джерел

1. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#n174>.
2. Самсанова Я. О., Кушніренко А. О. Деякі особливості правового статусу фермерських господарств як суб'єктів аграрних правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 235–237. URL : http://lsey.org.ua/7_2020/62.pdf.
3. Клапоущак Д. С., Павлюченко Ю. М. Фермерські господарства та сімейні фермерські господарства: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 255–257. URL : http://www.lsey.org.ua/5_2024/63.pdf.
4. Осипова М. М. Питання розвитку сімейних фермерських господарств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 20–23.

Андрій МАСЬКО

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

СПАДКУВАННЯ ОBOB'ЯЗКУ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Спадкування обов'язку відшкодування шкоди є важливим аспектом цивільного права, що відображає складні взаємовідносини між правом, мораллю та соціальною справедливістю. Після смерті особи всі її права та обов'язки переходять до спадкоємців, що включає і зобов'язання відшкодувати шкоду, завдану іншим. Це питання є особливо актуальним у випадках, коли спадкодавець не виконав своїх зобов'язань перед потерпілими і постає дилема: чи повинні спадкоємці нести відповідальність за чужі дії?

Законодавство більшості країн, зокрема України, встановлює, що разом із правами на спадкове майно на спадкоємців переходять і борги померлого, включно із зобов'язаннями відшкодування шкоди. Водночас постає питання, як збалансувати інтереси потерпілих, які мають право на компенсацію, та спадкоємців, які можуть нести відповідальність за вчинки, до яких вони не мають прямого відношення [1]. Це породжує важливі юридичні та етичні питання, оскільки обов'язок відшкодування шкоди, що виник із неправомірної дії, має певний моральний тягар і не завжди може бути повністю переданий іншим особам.

Спадкування обов'язку відшкодування шкоди – це складний правовий механізм, що виникає після смерті особи, яка зобов'язана була відшкодувати майнову або моральну шкоду за рішенням суду або за зобов'язаннями, що виникли внаслідок її неправомірних дій. Цей інститут регулюється ст. 1231 Цивільного кодексу України, яка детально описує правила та межі відповідальності спадкоємців за борги спадкодавця [2].

Стаття 1231 Цивільного кодексу України визначає, що обов'язок відшкодування майнової або моральної шкоди переходить до спадкоємців лише у межах вартості спадкового майна. Це означає, що спадкоємці несуть відповідальність виключно за ту частину боргів, яку вони можуть покрити за рахунок отриманого ними спадкового майна. Вони не зобов'язані сплачувати борги спадкодавця зі свого особистого майна.

Якщо йдеться про відшкодування моральної шкоди, то така

відповідальність також переходить до спадкоємців, але лише у тому разі, якщо суд вже прийняв рішення про її компенсацію за життя спадкодавця. Це важливий аспект, оскільки, якщо судове рішення не було винесене до смерті правопорушника, моральні претензії до спадкоємців не можуть бути пред'явлені.

Українське законодавство передбачає чітке обмеження відповідальності спадкоємців. Як уже зазначалося, вони зобов'язані покривати борги, включно з обов'язком відшкодування шкоди, лише в межах вартості майна, яке вони успадкували. Це створює баланс між інтересами кредиторів і спадкоємців. Для уникнення ситуацій, коли борги перевищують отримане майно, спадкоємці можуть звертатися до суду з проханням про зменшення розміру відшкодування, якщо воно виявляється непомірно великим порівняно з вартістю успадкованого майна [3].

Під час війни питання спадкування обов'язку відшкодування шкоди набуває особливої актуальності. В умовах збройного конфлікту, що триває в Україні, значно ускладнюються спадкові відносини через втрату документів, смерть спадкодавців у зоні бойових дій, руйнування майна та інші наслідки війни. Це впливає на можливість здійснення спадкових прав і реалізацію обов'язків щодо відшкодування шкоди [4].

По-перше, через знищення майна або його втрату спадкоємці можуть опинитися в ситуації, коли спадкова маса не покриває зобов'язань, які залишив спадкодавець. Наприклад, якщо спадкоємці отримують у спадщину зруйновану нерухомість, що не має реальної вартості, вони можуть зіткнутися з проблемою неможливості відшкодування боргів. В такому разі зобов'язання перед потерпілими залишаються невиконаними, а спадкоємці мають можливість оскаржити такі зобов'язання в судовому порядку або відмовитися від спадщини.

По-друге, обмежена доступність нотаріальних послуг через військові дії ускладнює оформлення спадкових прав. У багатьох випадках спадкоємці не можуть своєчасно оформити спадщину через відсутність доступу до нотаріусів або відсутність правовстановлюючих документів на майно. Це створює значні правові колізії, коли майно спадкодавця не може бути юридично передане, а обов'язки щодо відшкодування шкоди залишаються невизначеними [4].

У зв'язку з воєнними діями в Україні законодавство вже починає адаптуватися до нових реалій. Наприклад, запроваджено спрощені процедури щодо отримання документів у випадку втрати майнових правовстановлюючих документів. Також розробляються законодавчі ініціативи, спрямовані на спрощення спадкових відносин для громадян, які опинилися у складних умовах. Зокрема, обговорюються зміни щодо полегшення доступу до судової системи для вирішення питань, пов'язаних із спадщиною та відшкодуванням шкоди [5].

Війна в Україні спричинила значні зміни в правовій системі, зокрема у сфері спадкового права. Окрім спрощення процедур відновлення документів на майно, уряд і парламент працюють над тим, щоб зробити доступ до судів і

нотаріальних послуг більш гнучким для громадян, які втратили майно або змушені були переселитися. Однією з таких ініціатив є можливість електронної подачі заяв на спадщину через систему «Дія», що дозволяє спадкоємцям, навіть перебуваючи в зоні бойових дій або на окупованих територіях, своєчасно оформити спадкові права [6].

Також обговорюються зміни, спрямовані на полегшення процесу отримання компенсації за втрачене або зруйноване майно. Важливою складовою таких змін є спрощення судового розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої військовими діями. Це може включати прискорені процедури розгляду та створення спеціальних судових органів або відділів, які зможуть ефективно вирішувати питання спадкових спорів і претензій, пов'язаних із компенсацією шкоди [7].

Крім того, законодавство передбачає можливість встановлення тимчасових або спрощених процедур для отримання майнових прав на зруйновану чи окуповану власність. Це забезпечує спадкоємцям доступ до компенсації за втрату майна та відшкодування збитків, що є особливо важливим в умовах активних бойових дій [8].

Такі кроки – частина загальної адаптації українського законодавства до викликів війни, що допомагає захистити права громадян і полегшити їхнє становище в умовах невизначеності й втрат.

Отже, спадкування обов'язку відшкодування шкоди в Україні базується на принципах справедливого розподілу обов'язків між спадкоємцями та захисту інтересів потерпілих. Важливим аспектом є обмеження відповідальності спадкоємців розміром успадкованого майна, що запобігає надмірному фінансовому навантаженню на них. Водночас війна значно ускладнює процеси спадкування та вимагає від держави адаптації законодавства для забезпечення правової стабільності в умовах кризи.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату : наказ Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 р. № 1118/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>.
3. Кузнецов В. В. Спадкове право України : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 256 с.
4. Сніжна В. Особливості спадкування під час воєнного стану. *Юридичний журнал «Юрліга»*. 2022. Вип № 3. С. 14–18.
5. Як оформити спадщину у період війни. *Омбудсман України*. URL : https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/yak-oformiti-spadshchinu-u-period-vijni.
6. Іванов С. М. Відшкодування шкоди спадкоємцями: проблеми теорії та практики. *Актуальні питання приватного права*. 2022. Вип. 5. С. 14–21.
7. Сидоренко Т. В. Спадкове право і зобов'язання з відшкодування шкоди: новели законодавства України. *Юридична наука і практика*. 2022. № 4. С. 67–74.
8. Мельник А. О. Спадкування зобов'язань з відшкодування шкоди в контексті судової практики України. *Вісник цивільного права*. 2023. № 2. С. 50–57.

Катерина МОЗОЛЬ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

**РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ
ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ**

На сьогодні Загальна декларація прав людини (далі – ЗДПЛ) визнається міжнародною спільнотою як важливий юридичний акт, який формує міжнародно-правові зобов’язання. Каталоги прав і свобод, запозичені з ЗДПЛ, містять понад 90 Конституцій, прийнятих після 1948 р. [1, с. 45]. Інші конституційні акти включають прямі посилання на ЗДПЛ, яка стала основою для багатьох національних законів і використовується суддями під час тлумачення правових норм у національних судах [2].

ЗДПЛ визнає існування природних прав людини, що є необхідним для її життя, розвитку та процвітання. Також у декларації підкреслюється, що добробут і щастя кожної окремої людини як частинки суспільного організму є основою для здоров’я і процвітання окремих суспільств, громадян держав та всього людства загалом.

ЗДПЛ має значний вплив на розвиток міжнародного права, а також на створення подальших документів про права і свободи людини.

ЗДПЛ вплинула на правову ідеологію та юридичну науку ХХ ст., сприяючи поглибленому дослідженню сутності права як об’єктивно необхідної системи регулювання суспільних відносин. Вона стала фундаментом для формування сучасних уявлень про права людини, які слугують основою для розвитку як міжнародного, так і національного права.

ЗДПЛ має важливе значення для регулювання права власності, особливо в умовах сучасних викликів, що постають перед суспільством. Актуальність цього питання посилюється у зв’язку з включенням норм, що стосуються права власності, до законодавства України, зокрема до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [3].

У сучасних реаліях, пов’язаних із воєнним станом, законодавчі положення часто передбачають втручання в приватне життя громадян. Наприклад, конфіскація або тимчасове вилучення майна для потреб Збройних Сил України може порушувати принцип непорушності права власності. Це

створює конфлікт між забезпеченням національної безпеки та дотриманням міжнародних стандартів захисту прав людини.

Вивчення ролі ЗДПЛ у сфері права власності дозволяє краще зрозуміти межі втручання держави у приватне життя та механізми захисту прав громадян навіть в умовах надзвичайних ситуацій.

Право власності посідає центральне місце у цивільному праві. Власнику належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном. Він має право на власний розсуд вчиняти стосовно належного йому майна будь-які дії, що не суперечать закону, при цьому, залишаючись власником майна, наприклад, передавати права, віддавати майно в заставу, обтяжувати його іншими способами. Основою змісту права власності виступають правоможності володіння, користування та розпорядження [4, с. 39].

У сфері права власності ключове значення має ст. 17 ЗДПЛ, яка проголошує: «Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими. Ніхто не може бути свавільно позбавлений свого майна» [5].

Роль ЗДПЛ у сфері права власності полягає у формуванні універсальних стандартів, котрі повинні враховувати держави при розробці нормативно-правових актів. У сучасному міжнародному праві право власності визнається одним із фундаментальних прав людини, захист якого забезпечується шляхом інтеграції міжнародних стандартів у національні системи права. Зокрема, положення ЗДПЛ були імplementовані в численні міжнародні договори, такі як Європейська конвенція з прав людини (стаття 1 Першого протоколу) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.

У приватно-правовій сфері реалізація права власності відповідно до принципів ЗДПЛ виявляється у забезпеченні рівності всіх суб'єктів перед законом. Це передбачає недопущення дискримінації у праві володіння, користування та розпорядження майном. Крім того, особливе значення має захист від свавільного позбавлення майна, що є важливим механізмом забезпечення правової визначеності та захисту інтересів особи.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [3] громадяни зобов'язані передавати своє майно Збройним Силам України, іншим військовим формуванням або Оперативно-рятувальній службі цивільного захисту в період мобілізації. За це держава гарантує компенсацію вартості майна. Прикладом реалізації цього положення є випадок, що стався у травні 2022 року в Черкаській області, коли у громадянина примусово вилучили автомобіль Volkswagen Passat 2015 р. випуску для потреб військової частини Національної гвардії України [6]

Таким чином, мобілізація майна передбачає його тимчасове використання без втрати права власності, тоді як примусове відчуження включає передачу права власності державі з подальшою компенсацією. Однак ці заходи можуть викликати дискусії з точки зору порушення ЗДПЛ, зокрема ст. 17.

Кабінет Міністрів України регулює порядок залучення, вилучення та примусового відчуження транспортних засобів під час мобілізації та воєнного стану. Залучення транспорту проводиться безоплатно відповідно до Мобілізаційного плану України за рішенням місцевих органів. Після завершення мобілізації транспортні засоби повертаються власникам.

Примусове вилучення майна в умовах війни чи мобілізації, хоча й передбачає компенсацію, може бути сприйняте як порушення міжнародних стандартів, зокрема тих, що визначені ЗДПЛ. Це викликає потребу у створенні чітких правових механізмів, які б гарантували захист прав громадян у таких випадках.

Таким чином, ЗДПЛ відіграє важливу роль у формуванні стандартів захисту права власності як одного з фундаментальних прав людини. Стаття 17 ЗДПЛ гарантує право на володіння майном та захист від свавільного його позбавлення, що забезпечує правову визначеність і рівність перед законом. У сучасних умовах воєнного стану в Україні положення ЗДПЛ стають особливо важливими для врівноваження державних інтересів і прав громадян. Ця декларація слугує основою для розробки механізмів мінімізації ризику порушень майнових прав навіть у надзвичайних обставинах, сприяючи гармонізації законодавства та дотриманню міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 184 с.
2. Лукомська А. А. Загальна декларація прав людини, її значення та юридичні наслідки. *Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти : матеріали Регіон. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 09 груд. 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 117–119. URL : <https://er.dduvs.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7779/38.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.
4. Некіт К. Г. Зміст та здійснення права власності: перегляд парадигми. *Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України : проблеми практичної реалізації : матеріали Всеукр. круглого столу* (м. Одеса, 25 лют. 2021 р.). Одеса : Фенікс, 2021. С. 39–43. URL : <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/221247ce-d1d1-4c55-8ea4-b55cb3966303/content>.
5. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?find#Text.
6. У чоловіка примусово вилучили авто на користь військової частини, – Верховний Суд вирішив питання юрисдикції спору. *Судово-юридична газета*. URL : https://sud.ua/uk/news/publication/282982-u-muzhchiny-prinuditelno-izyali-avto-v-polzovoinskoy-chasti-verkhovnyy-sud-reshil-vopros-yurisdiktsii-spora?utm_source=chatgpt.com.

Владислава МОРОЗ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРАВІ

Господарське право України посідає центральне місце в регулюванні економічних процесів, сприяючи узгодженню інтересів суб'єктів господарювання. У цій сфері договірні відносини є ключовим механізмом правового впливу, адже саме через них реалізується більшість господарських зобов'язань [1].

Як зазначають В. Гіжевський і Д. Задихайло, господарський договір виконує декілька функцій: забезпечення планування, координації дій суб'єктів господарювання та запобігання конфліктним ситуаціям [1; 2]. Автори підкреслюють, що особливість господарських договорів полягає у їхній спрямованості на досягнення економічного результату, що вирізняє їх від цивільно-правових угод.

Проте, аналізуючи ці твердження, варто зауважити, що вітчизняна доктрина господарського права все ще залишається недостатньо адаптованою до сучасних економічних викликів. Наприклад, питання регулювання цифрових договорів у контексті господарського права лише починають з'являтися в законодавстві, що створює певний вакуум у правовому регулюванні [3].

Важливою рисою господарського договору, як вказує ГК України, є диспозитивність, тобто свобода сторін у визначенні умов договору (ст. 179). Однак ця свобода має свої межі: законодавство встановлює низку обов'язкових вимог до змісту договорів у публічних закупівлях, енергетиці та інших галузях [3; 4].

На нашу думку, такий баланс між диспозитивністю та імперативністю є необхідним для захисту суспільних інтересів. Однак, аналізуючи практику, можна побачити певні недоліки. Наприклад, Закон України «Про публічні закупівлі» [4] має суворі регулятивні положення, але водночас часто створює додаткове адміністративне навантаження на суб'єктів господарювання. Це підтверджує, що навіть прогресивні норми можуть потребувати доопрацювання для досягнення більшої ефективності.

Законодавство України враховує специфіку різних сфер господарювання. Наприклад, у сфері енергетики укладання договорів регулюється Законом України «Про ринок електричної енергії» [5], що визначає жорсткі правила укладання угод між учасниками ринку.

Однак практика свідчить, що впровадження таких галузевих норм не завжди відповідає реаліям ринку. Деякі положення згаданого закону можуть бути складними для виконання малими підприємствами, що обмежує їхній доступ до ринку. Таким чином, виникає необхідність у створенні більш адаптивних механізмів для різних суб'єктів господарювання.

Судова практика відіграє важливу роль у врегулюванні спорів, пов'язаних із виконанням господарських договорів. Наприклад, у постанові Верховного Суду у справі № 910/2286/20 від 12.05.2021 підкреслюється важливість дотримання сторонами принципу сумлінності [6].

Цей аспект, на наше переконання, є ключовим, оскільки навіть детальне нормативне регулювання не може передбачити всі можливі нюанси договірних відносин. Роль судів у цьому контексті полягає не лише у вирішенні конкретних спорів, а й у формуванні правових підходів, які з часом можуть стати основою для законодавчих змін.

Таким чином, регулювання договірних відносин у господарському праві є складним, багаторівневим процесом, що поєднує законодавчу базу, судову практику та економічні реалії. Попри наявність прогресивних норм, багато аспектів потребують доопрацювання для їхньої адаптації до сучасних умов. Вважаємо, ключем до підвищення ефективності господарських договорів є посилення гнучкості законодавства, підтримка цифровізації та гармонізація норм із практичними потребами бізнесу.

Список використаних джерел

1. Гіжевський В. К. Господарське право України : підруч. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 480 с.
2. Задихайло Д. В. Господарське право України : навч. посібник. Харків : Право, 2018. 528 с.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
5. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27–28. Ст. 312.
6. Постанова Верховного Суду у справі № 910/2286/20 від 12.05.2021. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.

Кіра НАБІЛЬСЬКА

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.пед.н., доц. **Віта ФІЛИПСЬКА**

(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN COMBATING ORGANIZED CRIME AT PRESENT

The total growth of the influence of organized crime occurs against the background of numerous contradictions in the current legislation and the lack of an effective strategic initiative to confront these phenomena. The above factors, even individually, deserve close attention not only from scientists but also from civil servants at all levels. Taken together, such factors require an urgent response, since, without exaggeration, they threaten national security and create a risk not only to the stability but also to the very existence of our state.

In February 2018, the Department of Strategic Investigations was established within the structure of the National Police, which deals with countering socially dangerous organized groups and criminal organizations, in particular criminal authorities that have an influence on socially important areas of life. According to the Regulation on the Department of Strategic Investigations, approved by the order of the National Police of Ukraine dated 23.10.2019 No. 1077, the task of the DSI is to implement the powers of the National Police in terms of combating organized crime, crime in state and local government bodies, fighting corruption, protecting the rights and freedoms of humans and citizens and objects of property rights from unlawful encroachments [2].

According to the Prosecutor General's Office for the fight against organized crime, law enforcement agencies identified 227 organized groups and criminal organizations, which is 14.6% higher than the figure for the same period in 2019, which was 198 [1].

On September 16, 2020, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved Resolution 1126-p, titled «On Approval of the Strategy for Fighting against Organized Crime». Following this decision, the Ministry of Internal Affairs, in collaboration with relevant central executive authorities, was tasked with developing and submitting a draft action plan for implementing the Strategy to the Cabinet of Ministers of Ukraine within three months [6]. It should be noted that the implementation of state policy in the field of combating organized crime at the current stage will require fundamental changes in organizational and legal measures to effectively combat this phenomenon.

The Law of Ukraine «On the Organizational and Legal Foundations of Fighting against Organized Crime» focuses on several key objectives. Its primary goals

include ensuring the effective operation of special units dedicated to combating organized crime, facilitating their cooperation with other authorities involved in these efforts, and providing support, particularly in the form of information about organized criminal groups, to the special units of the National Defense Security Service [4].

In relation to the implementation of the Law of Ukraine «On Intelligence» [5], the legislator is contemplating amendments to current Ukrainian legislation that governs operational and investigative activities. These changes would pertain to the actions of law enforcement officers conducting undercover operations aimed at detecting preparations for crimes organized by criminal groups and their leaders.

In June 2020, the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Liability for Crimes Committed by a Criminal Community» came into force [3]. Recent legislative changes aimed at curbing organized crime have provided the police with enhanced tools to combat criminal organizations and hold «thieves in law» accountable.

The rise in criminal activity in western Ukraine and along the borders with Poland, Hungary, Slovakia, Romania, and Moldova is concerning. To address this issue, lawmakers propose that law enforcement agencies in these countries share information and coordinate their efforts. They suggest utilizing tools such as the Interpol Illicit Arms Tracking and Accounting System (iARMS) and developing new ones if necessary [7]. A regional security system against organized crime will be a shared responsibility, because if only one path is blocked, illegal flows will simply shift to other, less controlled routes.

The legislator recommends paying attention to the National Security Strategy of Ukraine, approved by the Decree of the President of Ukraine No. 287/2015 of May 26, 2015. Section II of the aforementioned Strategy states that «special services of foreign states, primarily the Russian Federation, continue intelligence and subversive activities against Ukraine, try to fuel separatist sentiments, use organized crime groups and corrupt officials, and seek to strengthen the infrastructure of influence» [8].

The activities of law enforcement agencies, primarily the National Police, in modern conditions, require a fundamentally new approach to their main functions, the conceptual level of implementation of the main purpose is to ensure reliable protection of the legitimate rights and interests of man, society, and the state. In addition, among the subjects of crime prevention, special attention needs to be paid to determining the place of the new National Police of Ukraine, its services and units that directly combat crime, as well as improving the legal and organizational foundations of preventive activities. As G. Foros noted in this regard, crime prevention in modern conditions is the most real contribution of law enforcement agencies to promoting political reform, economic and social transformations in the country [9, p. 179].

Список використаних джерел

1. G7 Ministers – INTERPOL tools essential in tackling transnational threats. *INTERPOL*. URL : <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2022/G7-Ministers-INTERPOL-tools-essential-in-tackling-transnational-threats>.
2. Про затвердження положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04.06.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#Text>.
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.
5. Про розвідку : Закон України від 17 вересня 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>.
6. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>.
7. Статистика. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>.
9. Форос Г. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності. *Правова держава*. 2012. № 4. С. 179–184.

Вадим НАЛЖИТИЙ

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО, ЙОГО ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ. ГОЛОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Господарське законодавство України (далі – ГЗ України) є важливою складовою правової системи країни, що регулює господарські відносини, котрі виникають у процесі здійснення підприємницької діяльності, а також взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання. Господарське право є однією з найбільш розгалужених та складних галузей права, оскільки воно охоплює численні аспекти економічної діяльності та регулює широке коло суспільних відносин, що виникають у

сфері економіки. Це обумовлено різноманітністю форм підприємницької діяльності, організаційно-правових форм суб'єктів господарювання та множиною відносин між ними.

Система господарського законодавства – це сукупність нормативно-правових актів, які взаємодіють між собою, формуючи єдине правове поле для регулювання господарських відносин. Ця система складається з різних підсистем та елементів, що взаємопов'язані і спрямовані на досягнення загальної мети – забезпечення ефективного функціонування господарської діяльності та правового захисту суб'єктів господарювання [1, с. 8].

Систему господарського законодавства можна розглядати як доктринальне відображення, що визначає систему як об'єктивно обумовлену сукупність правових норм, що структуровані логічно і послідовно. Це внутрішня побудова правових норм, їх об'єднання і впорядкування відповідно до характеру та змісту регульованих відносин;

Структура господарського законодавства – внутрішня організація господарського законодавства, яка складається з нормативних актів, що регулюють різні аспекти господарської діяльності. Така структура визначає основні принципи, методи і джерела господарського права.

ГЗ України має дві основні частини: загальну та особливу. Кожна з них регулює певні аспекти господарських відносин. Загальна частина охоплює основи господарської діяльності, принципи і методи господарського права, суб'єктів господарювання, джерела господарського права, правовий статус суб'єктів господарювання, організаційно-правові форми здійснення господарської діяльності та інші фундаментальні питання. У цьому розділі визначаються загальні принципи та норми, що становлять основу для спеціалізованих регулювань [2, с. 69].

Особлива частина зосереджена на конкретних аспектах господарської діяльності і охоплює регулювання господарських зобов'язань (як-от: договори купівлі-продажу, оренди, виконання робіт та надання послуг), правове регулювання окремих видів господарської діяльності, таких як торговельна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансові послуги, зовнішньоекономічна діяльність та ін. Особлива частина також містить питання контролю за виконанням господарських норм і відповідальності за їх порушення.

ГЗ України має кілька важливих ознак, що визначають його характер та особливості. З огляду на складність господарських відносин українське господарське законодавство має значну кількість нормативно-правових актів. Загалом існує майже 2000 законів і підзаконних актів, що регулюють різні аспекти господарської діяльності. Господарське законодавство часто включає норми з різних галузей права, таких як цивільне, адміністративне, фінансове, трудове та ін., що стосуються одного предмета правового регулювання. Наприклад, закони України «Про управління об'єктами державної власності» та «Про ліцензування видів господарської діяльності» містять норми, що одночасно належать до різних галузей [3, с.

16]. Основним актом, що кодифікує господарське законодавство, є Господарський кодекс України (далі – ГК України), який визначає основи господарювання, організаційно-правові форми, суб'єктів господарювання та їхні права і обов'язки.

Крім основних законів, господарське законодавство містить підзаконні акти, відомчі постанови, регіональні і локальні нормативні документи, що регулюють специфічні аспекти господарської діяльності на місцевому рівні або в межах конкретних галузей.

З погляду юриспруденції система господарсько-правових актів складається з різних рівнів нормативно-правових документів:

- Конституція України – основний документ, що визначає основи господарської діяльності в країні;
- міжнародні договори України, ратифіковані Верховною Радою України, які мають пріоритет у випадку колізії з національними законами;
- звичаї ділового обігу, зокрема міжнародні торгові звичаї;
- закони України, що регулюють різні аспекти господарських відносин. Це як кодифіковані акти (ГК України, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України)), так і некодифіковані закони, що регулюють спеціалізовані питання;
- підзаконні нормативно-правові акти, зокрема постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України;
- відомчі акти, що видаються міністерствами та іншими органами для регулювання діяльності в певних галузях;
- регіональні та локальні нормативні акти, що приймаються органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання для врегулювання діяльності на місцевому або підприємницькому рівні [4, с. 19].

У 2024 р. в Україні розгорнулася активна дискусія щодо скасування ГК України та інтеграції його норм до ЦК України. Комітет Верховної Ради України з питань економічного розвитку підготував до другого читання законопроект № 6013, який передбачає скасування ГК України. Цей проєкт спрямований на реформування управління державними та комунальними підприємствами, підвищення інвестиційної привабливості та інтеграцію України до міжнародних економічних стандартів.

Одним із аргументів за скасування ГК України є те, що багато положень ГК України дублюють норми ЦК України, що створює правові колізії та ускладнює правозастосування. Важливим чинником виступає й необхідність адаптації до європейських стандартів: скасування ГК України сприятиме приведенню українського законодавства у відповідність до норм Європейського Союзу, особливо в сферах корпоративного управління та захисту прав акціонерів і кредиторів.

З іншого боку, скасування ГК України може призвести до правової невизначеності та нестабільності в економіці, особливо під час війни.

Ліквідація ГК України не вирішить усіх проблем правозастосування, зокрема у сфері корпоративного управління та взаємодії державного права власності з правовим титулом майна у державних підприємствах. Питання скасування ГК України та інтеграції його норм до ЦК України є складним і потребує детального аналізу потенційних наслідків для правової системи та економіки України. Зважаючи на різноманітні думки серед науковців, практиків та представників бізнесу, важливо провести всебічне обговорення та врахувати всі аспекти перед прийняттям остаточного рішення [5].

У сучасному світі екологічна відповідальність стає важливим аспектом господарської діяльності, і Україна не є винятком. З огляду на це розвиток законодавства в сфері охорони навколишнього середовища та сталого розвитку є важливим напрямком для підтримки екологічно чистих технологій, збереження природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки. Підприємства повинні бути зобов'язані враховувати екологічні стандарти у своїй діяльності, а законодавство має забезпечити відповідальність за порушення екологічних норм.

У цілому розвиток господарського законодавства України має відображати потреби сучасного економічного розвитку та тенденції глобалізації, цифровізації та інтеграції в міжнародні економічні системи.

Список використаних джерел

1. Бобкова А. Г., Моїсєєв Ю. О., Павлюченко Ю. М. Господарське право : практикум. Харків : Право, 2018. 590 с.
2. Горбова Н. А. Господарське право України : навч. посібник. Мелітополь : Однорог Т. В., 2019. 126 с.
3. Остапенко Ю. І. Кодифікаційний процес у господарському законодавстві: характер, обсяг та особливості. *Економічна теорія та право*. 2018. № 4 (35). С. 154–171.
4. Остапенко Ю. Процес адаптації господарського законодавства України: напрями і перспективи. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 142. С. 99–108.
5. Голова КГС ВС Лариса Рогач про скасування Господарського кодексу України: «Має бути баланс між прагненням законодавця і можливими негативними наслідками». *Судово-юридична газета*. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/291851-glava-kkhs-vs-larisa-rogach-ob-otmene-khozyaystvennogo-kodeksa-ukrainy-dolzhen-byt-balans-mezhdu-stremleniem-zakonodatelya-i-vozmozhnyimi-negativnymi-posledstviyami>.

Назарій НАУМОВ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У зв'язку зі стрімким розвитком ринкових відносин в Україні все частіше виникає питання актуальності захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання.

Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [1].

У ст. 13 Конституції України зазначено, що держава забезпечує захист прав та інтересів усіх суб'єктів права власності і господарювання, однак у зв'язку з економічною, політичною та соціальною кризою, а також через повномасштабне вторгнення РФ на територію України гостро постає питання щодо реалізації вищевказаного права [2].

Складовим елементом механізму захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання є форми їх захисту, що передбачає спонукання однієї сторони договору до виконання покладених договором обов'язків другою стороною, при цьому виключаючи можливість владного примусу однієї сторони стосовно другої.

Статтею 20 Господарського кодексу України передбачено перелік способів захисту суб'єктів господарювання, котрий не є вичерпним [1].

Слід звернути увагу, що суб'єкт господарювання може проходити досудовий порядок захисту власних прав та інтересів, котрий передбачає пред'явлення претензії. Претензія – це така форма захисту прав та інтересів суб'єкта господарювання, що врегульовує питання вирішення спірних моментів між боржником та кредитором до передачі справи до суду. У випадку, якщо питання неможливо врегулювати за допомогою претензії, з метою відновлення порушених прав суб'єкт господарювання може звернутися

до суду із позовною заявою. Судовий захист прав та інтересів суб'єктів господарювання є вкрай формалізованим, і будь-яке відхилення чи недотримання встановлених законодавством, зокрема Господарським процесуальним кодексом України, норм є підставою для відмови у розгляді позовної заяви або її поверненні, а при розгляді позовної заяви по суті її може бути залишено без розгляду, якщо на це будуть законні підстави.

Так, у справі № 199/5683/13-ц від 29.12.2023, котра знаходилася на розгляді Амур-Нижньодніпровського суду м. Дніпропетровська, щодо стягнення заборгованості за кредитним договором, що складається із заборгованості зі сплати процентів, інфляційних нарахувань за тілом кредиту, витрат з інфляційних нарахувань за процентами, від особи на користь Кредитної спілки «Дніпропетровський обласний кредитний центр», було відмовлено у стягненні цієї заборгованості у повному обсязі у зв'язку з недотриманням передбачених Кодексом України з процедур банкрутства строків подання вимог кредиторами, оскільки у такому випадку вимоги вважаються погашеними, а виконавчі документи за відповідними вимогами визнаються такими, що не підлягають виконанню [4].

Виникає необхідність окремо зазначити, що формами захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання виступають також так звана неустойка (штрафи, пені), поручительства, застава, завдаток тощо. Вищевказаний перелік впливає з існування господарсько-правових зобов'язань, які виникають у ході укладення господарського договору. Господарський договір – це певною мірою гарантія, оскільки у ньому зазначаються права та обов'язки сторін при здійсненні усіх господарських операцій. При укладенні господарського договору виникає необхідність у конкретизації кожної умови з метою мінімізації виникнення конфліктів та непорозумінь між суб'єктами господарювання, котрі виступають сторонами такого договору.

Також необхідно звернути увагу на захист прав суб'єктів господарювання у випадку банкрутства, оскільки банкрутство є достатньо поширеним явищем у сфері господарювання, при цьому вкрай специфічним. На сьогодні процес банкрутства регулюється Кодексом України з процедур банкрутства [3]. Вищезгаданий кодекс передбачає порядок визнання суб'єкта господарювання банкрутом, а також регулює питання захисту прав та інтересів боржника та збереження його на правовому полі держави.

Законодавством України чітко передбачено перелік випадків, за наявності яких, кредитор або боржник повинні особисто звернутися до суду, із моменту звернення до якого розпочинається мораторій на відновлення порушених прав та інтересів суб'єкта господарювання, котрий є кредитором. Захист прав боржника та кредитора зазвичай здійснюється у судовому порядку, крім цього, може здійснюватися прокурорський, правоохоронний, громадський контроль, у тому числі можуть бути задіяні суспільні організації та засоби масової інформації.

З метою відновлення порушених прав суб'єкта господарювання до іншої

сторони, тобто «порушника», можуть бути застосовані різні види заходів господарської відповідальності. Найчастіше у господарсько-правовому полі застосовують оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції, відшкодовуються завдані збитки, а також окремо застосовуються санкції до порушників антимонопольного законодавства.

Отже, з огляду на вищевказане доходимо висновку, що захист прав та інтересів суб'єктів господарювання є вкрай актуальною темою, оскільки на сьогодні у зв'язку з політичною та економічною нестабільністю на території України, що викликана повномасштабним вторгненням РФ, часто виникає їх порушення таких прав та інтересів.

Однак із метою захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання законодавством передбачено порядок відновлення порушених прав, а також притягнення до відповідальності сторони, котра є «порушником».

Нормативно-правовими актами України, зокрема Господарським процесуальним кодексом України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України тощо передбачено досудовий (претензійний) та судовий захист прав та інтересів суб'єктів господарювання, однак слід зазначити, що вищевказані способи є вкрай формалізованими і недотримання будь-яких вимог, котрі вказані у правових актах, є підставою для припинення розгляду позову або відмови у його задоволенні.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
4. Ухвала Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 199/5683/13-ц від 29.12.2023. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116025199>.

Тетяна НЕКЛЕСА

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

викладач **Марина ЛОГІНОВА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ ХІМІЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ

Хімічні речовини становлять одну з найбільших груп субстанцій, що чинять вплив на навколишнє середовище. Вони можуть бути як органічними, так і неорганічними, охоплюючи сполуки та продукти, що містять ці речовини. Потрапляння хімічних речовин у навколишнє середовище або їхній контакт із живими організмами може призвести до негативних наслідків для здоров'я людей та екосистем. Це відбувається через різноманітні хімічні та фізико-хімічні процеси, що викликають шкоду як для біологічних форм життя, так і для природних ресурсів.

За ступенем небезпеки хімічні речовини поділяються на чотири класи:

1. Надзвичайно небезпечні речовини – викликають тяжкі наслідки для здоров'я людей і навколишнього середовища навіть у малих кількостях;
2. Високонебезпечні речовини – можуть викликати серйозні ушкодження при тривалому або частому контакті;
3. Помірно небезпечні речовини – можуть мати негативний вплив, але потребують значних кількостей для викликання шкоди;
4. Малонебезпечні речовини – завдають невелику шкоду за умови дотримання норм безпеки [1, с. 8].

Особливе місце поміж хімічних речовин займають пестициди та агрохімікати. Згідно зі ст. 1 Закону України від 02 березня 1995 р. «Про пестициди і агрохімікати» ці терміни мають такі значення:

1. Пестициди – токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин хімічного чи біологічного походження, що призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих організмів, які можуть завдати шкоди рослинам, тваринам, людям, а також матеріальним цінностям. Пестициди охоплюють препарати для боротьби з гризунами, бур'янами, деревною та чагарниковою рослинністю;
2. Агрохімікати – органічні, мінеральні і бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та інші речовини, що використовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських

культур і поліпшення якості рослинницької продукції [4].

Законодавство України регулює правові відносини, пов'язані з державною реєстрацією, виробництвом, закупівлею, транспортуванням, зберіганням, торгівлею та безпечним для здоров'я людини і навколишнього середовища застосуванням пестицидів і агрохімікатів. Воно визначає права і обов'язки підприємств, установ, організацій та громадян, а також повноваження органів державної виконавчої влади [5, с. 16]. Державна політика у сфері діяльності, пов'язаній із пестицидами і агрохімікатами, реалізується Кабінетом Міністрів України та спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища [2, с. 35].

Правове забезпечення екологічної безпеки в Україні регулюється низкою законодавчих актів, як-от: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» – встановлює основні принципи екологічної безпеки та визначає права і обов'язки суб'єктів, які працюють з небезпечними речовинами. Закон України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» – регулює порядок обігу небезпечних хімічних речовин, зокрема їх виробництво, транспортування, зберігання та утилізацію. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» – передбачає обов'язкову екологічну експертизу проєктів, які можуть вплинути на екологічну безпеку [3, с. 58]; Кодекс України про адміністративні правопорушення – містить норми, що передбачають адміністративну відповідальність за порушення екологічного законодавства.

Отже, правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами є комплексним завданням, яке потребує не лише існування чіткої нормативно-правової бази, але й ефективного контролю за її виконанням. Важливою умовою забезпечення екологічної безпеки є також активна участь громадськості у процесах екологічного моніторингу та підвищення обізнаності населення щодо небезпек, пов'язаних із хімічними речовинами. Таким чином, інтеграція правових, економічних і соціальних аспектів є необхідною для створення безпечного для життя і здоров'я людей середовища.

Список використаних джерел

1. Інформація про наслідки для довкілля від російської агресії в Україні 24 лютого – 9 березня 2022 року. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL : <https://mepr.gov.ua/informatsiya-pro-naslidky-dlya-dovkillya-vid-rosijskoyi-agresiyi-v-ukrayini-24-lyutogo-9-bereznia-2022-roku-2/>.
2. Коваленко І., Райниш Н. Правове забезпечення екологічної безпеки: національний та міжнародний аспект. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 1. С. 71–76.
3. Краснова Ю. А. Правове забезпечення екологічної безпеки в Європейському Союзі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 2. С. 71–77.
4. Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 02 березня 1995 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-vp#Text>.
5. Логінова М. В., Шарлай А. А. Особисті немайнові права, що забезпечують

природне існування фізичної особи. Протидія дискримінації в Україні та світі : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 20 жовт. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 30–32.

Роман НЕСПЛЯК

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД ЗА ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Державний контроль та нагляд за господарською діяльністю є важливими інструментами забезпечення правопорядку, економічної стабільності та ефективного функціонування ринкової економіки. Вони дозволяють державі здійснювати моніторинг та оцінку діяльності підприємств з метою запобігання порушенням законодавства, захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища та підтримки чесної конкуренції.

Правове регулювання процедур державного контролю у сфері господарської діяльності відіграє критичну роль у забезпеченні економічної безпеки та стабільності. Завдяки встановленим законодавчим актам, державні органи мають можливість ефективно моніторити та регулювати господарську діяльність, що сприяє запобіганню зловживанням та правопорушенням. Це, у свою чергу, підвищує довіру до державних інститутів та сприяє створенню передбачуваного бізнес-середовища.

Також важливою складовою є дотримання принципів об'єктивності та прозорості під час здійснення контролю. Це включає регулярні перевірки та аудит діяльності суб'єктів господарювання, відкритість інформації про результати таких перевірок та можливість оскарження рішень у разі порушення прав підприємств. Таким чином, забезпечується справедливість та рівність умов для всіх учасників ринку, що стимулює конкуренцію та розвиток економіки.

Спершу варто визначити поняття державного контролю у сфері господарської діяльності. Це процес, який є одним із інструментів забезпечення законності у відносинах між господарюючими суб'єктами, а також між громадянами, суспільством і державою. Крім того, це поняття більш детально розкрито в Законі України «Про основні засади державного

нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», зокрема в ст. 1 цього закону. Зазначений нормативно-правовий акт детально описує всі принципи, загальні вимоги, відповідні заходи та визначає суб'єктів, уповноважених здійснювати державний контроль.

У ст. 19 Господарського кодексу України встановлено, що держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів у таких сферах: 1) збереження та використання коштів і матеріальних цінностей; 2) фінансові та кредитні відносини, валютне регулювання та оподаткування; 3) ціноутворення; 4) земельні відносини; 5) боротьба з монополізмом і сприяння конкуренції; 6) виробництво та праця; 7) споживання; 8) зовнішньоекономічна діяльність. Крім того, в кодексі підкреслюється, що будь-який суб'єкт господарювання має право отримати інформацію про результати інспектування та перевірок його діяльності не пізніше, ніж через тридцять днів після їх завершення.

Держава відіграє важливу роль у контролі та нагляді за господарською діяльністю суб'єктів, що охоплює різні сфери, а саме: фінансові відносини, валютне регулювання, ціноутворення, земельні відносини, конкуренцію, виробництво, працю, споживання та зовнішньоекономічну діяльність. Господарський кодекс України, зокрема ст. 19, встановлює, що держава зобов'язана здійснювати контроль у цих сферах для забезпечення законності та справедливості в економічних відносинах.

Державний контроль полягає в систематичному нагляді і перевірці діяльності суб'єктів господарювання з метою забезпечення дотримання законів та інших нормативно-правових актів. Він охоплює різні аспекти економічної діяльності, зокрема перевірку відповідності законодавству, запобігання порушенням і зловживанням, а також забезпечення безпеки та якості продукції та послуг. Це дозволяє підтримувати стабільність і прозорість господарських відносин.

Економічний контроль передбачає моніторинг цін і тарифів, ліцензування певних видів діяльності та фінансовий моніторинг для запобігання відмиванню грошей. Технічний контроль охоплює сертифікацію продукції, дотримання технічних регламентів і екологічний нагляд. Соціальний контроль спрямований на дотримання трудових прав, забезпечення безпечних умов праці та соціальний захист працівників.

Митний контроль, зі свого боку, забезпечує дотримання митного законодавства при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, включно з перевіркою документів, контролем за переміщенням товарів через кордон та боротьбою з контрабандою. Такий багатогранний підхід до державного контролю сприяє захисту економічних інтересів держави, бізнесу та суспільства в цілому, підтримуючи високий рівень правопорядку і стабільності в країні.

Для реалізації державного контролю держава вживає кілька ключових заходів. По-перше, створює нормативно-правову базу, яка визначає правила і

стандарти для різних аспектів господарської діяльності. Це включає закони, підзаконні акти, технічні регламенти та стандарти, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання. Такі нормативні документи забезпечують правову основу для здійснення контролю та встановлюють обов'язкові вимоги для підприємств та організацій.

По-друге, держава створює і підтримує відповідні контролюючі органи, які здійснюють нагляд і перевірки на місцях. Ці органи мають повноваження проводити інспекції, аудит, перевірки дотримання законодавства, а також накладати санкції за порушення. Наприклад, Державна податкова служба, Державна служба з надзвичайних ситуацій, органи охорони праці і санітарно-епідеміологічного нагляду здійснюють контроль у відповідних сферах. Крім того, для забезпечення прозорості та об'єктивності контролю держава впроваджує системи звітності та моніторингу, що дозволяють своєчасно виявляти та реагувати на порушення.

Крім того, суб'єкти господарювання мають право отримувати інформацію про результати інспекцій та перевірок їхньої діяльності, що сприяє прозорості та об'єктивності процесу контролю. Це важливо для підтримання довіри між державою та бізнесом, а також для забезпечення стабільного та прогнозованого бізнес-середовища, що є ключовим для економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.
2. Куцевол С. В., Нагорна О. О. Правове регулювання та значення державного контролю у сфері господарської діяльності. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2022 р). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 357–539.
3. Галькевич Н. В. Адміністративно-правовий механізм державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2024. № 41. Р. 348–352.

Володимир НЕЧЕПОРЕНКО

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

**ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ:
РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ І ДЕРЖАВИ**

Сьогодні, коли на території нашої держави триває повномасштабна війна, економічне середовище зазнає значних змін, котрі позначаються на багатьох аспектах господарської діяльності. Війна впливає не тільки на політичну ситуацію в державі, а й спричиняє глибокі соціально-економічні наслідки і для підприємців, і для держави. В таких умовах суб'єкти господарювання стикаються з численними викликами, а перед державою постає важливе завдання – поєднання публічно-правових і приватно-правових інтересів, що є характерним для господарського законодавства, положення котрого врегульовують господарські відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [1, с. 542].

Насамперед, вважаємо за потрібне зазначити, що одним із суттєвих викликів для ведення господарської діяльності під час війни виступає ризик фізичного знищення та пошкодження майна. Руйнування інфраструктурних об'єктів, перебої в постачанні ресурсів і сировини призводять до значних фінансових втрат. Деякі підприємства змушені припиняти свою діяльність або повністю переорієнтовуватися на нові види продукції та послуг, що вимагає значних витрат на перепрофілювання. Наприклад, підприємства, що спеціалізуються на виробництві побутової техніки у мирний час, у воєнний період починають випускати продукцію для військових потреб. Загалом особливості господарювання в умовах воєнного стану визначають такі положення:

– стаття 417 Господарського кодексу України встановлює, що господарська діяльність під час війни повинна здійснюватися згідно з законодавством про оборону та воєнний стан, що визначає правову основу для функціонування бізнесу в умовах воєнного часу [2];

– введення воєнного стану передбачає тимчасові обмеження прав підприємців, зокрема через виконання державних оборонних контрактів та мобілізацію ресурсів;

– стаття 16 Закону України «Про оборону України» зобов'язує підприємства виконувати державні контракти на оборонні потреби та забезпечувати мобілізаційну підготовку [3];

– стаття 15 Закону «Про правовий режим воєнного стану» надає військовим комендурам право використовувати потужності та трудові ресурси підприємств для потреб оборони, що також обмежує нормальну діяльність бізнесу [4];

– Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» дозволяє примусове вилучення майна у підприємців для потреб оборони, що може включати відшкодування вартості, але не упущеної вигоди [5; 6, с. 562].

Слід звернути увагу й на те, що під час війни відбуваються й зміни в трудових відносинах. Значна частина працівників мобілізується до лав Збройних Сил України чи залишає свої робочі місця, що призводить до дефіциту кадрів. Водночас підприємства змушені пристосовуватись до змін, знаходити альтернативні способи роботи в умовах обмежених ресурсів, а також оптимізувати витрати на утримання персоналу. В таких умовах механізми дистанційної роботи стають особливо важливими для багатьох підприємств, які можуть продовжувати діяльність у такому режимі.

Крім того, логістичні ланцюги під час війни зазнають значних труднощів. Забезпечення підприємств необхідними матеріалами та сировиною стає важким внаслідок руйнування транспортної інфраструктури, обмеження на переміщення товарів між регіонами та зменшення кількості міжнародних поставок через санкції або закриття кордонів. Війна також призводить до зупинки заводів-постачальників у зоні бойових дій або навіть на тимчасово окупованих територіях, що ускладнює виробничі процеси для підприємств.

Іншою суттєвою проблемою є висока вартість транспортування через різке підвищення цін на паливо та інші ресурси. Зазначене змушує підприємців переглядати умови постачання та оптимізувати логістичні процеси, аби мінімізувати втрати. Зі зростанням цін на нафту, газ і електроенергію бізнес змушений переглядати свою стратегію та здійснювати інвестиції в енергоефективні технології.

Схильні вважати, що у відповідь на ці виклики держава повинна надавати активну підтримку бізнесу. Одним із важливих напрямів є надання фінансової допомоги та створення механізмів для збереження ліквідності підприємств. Державні програми підтримки бізнесу можуть містити надання кредитів на пільгових умовах, компенсацію частини витрат на оплату праці, відстрочку від сплати податків та інших зборів.

Переконані, що держава повинна активно сприяти відновленню інфраструктури, забезпечуючи безперервність економічних процесів. Ремонт та відновлення доріг, мостів, електричних мереж і комунікацій є основою для

підтримки логістики та нормалізації господарської діяльності на всіх рівнях. Для цього уряд може залучати внутрішні та міжнародні інвестиції, а також активно співпрацювати з міжнародними фінансовими інституціями, щоб забезпечити стабільність економіки.

Війна також призводить до змін у міжнародній торгівлі. Внаслідок військових дій країна стикається з економічними санкціями, що суттєво обмежують її можливості для експорту та імпорту товарів. Це створює додаткові труднощі для підприємств, особливо тих, які залежать від зовнішньої торгівлі. У разі припинення співпраці з певними країнами бізнеси змушені шукати нові ринки збуту або поставок сировини. Крім того, зменшення іноземних інвестицій через економічну нестабільність призводить до значного спаду в деяких секторах економіки. Для відновлення економічної ситуації країна повинна вжити заходів щодо диверсифікації своїх економічних зв'язків і залучення нових партнерів на міжнародному рівні.

Незважаючи на складні умови, війна також може стати стимулом для розвитку нових бізнес-моделей. Зокрема, підприємства змушені адаптуватися до нових реалій, що включає активне використання цифрових технологій, автоматизацію виробничих процесів та перехід до нових форм організації праці. Багато бізнесів, що раніше не використовували інтернет-платформи, починають розвивати онлайн-продажі, що дозволяє не лише зберегти діяльність, а й значно розширити ринки збуту.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за потрібне зауважити, що господарська діяльність в умовах війни є величезним викликом як для підприємців, так і для держави. Війна не тільки порушує традиційні економічні ланцюги, а й створює нові можливості для змін і розвитку. Підприємці повинні бути готовими до швидкої адаптації та знаходження нових ринків і форм бізнесу, тоді як держава має забезпечити підтримку бізнесу, відновлення інфраструктури та ефективну координацію міжнародних економічних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Нагорна О. О. Система захисту прав суб'єкта господарювання. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук-практ. конф.* (м. Дніпро, 23 лист. 2022 р). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 542–545.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#top>.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>.

6. Серафимчук І. О., Нагорна О. О. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку приватно-правових відносин в умовах євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2022 р).* Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 561–563.

Валерія НІКІТІНА

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, що триває в Україні з лютого 2022 р., суттєво вплинула на господарські процеси, зокрема на процедури банкрутства. У зв'язку зі збройною агресією російської федерації виникли додаткові виклики для бізнесу, такі як руйнування підприємств, блокування активів, розрив логістичних ланцюгів і загальний економічний спад. У відповідь держава впровадила низку змін до діючого законодавства для адаптації процесів до нових умов.

Стаття 1 чинного Кодексу України з процедур банкрутства визначає: банкрутство – це визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника, а також віднесення страховика або кредитної спілки до категорії неплатоспроможних [1]. Основну об'єднувальну роль у банкрутстві відіграють арбітражні керуючі. Вони також виступають незалежними консультантами та посередниками між інтересами боржника і кредиторів, оскільки допомагають боржнику відновити платоспроможність, а кредиторам – задовольнити їхні вимоги [2].

Ключовим учасником цих відносин є арбітражний керуючий. Його завдання – управління майном боржника, розробка плану відновлення його платоспроможності, реалізація активів, розподіл коштів між кредиторами та інші заходи, спрямовані на забезпечення інтересів усіх сторін процесу.

Арбітражні керуючі мають розширені повноваження для роботи з інформацією боржника. Вони можуть отримувати інформацію з державних

реєстрів, інформацію про знаходження коштів на рахунках боржника. Крім того, їм надано право запитувати дані у широкого кола організацій, включно з банками, що сприяє більш прозорому й ефективному врегулюванню боргів.

Змінами також встановлено тимчасові положення, які будуть діяти під час воєнного стану та протягом шести місяців зі дня його припинення чи скасування:

- право на проведення зборів (комітету) кредиторів дистанційно: у режимі відеоконференції і за допомогою опитування – відповідно до ч. 1 п. 1-6 Прикінцевих та Перехідних положень Кодексу України з процедур банкрутства;

- звільнення арбітражного керуючого від дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язків, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, якщо їх виконання є неможливим у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням боржника, кредитора, майна боржника, офісу або за місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого;

- проведення обов'язкової оцінки шкоди та/або збитків, завданих боржнику внаслідок збройної агресії проти України, у порядку, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 [3];

Окремим аспектом є захист боржників, які через бойові дії втратили доступ до своїх активів або перебувають на окупованих територіях. У таких випадках передбачено звільнення боржників від відповідальності за невчасне подання заяви про банкрутство. Крім того, суд може відмовити у відкритті справи про банкрутство, якщо боржник виконує державні контракти у сфері оборони, що сприяє захисту стратегічних підприємств від необґрунтованого тиску з боку кредиторів.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) може бути порушено щодо боржника без попередньої оплати винагороди арбітражного керуючого. У такому разі заява повинна містити договір із арбітражним керуючим на умовах, передбачених ст. 28 Кодексу України з процедур банкрутства, до завершення провадження у справі про банкрутство [4].

Зважаючи на тривалість воєнного стану та непередбачуваність його наслідків, буде потрібним і подальше оновлення законодавства. Особливу увагу слід приділити формуванню нових механізмів підтримки бізнесу, що дозволить зменшити економічні втрати, зберегти робочі місця та підготувати підґрунтя для швидкого економічного відновлення після завершення війни.

Таким чином, нові підходи до процедур банкрутства під час дії воєнного стану демонструють прагнення держави створити умови для збереження економічної стабільності, захисту національних інтересів та підтримки

підприємств, які залишаються важливою частиною української економіки навіть у складних умовах.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
2. Тищенко Н. Які «подарунки» арбітражним керуючим готує нова реформа адвокатури? *Юридична Газета online*. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yaki-podarunki-arbitrazhnim-keruyuchim-gotue-nova-reforma-advokaturi.html>.
3. Банкрутство в період дії воєнного стану: що встановлено новими законами. *LigaZakon*. URL : https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/13882_bankrutstvo-v-perod-d-vonnogo-stanu-shcho-vstanovleno-novimi-zakonami.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану : Закон України від 13 липня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3249-20#Text> (дата звернення: 09.12.2024).
5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text>.

Сергій НІЩУКОВ

здобувач вищої освіти ННІ права та
правоохоронної діяльності

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Наталія ГРАБАР**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ОДНА З ФОРМ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Відповідно до ст. 55 Конституції України права та свободи людини і громадянина захищаються виключно судом [1]. Право на звернення до суду за захистом своїх прав є одним із основоположних у демократичному суспільстві. Воно закріплене в Конституціях та міжнародних актах, таких як Європейська конвенція з прав людини. Це право гарантує громадянам можливість звертатися до суду, якщо їхні права порушені, порушуються або є загроза їх порушення. Спрощене позовне провадження є однією з форм позовного провадження в цивільному процесі, що застосовується для вирішення певних категорій справ, де процедура розгляду позову є менш складною та тривалою, ніж у звичайному позовному провадженні. Цей порядок зазвичай використовується в справах, де розмір вимог або складність справи не є надто великими, що дозволяє пришвидшити процес та знизити витрати.

Підвищення ефективності правосуддя вимагає більш активного

використання спрощених форм судочинства при вирішенні окремих категорій цивільних справ. Можливість вибору особою процедури судового захисту своїх прав та законних інтересів, що відповідає її потребам, належною мірою сприятиме реалізації на практиці принципу диспозитивності, дія якого найбільш сильно виявляється при регулюванні прав осіб, які беруть участь у справі, і наслідків розпорядження ними своїми правами. Створення різних форм спрощеного та прискореного судочинства свідчить про диференціацію процесуальної форми, яка відрізняє правосуддя від інших порядків розгляду та вирішення правових спорів. При цьому створення будь-якої моделі спрощеного провадження не має суперечити цілям процесу. Крім того, спрощене провадження повинно містити певні вилучення зі звичайної процедури розгляду справ, але при цьому має розглядатися в суворій відповідності зі встановленою процесуальною формою. Отже, мало назвати провадження спрощеним, воно має стати таким по своїй суті [3, с. 210].

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) передбачає такі види проваджень, як: позовне, наказне та окреме. Позовне провадження, в свою чергу, має дві форми: загальне позовне провадження та спрощене позовне провадження.

Розгляд справи в загальному позовному порядку передбачає проходження всіх етапів судового розгляду, передбачених цим кодексом, як-от:

- подача позову до відповідного суду, який відповідає вимогам процесуального законодавства;
- вирішення питання про порушення справи (залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, відмова у відкритті провадження);
- підготовче провадження, в ході якого учасники подають у суд заяви по суті справи, а також клопотання з процесуальних питань. У межах попереднього слухання суд проводить підготовче засідання, де розглядаються клопотання учасників, приймаються рішення щодо участі третіх осіб, витребовуються докази, призначається експертиза та вирішуються інші процедурні питання;
- розгляд справи по суті;
- рішення суду [4].

Вказані стадії (етапи розгляду) цивільної справи наштовхують на думку про те, що на вирішення спору витрачається дуже багато часу.

Законодавець визначив категорії справ, за якими справа буде обов'язково розглядатися в спрощеному порядку, а також ті, які не можуть бути розглянуті у спрощеному порядку. Так, згідно з ч. 1 ст. 274 ЦПК України в порядку спрощеного розгляду позовних справ розглядаються: малозначні справи; ті, що виникають із трудових відносин; про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини з України батькові, який проживає окремо від дитини, котрий не має заборгованості зі сплати аліментів і котрому інший із батьків відмовив нотаріально посвідчити такий виїзд [4].

У ч. 2 ст. 274 ЦПК України визначено, що у порядку спрощеного

позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у ч. 4 цієї статті. До справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження, належать такі:

- 1) що виникають із сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя;
- 2) щодо спадкування;
- 3) щодо приватизації державного житлового фонду;
- 4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування відповідно до глави 12 цього розділу;
- 5) в яких ціна позову перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 6) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 1–5 цієї частини.

Так, ч. 3 ст. 274 ЦПК України визначає 8 критеріїв, що дозволяють суду кваліфікувати справу як незначну:

- 1) ціну позову;
- 2) значення справи для сторін;
- 3) обраний позивачем спосіб захисту;
- 4) категорію та складність справи;
- 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- 6) кількість сторін та інших учасників справи;
- 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження [4].

Згідно з п. 4 ч. 2 ст. 187 ЦПК України питання про розгляд справи у спрощеному провадженні суддя вирішує безпосередньо на стадії відкриття провадження у справі. За якими правилами позовного провадження буде розглядатися справа, суд безпосередньо повинен зазначити в ухвалі.

Важливою особливістю спрощеного провадження також є те, що відповідно до частини ч. 3 ст. 389 ЦПК не підлягають касаційній скарзі рішення судів у малозначних справах. Виняток становлять лише випадки, передбачені законодавством.

Розглянемо порівняння стадій розгляду цивільних справ у межах загального та спрощеного позовного провадження. У загальному позовному провадженні процес у суді першої інстанції проходить через кілька етапів: відкриття провадження, підготовче провадження, що включає підготовче засідання, та безпосередній розгляд справи по суті. На відміну від цього, спрощене позовне провадження не передбачає проведення підготовчого

засідання, що є його першою характерною рисою. Другою відмінністю є скорочені строки розгляду справи в спрощеному провадженні. За правилами загального позовного провадження, підготовче засідання має відбутися протягом шістдесяти днів з моменту відкриття провадження, тоді як на розгляд справи по суті відводиться тридцять днів. Згідно з ч. 3 ст. 189 ЦПК України термін проведення підготовчого провадження може бути подовжено ще на тридцять днів [4].

Відповідно до ч. 1 ст. 275 ЦПК України суд розглядає справи у порядку спрощеного позовного провадження протягом розумного строку, але не більше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. Тому другою ознакою спрощеного позовного провадження є скорочений строк розгляду справи. Крім того, ЦПК України передбачено, що стадія розгляду справи по суті, якщо вона розглядається за правилами загального позовного провадження, складається з таких етапів: відкриття розгляду справи по суті, з'ясування обставин справи та дослідження доказів, судові дебати та ухвалення рішення [2, с. 112].

При розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження з повідомленням (викликом) учасників справи стадія судового засідання відбувається у спрощеному порядку: суд розглядає докази та письмові пояснення, що містяться у заяві у справі, та заслуховує усні пояснення учасників справи і показання свідків. У разі повідомлення учасників справи за правилами спрощеного позовного провадження розгляд справи здійснюється без проведення судових дебатів. Таким чином, третьою особливістю є спрощена форма спрощеного позовного провадження.

Розгляд справи у порядку загального позовного провадження відбувається за участю учасників справи, а у випадку неявки в судові засідання учасника справи, щодо якого відсутні відомості про вручення йому повідомлення про дату, час і місце судового засідання (п. 1 ч. 2 ст. 223 ЦПК України), або першої неявки в судові засідання учасника справи, якого повідомлено про дату, час і місце судового засідання, якщо він повідомив про причини неявки, які судом визнано поважними (п. 2 ч. 2 ст. 223 ЦПК України), суд відкладає розгляд справи в судовому засіданні. У порядку спрощеного позовного провадження суд розглядає цивільну справу переважно без повідомлення сторін, але розгляд може відбуватися і з повідомленням, за наявними доказами і письмовими поясненнями, які викладені у заявах по суті справи [2, с. 112].

Загальними підставами застосування спрощених проваджень слід вважати безспірність вимог чи малозначність справ, що і породжують їхні особливості, такі як: 1) відсутність потреби у присутності сторін, оскільки документи, що подаються як підтвердження заявлених вимог, мають суворо письмову форму; 2) відсутність потреби у проведенні судового засідання, в тому числі підготовчого; 3) незначна вартість [5, с. 20].

Таким чином, запровадження такої форми позовного провадження, як

спрошене позовне провадження, має створити умови для захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави у більш короткі строки. Ефективний захист має досягатися навіть при розгляді та вирішенні справ за відсутності сторін на підставі аналізу наявних матеріалів справи, що призводить до зменшення навантаження на суди та суддів і загалом має позитивну динаміку щодо строків розгляду справ. Зважаючи на всі ці фактори, різниця між звичайним та спрощеним провадженням полягає в таких чинниках, як складність справи та, як виняток, категорія справи. Отже, спрощене провадження – це форма судового процесу, спрямована на виконання завдання та досягнення цілей цивільного судочинства, які полягають у розгляді та вирішенні окремих категорій цивільних справ за скороченою процедурою в розумні строки, визначені Цивільним процесуальним кодексом України.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Васильєва-Шаламова Ж. В., Лисак О. О. Поняття та характерні ознаки спрощеного провадження як виду процесуального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 110–114. URL : http://lsej.org.ua/4_2022/23.pdf.
3. Васильєв С. В. Порівняльний цивільний процес : підруч. Київ : Алерта, 2015. 352 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
5. Захарова О. С., Єпанчінцев О. Поняття та сутність спрощеного позовного провадження. *Підприємство, господарство і право*. 2021. № 1. С. 17–21.

Дмитро НЯНЧЕНКО

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються значними викликами, зумовленими економічними трансформаціями, впливом глобалізаційних процесів та внутрішніми соціально-політичними факторами.

Правова реалізація господарської діяльності та регулювання господарських відносин потребують постійного вдосконалення з урахуванням змін національного законодавства та міжнародних стандартів. В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення питання забезпечення ефективного правового механізму регулювання господарської діяльності набувають особливої актуальності.

Відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Це тлумачення охоплює широкий спектр економічних операцій, що здійснюються юридичними особами та фізичними особами – підприємцями для досягнення певних економічних цілей, отримання прибутку або задоволення суспільних потреб [1].

Передусім господарська діяльність є невід'ємною частиною життя людини та суспільства. Вона забезпечує матеріальні потреби, створює робочі місця та формує економічну базу для соціального розвитку. Кожне підприємство, кожен підприємець, реалізуючи свою діяльність, робить внесок не лише у власний добробут, а й у загальне благо, сприяючи розвитку економіки країни.

Сучасний світ, особливо в умовах глобалізації та технологічного прогресу, ставить перед суб'єктами господарювання нові виклики. Це не лише питання ефективності та конкурентоспроможності, а й необхідність дотримання високих стандартів якості, екологічної безпеки та соціальної відповідальності. Господарська діяльність вже не обмежується лише прагненням до прибутку. Вона стає інструментом для досягнення сталого розвитку, де економічні інтереси гармонізуються з соціальними та екологічними потребами.

У контексті України питання правового регулювання господарської діяльності набуває особливого значення. Сучасні реалії вимагають від держави створення сприятливих умов для ведення бізнесу, забезпечення прозорості та чесної конкуренції. Водночас необхідно вдосконалювати механізми захисту прав суб'єктів господарювання, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. Господарська діяльність є також полем для інновацій. Виробництво нових видів продукції, надання якісних послуг, впровадження сучасних технологій – усе це сприяє підвищенню ефективності та конкурентоспроможності української економіки на світовій арені.

Господарська діяльність є основою економічного розвитку будь-якої держави, оскільки вона забезпечує створення матеріальних благ, послуг та робочих місць. Ця діяльність є багатогранною, охоплюючи як підприємництво, спрямоване на одержання прибутку, так і некомерційні ініціативи, що мають соціальну або громадську користь.

Підприємництво – це особливий вид господарської діяльності, спрямований на отримання прибутку через виробництво товарів чи надання послуг. Підприємці ризикують своїми ресурсами, інвестуючи їх у розвиток і створення доданої вартості. Окрім суто економічної складової, підприємництво відіграє важливу соціальну роль, сприяючи зростанню добробуту населення, створюючи робочі місця та стимулюючи інновації. Суб'єкти підприємницької діяльності діють у межах правового поля, керуючись принципами вільної конкуренції та ринкових відносин.

Проте не вся господарська діяльність має на меті отримання прибутку. Некомерційна господарська діяльність здійснюється для задоволення суспільних потреб або реалізації соціально значущих проєктів. Така діяльність може охоплювати освітні, медичні, культурні та благодійні ініціативи. Організації, які провадять некомерційну діяльність, не розподіляють отримані доходи поміж своїх учасників, а спрямовують їх на досягнення статутних цілей. Таким чином, вони забезпечують важливі соціальні функції, які не завжди можуть бути прибутковими, але є необхідними для суспільного розвитку. Основною ознакою такої діяльності є відсутність мети отримання прибутку від її здійснення. Іншими ознаками некомерційного господарювання є: самостійність її здійснення; систематичність здійснення; здійснення суб'єктами господарювання; спрямованість на досягнення економічних, соціальних та інших результатів [2].

Господарські відносини є основою функціонування будь-якої економічної системи. Вони охоплюють широкий спектр взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, які формуються у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання. Ця сфера є складною та багатовимірною, вона охоплює господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Розуміння особливостей кожного з цих аспектів дозволяє краще оцінити функціонування господарської системи в цілому [3].

Господарсько-виробничі відносини становлять ядро економічної діяльності. Вони виникають безпосередньо в процесі виробництва товарів і послуг, а також під час кооперації між підприємствами. Ці відносини регулюють питання виробничої діяльності, розподілу ресурсів, технологічної взаємодії та координації праці. Наприклад, укладення договорів між підприємствами щодо постачання сировини чи надання послуг є яскравим проявом таких відносин. Важливим аспектом господарсько-виробничих відносин є забезпечення ефективності виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції.

Організаційно-господарські відносини стосуються управлінської діяльності та організації процесів господарювання. Вони охоплюють питання планування, управління підприємствами, координації діяльності різних структурних підрозділів та взаємодії з державними органами. Такі відносини є основою для прийняття стратегічних рішень, визначення напрямів розвитку

підприємства та впровадження інновацій. Особливу роль у цьому контексті відіграє правове регулювання, яке встановлює правила та стандарти ведення господарської діяльності. Ефективна організація господарських процесів забезпечує стабільність підприємства та сприяє досягненню його цілей.

Внутрішньогосподарські відносини охоплюють взаємодію між різними структурними одиницями одного підприємства або організації. Вони виникають у процесі виробничої діяльності, розподілу обов'язків між працівниками, контролю за виконанням завдань та оцінки результатів роботи. Внутрішньогосподарські відносини забезпечують функціонування підприємства як цілісної системи, де кожен підрозділ виконує свою роль. Важливою складовою цих відносин є корпоративна культура, що формує засади внутрішньої комунікації та мотивації працівників. Ефективне управління внутрішньогосподарськими відносинами дозволяє оптимізувати ресурси та підвищити продуктивність праці [4, с. 135].

Таким чином, правова реалізація господарської діяльності та господарських відносин у сучасних умовах є складним і динамічним процесом, що вимагає чіткої нормативно-правової бази та ефективних механізмів регулювання. В умовах постійних економічних і соціальних змін, особливо в контексті воєнного стану, важливо забезпечити баланс між державним контролем і свободою підприємницької ініціативи. Правова система має не лише регулювати господарські відносини, а й створювати умови для їхнього розвитку та адаптації до викликів сучасності.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Науково-практичний коментар до статті 52 Господарського кодексу України. *LigaZakon*. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/KK003818>.
3. 1.2. Поняття та види господарських відносин. *Букліб*. URL : <https://buklib.net/books/22368/>.
4. Бевз С. І. Співвідношення понять «Організаційно-господарські відносини» та «Державне регулювання господарської діяльності». *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2015. Вип. 3/4 (27/28). С. 135–137.

Анна ОМЕЛЬЯНЕЦЬ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕНДЕРНОЇ ПРОЦЕДУРИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність обраної теми в полягає в розвитку новітніх технологій та відкритті нових ринків збуту для українських підприємств, тобто створенні таких умов, коли перевага надається українським виробникам, що сприяє розвитку національної економіки нашої держави.

Тендери дозволяють державі ефективно використовувати бюджетні кошти, забезпечувати прозорість і подолання корупції. Для бізнесу тендери відкривають нові можливості для розвитку та співпраці з державними органами.

Отже, відповідно до п. 13 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі» тендер – це змагальний процес, під час якого замовник (наприклад, державний орган, підприємство) обирає найкращу пропозицію щодо виконання певної роботи, надання послуги або постачання товару з-поміж кількох потенційних постачальників. Конкурентний відбір учасників за процедурами закупівлі відбувається у таких формах, як: відкриті торги, торги з обмеженою участю, конкурентний діалог [1].

Тендерні процедури є потужним стимулом для підвищення конкурентоспроможності постачальників, що сприяє покращенню якості товарів та послуг. Умови жорсткої конкуренції спонукають учасників до постійного вдосконалення своїх пропозицій, зокрема шляхом зниження ціни, підвищення якості та скорочення строків виконання. Таким чином, тендери сприяють інноваційному розвитку та зростанню ефективності підприємств.

В Україні участь у закупівлях дозволена як фізичним, так і юридичним особам. Фізичною особою може бути будь-яка, що має право перебувати в країні. Юридичні особи, їхні філії та об'єднання можуть брати участь у закупівлях лише від імені головної юридичної особи.

Всі процедури закупівлі в Україні відбуваються виключно через електронну систему закупівель Prozorro (prozorro.gov.ua). Це є однією з умов тендера.

Одним із найважливіших елементів тендерної документації є предмет

закупівлі. Тобто це товари, роботи чи послуги, що закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі або в межах проведення спрощеної закупівлі, щодо яких учасникам дозволяється подавати тендерні пропозиції/пропозиції або пропозиції на переговорах [1].

Завдяки чіткому визначенню предмета закупівлі тендерна комісія може об'єктивно оцінювати пропозиції учасників, порівнюючи їх за відповідними критеріями, які передбачені законодавством. Повне визначення предмета закупівлі забезпечує успішне проведення тендера та гарантує коректний вибір переможця.

Відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України «Про публічні закупівлі» кожен учасник має право подати тільки одну тендерну пропозицію/пропозицію. Це правило забезпечує чесність та ефективність тендерів, оскільки дозволяє визначити найкращу пропозицію.

Щодо строків слід зазначити, що тендерні пропозиції залишаються дійсними протягом зазначеного в тендерній документації строку. Вважаємо, що така умова є правильною, оскільки замовник має право вимагати від учасників процедури закупівлі продовження строку дії тендерних пропозицій, а у разі крайньої необхідності можна як відхилити, так і погодитись на ці вимоги.

Не варто забувати, що на території нашої держави діє режим воєнного стану, введений Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, і такий режим вніс багато коректив як у життя, так і життєдіяльність людей.

Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» внесла значні зміни в процедуру проведення закупівель.

Найголовнішими змінами, що стосуються замовників, є:

1. Нові правила проведення відкритих торгів: тепер поріг для них став вищим і становить 100 тис. грн для товарів і послуг (крім ремонту), 200 тис. грн для ремонту і 1,5 млн грн для будівництва;

2. Швидші проведення торгів і розгляд скарг: тепер все займає приблизно 20 днів для торгів і 7-12 днів – для скарги;

3. Нова можливість закупівель через електронний каталог: тепер можна купувати товари будь-якої вартості, що понад 100 тис. грн, без проведення торгів [2].

Положення п. 2 згаданої постанови Кабінету Міністрів України визначають коло суб'єктів, до яких застосовуються обмеження, пов'язані з участю в публічних закупівлях суб'єктів Російської Федерації/Республіки Білорусь, а також тих, до кого такі обмеження не застосовуються, а саме: громадян Російської Федерації/Республіки Білорусь, які проживають на

території України на законних підставах.

Отже, ухвалення постанови Кабінету Міністрів України № 1178 сприяло тому, що алгоритм державних закупівель в умовах воєнного стану став більш чітким і зрозумілим, а самі процедури повернули конкурентний характер. Важливим кроком стало відновлення процедури оскарження та проведення моніторингів під час відкритих торгів, що забезпечує прозорість і ефективність закупівель та зменшує ризики корупції [3].

Узагальнюючи, доходимо висновку, що розвиток тендера для нашої країни дуже важливий, особливо в період воєнного стану. На нашу думку, тендери – це найкращий спосіб створити чесні умови для всіх галузей бізнесу та розвитку підприємництва. Запровадження системи щодо нових правил проведення відкритих торгів дало багатьом компаніям другий шанс у їхньому розвитку. Всі зміни, що відбулися в період воєнного стану, а саме швидке проведення торгів і розгляд скарг, продемонстрували, що навіть в умовах війни можна забезпечити прозорість і ефективність у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
2. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>.
3. Передерій Ю. В. Особливості здійснення публічних закупівель в умовах правового режиму воєнного стану : кваліфікац. робота. Полтава, 2023. 93 с. URL : <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/15173/1/%d0%bf%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%b4%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b9%20-%20%d0%b4%d0%b8%d0%bf%d0%bb%d0%be%d0%bc.pdf>.

Ілля ОРЕХОВ

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ПРАВО СЛІДУВАННЯ: ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА

Право слідування посідає окреме місце поміж авторських прав, оскільки належить до майнових прав автора і стосується окремої категорії об'єктів

інтелектуальної власності – оригінальних творів мистецтва.

У процесі інтеграції до Європейського Союзу Україна зобов'язалася гармонізувати національне законодавство з *acquis* ЄС, зокрема у сфері авторського права.

У 2023 р. набув чинності Закон України «Про авторське право і суміжні права», який суттєво змінив підходи до права слідування внаслідок впровадження положень Директиви 2001/84/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 вересня 2001 р., що регулює це право на користь авторів оригінальних творів мистецтва. Водночас стрімкий розвиток технологій NFT ставить нові виклики для реалізації права слідування у сфері продажу цифрових токенів.

Ці зміни потребують детального аналізу нового законодавства та розробки рекомендацій для ефективного захисту права слідування, зважаючи на практику Суду ЄС. Такі заходи сприятимуть створенню надійної основи для євроінтеграції України та вдосконалення її правової системи у процесі повоєнної відбудови [2].

Законодавство України надає автору або його спадкоємцям право слідування – невід'ємне право на отримання частки від ціни продажу оригіналу твору, яке здійснює будь-який торговець творами мистецтва. Метою цього права є надання автору оригінального твору мистецтва можливості отримати вигоду від економічного успіху такого твору. Право на відтворення надається лише автору оригіналу художнього твору, оригінального рукопису літературного чи музичного твору [2].

Право слідування є невідчужуваним і може переходити від автора до інших осіб лише в порядку спадкування протягом строку дії майнових прав інтелектуальної власності на твір. Законодавство не містить прямої вказівки щодо того, чи можливе спадкування цього права за заповітом чи лише за законом. Також не визначено, чи належить право слідування до майнових чи немайнових прав інтелектуальної власності.

Водночас економічна природа цього права, його обмеженість умовами правової охорони та належність до обов'язкового колективного управління свідчать про його майновий характер. Це підтверджує неоднозначність правового статусу такого права. Вищий господарський суд України зазначив, що суть права слідування полягає в тому, що автор має право на винагороду у вигляді відсоткових відрахувань від ціни кожного наступного перепродажу (ліквідації) оригіналу твору після першого продажу, незалежно від того, чи був цей перепродаж прибутковим чи збитковим. На відміну від виключного права, право слідування є невідчужуваним, але успадковується протягом строку дії прав інтелектуальної власності на твір [2].

У доктрині українського права майновий характер такого права посідає домінуюче місце. Так, Р. Самсін зазначає, що право слідування має явно майновий характер, і позначення невідчужуваності права спадкування як необхідної ознаки особистих немайнових прав не може розглядатися як

аргумент про немайновість права слідування або змішаний характер цього права, оскільки воно також є частиною інших речових прав (особливо права особистого обтяження, права на аліменти тощо) [5, с. 59].

Також особливістю права слідування є те, що завдяки йому автор може частково контролювати долю свого твору, зберігаючи зв'язок із ним навіть після його первинного відчуження. Основні механізми такого контролю включають: фінансову участь у перепродажах (автор отримує частину прибутку у вигляді відсоткових відрахувань від кожного наступного продажу оригіналу твору), відстеження переміщення твору (право слідування дає змогу автору чи його спадкоємцям дізнаватися про кожен перепродаж твору, що забезпечує прозорість його руху на ринку мистецтва чи інтелектуальної власності), збереження авторського впливу (через економічну складову автор має стимул захищати свій твір від недобросовісного використання або зниження його цінності, зберігаючи репутацію як творця), спадкування прав (навіть після смерті автора його спадкоємці можуть отримувати винагороду від перепродажу твору, що продовжує його вплив на долю творчого надбання).

Таким чином, право слідування сприяє збереженню справедливого зв'язку автора з твором, підтримуючи його фінансову та культурну значущість протягом усього періоду дії майнових прав.

Підсумовуючи, варто зазначити, що прийняття оновленого законодавства про авторське право стало важливим і необхідним кроком у контексті забезпечення належного законодавчого регулювання права на відтворення в Україні.

Таким чином, право слідування є важливим та актуальним механізмом захисту інтересів авторів, особливо у сучасних умовах зростання ринку мистецтва та інтелектуальної власності. Воно забезпечує авторам справедливу частку доходу від кожного перепродажу їхніх творів, дозволяючи отримувати винагороду навіть після первинного продажу, коли цінність твору може суттєво зрости.

Це право не лише підтримує економічні інтереси авторів, але й стимулює їхню творчу активність, створюючи гарантію визнання їхнього внеску в культурний розвиток суспільства. Крім того, воно формує прозорий механізм контролю за рухом твору на ринку, захищаючи авторів від недобросовісного використання їхнього доробку. Таким чином, право слідування є невід'ємною складовою системи охорони авторських прав, спрямованою на збереження справедливості та визнання творчої праці.

Список використаних джерел

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24 липня 1971 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.
2. Майданик Л. Право слідування: наближення до *acquis* ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 4. С. 88–97.
3. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав

інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>.

4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

5. Самсін Р. І. Право слідування в авторському праві України та країн-членів ЄС : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 20 с.

Олена ПАВЛОВА

ад'юнкнт

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Михайло ФРОЛОВ**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ

На сьогодні серед держав-учасниць міжнародних угод у сфері прав людини немає єдності щодо правової природи рішень контрольних органів, створених у межах цих угод, зокрема комітетів. Одним із таких органів є Комітет ООН з прав людини, повноваження якого Україна визнала після приєднання у 1990 р. до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (далі – МПГПП). Цей Комітет займає провідне місце серед договірних органів ООН, що діють у сфері захисту прав людини, і за майже сорок років роботи здобув репутацію однієї з ключових міжнародних правозахисних інституцій. Проте невизначеність юридичної природи його рішень у низці випадків призводить до їх повного ігнорування, що суттєво знижує ефективність діяльності комітету.

Питання юридичної природи рішень Комітету ООН з прав людини та рішень інших контрольних органів, створених на основі універсальних угод про права людини, розглядали С. Дікман, А. Зубарева, В. Карташкін, Б. Манов, Ф. Мартенс, О. Шпакович та ін.

Комітет ООН з прав людини є важливим органом у системі міжнародного права, створеним для контролю за виконанням МПГПП. Його діяльність спрямована на забезпечення та захист прав людини на міжнародному рівні.

Основні характеристики рішень комітету:

1. Юридична природа. Рішення комітету не мають юридично обов'язкової сили для держав-учасниць. Вони зазвичай оформлюються як «міркування» або «зауваження» і мають рекомендаційний характер. Це викликано специфікою міжнародних договорів, що не наділяють комітет владними повноваженнями;

2. Рекомендаційний характер. Хоча рішення комітету не є обов'язковими, вони мають значний вплив завдяки своєму авторитету та

використовуються іншими міжнародними органами, такими як Європейський суд з прав людини чи Міжамериканський суд з прав людини.

Типи рішень комітету:

1. Зауваження загального порядку – роз'яснюють зміст положень МПГПП та рекомендують шляхи їх реалізації;
2. Заключні зауваження – оцінюють доповіді держав-учасниць щодо виконання зобов'язань;
3. Міркування за індивідуальними скаргами – розглядають конкретні випадки порушення прав людини;
4. Тимчасові заходи – рекомендуються у термінових випадках для запобігання значним порушенням.

Значення комітету:

1. Міжнародна співпраця. Рішення Комітету сприяють уніфікованому розумінню міжнародних стандартів у сфері прав людини;
2. Вплив на національні системи. Хоча виконання рекомендацій не є примусовим, держави часто змінюють своє законодавство відповідно до них;
3. Роль у формуванні міжнародного права. Діяльність Комітету є частиною «м'якого права» і впливає на розвиток міжнародних стандартів, які поступово можуть набувати характеру обов'язкових норм. Отже, Комітет ООН з прав людини відіграє ключову роль у захисті прав людини, попри рекомендаційний характер своїх рішень. Його діяльність є важливим механізмом міжнародного співробітництва та джерелом розвитку стандартів прав людини.

За твердженням А. Зубаревої, рішення Комітету ООН з прав людини мають важливе значення у сфері міжнародного співробітництва з питань захисту прав людини. Незважаючи на їхній рекомендаційний характер, ці рішення стали дієвим інструментом реалізації повноважень комітету. Вони відрізняються за своєю юридичною природою від актів міжнародних судових органів, насамперед через їхню необов'язковість, а також відсутність механізму контролю за виконанням [3, с. 134]. Рішення Комітету доцільно класифікувати як акти «м'якого права», подібно до актів міжнародних організацій, значущість яких визначається високим рівнем дотримання державами рекомендацій цього органу.

Крім того, практика комітету часто використовується іншими міжнародними судовими органами, зокрема Міжнародним Судом ООН та Міжамериканським судом з прав людини [2, с. 15]. Це пов'язане з тим, що акти «м'якого права» мають вагому політичну та моральну цінність, а їхній авторитет обумовлений діяльністю організацій, що їх ухвалюють. Д. Шелтон зазначає, що держави та міжнародні інституції дедалі частіше схильються до ухвалення норм або зобов'язань у текстах, які не мають юридично обов'язкової сили. Натомість навіть у юридично обов'язкових документах дедалі частіше зустрічаються розмиті формулювання зобов'язань, такі як «діяти поступово», «відповідно до можливостей» або «в межах можливого».

Комітет ООН з прав людини посідає унікальне місце в системі міжнародного права. Попри те, що його рішення не мають юридично обов'язкової сили, вони справляють вагомий вплив завдяки високому авторитету, професійній експертизі та широкому міжнародному визнанню. Рекомендації Комітету виступають важливим інструментом для сприяння дотриманню прав людини і слугують дороговказом для держав-учасниць у вдосконаленні національного законодавства та правозастосовної практики.

Список використаних джерел

1. Supervision of the execution of judgments and decisions of the European Court of Human Rights. 10-th Annual Report of the Committee of Ministers. 2016. Council of Europe, 2017. 308 p. URL : https://i2.res.24o.it/pdf2010/Editrice/ILSOLE24ORE/ILSOLE24ORE/Online/_Oggetti_Embedded/Documenti/2017/04/05/Annual_Report_2016_ENG.pdf.
2. Бакуменко Н. В. Виконання рішень Європейського суду в країнах-учасниках ЄС. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 365–367.
3. Кочура О. О. Окремі аспекти виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 116–121.
4. Севостьянова Н. І. Виконання рішень Європейського суду з прав людини як форма імплементаційних процесів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 310–315.
5. Україна – антілідер за скаргами до ЄСПЛ, її частка зростає. *Європейська правда*. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/01/26/7060704/>.

Андрій ПАВЛЮК

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОГОВІРНОГО ПРАВА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Розвиток цифрових технологій суттєво трансформує договірне право, що обумовлює необхідність адаптації правових підходів до нових викликів. Договірне право, як фундаментальна частина приватного права, має забезпечувати правову визначеність та стабільність у відносинах між суб'єктами господарювання та приватними особами. Проте з поширенням цифрових інструментів, зокрема технологій блокчейну, смартконтрактів і штучного інтелекту, виникає низка нових правових викликів та парадигм, які слід враховувати в межах українського правового поля та з огляду на міжнародні практики [1].

Одним із ключових аспектів, що змінює традиційні уявлення про договірне право, є впровадження смартконтрактів – автоматизованих програм, які виконують умови договору на основі блокчейн-технології. Смартконтракти передбачають автоматичне виконання зобов'язань, що підвищує прозорість і зменшує потребу в сторонньому арбітражі. Закон України «Про електронну комерцію» [2] визначає можливість використання електронних правочинів, однак чинне законодавство наразі не містить положень, які б повністю регулювали аспекти смартконтрактів, що створює певні правові прогалини.

Значний вплив на договірне право здійснює і Регламент ЄС 2016/679 (GDPR), який встановлює високі стандарти захисту персональних даних у цифрових контрактах [3]. Україна в межах процесу адаптації до європейського законодавства також прагне забезпечити належний рівень захисту персональних даних. Зокрема, у проєкті Закону «Про захист персональних даних» закладено положення, що відображають вимоги GDPR і можуть впливати на договірні відносини в цифровій сфері, зокрема в аспекті надання згоди на обробку даних, зберігання інформації та захисту прав користувачів [4].

Ще однією важливою парадигмою є використання штучного інтелекту для укладення та виконання договорів. Штучний інтелект дедалі частіше виступає як агент, здатний автономно укладати угоди від імені осіб або компаній. Це викликає низку етичних і правових питань щодо відповідальності за дії алгоритмів. На сьогодні в Україні немає закону, який би чітко визначав відповідальність штучного інтелекту чи його операторів, проте світовий досвід свідчить, що регулювання цієї сфери є актуальним. Як приклад, Європейська комісія у 2021 р. запропонувала «Акт про штучний інтелект», який окреслює ризики й регулює різні сфери його застосування, у тому числі й договірне право [5].

Окремо слід зазначити, що цифрова епоха змінює парадигму доказування у договірних спорах. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6] визнає електронні документи юридично значущими, однак проблема доказової сили електронних доказів залишається актуальною.

Таким чином, цифрова епоха викликає необхідність впровадження нових парадигм у договірне право України. Держава має забезпечити правову визначеність у сферах, що стосуються смартконтрактів, штучного інтелекту та захисту персональних даних. Подальша адаптація українського законодавства до європейських стандартів, а також розробка нових законодавчих актів, спрямованих на врегулювання цифрових відносин, дозволить забезпечити належний рівень правової захищеності учасників договірних відносин у цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Маліновський О. Блокчейн і смарт-контракти: нові горизонти для правників.

Юридична Газета online. URL : <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/blokcheyn-i-smartkontrakti-novi-gorizonti-dlya-pravnikiv.html>.

2. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

3. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). *Official Journal of the European Union*. 2016. No. 4.5. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>.

4. Проект Закону про захист персональних даних від 25.10.2022 № 8153. *Верховна Рада України*. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40707>.

5. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts. *European Union*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>.

6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

Інна ПАЛІЙ

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України

Науковий керівник:

викладач **Марина ВОЙТЮК**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Міжнародний захист прав людини у правоохоронній діяльності є важливою складовою сучасної системи міжнародного права. Особливої актуальності цей аспект набуває у правоохоронній діяльності, що пов'язана із застосуванням обмежень прав і свобод осіб. Повага до прав людини є однією з основоположних цінностей демократичного суспільства, що вимагає від держав-учасниць дотримання високих стандартів у питаннях охорони і захисту прав людини.

Міжнародні організації відіграють ключову роль у захисті прав людини, поділяючись на дві основні категорії: універсальні та регіональні. Універсальні організації поширюють свою діяльність на глобальному рівні та охоплюють більшість держав незалежно від державних і регіональних кордонів. Центральною з-поміж них є Організація Об'єднаних Націй, основною метою якої є утвердження віри в права людини, гідність та

цінність особистості. Це завдання підкреслюється в Статуті ООН, який зобов'язує Генеральну Асамблею ООН приділяти особливу увагу правам людини [1, с. 452].

ООН заснувала та прийняла важливі міжнародні акти, такі як Загальна декларація прав людини (1948 р.), що стала основою для створення подальших міжнародних правозахисних документів. Окрім Генеральної Асамблеї, ООН має й спеціалізовані організації, які займаються правозахисною діяльністю, зокрема Комітет проти катувань, Комітет з расової дискримінації та Комісія зі становища жінок [2].

Регіональні системи захисту прав людини об'єднують держави на основі географічних кордонів і є не менш важливими. Існують три основні регіональні системи: міжамериканська, африканська та європейська. Міжамериканська система функціонує в межах Організації американських держав і представлена Міжамериканською комісією з прав людини та Міжамериканським судом з прав людини. Африканська система захисту прав людини включає Африканську комісію з прав людини та народів, яка діє в межах Організації африканської єдності [3].

Європейська система представлена Радою Європи, членом якої Україна є з 1995 р. Основним документом цієї системи є Європейська конвенція з прав людини, яка, разом із іншими договорами, такими як Європейська соціальна хартія, створює основу для європейського правозахисного механізму. Головним органом європейської системи є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), чиї рішення є обов'язковими для держав-членів. Це робить ЄСПЛ унікальним і ефективним органом, оскільки його рішення мають значний вплив на законодавчі процеси та правозахисні стандарти не лише у Європі, але і в усьому світі. ООН залишається центральним інститутом у системі міжнародного захисту прав людини. Преамбула Статуту ООН, яка проголошує «віру в основні права людини, гідність і цінність особистості, рівноправність чоловіків і жінок та рівність прав великих і малих націй», ілюструє важливість та значення організації у правозахисній сфері. Закріплення принципу поваги прав людини в ст. 1 Статуту ООН стало відправною точкою розвитку міжнародного правозахисту, перетворивши права людини із внутрішнього на глобальне питання [4].

Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Міжнародний кримінальний суд та інші міжурядові організації здійснюють контроль за дотриманням прав людини та надають рекомендації щодо покращення діяльності правоохоронних органів у цьому напрямі. Окремі структурні підрозділи ООН, такі як Управління Верховного комісара з прав людини, займаються моніторингом, навчанням і підтримкою держав-членів у впровадженні заходів щодо дотримання прав людини. Міжнародні стандарти визначають чіткі межі щодо застосування сили, затримання, допиту і розслідування, щоб забезпечити захист прав і гідності людини в межах правоохоронної діяльності. Наприклад, Кодекс поведінки службовців

правоохоронних органів, прийнятий ООН у 1979 р., та Основні принципи ООН щодо застосування сили і вогнепальної зброї службовцями правоохоронних органів 1990 р. встановлюють правила, спрямовані на обмеження випадків порушень прав людини, особливо в умовах затримання та арешту [2].

Сучасні підходи вказують на необхідність впровадження інституційних змін і належного навчання працівників правоохоронних органів. Програми навчання повинні охоплювати такі теми, як дотримання прав людини, етичні стандарти, попередження дискримінації, заборона катувань і недозволеного поводження. Інститут міжнародного нагляду здійснюється різними організаціями через механізми моніторингу і звітування. Європейський суд з прав людини має право розглядати заяви осіб про порушення прав людини в межах юрисдикції Ради Європи, і його рішення є обов'язковими для виконання державами-учасницями. Комітет ООН з прав людини також контролює дотримання Пакту про громадянські і політичні права, регулярно аналізує звіти держав і надає рекомендації.

Міжнародний захист прав людини в правоохоронній діяльності є критично важливим для забезпечення справедливості та законності в суспільстві. Виконання міжнародних стандартів сприяє формуванню правової держави, де повага до людської гідності та прав є основним принципом роботи правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Бєлова М. В., Бєлов Д. М. Імплементация штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 448–453. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/80.pdf>.
2. Голубош В. В. Теоретичні та практичні аспекти реалізації прав людини у правоохоронній діяльності. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Кривий Ріг, 28 трав. 2021 р.). Кривий Ріг, 2021. С. 109–114.
3. Магновський І. Й. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності Національної поліції України: погляд сучасності. *Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 75-річчю проголошення Загальної декларації прав людини* (м. Дніпро, 5 груд. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 86–89.
4. Магновський І., Косаревська О. Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності Національної поліції України: реалії сьогодення. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2023. Вип. 16 (28). С. 78–86.

Максим ПІКІНЕР

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У сучасній правовій системі наявність певного права передбачає можливість його порушення, що є особливо актуальним для об'єктів інтелектуальної власності, які часто піддаються неправомірному використанню, посяганням або копіюванню. Важливою ознакою правової держави є можливість кожної особи захистити свої права, блага та інтереси, що особливо стосується цивільного законодавства України.

Відповідно до чинного законодавства кожна особа має право на захист свого цивільного права у випадку його порушення, невизнання або оспорювання, включно з можливістю звернення до суду для захисту як особистих немайнових, так і майнових прав та інтересів. Стаття 3 ЦК України проголошує загальні принципи цивільного законодавства, одним із яких є можливість судового захисту цивільних прав та інтересів. Вона гарантує, що кожен має право звернутися до суду для захисту свого права у випадку його порушення, невизнання або оспорювання. Стаття 16 ЦК України визначає способи захисту цивільних прав та інтересів. Із-поміж них – визнання права, відновлення становища, яке існувало до порушення права, припинення дій, що порушують право, примушення до виконання обов'язку, а також відшкодування збитків і моральної шкоди [4].

Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності регулюється як національним законодавством, так і міжнародними нормами. Одним із основних засобів такого захисту є притягнення до відповідальності осіб, які порушили права. Однак забезпечення права на справедливий розгляд спору не обмежується виключно судовою системою. Альтернативні методи, такі як компенсація завданих збитків, включно з упущеною вигодою, також є важливими способами захисту [3, с. 50].

Відшкодування збитків є одним із найдавніших механізмів захисту прав, що базується на відновленні майнових втрат особи, чиє право було порушено. Цей вид захисту охоплює реальні збитки та упущену вигоду. Реальні збитки – це ті витрати, яких особа зазнала або може зазнати у майбутньому, щоб відновити свої права. Упущена вигода ж полягає у втраті очікуваного приросту майна, але такі втрати повинні бути документально підтверджені.

В Україні було створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності, метою якого є професійний розгляд спорів у цій сфері. Однак через затягування конкурсу на посади суддів цей суд поки не функціонує ефективно, що унеможливорює оцінку його діяльності на практиці. Нововведенням в українському законодавстві є запровадження механізму вимоги інформації щодо походження і розповсюдження товарів або послуг, які порушують права інтелектуальної власності. Це надає нові інструменти для захисту прав власників у процесі судового розгляду [3, с. 50].

Незважаючи на розвинену систему охорони прав інтелектуальної власності, в Україні існують певні проблеми в цій сфері. До них належать: незаконне використання, крадіжка або підробка творів, патентів і товарних знаків; тривалість судових процесів і недовіра до медіації; низький рівень суспільної обізнаності про важливість захисту інтелектуальної власності; піратство і контрабанда. Крім того, ефективність співпраці з міжнародними організаціями також є недостатньою, що ускладнює запобігання порушенням прав інтелектуальної власності на глобальному рівні [2, с. 81].

Таким чином, аналіз норм національного законодавства, зокрема положень Цивільного кодексу України, Закону України «Про авторське право і суміжні права», Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», вказує на те, що правова система України забезпечує достатньо механізмів для захисту прав інтелектуальної власності. Проте існують певні проблеми у сфері правозастосування, які можуть знижувати ефективність такого захисту, зокрема недосконалість окремих процедур захисту, недостатня обізнаність громадян щодо своїх прав та механізмів їх захисту, а також значна тривалість судових процесів.

Незважаючи на наявність законодавчої бази та правових механізмів, проблема захисту інтелектуальної власності в Україні все ще залишається актуальною. Однією з основних проблем є недостатня правова свідомість та культура щодо охорони інтелектуальної власності серед громадян та підприємців. Порушення прав інтелектуальної власності часто відбуваються через несанкціоноване використання об'єктів авторського права, підробку товарних знаків, порушення патентних прав.

Крім того, в умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій зростає проблема піратства, нелегального використання програмного забезпечення, музичних творів та інших об'єктів інтелектуальної власності. Це вимагає адаптації національних правових норм до міжнародних стандартів, зокрема в рамках міжнародних угод, таких як Конвенція про охорону інтелектуальної власності, угоди в межах Світової організації інтелектуальної власності (WIPO) [1, с. 58].

Захист прав інтелектуальної власності є важливою частиною цивільного права, що забезпечує права творців та інші законні інтереси власників результатів інтелектуальної діяльності. Для ефективного захисту таких прав необхідно постійно вдосконалювати законодавство, сприяти правовій освіті

населення та забезпечувати належну співпрацю між державними органами, підприємцями та громадянами. Зважаючи на сучасні виклики, важливо також розвивати міжнародну співпрацю в галузі охорони інтелектуальної власності, щоб ефективно реагувати на нові загрози, що виникають в умовах глобалізованого світу.

Таким чином, для покращення захисту права інтелектуальної власності в Україні доцільно вдосконалювати нормативно-правову базу та правозастосування у цій сфері, розвивати інститути альтернативного вирішення спорів, підвищувати обізнаність суспільства щодо важливості інтелектуальної власності та її охорони. Лише комплексний підхід до вирішення зазначених питань дозволить ефективно захистити права авторів і правовласників, стимулювати творчий потенціал суспільства та сприяти економічному зростанню країни.

Список використаних джерел

1. Галупова Л. І. Альтернативні способи врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2021. 207 с.
2. Стрельник В. В., Чурилова Т. М. Питання правового регулювання розвитку штучного інтелекту в Україні. *International scientific and practical conference* (Czestochowa, Republic of Poland, April 23-24, 2021). Publishing House «Baltija Publishing», 2021. P. 79–82. URL : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-19>.
3. Стрельник В. В., Демченко А. М., Мироненко А. О. Правове посідання права інтелектуальної власності та технології штучного інтелекту. *Приватне та публічне право*. 2020. № 4. С. 50–53.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Ростислав ПОЛІЩУК

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.пед.н., доц. **Віта ФІЛИПСЬКА**

(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ASPECTS OF GENDER VECTOR FORMATION IN UKRAINE

In Ukraine, the formation of gender equality is a significant area of social policy development. Human dignity, freedom, and equality are recognized as fundamental principles guaranteed by the Constitution. All citizens, regardless of gender, ethnic origin, religion, or other characteristics, have equal rights and opportunities. The state promotes the creation of conditions for the harmonious combination of professional activities and family responsibilities, particularly for women.

Although Ukrainian legislation advances toward gender equality, the issue of

discrimination remains pressing. Despite formal equality, women and men often face unequal access to resources and opportunities. This creates obstacles to building a fair and sustainable society [1, p. 111].

Several significant aspects can be identified among the main obstacles to achieving gender equality in Ukraine. Firstly, economic inequality is a critical issue. It manifests in a substantial gender pay gap, limited access for women to high-paying professions and leadership positions. Secondly, deeply ingrained gender stereotypes in society significantly influence career choices, participation in public life, and the fulfillment of family responsibilities. These stereotypes perpetuate unequal labor distribution and limit opportunities for personal development. Thirdly, gender-based violence, particularly domestic violence, remains a serious problem in Ukraine. Despite the strengthening of legislative measures, the high number of reports to law enforcement indicates the widespread nature of this issue [3, p. 32].

To effectively address gender inequality in Ukraine, it is important to implement measures that cover various spheres of life. These include education, media, workplaces, and psychological support. Below are aspects that can help change the situation and promote gender equality in Ukraine.

1. Educational Initiatives. To achieve gender equality, it is necessary to develop educational programs that foster equal perceptions of gender roles among young people. It is important to raise awareness about gender issues among students, pupils, and the adult population.

2. The Role of Media. Media is the most influential factor in shaping our perceptions of gender. Therefore, it is crucial for media to contribute to dispelling harmful stereotypes and promoting equality between men and women.

3. Support for Equal Opportunities in the Workplace. Creating workplaces where everyone has equal opportunities for development and career growth, regardless of gender, is a necessary condition for achieving gender equality.

4. Psychological Support. It is crucial that people who have experienced gender-based discrimination or violence have access to quality psychological care to facilitate their recovery.

State authorities and civil society organizations play an important role in achieving gender equality in Ukraine. They must work together to ensure equal opportunities for everyone.

1. The Role of the State. The state must actively support and implement programs that promote gender equality. In addition to developing and adopting legislative acts, it should focus on their implementation by creating mechanisms for monitoring and ensuring the enforcement of rights and equal opportunities for men and women.

2. Role of civil society organizations. Civil society organizations play a vital role in advocating for women's rights, monitoring the situation, and providing assistance to victims of violence and discrimination. They can also influence government policies and contribute to the implementation of gender initiatives.

3. International Cooperation. Ukraine can learn from international organizations, such as the UN and the EU, which actively work on gender equality. Cooperation with other countries will allow Ukraine to apply successful practices and adapt them to national conditions [2, p. 7].

Therefore, achieving gender equality in Ukraine is an important step toward a just society. It will fully unlock the potential of both women and men, creating a more harmonious and prosperous society.

Список використаних джерел

1. Брус Т., Ковальов В. Гендерні аспекти формування соціальної політики в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 8 (3). С. 110–118.
2. Амджадін Л. М., Костенко О. Ю., Лібанова Е. М. та ін. Гендерні перетворення в Україні. Київ : АДЕФ-Україна, 2007. 165 с.
3. Семиколєнова О. І., Шиліна А. Г. Гендерний аспект сучасної мовної політики. *Мовознавство*. 2016. № 4. С. 32–40.

Анастасія ПОМАЗ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

МІСЦЕ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ДИСКУСІЇ ЩОДО ЙОГО САМОСТІЙНОСТІ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ

У вітчизняній правовій науці існує низка проблем, які, незважаючи на тривалі обговорення в наукових колах протягом багатьох десятиліть, залишаються актуальними. Однією з таких проблем є дискусія про те, чи є господарське право самостійною галуззю права, чи, можливо, це лише сукупність правових норм, запозичених або адаптованих із інших, загальноновизнаних галузей права, незалежність яких не викликає сумнівів [1, с. 54].

Розглядаючи господарське право як невід'ємну частину національної правової системи, що є беззаперечним фактом, важливо звернутися до історичних джерел. Вони засвідчують існування нормативно-правового регулювання господарської діяльності ще в ті часи, коли сучасне розуміння цієї сфери було відсутнім, але самі такі правовідносини залишалися визначальними для економічних систем держав незалежно від їхнього

політичного устрою [3, с. 61].

Господарське право України є порівняно новою галуззю, що утвердилася в національній правовій системі після здобуття незалежності. Його основною сферою регулювання стала професійна господарська діяльність у суспільному виробництві. Особливістю цієї галузі є регулювання діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, які здійснюють виробництво та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг для задоволення потреб окремих споживачів і суспільства в цілому [2, с. 92].

На думку Г. Знаменського, головною метою господарського права є створення і підтримання суспільного господарського порядку, що сприяє підвищенню ділової активності, розвитку підприємництва, а також ефективності суспільного виробництва із соціальною орієнтацією [2, с. 94].

М. Григорчук зазначає, що дискусії про статус господарського права як самостійної галузі триватимуть, адже немає однозначних відповідей на ключові питання з цієї тематики. Така невизначеність створює підґрунтя для полярності думок серед науковців [1, с. 54].

Крім того, окремі дослідники звертають увагу на нерозв'язаність питання про самостійність цивільного права, котре, на думку радикальних правників, є основою для заперечення самостійності господарського права. Суперечки породжує підхід до визначення критеріїв самостійності галузей права, зокрема пов'язаний із балансом між приватним і публічним правом.

С. Батрин виділяє три основні підходи до розуміння господарського права: як права управління економікою; як похідного від торгового права; як інтеграції управлінських відносин і саморегулювання підприємництва [3, с. 94].

Сучасне цивільне законодавство визначає основи підприємницької діяльності, регулюючи договірні та позадоговірні зобов'язання через приватно-правові механізми, засновані на принципах невтручання, свободи власності, диспозитивності та еквівалентності.

На основі аналізу наукових підходів доходимо висновку, що господарське право є системою загальнообов'язкових правил, які регулюють правовідносини між суб'єктами господарської діяльності у процесі їхньої взаємодії.

Список використаних джерел

1. Григорчук М. В. Господарське право в системі права України. *Економіка та право. Серія : Право*. 2016. № 1. С. 53–60.
2. Знаменський Г. Л. Господарське право України: сучасний стан та перспективи. *Юридична Україна*. 2015. № 10–12. С. 91–97.
3. Батрин С. В. Господарське право як самостійна галузь права: до постановки питання. *Юридична Україна*. 2010. № 1. С. 92–96.

Анастасія САВЕНКО

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Господарські договори є фундаментальним інструментом правового регулювання взаємовідносин між суб'єктами господарювання. Вони забезпечують врегулювання прав і обов'язків сторін, визначають умови співпраці, а також створюють правові підстави для захисту інтересів учасників договірних відносин. Однак процес укладення господарських договорів супроводжується низкою проблем, які потребують глибокого аналізу та розробки відповідних шляхів їх вирішення.

На думку К. Резворович, О. Юніна та М. Юніної, господарський договір являє собою зобов'язання учасників господарських відносин, які зафіксовані у спеціальному правовому документі та укладені на основі домовленості сторін. Ці зобов'язання спрямовані на забезпечення господарської діяльності або задоволення господарських потреб учасників, ґрунтуючись на оптимальному підході [1, с. 122].

К. Резворович та О. Юнін зазначають, що «основна мета існування господарських зобов'язань – їхнє належне виконання. Цивільним та господарським законодавством встановлюються загальні принципи та вимоги виконання господарських зобов'язань (належне виконання: реальне, належними суб'єктами, належним предметом, у належному місці, у належний час тощо). Їхнє значення необхідно розкрити. Також потрібно зазначити випадки, коли законодавством допускається відступ від зазначених принципів» [2, с. 244].

Підприємницький договір може укладатись як між юридичними особами, так і між фізичними особами, які займаються комерційною діяльністю. Він може бути укладений на певний термін або невизначений термін. У першому випадку сторони визначають конкретні терміни виконання робіт чи надання послуг, тоді як у другому договір може бути розірвано будь-якою зі сторін у будь-який час [3, с. 618].

Суб'єкти господарювання, що здійснюють свою діяльність на території України, відповідно до положень Господарського кодексу України мають право на вільний вибір контрагентів. Загальні засади укладення господарських

договорів врегульовані положеннями глави 20 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [4].

Л. Ніколенко та Г. Лагуткіна у своєму дослідженні «Особливості господарського договору як підстави виникнення господарських зобов'язань», висловлюють думку, що господарський договір є основною формою господарської реалізації зобов'язань, а його роль полягає у регулюванні товарно-грошових відносин учасників торгів [5].

Відповідно до ч. 7 ст. 179 ГК України господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України, з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів [6, с. 29].

Зміст договору складається з умов договору, визначених у договорі між сторонами, метою якого є встановлення, зміна або припинення комерційних зобов'язань, узгоджених сторонами, а також зобов'язань, взятих ними на себе. Господарський договір вважається укладеним, якщо сторони у порядку та формі, встановлених законом, досягли згоди з усіх істотних умов. Умови, визнані такими за законом або які вимагаються в таких договорах, є істотними, як і умови, які повинні бути узгоджені на вимогу будь-якої сторони (ч. 1, 2 ст. 180 ГК України [3, с. 617]).

Умови господарського договору є важливими елементами, що визначають зміст договірних відносин між сторонами та забезпечують правову визначеність виконання зобов'язань. До основних умов господарського договору належать: предмет договору, ціна договору та строк його дії.

Предмет договору є центральним елементом будь-якого господарського договору, що характеризує його зміст та визначає об'єкт правовідносин. Предмет договору охоплює найменування продукції, робіт або послуг, які є предметом виконання, а також їхній асортимент, кількість і вимоги до якості. Останні можуть визначатися технічними регламентами, стандартами, класифікаторами або технічними умовами. Чітке визначення предмета договору забезпечує точність у виконанні зобов'язань та зменшує ризик виникнення спорів між сторонами.

Ціна договору є грошовим вираженням вартості товарів, робіт чи послуг, які підлягають реалізації. Вона визначається відповідно до ринкових умов або домовленостей між сторонами. Зазначення ціни є істотною умовою, оскільки за її відсутності договір вважається неукладеним. У випадках, коли розрахунки здійснюються в іноземній валюті, це є можливим лише за умови наявності відповідного права у суб'єктів господарювання, передбаченого законодавством України.

Строк дії договору визначає період, протягом якого сторони можуть реалізувати свої права та виконати обов'язки за договором. Відповідно до ч. 1 ст. 631 Цивільного кодексу України [7] строк дії договору охоплює період, протягом якого зобов'язання зберігають юридичну силу. Навіть після

завершення строку дії договору сторони залишаються відповідальними за порушення, які мали місце в межах цього строку. Договори можуть укладатися без обмеження максимального строку, що означає їхню дію до моменту припинення прав і обов'язків, які за ними виникли. Така ситуація не вважається порушенням істотних умов договору.

Отже, господарський договір – унікальний правовий інструмент, що дозволяє регулювати відносини між суб'єктами господарювання, визначаючи умови співпраці та взаємодії між ними, дає змогу виявити справжню волю учасників господарських відносин, визначити потреби суспільства в тих або інших товарах або послугах і забезпечити їх оптимальне задоволення. Розвиток ринкової економіки в Україні значною мірою залежить від ефективного функціонування господарських договорів.

Список використаних джерел

1. Господарське право: загальна частина : навч. посібник / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 262 с.
2. Господарське право : навч. практикум / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 507 с.
3. Коваленко І. А., Самощенко Я. Ю. Господарські договори: порядок укладення та недійсність. *Innovations and prospects of world science : proceedings of II International scientific and practical conference* (Vancouver, Canada, 6-8 October 2021). Vancouver : Perfect Publishing, 2021. Р. 615–622.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
5. Ніколенко Л., Лагуткіна Г. Особливості господарського договору як підстави виникнення господарських зобов'язань. *Право України*, 2009. № 6. С. 36–39.
6. Діяльність суб'єктів господарювання : зб. нормат.-прав. актів / уклад. : Резворович К. Р., Юніна М. П., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 344 с.
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Сергій САНАКОЄВ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ІНСТРУМЕНТИ ВИЯВЛЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗЛОВЖИВАНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах правового режиму воєнного стану сфера публічних закупівель є особливо вразливою до корупції та шахрайства, тому вкрай важливо мати ефективні заходи для запобігання та виявлення таких злочинів підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, на які покладаються, з-поміж інших, такі завдання, як: 1) виявлення, припинення і запобігання діяльності організованої злочинності; 2) протидія корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та їх припинення; 3) здійснення оперативно-розшукової діяльності задля отримання інформації про схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, тощо [1]. Отже, виявлення злочинів, пов'язаних, зокрема, з привласненням коштів та майна державних підприємств та інших суб'єктів, що фінансуються за рахунок державного та місцевого бюджетів, є складним процесом та потребує оперативного реагування і злагодженої роботи всіх державних та правоохоронних органів, учасників системи з протидії відмиванню злочинних доходів.

Так, законодавче підґрунтя сфери публічних закупівель в Україні на сьогодні складає Закон України «Про публічні закупівлі» [2]. Цей закон встановлює правила та процедури, що регулюють процеси публічних закупівель у країні, окреслюючи обов'язки і державних органів, і приватних організацій, які беруть участь у закупівлях. Аналіз положень вказаного закону дозволяє виявляти наявність конкретних вимог та зобов'язань, пов'язаних із публічними закупівлями, що сприяє у визначенні потенційних сфер вразливості до злочинної діяльності.

Окрім законодавчої бази, важливим інформаційним підґрунтям є спеціальна фахова правнича література з питань публічних закупівель та протидії економічним злочинам. Вивчення робіт експертів у цій галузі

дозволяє оперативним співробітникам поглибити своє розуміння різноманітних схем і тактик, до яких вдаються злочинці для використання слабких місць у системах публічних закупівель. У подальшому ці знання стануть у нагоді при розробці ефективних стратегій виявлення та попередження злочинів у цій сфері шляхом розроблення та вжиття заходів щодо системної протидії організованим злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності [3].

Зі швидким розвитком технологій використання сучасних інформаційних інструментів стало визначальним у виявленні та припиненні злочинів у сфері господарювання. Відповідно до положень Закону України «Про публічні закупівлі» необхідно підкреслити роль цифрових платформ та аналітики даних у моніторингу процесів закупівель та виявленні потенційних порушень. Зокрема, для аналізу даних, що свідчать про ознаки злочинів у сфері публічних закупівель, може використовуватися: 1) інформація, оприлюднена в електронній системі закупівель; 2) інформація, що міститься в єдиних державних реєстрах; 3) інформація в базах даних, відкритих для доступу центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [2].

Крім того, інтеграція інформаційних інструментів, таких як інтелектуальний аналіз даних, штучний інтелект і технологія блокчейн, може революціонізувати розкриття злочинів у сфері господарювання. До таких інструментів передусім варто віднести такі:

1) інструменти аналізу закупівель (наприклад, «Прозорро», «Дозорро» (BI Prozorro), Clarity, Антикорупційний монітор);

2) інструменти дослідження руху грошових коштів (наприклад, Є-дата, IFIs projects, 007);

3) інструменти моніторингу учасників (наприклад, Єдиний державний реєстр Міністерства юстиції України, YouControl, Opendatabot, CONTR AGENT);

4) судова практика, практика АМКУ, практика органів моніторингу (наприклад, «Суд на долоні», Clarity APP, Єдиний державний реєстр судових рішень, Узагальнена практика колегії АМКУ, Публічний реєстр політично значущих осіб України, Дія: відкриті дані та ін.).

Ці інструменти дозволяють відстежувати транзакції в реальному часі, позначати підозрілі дії та відстежувати потік коштів, щоб виявити потенційні випадки шахрайства чи корупції.

Впроваджуючи передові технології у процес закупівель, зацікавлені сторони можуть активно вирішувати проблеми відповідності та зменшувати ризики, пов'язані з шахрайством.

До ключових засобів виявлення та припинення злочинів у сфері публічних закупівель належать:

1. Аналіз даних і моніторинг. Використання передових методів аналізу даних може допомогти у виявленні підозрілих моделей і аномалій у

даних закупівель, які можуть вказувати на потенційну шахрайську діяльність. Відстежуючи процеси закупівель і транзакції в режимі реального часу, органи влади можуть швидко виявляти та розслідувати будь-які порушення;

2. Механізми викривачів. Створення механізмів, за допомогою яких викривачі повідомляють про злочини у сфері публічних закупівель, може бути ефективним інструментом для виявлення корупції та шахрайства. Законодавство з питань захисту викривачів може заохочувати осіб, які мають інсайдерські знання, виступати та надавати цінну інформацію правоохоронним органам;

3. Належна перевірка та оцінка ризиків: проведення ретельної перевірки та оцінки ризиків перед початком закупівель може допомогти у виявленні потенційних ризиків і вразливостей. Оцінюючи чесність постачальників, підрядників та інших зацікавлених сторін, організації можуть зменшити ймовірність стати жертвою шахрайських схем, а підрозділи ДСР НПУ – своєчасно виявити та задокументувати злочинну діяльність;

4. Співпраця з міжнародними організаціями. Важливим аспектом боротьби з корупцією у сфері публічних закупівель є міжнародна співпраця. Багато країн активно співпрацюють з такими організаціями, як Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк та Transparency International. Ці організації надають експертизу, фінансування та технічну допомогу для вдосконалення систем публічних закупівель та підвищення прозорості. Не менш важливою є співпраця між правоохоронними органами, як-от Європол, Інтерпол, Євроюст тощо. Обмін досвідом та кращими практиками між країнами дозволяє розробити більш ефективні стратегії виявлення та запобігання корупційним правопорушенням у сфері господарювання;

5. Освіта та підвищення кваліфікації – відіграє важливу роль і для суб'єктів здійснення публічних закупівель, і для правоохоронних органів. Навчальні програми, спрямовані на підвищення обізнаності про корупційні схеми, методи виявлення злочинів та використання новітніх технологій, можуть суттєво підвищити ефективність діяльності в окресленому напрямі. Крім того, підвищення кваліфікації службовців сприятиме створенню культури доброчесності та відповідальності в суспільстві.

Отже, протидія злочинності у сфері публічних закупівель потребує комплексного підходу, що охоплює правові знання, спеціалізовані знання та ефективні засоби виявлення та запобігання. Використовуючи наявні ресурси (законодавчі, фахові правничі), підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України здатні розробляти ефективні стратегії захисту процесів публічних закупівель та підтримання доброчесності в господарській діяльності.

Використання інформаційних інструментів у виявленні та припиненні злочинів у сфері господарювання сприяє дотриманню принципів прозорості, справедливості та підзвітності у публічних закупівлях. У цьому контексті

ефективним, на наш погляд, є використання трансформаційного потенціалу цифрових рішень і прийняття проактивного підходу до боротьби з організованою злочинністю. Моніторинг технологічних досягнень та використання потужності інформаційних інструментів сприятиме зміцненню цілісності процесу закупівель і забезпечить рівні умови для всіх учасників.

Список використаних джерел

1. Про затвердження положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077.
2. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
3. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>.

Даніїл САФАРОВ

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ПРИ ВИРІШЕННІ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

Сімейний конфлікт є одним із найскладніших видів спорів у сфері юриспруденції. Часто такі конфлікти залишаються невирішеними, що призводить до розлучення. Однак це лише поглиблює суперечки, оскільки виникають додаткові питання, зокрема щодо розподілу майна, визначення місця проживання дітей та участі одного з батьків у їхньому житті. У таких ситуаціях важливо не лише уникати ескалації конфлікту, але й знайти спільну мову між подружжям, адже думка дітей також враховується при вирішенні питань, пов'язаних із їхнім життям і вихованням після розлучення.

За останніми статистичними даними, в Україні на кожні 100 укладених шлюбів припадає майже 70 розлучень. Судова практика свідчить, що більшість справ, пов'язаних із розлученням, супроводжуються додатковими позовами. Найпоширенішими з них є визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів, відшкодування додаткових витрат на дитину, позбавлення батьківських прав, а також розподіл спільного майна [2].

Рівень виконання судових рішень у справах, що стосуються сімейних спорів, за різними оцінками становить лише 7–12 %. Водночас конфлікти у таких справах під час судового розгляду зазвичай досягають свого піку. Навіть якщо сторони на початку процесу перебувають у стані лише помірної напруженості, у 95 % випадків відносини між ними значно погіршуються до моменту завершення судових розглядів. Яскравим прикладом ескалації конфлікту є залучення дітей до судового процесу для надання письмових чи усних свідчень. Часто такі свідчення містять факти, пов'язані з особистим або інтимним життям одного з подружжя, що супроводжується взаємними образами та дискредитацією [1].

Причиною цього є те, що під час судового процесу, коли одна сторона виступає в ролі позивача, а інша – відповідача, кожна з них прагне обґрунтувати правильність своєї позиції, зокрема перед самою собою. Для цього нерідко використовуються спроби дискредитації іншої сторони, що заважає пошуку компромісу.

Сімейні спори – це складний процес, який може тривати роками і в різних випадках вирішується в судовому порядку. Більшість громадян, які звертаються до суду для вирішення сімейних спорів, не знають про можливість врегулювання спорів у досудовому або позасудовому порядку шляхом укладення відповідних угод або застосування процедури медіації [1].

Як вказує М. Рудометкіна, «сімейна медіація – перемовини конфліктуючих сторін за участю медіатора (посередника) для пошуку рішення, яке буде прийнятним для всіх учасників сімейного конфлікту та враховуватиме інтереси кожного. Сімейна медіація ґрунтується на таких принципах: добровільності, нейтральності, конфіденційності та самовизначення сторін» [2].

Також слід погодитися з думкою дослідниці про те, що ключовими аспектами, наявність яких робить медіацію кращим способом вирішення конфліктів, ніж судовий розгляд, є те, що сторони є рівноправними учасниками процесу, що дозволяє враховувати інтереси кожної з них, замість змагальної моделі взаємодії, учасники особисто формулюють проблеми та взаємодіють як безпосередньо, так і через медіатора, медіація сприяє відновленню діалогу між сторонами, покращує комунікацію та визначає основи для подальших взаємин, процес є менш тривалим: для узгодження всіх питань зазвичай достатньо 3–5 зустрічей, учасники не залежать від адвокатів, оскільки вони активно беруть участь у переговорах, сторони спільно розглядають усі можливі варіанти вирішення проблеми та обирають ті, які відповідають інтересам усіх зацікавлених осіб, витрати на медіацію є значно нижчими, ніж на судовий розгляд, із додатковими витратами лише на юриста чи нотаріуса для оформлення цивільно-правової чи мирової угоди. Тобто медіація створює умови для більш гуманного, швидкого та економічно вигідного врегулювання конфліктів [2].

Сімейна медіація є гарним прикладом процесу вирішення спорів за

участю нейтрального посередника (медіатора), який базується на роботі і ґрунтується на інтересах сторін, а не на їхніх позиціях. У багатьох країнах медіація є високоефективною, оскільки сторони знаходять власні рішення і добровільно працюють над вирішенням ситуації, що призводить до значно вищого рівня добровільного дотримання угоди.

Медіація в сімейних відносинах використовується як досудовий та позасудовий спосіб вирішення спорів, а також під час судового розгляду та на стадії виконання судових рішень.

Наприклад, у США існує таке поняття, як «присудова» медіація. Це коли сторони в сімейних спорах зобов'язані звернутися спершу до медіаторів, перед тим як звернутися до суду. Рівень вирішення конфліктів до звернення в суд складає 69–85 % (залежно від штату) [1].

Наразі медіація є відносно новим, але перспективним напрямом юридичних послуг в Україні. Розвиток та популяризація медіації ускладнюється тим, що процедура медіації хоч і прописана в українському законодавстві, але такого широкого застосування, як в інших розвинених країнах світу, ще не набула. Ще з 2006 р. Верховна Рада України мала намір закріпити на законодавчому рівні такий процес, як медіація, але Закон України «Про медіацію» був прийнятий лише 16 листопада 2021 р. Та через повномасштабне вторгнення у лютому 2022 р. так і не вдалося повністю запровадити та прописати у законодавстві процес медіації, тому поки що наша країна робить незначні кроки у медіаційній діяльності.

Як свідчить досвід європейських країн, медіація є корисною не лише у вирішенні спорів, які вже передані на розгляд компетентного суду, а й у підтримці нормальних відносин між сторонами в майбутньому [2].

Наказ Міністерства соціальної політики України від 03 червня 2024 р. № 269-Н, що затверджує Державний стандарт соціальної послуги медіації, передбачає, що кожен має право скористатися послугами медіації як способом мирного вирішення спорів/конфліктів. Також, зважаючи на цей наказ та Закон України «Про медіацію», є надія, що у майбутньому все ж таки законодавець внесе зміни до всіх нормативно-правових актів країни, пов'язаних із процесом медіації, а найголовніше – до Сімейного кодексу України. Бо саме в Сімейному кодексі України повинно бути зазначено, що застосування та ефективність сімейної медіації у вирішенні спорів є найкращим способом збереження цивільних відносин та ефективним захистом інтересів дітей, які можуть зазнати важких психологічних травм у процесі вирішення сімейних спорів без допомоги медіатора.

Все це свідчить про те, що сімейна медіація, заснована на роботі з інтересами, потребами та цінностями людей, є найбільш ефективним та кращим методом вирішення конфліктів зі збереженням здорових та щасливих стосунків між парами, сім'ями, батьками та дітьми.

Список використаних джерел

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
2. Головченко А. Роль сімейної медіації в ефективності вирішення сімейних спорів. *Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області*. URL : <https://rtpp.com.ua/articles/rol-semejnoj-mediatsii-v-effektivnosti-razresheniya-semejnyh-sporov/>.
3. Рудометкіна М. Особливості вирішення сімейних спорів: конфлікт чи медіація. *Юридична Газета online*. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/osoblivosti-virishennya-simeynih-sporiv-konflikt-chi-mediaciya.html>.
4. Медіація у професійній діяльності юриста : підруч. / авт. кол. : Білик Т., Гаврилюк Р., Городиський І. та ін. ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

Діана СВІТАЙЛО

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відносини у сфері господарювання регулюються низкою нормативно-правових актів, серед яких найважливішу роль відіграють Конституція України, Господарський кодекс України (далі – ГК України), закони, підзаконні акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правові акти інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Ці акти формують правову базу для організації та функціонування господарських відносин, визначаючи не лише загальні принципи, а й конкретні правила та процедури.

Перші кроки до регулювання господарської діяльності були зроблені ще в Стародавньому Єгипті, Вавилоні та Месопотамії, де існували основи правового контролю за торгівлею та власністю. Однак найбільший розвиток сфера приватно-правових відносин отримала за часів існування Римської імперії. Римське право стало основою для формування концепцій, які зберігаються й у сучасному праві, зокрема в частині регулювання договірних зобов'язань, власності, торгових угод та підприємництва. У XVIII–XIX ст., із розвитком капіталізму, господарські відносини почали

набувати більш формалізованого характеру. Промислова революція потребувала чітких правових норм для організації підприємництва, захисту прав власності та регулювання ринку праці. Це стало стимулом для розробки нових законодавчих актів і нормативно-правових інструментів, які визначали організацію господарської діяльності в різних сферах економіки. Сьогодні нормативно-правове регулювання господарської діяльності є важливою частиною правової системи будь-якої країни. В Україні основними джерелами регулювання господарських відносин є Конституція України, Господарський кодекс України, закони та підзаконні акти, що визначають умови ведення бізнесу, механізми захисту прав підприємців, регулювання інвестиційної діяльності, трудові відносини та інші сфери господарської діяльності.

Важливим аспектом правового регулювання господарських відносин є нормативно-правове регулювання, яке забезпечує упорядкування та систематизацію господарської діяльності через відповідні нормативні акти. Зпоміж них особливе місце належить Конституції України, яка визначає основи правопорядку у сфері господарювання, включно з найважливішими відносинами, що мають загальний характер для цієї сфери. Стаття 5 ГК України визначає основні принципи правового регулювання господарських відносин, а також врегульовує питання, що стосуються основ господарського законодавства, у такий спосіб формуючи загальну правову рамку [1, с. 80]. Основою нормативно-правового регулювання господарської діяльності є Конституція України, яка закріплює основні принципи економічного устрою держави. Детальніше регулювання здійснюється за допомогою ГК України, який визначає правові засади господарської діяльності, права та обов'язки суб'єктів господарювання, а також механізми захисту їхніх прав. Важливу роль у регулюванні господарської діяльності відіграють і спеціальні закони, що детально регламентують окремі сфери економічних відносин. Серед них Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», котрий визначає порядок ліцензування окремих видів господарської діяльності, встановлюючи вимоги до суб'єктів господарювання та процедури отримання ліцензій. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» встановлює засади державної регуляторної політики, спрямованої на вдосконалення правового регулювання господарських відносин та зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання.

Нормативно-правове регулювання господарських відносин здійснюється за допомогою не лише загальних положень ГК України, а й спеціальних законів, що конкретизують окремі аспекти господарської діяльності [2, с. 86]. Наприклад, ст. 43 ГК України закріплює положення про свободу підприємницької діяльності, визначаючи також специфічні види господарської діяльності, що потребують ліцензування або забороняються. Крім того, важливим є закріплення обмежень для посадових осіб органів

державної влади та місцевого самоврядування у здійсненні підприємницької діяльності, що також потребує відповідного регулювання.

Особливості правового регулювання господарської діяльності можуть виявлятися не лише в межах господарського законодавства, але й в інших галузях, таких як конституційне чи адміністративне право. Це стосується випадків, коли окремі положення інших галузей законодавства прямо стосуються господарської діяльності, наприклад, щодо господарської діяльності релігійних організацій або об'єднань громадян. Окрім того, значну роль у регулюванні господарської діяльності відіграють підзаконні акти Президента України, такі як укази, що спрямовані на врегулювання економічних питань, не охоплених законами, а також нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України [3, с. 8]. Розпорядження Президента України є іншою важливою категорією підзаконних актів, що мають за мету конкретизувати виконання державних завдань у галузі економіки та господарської діяльності. Наприклад, розпорядження Президента України можуть встановлювати механізми реалізації державних програм розвитку малого і середнього бізнесу, запуску інвестиційних проєктів, впровадження інноваційних технологій у виробництво. Підзаконні акти Президента України мають величезне значення в забезпеченні стабільності економіки та виконанні стратегічних завдань держави. Вони дозволяють оперативно реагувати на зміни в економічному середовищі, вносячи необхідні корективи в нормативно-правову базу для досягнення економічних цілей. Зазначимо, що такі акти можуть застосовуватися в комплексі з законами Верховної Ради України, що забезпечує єдність правового регулювання. Одним із прикладів важливих підзаконних актів Президента України є укази, що регулюють питання національної безпеки та економічної стабільності, зокрема механізми підтримки національних виробників, захисту стратегічних інтересів України в міжнародній торгівлі та інвестиціях.

До локальних нормативно-правових актів належать, зокрема, установчі документи суб'єктів господарювання, які також відіграють важливу роль у визначенні правових основ функціонування підприємств і організацій. Зокрема, статті 71 та 142 ГК України містять положення, що стосуються порядку надання відомостей органам влади або порядку використання прибутку підприємства відповідно до установчих документів.

Отже, нормативно-правове регулювання господарських відносин є багаторівневим і охоплює як загальні, так і спеціалізовані нормативні акти, що взаємодіють між собою для забезпечення ефективної організації господарської діяльності в Україні. Правова система України створює ефективне і взаємопов'язане нормативно-правове середовище для здійснення господарської діяльності, що сприяє стабільному розвитку економіки та забезпеченню правового захисту усіх учасників господарських відносин.

Список використаних джерел

1. Годун М. О. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності : робота на здобуття кваліфікац. ступеня магістра : спец. 081 – право. Суми : Сумський державний університет, 2020. 100 с.
2. Деркач Е. М. Правове регулювання господарської діяльності в сфері транспорту: теоретичні та прикладні проблеми : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2021. 499 с.
3. Орлова О.С. Правове регулювання господарської діяльності в умовах цифровізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 77. Ч. 1. С. 195–201.

Ервін СЕЙТУМЕРОВ

здобувач вищої освіти факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

МОВЧАННЯ ЯК ВИРАЖЕННЯ ВОЛІ СТОРОНИ ДО ВЧИНЕННЯ ПРАВОЧИНУ: ОКРЕМІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Однією із загальних вимог, виконання яких є обов'язковим для дійсності правочину, відповідно до ч. 4 ст. 203 Цивільного кодексу України [1], є його здійснення у формі, визначеній законом. Під формою правочину традиційно розуміється форма вираження волі осіб, що беруть участь у правочині. Форма правочину одночасно відображає способи зовнішнього волевиявлення суб'єкта правочину [2, с. 350]. За визначенням О. Пушкіна, коли мова йде про форму правочину у спеціальному значенні, це є форма, у яку втілюється волевиявлення, тобто вже об'єктивно виражена зовнішньо воля на здійснення правочину [3, с. 210].

Якщо законом визначена конкретна форма правочину, то вона повинна бути обов'язково дотримана. У разі її недотримання настають негативні наслідки. Згідно зі ст. 205 ЦК України правочин може бути вчинений усно або в письмовій (електронній) формі [1]. Законодавець передбачає дві основні форми правочину: усну та письмову (електронну). У випадках, коли закон не вимагає дотримання певної форми, сторони можуть обирати форму правочину на власний розсуд у межах, визначених законом, а не іншими нормативно-правовими актами.

Правочин, для якого законом не встановлена обов'язкова письмова форма, вважається вчиненим, якщо поведінка сторін підтверджує їхнє бажання щодо настання відповідних правових наслідків. У випадках,

визначених договором або законом, воля сторони може бути виражена її мовчанням, якщо таке мовчання в конкретній ситуації може бути оцінене як вираження волі щодо здійснення правочину [4, с. 292].

Стаття 205 ЦК України розмежовує форму правочину і способи волевиявлення. Як слушно зауважує З. Ромовська, форма та спосіб волевиявлення є різними поняттями, при цьому спосіб є ширшим за змістом [5, с. 360]. З-поміж чотирьох способів волевиявлення, згаданих у ст. 205 ЦК України, до «форм» віднесено лише два: усний та письмовий [5, с. 360]. Водночас волевиявлення учасника правочину може бути виражене: а) усно; б) письмово; в) через певні дії; г) через мовчання.

Мовчання має особливий правовий зміст, коли ним виражається воля сторони до укладення, зміни чи припинення правочину. Законодавець надає мовчанням значення зовнішнього волевиявлення за умови, що таке значення прямо передбачене договором або законом.

Судова практика визнає мовчання як спосіб волевиявлення, якщо це відповідає домовленостям сторін або прямо передбачено законом. Наприклад, у справах, що виникають із кредитних правовідносин, якщо боржник сплачує проценти за новою ставкою, це може бути розцінено як прийняття пропозиції щодо зміни умов договору [6, с. 20].

Однак згідно з ч. 3 ст. 205 ЦК України та ч. 2 с. 642 ЦК України зміни умов договору вважаються дійсними з моменту досягнення домовленості про зміни, якщо інше не визначено договором чи не обумовлено його характером.

Відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» [7] (далі – Закон № 2189-VIII) взаємовідносини між учасниками договірних відносин у сфері житлово-комунальних послуг базуються виключно на договірній основі. Виконавець, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 14 Закону № 2189-VIII, зобов'язаний укласти зі споживачем договір про надання житлово-комунальних послуг із визначенням відповідальності за дотримання умов його виконання згідно з типовим договором. Процедура погодження договору має бути завершена протягом одного місяця з моменту подання проєкту договору однією зі сторін (ч. 5 ст. 13 Закону № 2189-VIII).

З аналізу наведених норм випливає, що законодавство не встановлює спеціальних особливостей укладення договорів щодо надання житлово-комунальних послуг. Такий спосіб укладення цивільно-правового договору, як публікація в засобах масової інформації із подальшою мовчазною згодою на його виконання, не передбачений цивільним законодавством.

Отже, мовчання як вираження волі сторони до вчинення правочину є специфічним способом волевиявлення, що застосовується лише у випадках, прямо передбачених законом або договором. Хоча мовчання може створювати юридичні наслідки, його застосування вимагає чіткого регулювання та відповідності законодавчим нормам. У сучасній правозастосовній практиці мовчання відіграє важливу роль у підтвердженні згоди сторін, особливо у випадках, коли дії або бездіяльність сторони чітко вказують на її намір.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за ред. : О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Кмійв : Юрінком Інтер, 2005. Т. 1. 832 с.
3. Цивільне право : підруч. / ред. : В. Ф. Маслова, О. А. Пушкіна. 2-е вид. Київ : Вища шк., 1983. Ч. 1. 462 с.
4. Цивільне право : підруч. : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
5. Ромовська З. Українське Цивільне право: Загальна частина. Академічний курс : підруч. Київ : Атіка, 2005. 560 с.
6. Узагальнення Судової практики розгляду цивільних справ, які виникають з кредитних правовідносин (2009-2010 роки) : лист Верховного Суду України від 07.10.2010. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 11. С. 16–35.
7. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#n216>.

Денис СМІРНОВ

слухач магістратури ННІ підготовки
фахівців для підрозділів превентивної
діяльності Національної поліції
України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ІНТЕРНЕТІ

У сучасних умовах швидкого розвитку технологій та інновацій як ніколи актуальною є тема захисту права інтелектуальної власності.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що роль інтелектуальної власності в сучасному цифровому середовищі прогресує в геометричній прогресії. З підвищенням кількості цифрового контенту й постійним збільшенням кількості онлайн-послуг зростає ймовірність порушень прав інтелектуальної власності через піратство та нелегальне використання, а також певну неконтрольованість цієї сфери.

Інтелектуальна власність є не менш цінним активом, ніж матеріальна власність, і забезпечення її адекватного захисту має вирішальне значення для стимулювання інновацій і розвитку суспільства [1, с. 250].

На нашу думку, одним із основних показників швидкого розвитку суспільства є захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, який

забезпечується різними засобами та процедурами, що передбачені в національному законодавстві кожної держави та міжнародними нормами.

Основним джерелом самого поняття інтелектуальної власності є Цивільний кодекс України, а саме ст. 418 «Поняття права інтелектуальної власності», в якій вказано, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності, визначений цим кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об’єктів права інтелектуальної власності визначається цим кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом [2].

В Україні основні види відповідальності за порушення авторського права визначаються, зокрема, у ст. 176 Кримінального кодексу України («Порушення авторського права і суміжних прав»), що охоплює кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, включно з порушеннями в цифровому просторі. Ця стаття передбачає різні міри покарання – від штрафів до позбавлення волі в разі серйозних порушень.

Крім того, Кодекс України про адміністративні правопорушення у ст. 51-2 («Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності») визначає адміністративну відповідальність за порушення в цій сфері, що можуть призводити до штрафів або конфіскації продукції, виготовленої з порушенням прав.

Є органи, які дієво здійснюють боротьбу з піратством в мережі Інтернет, але не проводять регулярний моніторинг Інтернету, і звідси – одна з найголовніших проблем, а саме: без участі заявника не здійснюється контроль за авторськими правами.

Боротьба з порушеннями авторського права в Інтернеті передбачає комплекс заходів як правового, так і технологічного характеру. Окреслимо деякі способи боротьби з порушеннями авторського права саме технологічного характеру.

Великі платформи та компанії використовують автоматичні системи моніторингу контенту. Наприклад, система «Content ID», що використовується на платформі «Ютуб», виявляє збіги з контентом, захищеним авторським правом, використовуючи бази даних із файлами аудіо- й візуальних об’єктів, наданих власниками авторських прав. Коли відео завантажується на платформу, воно автоматично перевіряється системою «Content ID» [3].

Одним зі старих, але досі ефективних засобів боротьби з порушенням прав інтелектуальної власності, є водяний знак (англ. watermark) – видиме зображення або малюнок на папері, який виглядає світліше при перегляді

на просвіт (або темніше при перегляді у відбитому світлі на темному фоні). Водяний знак одержують вдавненням металевого сітчастого валика або егутера (дендіролі, рівнителя) в папір в процесі його виготовлення. Малюнок водяного знака – лінії різної форми, букви або монограми, фігурні зображення [4].

Також слід згадати і про DRM – це загальний термін для технологій контролю доступу, які можуть використовуватися виробниками обладнання, видавцями, правовласниками та приватними особами для спроби накласти обмеження на використання цифрового контенту та пристроїв. Він використовується для опису будь-якої технології, яка забороняє використання (законне чи інше) цифрового контенту, що не було бажаним або передбаченим постачальником контенту. Зазвичай цей термін не стосується інших форм захисту від копіювання, які можна обійти без зміни файлу або пристрою, як-от серійні номери або файли ключів. Проте він може стосуватися обмежень, пов'язаних із конкретними екземплярами цифрових творів або пристроїв. Технології DRM намагаються контролювати використання цифрових медіа, запобігаючи доступу, копіюванню або перетворенню у інші формати кінцевими користувачами [5].

Зважаючи на досвід провідних країн у боротьбі з порушеннями авторського права, зокрема Сполучених Штатів Америки, де діє закон «Digital Millennium Copyright Act» (DMCA), що передбачає чіткі процедури подання скарг та запитів на видалення нелегального контенту, стає зрозумілою важливість такого підходу. На жаль, в Україні досі бракує подібного комплексного закону, адаптованого до цифрових умов, що встановлював би чіткі інструкції для роботи з порушеннями авторського права в Інтернеті.

У підсумку зазначимо кілька ключових, на нашу думку, способів вирішення проблем, пов'язаних із захистом інтелектуальних прав в Інтернеті.

По-перше, доцільним є розширення повноважень органів, відповідальних за контроль за дотриманням авторських прав, що дозволить їм ефективніше протидіяти порушенням.

По-друге, слід розглянути можливість запровадження системи моніторингу на зразок «Content ID», яка б автоматично відстежувала порушення авторського права та блокувала нелегальний контент, прискорюючи процес захисту прав.

По-третє, необхідно прийняти законодавчий акт, подібний до американського «Digital Millennium Copyright Act», адаптований до цифрового середовища України, що забезпечить чіткий механізм подачі скарг та врегулювання випадків порушення авторських прав у мережі Інтернет.

Список використаних джерел

1. Стрельник В. В., Калита А. В., Тарасенко А. Ю. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Т. 1. № 79. С. 249–253. URL : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.42>.

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

3. Як працює система Content ID. *YouTube довідка*. URL : <https://support.google.com/youtube/answer/2797370?hl=uk>.

4. Водяний знак. *Bikinedia*. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA.

5. Керування цифровими правами. *Bikinedia*. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Керування_цифровими_правами.

Богдан СТЕПАНЕНКО

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Цифрова епоха суттєво змінила спосіб, у який ми живемо, працюємо та взаємодіємо з комерційним світом. Електронна комерція, онлайн-платформи та цифрові послуги відкрили нові можливості для споживачів, але водночас поставили перед ними нові виклики та загрози. Захист прав споживачів у сучасному світі став нагальною проблемою, яка потребує комплексного підходу, щоб забезпечити баланс між технологічними досягненнями та безпекою споживачів. Споживачі часто стикаються з проблемою браку чіткої інформації щодо умов використання цифрових послуг, прав власності на дані та конфіденційності. Умови користування, як правило, сформульовані складною юридичною мовою, що ускладнює їх розуміння середньостатистичним споживачем. У світі цифрових технологій дані є цінним активом. Інтернет-компанії збирають великі обсяги даних про своїх користувачів, часто без належної згоди чи знання з боку останніх. Проблема полягає в тому, що споживачі не завжди розуміють, як використовуються їхні дані і хто має до них доступ. Зростання електронної комерції призвело до збільшення випадків шахрайства, фішингових атак та витоків даних. Споживачі ризикують втратити не лише фінансові кошти, а й особисту інформацію, яка може бути використана злочинцями для шахрайських дій.

Практикуючі юристи визнають, що розумні віртуальні помічники

значно сприяють підтримці робочого процесу. Ці інструменти дозволяють клієнтам швидко знаходити відповіді на юридичні питання без необхідності звертатися до адвоката. Чат-боти на основі штучного інтелекту можуть відповідати на типові запити клієнтів, надавати базову юридичну інформацію та рекомендації, що допомагає юридичним фірмам підвищити залученість клієнтів та дає адвокатам змогу зосередитися на складніших завданнях [1]. З одного боку, розвиток технологій спрощує деякі процеси, а з іншого – породжує низку викликів, таких як захист персональних даних, потреба в законодавчому регулюванні та адаптації до інновацій. Отже, потрібно розробити ефективні правила для регулювання нових відносин [7, с. 269].

В Україні триває обговорення концепції розвитку штучного інтелекту (далі – ШІ). Проте питання використання його та отриманих від нього даних в юридичній діяльності залишається недостатньо регламентованим, що призводить до низки проблем, які можуть впливати на розвиток суспільних і правових відносин загалом [7, с. 270]. У літературі зазначається, що застосування ШІ у правовій галузі викликає як позитивні зміни, так і проблеми, що потребують ретельного вирішення. Одним із таких викликів є необхідність реформування законодавства. Цей процес повинен бути структурованим та залучати розробників ШІ, законодавців, наукову спільноту та громадськість [2, с. 247].

Під час розробки правових норм щодо використання ШІ важливо враховувати стандарти ЄС. Європейська незалежна група експертів зі штучного інтелекту наголосила на важливості забезпечення надійності та орієнтації технологій на людину. Це означає відповідність ШІ європейським цінностям і виконання регулятивних вимог, зокрема статті 22 GDPR, яка захищає суб'єктів даних від виключно автоматизованих рішень. Однак наявні норми все ще залишають багато питань відкритими [3, с. 7].

Європейська комісія запропонувала підхід, заснований на оцінці ризиків, який передбачає, що регулювання має бути ефективним і не надмірно директивним. Основний акцент слід зробити на високоризикових сферах використання ШІ, де необхідний людський нагляд. За словами комісії, мета забезпечення надійності, етичності та орієнтованості ШІ на людину може бути досягнута лише за участю людини в роботі з програмами з високим ризиком [4].

Також варто враховувати вплив цифрової трансформації на освітню сферу та професійну підготовку, що вимагає оновлення освітніх програм та курсів [5, с. 214]. Сучасні навчальні програми повинні включати підготовку фахівців, здатних працювати з великими даними, забезпечувати кібербезпеку та використовувати штучний інтелект. Юристи майбутнього мають володіти не лише юридичними, а й технологічними знаннями. Це можна реалізувати шляхом включення в навчальні програми різних спеціалізацій, ініціатив з правової інформатики, таких як CodeX Стенфордського університету, або створення кіберклінік для практичного навчання [6, с. 259].

Технології не лише змінюють правову сферу, а й створюють попит на нові спеціалізації та компетентних фахівців у галузі технологій, що робить співпрацю між правниками та технологами необхідною.

Електронна комерція часто виходить за межі однієї країни, що ускладнює правове регулювання та захист споживачів. Наприклад, платформи, зареєстровані в одній юрисдикції, можуть працювати за зовсім іншими правилами в іншій, що ставить під загрозу права користувачів.

На міжнародному рівні вже існують ініціативи щодо удосконалення законодавства для захисту прав споживачів. Наприклад, у Європейському Союзі було прийнято Загальний регламент про захист даних (GDPR), який забезпечує високий рівень захисту персональних даних. Інші країни також поступово адаптують своє законодавство до вимог цифрової доби. Підвищення обізнаності споживачів про їхні права є важливим аспектом ефективного захисту. Це включає навчання громадян основ цифрової безпеки, методів захисту своїх даних та розуміння умов користування онлайн-сервісами.

Використання технологій на основі штучного інтелекту та блокчейн може сприяти забезпеченню прозорості у транзакціях і захисту даних. Такі технології запобігають шахрайству та покращують безпеку онлайн-платформ.

Оскільки цифрова економіка не обмежується межами окремих країн, ефективний захист прав споживачів вимагає міжнародної координації та співробітництва. Спільні угоди між країнами можуть допомогти у створенні єдиних стандартів і підходів до регулювання.

Захист прав споживачів у цифрову епоху – це складне завдання, що потребує зусиль на різних рівнях: від окремих споживачів до урядів і міжнародних організацій. Інтеграція нових технологій, удосконалення законодавчої бази та розширення освітніх програм допоможуть забезпечити безпечне та прозоре цифрове середовище, в якому права споживачів будуть надійно захищені. Подальший розвиток правового регулювання штучного інтелекту має бути орієнтованим на досягнення балансу між захистом прав людини та сприянням технологічному прогресу. Це вимагає співпраці між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Тільки спільні зусилля дозволять створити законодавчу базу, яка буде відповідати потребам сучасного суспільства і забезпечить адаптацію до швидко змінюваних умов.

Законодавці мають бути готовими враховувати етичні аспекти застосування ШІ. Надзвичайно важливим є і питання про те, як забезпечити прозорість і підзвітність автоматизованих систем. Відсутність розуміння того, як працює алгоритм, може призвести до проблем у судових процесах, особливо якщо автоматизовані рішення мають значні правові наслідки. Тому включення норм щодо прозорості алгоритмів та можливості їх перевірки є необхідним кроком.

Інша важлива складова – це освітні ініціативи, що підготовлюють юристів до роботи в умовах цифрової трансформації. Програми

професійного навчання мають передбачати практичні курси, що охоплюють питання роботи зі штучним інтелектом, управління даними, кібербезпеки та аналізу алгоритмів. Підготовка юристів, які вміють працювати з технологіями, допоможе підвищити ефективність правової системи та забезпечити правосуддя в умовах нових викликів. Крім того, важливою є роль міжнародних організацій та стандартів у регулюванні сфери ШІ. Співпраця з міжнародними партнерами та адаптація найкращих практик інших країн допоможуть Україні залишатися конкурентоспроможною в глобальній юридичній сфері. Врахування європейських стандартів та рекомендацій сприятиме інтеграції українського законодавства у міжнародне правове поле.

В умовах швидкого розвитку цифрових технологій право повинно не лише реагувати на зміни, а й передбачати їх. Це означає створення нормативних актів, здатних охоплювати нові технології, не обмежуючи їхнього потенціалу, але водночас захищаючи суспільство від можливих ризиків. Розвиток етичних принципів використання ШІ, включення інструментів людського контролю та запобігання дискримінаційним практикам стануть фундаментом для забезпечення відповідальної й надійної інтеграції штучного інтелекту у всі сфери життя.

Список використаних джерел

1. Uncovering the impact of technology on law. *lawyermonthly*. URL : <https://www.lawyer-monthly.com/2024/04/uncovering-the-impact-of-technology-on-law/>
2. Резворович К., Берета М. Вплив штучного інтелекту на правову систему та захист персональних даних у цифрову епоху. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 4 (4). С. 242–248.
3. Brownsword R., Somsen H. Law, innovation and technology: fast forward to 2021. *Law, Innovation and Technology*. 2021. № 13 (1). P. 1–28.
4. White Paper: On Artificial Intelligence – A European approach to excellence and trust. European Commission. URL : [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2020/0065/COM_COM\(2020\)0065_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2020/0065/COM_COM(2020)0065_EN.pdf).
5. Сидоренко В. В. Вплив розвитку правового регулювання цифрової трансформації на економіку в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 214–217. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2024/48.pdf.
6. Bullows A. How technology is changing the legal sector. *The Law Teacher*. 2021. № 55 (2). P. 258–264.
7. Zyhrii O., Trufanova Yu., Parashchuk L., etc. Law and technology: The impact of innovations on the legal system and its regulation. *Social & Legal Studios*. 2023. № 6 (4). P. 267–275.

Вікторія ТЕЛЕВНА

ад'юнкнт

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Михайло ФРОЛОВ**

*(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВО НА ОСОБИСТИЙ ЗАХИСТ У ПРАКТИЦІ КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Право на особистий захист є одним із фундаментальних прав людини, закріпленим у міжнародних та регіональних актах із захисту прав людини. Воно забезпечує недоторканність особистості, захист приватного життя, гідності та свободи. У межах міжнародного права основними органами, що розглядають випадки порушення цього права, є Комітет ООН з прав людини та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

Право на особистий захист базується на універсальних принципах поваги до людської гідності, свободи та безпеки. Воно гарантується такими міжнародними документами, як:

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП), стаття 17 якого встановлює захист від свавільного чи незаконного втручання у приватне життя, сім'ю, житло чи кореспонденцію [1, с. 45].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 8 якої гарантує право на повагу до приватного і сімейного життя [2, с. 67].

Ці положення визнають право на особистий захист універсальним, невід'ємним і необхідним для забезпечення гармонійного розвитку особистості.

Роль Комітету ООН з прав людини у забезпеченні права на особистий захист. Комітет ООН з прав людини є органом, що забезпечує моніторинг виконання МПГПП. Одним із ключових інструментів є індивідуальні скарги, які подаються на підставі Факультативного протоколу до МПГПП.

Справа «Коваль проти Білорусі» (2013 р.): Комітет визнав, що незаконне прослуховування телефону заявника було порушенням статті 17 МПГПП. Він наголосив, що втручання у приватне життя можливе лише за чітко визначеними законами обставинами [3, с. 102].

Справа «Фасіч проти Словенії» (2015 р.): Розглядалася ситуація незаконного збору персональних даних поліцією. Комітет підкреслив, що збирання та зберігання персональної інформації повинно відповідати принципу пропорційності [1, с. 55].

Серед основних викликів:

Відсутність чітких стандартів щодо захисту цифрової приватності.

Низька ефективність імплементації рішень Комітету у деяких державах

[3, с. 110].

Право на особистий захист у практиці Європейського суду з прав людини.

ЄСПЛ є основним органом, що забезпечує реалізацію ЄКПЛ. Він розглядає скарги, подані особами чи групами осіб, щодо порушення їхніх прав державами-учасницями Конвенції.

Принцип пропорційності: Будь-яке втручання у приватне життя має бути необхідним у демократичному суспільстві.

Принцип законності: Втручання повинно мати чітку правову основу.

Справа «Лопез Гуера проти Іспанії» (1998 р.): Суд визнав порушення статті 8 через незаконне відеоспостереження за заявником у його власному будинку [4, с. 200].

Справа «Сорінга проти Великої Британії» (1989 р.): У цій справі ЄСПЛ підкреслив важливість поваги до людської гідності у контексті захисту приватного життя [5, с. 220].

Справа «Копланд проти Сполученого Королівства» (2007 р.): Встановлено порушення статті 8 через незаконне стеження за робочою електронною поштою заявника [4, с. 203].

Розвиток технологій, включаючи масове спостереження та використання великих даних, створює нові загрози приватності. ЄСПЛ та Комітет ООН активно розглядають справи, пов'язані з порушенням цифрових прав. Наприклад: справа «Біг Бразер проти Сполученого Королівства» (2018 р.): Суд визнав порушення статті 8 через масове стеження за електронними комунікаціями [5, с. 225].

В умовах збройних конфліктів, зростання авторитаризму та посилення заходів безпеки спостерігається тенденція до обмеження права на особистий захист.

Незважаючи на висновки ЄСПЛ та Комітету, деякі держави недостатньо ефективно реалізують їхні рішення через політичні або економічні обставини [6, с. 310].

Для подолання викликів та забезпечення належного захисту права на особистий захист міжнародна спільнота має:

Розробляти чіткі стандарти щодо цифрової приватності.

Посилювати міжнародний контроль за виконанням рішень.

Підтримувати розвиток національного законодавства у сфері захисту приватного життя.

Право на особистий захист є однією з ключових гарантій, які міжнародна спільнота зобов'язалася забезпечувати для кожної людини. Це право охоплює захист приватного життя, особистої інформації, недоторканності житла, а також захист від свавільного втручання у будь-які сфери особистого простору. Його значення постійно зростає в умовах сучасних викликів, пов'язаних із розвитком цифрових технологій, масовим стеженням, глобальними безпековими кризами та зростанням кількості

авторитарних режимів. Комітет ООН з прав людини та Європейський суд з прав людини відіграють вирішальну роль у захисті цього права. Практика обох органів демонструє важливість дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності при втручанні держави у сферу приватного життя. Рішення цих інституцій створюють основи для розвитку національного законодавства та допомагають встановлювати стандарти, які є орієнтиром для міжнародної спільноти. У практиці Комітету ООН з прав людини найбільш актуальними залишаються справи, пов'язані з незаконним збором і використанням персональних даних, незаконним стеженням і свавільним втручанням у приватне життя. Його рішення спрямовані на захист індивідуальних прав, однак виклики, пов'язані з виконанням цих рішень у деяких країнах, залишаються серйозною проблемою. Європейський суд з прав людини у своїй практиці розробив низку принципів, які мають універсальний характер. Він встановив чіткі рамки для втручання держави у приватне життя, зокрема вимагаючи наявності законної мети та дотримання балансу між інтересами суспільства і правами людини. Водночас Суд адаптує свої підходи до сучасних реалій, зокрема зростання цифрових ризиків і посилення безпекових загроз.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: текст і коментарі. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 350 с.
2. Європейська конвенція про захист прав людини: текст і практика. Київ : Наукова думка, 2021. 400 с.
3. Коваль В. Міжнародне право та права людини. Харків : Право, 2020. 280 с.
4. Рішення Європейського суду з прав людини (збірник 2018–2022 рр.). Львів : Центр правових досліджень, 2023. 500 с.
5. Сміт Дж. Приватність і цифрові права у міжнародному праві. Лондон : Cambridge University Press, 2020. 320 с.
6. Браунлі І. Основи міжнародного публічного права. Оксфорд : Oxford University Press, 2021. 600 с.

Лілія ТЕТЯНЧЕНКО

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.і.н., ст. наук. співробітник

Надія ДЕМИДЕНКО

(Сумська філія Харківського
національного університету
внутрішніх справ)

ПРАВА ЖІНОК ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЗА КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Дотримання рівних прав всіх громадян, незалежно від статі, є одним із показників цивілізованого сучасного суспільства. Повчальним є досвід отримання гендерної рівності на українських землях у XIV–XVII ст. Саме тоді українська жінка, особливо у середовищі вищих верств населення, мала рівні права з чоловіком як у сімейному житті, так і у майнових відносинах, правовому захисті тощо.

М. Грінченко вважала, що українська жінка того періоду мала більше прав, ніж жінки деяких європейських країн: «...тодішній стан замужньої жінки був далеко кращий і вільніший, ніж він тепер є не тільки у нас самих, але і декотрих більше культурних народів» [2, с. 29].

Наприклад, на противагу іншим народам, де питання шлюбу вирішували виключно батьки, на території Гетьманщини Литовський статут не дозволяв укладати шлюби без згоди наречених: «...шлюби у них заключаються не інакше як по взаємній прихильності, а не із розрахунків батьків. Виключення трапляються надзвичайно рідко». Народ своє ставлення до подібних шлюбів висловлював у прислів'ї: «Як силою колодязь копать, то воду з його не пить» [3, с. 21].

Що стосується майнових прав, то за звичаєвим правом дружина мала право самотійно розпоряджатися своїм добром – приданим і віном, могла його продати чи комусь подарувати. Тобто на власний розсуд могла майно продати чи дарувати.

Думка дружини завжди враховувалася при вирішенні родинних майнових питань. Наприклад, при продажу маєтку чоловік здійснював свій намір обов'язково «порадившись з малжонкою своєю милою», про що засвідчують записи в урядових книгах [2, с. 29].

В урядових книгах майже немає записів, які б засвідчували про утиски жінок. Дослідниця М. Грінченко згадує лише один запис в урядовій книзі, в якій згадується, що князь Андрій Курбський відбирав майно силою у своєї дружини, знущався з неї. М. Грінченко уточнює, що князь Андрій Курбський «був на Вкраїні зайда. Він одружився з Московщини, звикши до іншого ладу

в сімейному житті» [2, с. 30].

Важливим є той факт, що на землях Гетьманщини за борги не видавали «чоловіків з дружинами, а дружин з чоловіками» [3, с. 23]. Тобто жінка не несла відповідальності за злочини чоловіка, якщо сама не була причетна до злочину. Це стосувалось навіть державної зради.

Що стосується права на розлучення, то на Лівобережній Україні духовенство не дозволяло одружуватися більш ніж три рази. А церква на Волині дозволяла брати шлюб навіть п'ять разів, але не раніше ніж через шість місяців після смерті чоловіка чи дружини.

За Магдебурзьким правом чоловіки і жінки мали рівні права стосовно одруження : «...вільно кожному женитися стільки разів, скільки схоче, поки без жінки зоставатися не може, чи не хоче, хоч би жінка у нього вмерла вже три або чотири: так само й жінці по смерті чоловіків їй вільно йти заміж ізнову» [3, с. 25].

До найвагоміших причин розлучення відносили: подружню зраду, безплідність, зміну віросповідання та якщо чоловік чи дружина будуть відсутні понад п'ять років.

Незважаючи на те, що розлучення належало до компетенції духівництва, шлюби укладалися нареченим і нареченою без згоди церкви. Молоді згідно зі звичаєвим правом оголошували про свій намір розлучитися у присутності родичів з обох сторін, обмінювались «розлучними листами», які підписувалися свідками, а пізніше занотовувалися до урядових книг.

При розлученні дотримувався повний паритет у майнових правах чоловіка і дружини. Жінка мала право повернути своє придане. Але якщо церкві вдавалося довести вину жінки, то та змушена була залишити своє майно чоловікові. Духовенство завжди засуджувало розлучення, а от в українському суспільстві побутувала думка, що не треба вимагати, щоб «люди жили вдвох, коли їм це тяжко було» [2, с. 31].

Про гендерний паритет у сімейних відносинах свідчить текст найдавнішого розлучного листа, який зберігся у Луцькій актовій книзі за 1564 рік. У ньому згадується про Марію Борзобогатівну – Красенську, яка подає заяву на розлучення. Причому у розлучному листі вона навіть не вказує причини розлучення. Лише категорично заявляє про бажання, щоб у майбутньому «я од нього вольна була, а він од мене».

Необхідно зазначити, що право дозволу на вільне розлучення не зменшувало рівень моралі суспільства того часу, а «...навпаки захищало жінку від принижень і фізичного насильства з боку чоловіка, забезпечувало захист її моральних і майнових прав» [3, с. 26]. І за майже три століття в урядових книгах подібні справи трапляються рідко.

Кардинально змінюється ситуація щодо прав жінок у XVIII ст., коли сімейні стосунки стали будуватися на основі «Домостроя». Згідно з його положеннями, які перекреслили паритет між чоловіком і жінкою та повністю суперечили українському звичаєвому праву, поведінка жінки в родині чітко

регламентувалася, а у разі недотримання регламенту жінка отримувала жорстоке покарання.

Якраз із цього періоду в урядових книгах починають занотовуватися трагічні випадки із життя заміжньої жінки: чоловік вбиває свою дружину; жінка отрує свого чоловіка, бо не може витримати його знущань; чоловік виганяє жінку з дому, не надавши їй законну частину майна. Карали чоловіків за знущання над своїми дружинами м'яко. Навіть за вбивство, якщо чоловік зміг довести, що вбив її не навмисно, карали штрафом.

Отже, проаналізувавши права чоловіків і жінок на українських землях в XIV–XVII ст., вдалося з'ясувати, що вони користувались однаковим судово-правовим захистом; мали однакові права у цивільно-правових відносинах при заключенні договорів та відшкодуванні збитків. До кінця XVII ст. вирішальний вплив на шлюбні традиції мало звичаєве право, де права жінки були повністю захищені.

Лише після втрати Гетьманщиною власної автономії, коли родинні стосунки стали будуватися на основі «Домостроя», повністю втрачається гендерна рівність в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Грінченко М. Про одруження на Україні в давніші часи. За людьми записала М. Загірня. Київ : Аид.М. Грінченко, 1912. 47 с.
2. Левченко К. Гендерна рівність. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 48 с.
3. Демиденко Н. Вплив православної церкви та звичаєвого права на шлюбно-сімейні традиції як складову духовної культури українців у XIV–XVII ст. *Сумська старовина*. 2015. № XLVI. С. 19–27.

Вероніка ТИМОЩЕНКО

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЇ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Перереєстрація суб'єкта господарювання є важливим етапом у забезпеченні правової безперервності його діяльності. Ця процедура виникає у випадках зміни організаційно-правової форми, місця реєстрації, складу

засновників чи інших істотних обставин, що потребують внесення відповідних змін до державних реєстрів. Особливості перереєстрації обумовлюються нормами чинного законодавства, яке регламентує порядок, строки та підстави для здійснення такої процедури. Аналіз цього питання є актуальним з огляду на необхідність дотримання законодавчих вимог, уникнення правових ризиків та забезпечення стабільного функціонування бізнесу в умовах динамічного розвитку економіки.

Господарський кодекс України визначає чіткий і вичерпний перелік причин, які зумовлюють необхідність проведення перереєстрації суб'єкта господарювання. Серед таких підстав – зміна форми власності, на якій базується діяльність суб'єкта, трансформація організаційної форми господарювання, а також перейменування підприємства. Ці обставини є ключовими і потребують офіційного закріплення через процедуру державної перереєстрації [3].

Варто зазначити, що законодавець не передбачив конкретного терміну, протягом якого суб'єкт господарювання, у якого відбулися такі зміни, зобов'язаний ініціювати процес перереєстрації. Відсутність визначених часових меж може створювати правову невизначеність та ставити під загрозу відповідність господарської діяльності чинним вимогам законодавства. Водночас це вимагає від суб'єктів господарювання самостійного контролю за дотриманням юридичних формальностей для уникнення можливих ризиків.

Сам процес перереєстрації є схожим на первинну державну реєстрацію суб'єкта господарювання. Зазвичай він включає подання оновлених відомостей до відповідного органу державної реєстрації, підготовку необхідних документів і дотримання вимог, передбачених чинним законодавством. Проте відмінності можуть виникати залежно від характеру змін, які стали підставою для перереєстрації [1, с. 73].

Окрему увагу слід приділити процедурі зміни найменування суб'єкта господарювання, оскільки це безпосередньо впливає на його ідентифікацію у правовому полі та серед контрагентів. Така зміна вимагає коригування не лише в державному реєстрі, а й у супутніх документах, що засвідчують правоздатність суб'єкта, таких як договори, ліцензії чи дозволи.

Перереєстрація суб'єкта господарювання є важливим правовим інструментом, що забезпечує актуальність інформації про юридичних осіб та підприємств. Незважаючи на відсутність визначених строків у законодавстві, своєчасне виконання цієї процедури є необхідним для належного функціонування суб'єкта господарювання, дотримання законодавчих вимог і уникнення юридичних суперечностей [4, с. 66].

Особливості перереєстрації суб'єкта господарювання полягають у необхідності врахування змін, що відбулися в організаційно-правовому статусі юридичної особи або фізичної особи-підприємця. Перереєстрація здійснюється в разі зміни форми власності, організаційно-правової форми господарювання або найменування суб'єкта.

Процедура перереєстрації зазвичай передбачає подання до органів державної реєстрації оновлених документів, що підтверджують факт зміни відповідних обставин. Це можуть бути нові установчі документи, протоколи загальних зборів або рішення органів управління, а також інші документи, що підтверджують зміну найменування чи структури суб'єкта господарювання. Важливою особливістю є те, що процедура перереєстрації аналогічна процесу первинної реєстрації, що вимагає ретельного виконання всіх вимог законодавства [2, с. 78].

Слід зауважити, що господарський кодекс України не встановлює конкретних строків для звернення до органів державної реєстрації після настання змін. У разі затримки перереєстрації суб'єкт може опинитися в ситуації, коли його діяльність не відповідатиме актуальним правовим вимогам, що може призвести до юридичних наслідків, таких як накладення штрафів або інших санкцій.

Зміна найменування суб'єкта господарювання є однією з найпоширеніших причин для перереєстрації. Вона потребує не тільки внесення змін до державного реєстру, а й коригування інших юридичних документів, таких як контракти, ліцензії або дозволи. Важливим є також інформування контрагентів і партнерів про зміну найменування, оскільки це може впливати на виконання прав і зобов'язань підприємства [1, с. 81].

Отже, перереєстрація суб'єкта господарювання є ключовим механізмом забезпечення відповідності юридичної особи чи фізичної особи-підприємця чинним нормам законодавства в разі істотних змін у їхньому статусі. Ця процедура забезпечує правову безперервність діяльності та актуалізацію інформації у державних реєстрах. Відсутність чітко визначених строків для звернення до органів реєстрації підкреслює важливість своєчасного виконання перереєстрації для уникнення ризиків правових суперечностей і санкцій. Ретельне дотримання встановлених вимог та процедур є запорукою стабільного функціонування суб'єкта господарювання, його репутації та взаємовідносин із контрагентами.

Список використаних джерел

1. Аргат Я. П. Види суб'єктів підприємницької діяльності в аграрній сфері // Аргат Я. П., Ковальчук І. В., Ломакіна І. Ю. та ін. Удосконалення інформаційно-правового забезпечення сфери АПК та захисту прав суб'єктів агробізнесу : кол. монографія. Біла Церква : БНАУ, 2023. 201 с. С. 70–97.
2. Ковач А. Бухгалтерський облік зареєстрованого (пайового) капіталу та аналіз фінансової стійкості суб'єкта господарювання : кваліфікац. робота. Берегове, 2024. 129 с.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Грабар В. О. Суб'єкти господарського права. *Інновації науки XXI : зб. наук. матеріалів LIV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Київ, 02 лист. 2020 р.). Київ, 2020. С. 117–123.

Анастасія ТКАЧЕНКО

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ШЛЮБНІ ДОГОВОРИ: ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ ТА ВИКОНАННЯ

Майнові відносини подружжя є важливим елементом сімейного права, котрий визначає, як само активи й зобов'язання розподіляються між партнерами під час шлюбу та після його розірвання. Вважаємо за потрібне зазначити, що до найпоширеніших договорів, що врегульовують відносини між подружжям, слід відносити шлюбний договір. Цей різновид являє собою договір, укладений на основі згоди фізичних осіб, що встановлює їхні майнові права та обов'язки як подружжя та як батьків на стадіях укладення, існування чи припинення шлюбу, чим регулює майнові відносини подружжя [1, с. 542]. Процедура укладення та виконання шлюбних договорів супроводжується певними проблемами, котрі негативно позначаються на ефективності цього правового інституту. Оскільки інститут шлюбного договору в Україні знаходиться на етапі становлення, дотепер залишаються деякі неузгодженості та суперечності між нормами цивільного і сімейного законодавства, котрі виникають під час розгляду судових спорів [2, с. 334]. На практиці це має своїм наслідком незначну поширеність застосування цього правового інституту.

Доволі неоднозначним у сучасній правничій літературі є питання щодо можливості укладення шлюбного договору шляхом залучення представника. Стосовно цього вітчизняний правник І. Жилінкова стверджує, що шлюбний договір не можна укласти ані за участю законного представника, ані за довіреністю [3, с. 86]. Зважаючи на індивідуальну природу шлюбного договору, недоцільним та неприпустимим вважають укладення шлюбного договору шляхом залучення представника й деякі інші правознавці, зокрема Р. Хобор [4, с. 224]. Очевидно, що такий підхід зумовлений природою шлюбного договору, яка вимагає особистої участі сторін. Та не можемо не зазначити й того, що існує й плеяда юристів, котрі вважають правомірним залучення представника, зокрема М. Антокольська та О. Ульяненко. Натомість схилиємося до думки, що нашій державі необхідно імплементувати досвід інших країн (зокрема таких, як Франція, Бельгія, Німеччина), де

укладення шлюбного договору через залучення законного представника чи представника за довіреністю є повсякденною практикою, адже таке нововведення значною мірою полегшило б його укладання в тому разі, коли, наприклад, один із подружжя не в змозі це зробити у зв'язку з тривалим відрядженням, або через те, що знаходиться на лікуванні в іншій місцевості, або з огляду на якісь інші обставини [5].

Хочемо наголосити й на тому, що однією з суттєвих проблем укладання шлюбного договору в Україні є недосконалість його форми. Типові зразки, які пропонують нотаріальні контори, часто є неконкретними і не враховують індивідуальних потреб подружжя. Зазначене призводить до того, що людям доводиться звертатися до кваліфікованих правників, аби отримати допомогу у створенні договору, що враховуватиме їхні вимоги. Крім цього, шлюбні договори набули б ще більшої поширеності, якби їх мали змогу укласти пари, котрі проживають разом, однак не перебувають у зареєстрованому шлюбі. Такий підхід дозволив би врегулювати відносини і в таких парах.

Вагомою проблемою є питання щодо розірвання договору. Сімейний кодекс України передбачає, що шлюбний договір в Україні може бути розірваний лише на підставі рішення суду [6]. Аби розірвати шлюбний договір, одній зі сторін подружжя потрібно звернутися до суду з позовною заявою. Якщо договір є безстроковим, це можна зробити в будь-який момент до розірвання шлюбу. Якщо ж договір передбачає конкретний строк, відповідно, треба дочекатися, коли скінчиться термін його дії. За умови, якщо обидві сторони не мають бажання виконувати умови договору і бажають відмовитися від нього, має місце відмова від шлюбного договору. При цьому сутність залишається тією ж самою – договір також розривається, однак у першому випадку він саме розривається (одностороннє бажання), а в другому – оформляється відмова (якщо бажання виявили обидві сторони) [7, с. 104]. Одностороннє волевиявлення щодо розірвання договору не лише потребує документального оформлення, але й зазвичай призводить до конфлікту та непорозумінь. Натомість взаємна відмова, засвідчена документально, допомагає зберегти нормальні стосунки між сторонами та уникнути судової тяганини.

Окрім цього, законодавство встановлює, що в шлюбному договорі можуть бути визначені строки тривалості окремих прав та обов'язків. З цього положення випливають і певні труднощі [7, с. 105]. Якщо договір чітко не визначає строки дії окремих прав та обов'язків, це може призвести до суперечок між сторонами з приводу термінів і умов, які повинні виконуватися. Також треба зазначити, що умови шлюбного договору не повинні суперечити імперативним нормам інших сфер чинного законодавства (зокрема щодо аліментів, прав дітей тощо). Якщо ж положеннями договору будуть порушені вказані норми, такий договір може бути визнаний частково чи повністю недійсним.

Викликає питання в ході практичної реалізації й норма ч. 4 ст. 93

Сімейного кодексу України, відповідно до якої шлюбний договір не повинен ставити одного з подружжя в надзвичайно невігідне матеріальне становище [6]. З погляду провідного українського науковця З. Ромовської, завдання встановлення, чи ставить шлюбний договір одного з подружжя у менш вигідне становище, стоїть перед судом, при цьому береться до уваги конкретна життєва ситуація. Наприклад, в одному випадку 1/10 частина майна може мати мінімальну грошову цінність, в іншому – становитиме чималий маєток. Однак не всі правники вважають доцільною таку норму [8]. Слушною є думка К. Дудорової, котра запевняє, що наявність такої оціночної категорії, як «надзвичайно невігідне матеріальне становище», ігнорує саму концепцію договірної регуляції шлюбних відносин і створює фундамент для зловживань у правозастосовній практиці [9, с. 74]. Вважаємо, що законодавство України містить напрацьовані роками механізми захисту порушених прав учасника будь-якої угоди.

В контексті дослідження буде доцільним зауважити, що обізнаність громадян щодо особливостей укладення шлюбного договору на сьогодні є надзвичайно важливою. Залучення юриста-фахівця також стане доречним при оформленні договору, оскільки професіонал здатен оцінити, чи відповідає договір чинному законодавству, та усунути неточності у формулюваннях. Крім того, актуальним є створення ефективних механізмів вирішення спорів, пов'язаних із укладенням та виконанням шлюбних договорів. Медіація та арбітраж, на наш погляд, можуть стати дієвою альтернативою судовому розгляду, оскільки дозволяють сторонам швидше і менш стресово вирішувати конфлікти, чим не тільки заощаджують час, але й зменшують фінансові витрати на юридичні послуги. Захист прав менш захищеної сторони також має стати пріоритетним завданням [10].

Таким чином, шлюбні договори є корисним правовим інститутом, що спрямований на врегулювання відносин подружжя, проте їх укладання та виконання супроводжуються певними проблемами. Сьогодні важливо, аби пари були обізані про можливості та ризики, пов'язані з укладанням та виконанням шлюбних договорів, а також отримували необхідні юридичні консультації під час їх укладення. На наш погляд, зазначене допоможе уникнути конфліктів у майбутньому і забезпечить належне виконання умов договору.

Список використаних джерел

1. Юніна М. П. Поняття та особливості договору як регулятора майнових відносин подружжя. *Science and technology: problems, prospects and innovations : Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference* (Osaka, Japan, 8-10 June 2023). Osaka, 2023. P. 541–545.
2. Нагорна О. С. Укладення шлюбного договору в Україні: порівняльний аналіз європейського та національного законодавства. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 15 бер. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 247–248.
3. Жилінкова І. Особливості законодавчих конструкцій сімейно-правових

договорів. *Проблеми цивільного права*. 2011. № 1 (64). С. 85–94.

4. Сімейне право України: підруч. / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.

5. Нізамієва О. М. Майнові угоди подружжя в зарубіжному праві. *Сімейне та житлове право*. 2004. № 3. С. 25–27.

6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

7. Лепех С. М. Проблеми реалізації прав на укладання та розірвання шлюбного договору. *Вісник Львівського національного університету*. 2008. № 47. С. 103–109.

8. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Правова єдність, 2009. 500 с.

9. Дудорова К. Б. Шлюбний договір: питання вдосконалення законодавства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 4. С. 73–77.

10. Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М. та ін. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навч. посібник / за ред. О. Б. Верба-Сидор. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 416 с.

Дмитро ТКАЧЕНКО

здобувач вищої освіти факультету

підготовки фахівців для органів

досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Припинення діяльності господарюючого суб'єкта – це такий самий природний і органічний процес, як і його створення. Процедура припинення діяльності господарюючих суб'єктів переважно передбачена Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Кодексом України з процедур банкрутства, законами України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р. Законом України «Про керуючих компаніях» від 19 вересня 1991 р. та іншими нормативно-правовими актами [1].

Законодавство України не містить прямого визначення поняття припинення діяльності суб'єкта господарювання. Суть його полягає в загальних положеннях про порядок припинення такої діяльності, включених до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». А. Старцев розуміє під правовими

умовами, за яких із припиненням діяльності юридичної особи така особа втрачає право здійснювати свою підприємницьку діяльність і, відповідно, набуває статусу фізичної особи – підприємця з моменту внесення відповідного запису до реєстру юридичної особи, _____ [1, с. 73].

В. Щербина трактує це поняття трохи інакше. Під припиненням діяльності юридичної особи він розуміє певну юридичну роботу, що включає правові підстави (умови), дії та процесуально-правові заходи щодо припинення діяльності юридичної особи як юридичної особи [2, с. 134]. Аналізуючи законодавство України, слід зазначити, що Цивільний кодекс України вказує на припинення діяльності юридичної особи в результаті передачі всього її майна, прав і обов'язків в межах правонаступництва (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації [3].

Доктринальне визначення суб'єкта господарського права фактично співпадає з легальним визначенням учасників відносин у сфері господарювання, що міститься у ст. 2 ГК України [6].

Аналіз доктринальних підходів і законодавчих положень дозволяє дійти висновку, що доктринальне визначення суб'єкта господарського права і дефініція учасника відносин у сфері господарювання, закріплена у ст. 2 Господарського кодексу України, мають спільні риси та суттєво збігаються. Обидва терміни охоплюють фізичних та юридичних осіб, які здійснюють господарську діяльність, вступаючи у правовідносини, що регулюються господарським правом. Це стосується не лише підприємств, але й організацій та інших утворень, які мають відповідний правовий статус.

Такий збіг підкреслює узгодженість між теоретичними підходами до господарського права та законодавчими нормами, що сприяє більш чіткому розумінню та застосуванню законодавства у практиці господарювання.

Добровільним способом припинення діяльності суб'єкта господарювання є рішення щодо припинення діяльності підприємства, котре приймає власник майна, на основі якого створена відповідна підприємницька структура, або уповноважений власником орган [7]. Положення про припинення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності з Господарського кодексу України були виключені відповідно до змін, внесених у 2014 р. Слід також зазначити, що Цивільний кодекс України не містить підстав для припинення діяльності фізичних осіб – підприємців, його норми стосуються лише припинення діяльності юридичних осіб. Умови припинення діяльності закріплені в Кодексі України з процедур банкрутства та Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Так, згідно зі згаданим законом рішення про припинення юридичної особи має містити відомості про персональний склад комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії), її голову або ліквідатора, реєстраційні номери облікових карток платників податків або серію та номер паспорта (для фізичних осіб, які мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером

паспорта), про порядок та строк заявлення кредитором своїх вимог [8].

Зважаючи на законодавство та суспільні відносини, можна запропонувати таку класифікацію причин припинення діяльності юридичної особи відповідно до різних критеріїв: 1) залежно від волі власника юридичної особи: добровільне припинення діяльності; примусовий догляд; 2) з огляду на законність підстав для розірвання: законне розірвання і незаконне розірвання; 3) залежно від суб'єкта розірвання: за рішенням установи, що приймає рішення з цього питання; за рішенням власника або установи, уповноваженої на створення такої юридичної особи; за рішенням учасника (засновника); 4) залежно від мети припинення: припинення в межах мети (на користь юридичної особи); припинення в зовнішніх цілях (на користь третіх осіб) – для усунення будь-якого порушення закону; для захисту прав будь-якої третьої сторони; 5) залежно від наявності вольових моментів: розірвання, пов'язане з волевиявленням власника або іншого органу; припинення дії, пов'язане з настанням певних юридичних фактів [4]. Відповідно до Цивільного кодексу України юридичні особи припиняють свою діяльність в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. Юридична особа припиняє свою діяльність з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення [3].

Суттєва різниця між ліквідацією та реорганізацією полягає в тому, що в першому випадку відбувається остаточне припинення діяльності господарюючого суб'єкта, а в другому – припинення його функцій у певній організаційно-правовій формі, що замінюється новою. В обох випадках «кінець підприємства» означає, що припинене підприємство більше не існує. У зв'язку з ліквідацією юридичної особи його діяльність також припиняється, але продовжується у зв'язку з реорганізацією, але не з попередньою (існувала до реорганізації), а з новою організацією юридичної особи і, іншими словами, способом виділення однієї юридичної особи з іншої (ліквідація та реорганізація), основною відмінністю є юридичне закріплення факту припинення його існування, з спадкуванням або без нього.

Реорганізація означає, що права, обов'язки та майно підприємства переходять до реорганізованої юридичної особи. В ході реорганізації відбувається обмін правовідносинами, що раніше виникли, одних юридичних осіб з іншими юридичними особами і всіма правами і обов'язками перших (всі зобов'язання і активи у вигляді майна, борги, права на вчинення правочинів, що переходять до правонаступників) [5, с. 87].

Таким чином, можна дійти висновку, що припинення діяльності української юридичної особи може бути здійснено двома способами: ліквідацією або реорганізацією. Цивільний кодекс України виділяє 4 форми реорганізації: злиття, приєднання, поділ і перетворення [3]. Різниця між ліквідацією і реорганізацією полягає у тому, що в першому випадку відбувається остаточне припинення діяльності господарюючого суб'єкта, а в другому – припиняється одна організаційно-правова форма шляхом

заміни на нову. Тобто діяльність об'єкта насправді не припиняється повністю.

Припинення діяльності юридичної особи може бути здійснено добровільно і примусово за рішенням суду, відповідно до рішення власника або уповноваженої ним особи, засновника юридичної особи або її правонаступника. В результаті юридичні особи та індивідуальні підприємці вважаються припиненими з моменту внесення запису до Єдиного державного реєстру про припинення діяльності.

Що стосується Закону України, що регулює порядок припинення діяльності суб'єктів господарювання, то він потребує суттєвого доопрацювання та кодифікації, оскільки положення про припинення діяльності розкидані за різними нормативно-правовими актами, що значно ускладнює цю процедуру, а в цивільному та господарському кодексах України відсутні важливі положення про реорганізацію, також важливим є припинення діяльності суб'єктів господарювання. індивідуальні підприємці, суб'єкти господарювання усувають прогалину в законодавстві між процедурами припинення діяльності.

Список використаних джерел

1. Підприємницьке право : навч. посібник / за ред. О. В. Старцева. Київ : Істина, 2006. 208 с.
2. Щербина В. С. Господарське право : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 636 с.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Зубатенко О. М. Припинення суб'єктів господарювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2008. 25 с.
5. Гайворонський В. М., Жушман В. П., Погорецька Н. В. та ін. Господарське право України : підруч. для студ. юрид. спеціальностей вищ. закл. освіти / за ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. Харків : Право, 2005. 384 с.
6. Діяльність суб'єктів господарювання : зб. нормат.-прав. актів / уклад. : Резворович К. Р., Юніна М. П., Круглова О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 344 с.
7. Господарське право: загальна частина : навч. посібник / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 262 с.
8. Господарське право : навч. практикум / кол. авт. : Резворович К. Р., Юнін О. С. та ін. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2021. 507 с.

Катерина ТКАЧЕНКО

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захист права власності охоплює дії, спрямовані на запобігання його порушенню або обмеженню майнових інтересів власника, а також на відновлення порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності чи майнових інтересів. Відповідно до ч. 1 ст. 15 Цивільного кодексу України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання чи оспорювання, і саме ці обставини є підставою для захисту права власності як суб'єктивного цивільного права [9].

Для розуміння особливостей захисту права власності у воєнний час необхідно врахувати фактори, що негативно впливають на нього. Захист цього права зазвичай здійснюється у випадку його порушення. Так, згідно з ч. 3 ст. 386 Цивільного кодексу України власник має право на відшкодування майнової та моральної шкоди у випадку порушення його прав. Для вибору належного та ефективного засобу захисту важливо встановити конкретний спосіб порушення права суб'єкта [1].

Воєнний час створює умови для різноманітних порушень права власності, що позбавляють власника можливості повноцінно або частково реалізовувати свої права через протиправні дії інших осіб. Війна підриває правову стабільність, а бойові дії часто обмежують можливості власника реалізувати свої права, що негативно впливає на його майновий стан. Державні гарантії захисту права власності під час війни діють обмежено, особливо в зонах бойових дій та на окупованих територіях [4; 14].

На думку І. Спасибо-Фатєєвої, слід відрізняти порушення права власності від інших обставин, які правомірно обмежують це право, таких як примусове припинення права власності (реквізиція та конфіскація), передбачені статтями 353 і 354 ЦК України. Ці заходи широко застосовуються під час дії воєнного стану відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. «Про введення воєнного стану», який також дозволяє використання майна для оборонних потреб (ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [10].

Експерти розрізняють два основні типи порушень права власності під час війни: 1) безпосередньо пов'язані з бойовими діями на певній території

(знищення, пошкодження або викрадення майна); 2) пов'язані з війною, але не є прямим наслідком бойових дій (незаконне привласнення майна без військової необхідності, втрата доступу до майна, витрати на переїзд чи переміщення бізнесу). Також поширюються незаконна перереєстрація прав власності й випадки недобросовісного привласнення майна [13].

Порушення права власності під час війни можна класифікувати за суб'єктом порушення: 1) порушення, скоєні сторонами міжнародного збройного конфлікту (наприклад, агресором чи Україною при використанні приватного майна); 2) порушення з боку учасників конфлікту, включно з комбатантами, які можуть незаконно заволодівати майном на окупованих територіях; 3) порушення з боку осіб, що не є учасниками конфлікту (наприклад, незаконне привласнення майна на підконтрольній території) [11].

Основним засобом захисту права власності під час війни є позов про відшкодування збитків, завданих збройним конфліктом чи воєнними діями. Проте цей універсальний спосіб захисту стикається з труднощами через відсутність єдиного підходу до створення компенсаційних механізмів і принципів їхньої роботи, що ускладнює оперативне вирішення питань [8; 14].

Складнощі обумовлені тим, що війна спричинила значні зміни в правовій системі України, яка нині охоплює три різні правопорядки: зони активних бойових дій, окуповані території та регіони під контролем держави Україна. У кожному з цих правопорядків діють різні правила щодо визначення шкоди й відповідальності, що ускладнює встановлення відповідального за завдану шкоду, оскільки не завжди можливо встановити, хто контролював територію під час завдання збитків [9].

Відшкодування шкоди на територіях бойових дій особливо складне, оскільки неможливо визначити суб'єкта, який контролював територію на момент руйнувань. Як зазначено у справі «Грузія проти Росії» (ЄСПЛ), під час військових операцій (наприклад, бомбардувань) неможливо говорити про ефективний контроль, а отже, неможливо покласти відповідальність на агресора за Женевськими конвенціями [13].

В умовах окупації відповідальність за порушення права власності може покладатися на державу-окупанта, яка має забезпечувати права людини на окупованій території, як передбачено українським законодавством. Однак реалізація таких вимог ускладнена виключенням росії з Ради Європи [3].

На національному рівні громадяни можуть подавати позови про відшкодування збитків проти держави-агресора або України. У 2022 р. Верховний Суд України постановив, що будь-який спір, зокрема позови проти іноземної держави, може бути розглянутий українськими судами. У постанові від 14 квітня 2022 р. суд визнав, що збройна агресія росії виходить за межі суверенних прав, тому судовий імунітет Росії було відхилено [12].

У свою чергу, відшкодування шкоди від України залишається проблемним через відсутність закону, який би визначав порядок компенсації

шкоди, завданої під час війни.

Список використаних джерел

1. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Алерта, 2017. 556 с.
2. КШЕ Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Березень 2023. 50 с. KSE. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.
3. Право власності: способи захисту крізь призму судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2023. 616 с.
4. Гриняк А. Б. Примусове відчуження майна в умовах воєнного стану в Україні. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 21–28.
5. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред. : Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт. Одеса : Фенікс, 2023. 336 с. URL : <https://hdl.handle.net/11300/23423>
6. Франков О. С. Захист права власності в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 34. С. 77–83.
7. Питання компенсації цивільним особам використання об'єктів нерухомості військовими формуваннями під час збройних конфліктів: дослідження / авт. кол. : Лутковська-Бабиш А., Лутковська В., Жупанов Д. та ін. ; під заг. ред. В. Лутковської. ГО «Український інститут з прав людини», 2020. 488 с. URL : <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/civilian-property-rpp.pdf>.
8. Городиський І. М., Бем М. В., Косаревич С. Р. та ін. Відшкодування для України: моделі, перспективи, виклики : аналіт. доповідь. Львів : Центр Дністрянського, 2023. 103 с.
9. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. |
10. Захист права власності в період та після завершення війни : виступ І. В. Спасибо-Фатєєвої на вебінарі. *Civil Platform*. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=f4KSth3JRhM>.
11. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23.02.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>.
12. Правомірні очікування : зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 250 с.
13. Даниленко О. В. Захист права власності в умовах воєнного стану: питання теорії та практики. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 60–71.
14. Собильський Д. Проблеми речово-правового захисту права в період воєнного стану. *Modern problems of science, education and society : Proceedings of V International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, Ukraine, 17-19 July 2023). Kyiv, Ukraine, 2023. P. 847–850.

Тарас ТКАЧЕНКО

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИЗНАННЯ ПРАВочИНУ НЕДІЙСНИМ

Правочин є однією з ключових категорій у цивільному праві, що визначає дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Це поняття є важливим для розуміння механізмів правового регулювання та взаємодії між учасниками цивільних відносин. В Україні правочини регулюються Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), який встановлює основні принципи та вимоги, що стосуються правочинів.

Правочини можуть бути класифіковані за різними критеріями. Основні їх видами є:

- односторонні правочини. Це дії, які вчиняються однією стороною і можуть створювати обов'язки лише для цієї особи. Односторонній правочин може створювати зобов'язання для інших осіб лише в випадках, передбачених законом або за домовленістю з цими особами;

- дво- та багатосторонні правочини. Це погоджені дії двох або більше сторін, що передбачають взаємні права та обов'язки [2, с. 29].

Правочин може бути визнаний недійсним, якщо:

- його недійсність прямо встановлена законом;
- він визнаний таким у судовому порядку.

Загальні вимоги до чинності правочину наведені в ст. 203 ЦК України. Основні з них:

- зміст правочину не може суперечити Цивільному кодексу України, іншим актам цивільного законодавства, інтересам держави і суспільства, а також моральним засадам;

- особа, що вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;

- волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;

- правочин має вчинятися у формі, встановленій законом;

- правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків.

Порушення цих вимог може призвести до недійсності правочину

[1, с. 76].

Відповідно до ст. 205 ЦК України правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не передбачено законом. У випадках, коли закон не встановлює обов'язкову письмову форму, правочин вважається вчиненим, якщо поведінка сторін підтверджує їхню волю до настання правових наслідків [4, с. 72].

У цивільному праві правочин відіграє ключову роль, оскільки він є основним інструментом для набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. Однак у процесі реалізації правочинів може виникнути необхідність визнання їх недійсними. Це може статися з різних причин, які детально регулюються ЦК України.

Розглянемо цивільно-правові наслідки визнання правочину недійсним. Відповідно до ЦК України правочин може бути визнаний недійсним, якщо його недійсність прямо встановлена законом або якщо він визнаний таким у судовому порядку. За ступенем недійсності правочини поділяються на нікчемні та оспорювані. Нікчемні правочини – це абсолютно недійсні правочини, що вважаються такими з моменту їх вчинення. Визнання нікчемного правочину не потребує рішення суду, оскільки така недійсність прямо передбачена законом. Наприклад, правочини, укладені малолітніми особами без дотримання вимог законодавства або без належної форми, є нікчемними. Оспорювані ж правочини можуть бути визнані недійсними лише за певних умов. Наприклад, такі правочини можуть бути визнані недійсними на підставі наявності помилок, тиску, або в інших випадках, визначених законом. Оспорювані правочини вважаються дійсними до моменту їх визнання недійсними судом [3, с. 105].

Визнання правочину недійсним має суттєві цивільно-правові наслідки, котрі можна поділити на кілька ключових аспектів:

- втрата правових наслідків. У разі визнання правочину недійсним усі правові наслідки, що виникають із цього правочину, вважаються неіснуючими. Це означає, що сторони повертаються до становища, яке існувало до вчинення правочину, за винятком випадків, передбачених законом, або якщо суд ухвалює інше рішення;

- обов'язок повернення отриманого. Сторони, які отримали вигоди внаслідок недійсного правочину, зобов'язані повернути отримане. Це правило закріплено в ст. 216 ЦК України, що регулює повернення безпідставно набутого;

- можливість відшкодування збитків. Особи, які постраждали від недійсного правочину, мають право на відшкодування завданих збитків. Це може включати як прямі збитки, так і упущену внаслідок недійсного правочину вигоду;

- право на оскарження. У разі визнання правочину недійсним одна зі

сторін або заінтересовані особи можуть оскаржити це рішення в суді, якщо вважають, що правочин був дійсним або що його недійсність є необґрунтованою;

– збереження прав у разі зловживання. У разі, якщо недійсність правочину була визнана з підстав, що стосуються поведінки однієї зі сторін (наприклад, у випадку шахрайства), інша сторона може мати право на захист своїх прав у судовому порядку, навіть якщо правочин визнано недійсним [2, с. 31].

Визнання правочину недійсним є важливим аспектом цивільного обороту, що впливає на правові відносини між сторонами. Цивільно-правові наслідки недійсності правочину, зокрема втрата правових наслідків, обов'язок повернення отриманого, можливість відшкодування збитків і право на оскарження, спрямовані на захист інтересів учасників правочинів та забезпечення справедливості в цивільних відносинах. Це регулювання сприяє стабільності правової системи та дотриманню принципів добросовісності та розумності в цивільному обороті.

Отже, законодавство передбачає кілька основних підстав для визнання правочину недійсним, а саме: порушення законодавчих вимог, неправомірною поведінкою сторін, обман, насильство, примус чи введення в оману. Однак багато життєвих ситуацій виходять за межі дії цих норм або допускають неоднозначне трактування, що призводить до різночитання законодавчих положень та ускладнює прогнозування судових рішень у таких справах. Водночас постає питання правових наслідків для випадків, коли одна зі сторін вже виконала свої зобов'язання, наприклад, передала майно чи надала послуги, – у таких випадках виникають складнощі з відшкодуванням витрат. Також спірним залишається питання можливості відшкодування моральної шкоди.

Процес визнання правочину недійсним супроводжується численними проблемами, що потребують вдосконалення нормативно-правової бази та більш чітких критеріїв для застосування правових наслідків. Вирішення цих питань є важливим кроком для забезпечення стабільності цивільно-правових відносин, захисту прав і інтересів сторін, а також для підвищення передбачуваності судових рішень.

Список використаних джерел

1. Булеца С. Б., Заборовський В. В., Нечипорук Л. Д., Тегза А. В. Визнання договору недійсним як спосіб захисту цивільних прав та інтересів осіб. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 75–82. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/16.pdf>.
2. Салазський О. С. Зловживання правом як підстава визнання правочину недійсним. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2021. Вип. 54 (2). С. 29–34.
3. Рим Т. Я. Деякі аспекти визнання недійсним договору, укладеного в інвестиційній сфері. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 103–110.
4. Сурженко О. Захист майнових цивільних прав у разі визнання договору неукладеним. *Теорія і практика правознавства*. 2021. № 2 (20). С. 67–84.

Олександра ТКАЧУК

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ШЛЮБНИХ ДОГОВОРІВ В УКРАЇНІ

Основні положення про шлюбний договір викладені у главі 10 Сімейного кодексу України. Однак чинне законодавство не дає чіткого визначення цього договору. Також у наукових колах точаться суперечки щодо його природи: чи належить він до цивільно-правових договорів, чи до сімейно-правових. На нашу думку, шлюбний договір варто відносити до категорії договорів у сімейному праві. Однак слід зауважити, що визнання недійсності шлюбного договору відбувається на підставах, визначених Цивільним кодексом України.

Передусім варто підкреслити, що в українському законодавстві використовується термін «шлюбний договір», а не «шлюбний контракт», як це прийнято в деяких інших країнах. Хоча за змістом ці поняття є рівнозначними, назва правочину не впливає на його суть. Однак оскільки на законодавчому рівні закріплено термін «шлюбний договір», доцільніше використовувати саме його, щоб уникнути непорозумінь під час укладання та підписання угоди між подружжям [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 64 Сімейного кодексу України подружжя має право укласти між собою будь-які угоди, які не заборонені законом, як стосовно майна, що є їхньою особистою приватною власністю, так і стосовно майна, яке є об'єктом спільної сумісної власності [2].

Шлюбний договір насамперед належить до категорії цивільного права. Відповідно до ст. 8 Сімейного кодексу України у випадках, коли сімейні відносини регулюються договором, слід застосовувати загальні норми статей 3 і 6 Цивільного кодексу України щодо свободи договору, а також положення глав 52 та 53 Цивільного кодексу України, що стосуються визначення і умов договору, його укладення, зміни та розірвання [3].

Шлюбний договір укладається письмово у трьох оригінальних примірниках та підлягає нотаріальному посвідченню. Відповідно до Цивільного кодексу України, якщо сторони не дотримуються вимоги щодо нотаріального посвідчення, такий договір вважається нікчемним. У

шлюбному договорі подружжя може визначати правовий режим майна, яке використовується для спільних потреб сім'ї, правовий режим майна, подарованого у зв'язку з укладенням шлюбу, порядок користування житлом, а також права на утримання. Подружжя може домовитися про зміну правового режиму майна, набутого під час шлюбу, визнавши його особистим майном одного з них, або, навпаки, поширити на особисте майно одного з подружжя режим спільної власності [4].

В Україні, відповідно до норм Сімейного кодексу України, шлюбні договори дозволяють подружжю визначати майнові умови, відходячи від звичайного режиму спільної сумісної власності. Такі договори регулюють майнові права та обов'язки, але містять суттєві обмеження, зокрема щодо заборони на регулювання особистих відносин, а також обмеження, що стосуються прав дітей і можливостей знецінення прав одного з подружжя.

Однією з найбільших проблем є застосування ст. 93 Сімейного кодексу України, яка забороняє дії, що можуть призвести до фінансових труднощів одного з подружжя. Це може викликати судові спори та нерівність, особливо в контексті нерухомості та іншого майна, право на яке підлягає державній реєстрації. Щоб зменшити такі ризики, важливо уточнити та розширити положення статті 93 Сімейного кодексу України, що дозволить більш чітко визначити майнові права та обов'язки, які регулюються шлюбними договорами. Такі уточнення сприятимуть більш гнучкому налаштуванню майнових угод подружжя та забезпечать захист прав кожного з них. Крім того, важливо забезпечити справедливість та баланс у шлюбних договорах, що може бути досягнуто за допомогою механізмів перевірки на предмет їхньої справедливості, зокрема обов'язкової юридичної експертизи договорів перед їх реєстрацією, щоб уникнути ситуацій, коли договір ставить одного з подружжя в не вигідне становище [5]. На нашу думку, слід також уточнити критерії для визначення поняття «не вигідне становище однієї зі сторін» і встановити мінімальні майнові стандарти із закріпленням відповідних положень у національному законодавстві, а саме в Цивільному кодексі України.

Аналіз визначення шлюбного договору в інших країнах світу дозволяє сформулювати критерії, за якими шлюбний договір є угодою: суб'єктний склад – особи, які укладають шлюбний договір; шлюбним договором регулюються майнові правовідносини; обов'язковий аспект – нотаріально посвідчена форма шлюбного договору [6].

Зважаючи на досвід Сполучених Штатів Америки, для вдосконалення вітчизняного законодавства щодо шлюбних договорів слід запровадити вимогу розкриття фінансового забезпечення та майнового становища осіб, які укладають шлюб, перед підписанням угоди, а також рекомендувати майбутньому подружжю звернутися до незалежного юридичного радника, який буде передбачений самим шлюбним договором (оплата його діяльності буде здійснюватися за домовленістю сторін договору). Важливо чітко

визначити умови та процедури укладення договорів для уникнення можливих несправедливостей і конфліктів.

Список використаних джерел

1. Морозов Є. Підстави для визнання недійсним шлюбного договору. *LIGA.net*. URL : <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/50989>.
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Зацарна А., Шаповалова К. Проблемні питання при укладанні шлюбного договору та визнанні шлюбного договору недійсним. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації : матеріали VII Міжнар. наук. конф.* (м. Вінниця, 28 черв. 2024 р.). Вінниця, 2024. С. 103–108.
5. Яцута Я. М. Проблеми та перспективи укладання шлюбного договору. *Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ : матеріали Всеукр. наук. конф.* (м. Одеса, 10 груд. 2021 р.). Одеса : Фенікс, 2021. С. 353–357.
6. Нагорна О. С. Укладення шлюбного договору в Україні: порівняльний аналіз європейського та національного законодавства. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 15 бер. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 247–248.

Юлія ТОЛМАЧОВА

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

РОЛЬ НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Контроль за недоговірними зобов'язаннями має важливе значення для сучасного цивільного права. Ця тема охоплює не лише юридичні аспекти, але й захист прав та інтересів сторін, які вступають у правовідносини без підписання формальних угод. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості випадків, коли сторони взаємодіють без укладання договорів, а також підвищенням рівня правової обізнаності суспільства.

Якщо сторони не укладали формальної угоди, а їхні права та обов'язки виникли внаслідок певних дій або подій (наприклад, завданої шкоди чи безпідставного збагачення), то такі правовідносини називаються

недоговірними. Їх регулювання є важливим для забезпечення справедливості та захисту прав учасників.

Недоговірні зобов'язання встановлюються на основі закону, а не договору, і часто спрямовані на відновлення справедливості, відшкодування збитків або захист прав сторін [1, с. 504].

Делікти – це зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди іншій особі. Вони можуть охоплювати різні випадки – від фізичних ушкоджень до матеріальних збитків. Суб'єкт, який заподіяв шкоду, зобов'язаний відшкодувати збитки постраждалій стороні.

Квazіделікти характеризуються ситуаціями, де дії однієї особи, хоча формально і не є протиправними, все ж створюють несправедливу перевагу за рахунок іншої. Яскравий приклад – безпідставне збагачення, коли людина отримує майно або кошти, не маючи на це жодних законних підстав.

Зобов'язання з безпідставного збагачення виникає, коли одна сторона безпідставно отримує майнову вигоду за рахунок іншої сторони. Зобов'язання з рятування виникають у ситуаціях, коли одна особа (рятувальник) здійснює дії, спрямовані на збереження життя, здоров'я або майна іншої особи (потерпілого), яка опинилася в небезпечній ситуації. Це можуть бути випадки порятунку з пожежі, потопу, аварії тощо [2, с. 320].

Відповідальність за квazіделікти передбачає відновлення справедливості шляхом відшкодування збитків чи повернення неправомірно отриманих вигід. Відповідальна особа зобов'язана відшкодувати постраждалій стороні всі завдані збитки. Якщо одна особа без правової підстави отримала вигоду за рахунок іншої, вона зобов'язана повернути її в повному обсязі.

Безпідставне збагачення виникає, коли одна сторона отримує вигоду чи майно без належної правової підстави за рахунок іншої сторони. Якщо хтось отримує гроші на свій банківський рахунок помилково, він повинен повернути їх відправнику. Коли особа використовує чужу власність без дозволу або правової підстави, вона зобов'язана компенсувати це власнику.

Існують також інші специфічні види недоговірних зобов'язань, що можуть виникати в різних сферах життя, як-от зобов'язання з управління чужим майном без доручення, яке виникає, коли одна особа без доручення іншої особи вчиняє дії, спрямовані на управління її майном [3, с. 528].

Недоговірні зобов'язання відіграють важливу роль у сучасному цивільному праві, забезпечуючи справедливий розподіл ризиків та захист прав і законних інтересів учасників цивільного обороту. Основна мета недоговірних зобов'язань – відшкодування завданої шкоди. Це дозволяє потерпілому відновити порушені права та інтереси, поставивши його у становище, в якому він перебував до заподіяння шкоди.

Недоговірні зобов'язання стимулюють учасників цивільного обороту до більш обережної поведінки, оскільки усвідомлення відповідальності за заподіяну шкоду спонукає до вжиття заходів для її запобігання. За допомогою недоговірних зобов'язань держава регулює суспільні відносини,

встановлюючи певні правила поведінки та межі допустимої поведінки.

Недоговірні зобов'язання значно впливають на правовідносини між суб'єктами цивільного права. Вони створюють механізм захисту прав і законних інтересів осіб, які постраждали від протиправних дій або подій. Завдяки недоговірним зобов'язанням кожен учасник цивільного обороту усвідомлює свою відповідальність за власні дії та наслідки, які вони можуть спричинити [4, с. 304].

Різні правові системи мають свої підходи до недоговірних зобов'язань. Наприклад, у європейських країнах із континентальною правовою системою недоговірні зобов'язання часто регулюються законодавством. У Великобританії та США, яким притаманна англосаксонська правова система, недоговірні зобов'язання частіше виникають із практики судів.

Україна прагне інтегруватися в європейський правовий простір, тому українське цивільне право поступово наближається до стандартів Європейського Союзу. Це насамперед стосується регулювання недоговірних зобов'язань, оскільки ЄС має значний досвід у цій сфері. Для того щоб бути частиною міжнародного співтовариства, Україна повинна дотримуватися певних правил і норм, що відображається в її законодавстві.

Недоговірні зобов'язання є невід'ємною частиною будь-якої правової системи, оскільки вони забезпечують справедливий розподіл ризиків та захищають права осіб, які постраждали від протиправних дій або подій. Необхідно деталізувати у законодавстві підстави відповідальності за заподіяння шкоди, чітко визначити поняття вини, об'єктивної відповідальності та інші юридичні категорії.

Список використаних джерел

1. Гарлампій О. О. Цивільне право України : навч. посібник. Київ : Атіка, 2020. 504 с.
2. Жилінська І. В. Право України : навч. посібник. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2019. 320 с.
3. Кот О. М. Цивільне право. Загальна частина : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 528 с.
4. Підпригора О. А. Недоговірні зобов'язання в українському цивільному праві. Харків : Право, 2022. 304 с.

Тетяна ТРЕНЬ

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної
поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ВІД ПЛАГІАТУ

Авторське право є важливою складовою інтелектуальної власності, що забезпечує захист творів літератури, науки та мистецтва. Однак із розвитком технологій, зокрема Інтернету, особливої актуальності набула проблема плагіату. Наше дослідження має на меті розглянути основні проблемні питання, що виникають у ході захисту авторського права від плагіату, обґрунтувати їх та проаналізувати нормативно-правові акти, що врегульовують цю сферу.

Вважаємо за доцільне зауважити, що плагіат визначається як використання чужих ідей, текстів, досліджень або інших творів без належного посилання на автора [1, с. 165]. Він може виявлятися в різних формах, таких як копіювання тексту, несанкціоноване використання графіки або даних. О. Штефан при дослідженні категорії «плагіат» виокремлює такі кваліфікуючі ознаки, як: посягання на об'єкт авторського права; завжди активна дія, форму якої законодавець визначив як оприлюднення (опублікування) твору; дія, яка є зовнішнім проявом плагіату, є незаконною (протиправною); незаконна дія може проявлятися в оприлюдненні (опублікуванні) твору як повністю, так і частково; привласнення чужого твору – оприлюднення чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [2, с. 21–23].

Оскільки питання захисту авторського права від плагіату сьогодні стоїть в Україні гостро, слід наголосити, що такий захист регулюється нормативно-правовими актами, а саме:

- Цивільним кодексом України – визначає основні положення щодо авторського права, зокрема право автора на твір, способи захисту та відповідальність за порушення [3];

- Законом України «Про авторське право і суміжні права» – спеціалізований нормативно-правовий акт, що детально регламентує питання, пов'язані з авторським правом, зокрема щодо охорони прав авторів [4];

- Законом України «Про інформацію» – містить положення, що стосуються використання інформації, в тому числі й авторських творів [5].

У контексті теми, що досліджується, вбачаємо за потрібне сформулювати основні проблеми, що, на наш погляд, виникають у сфері захисту авторського права від плагіату:

1. Ідентифікація авторства. Зазначене є однією з найскладніших проблем у сфері захисту авторського права, що виникає з різних причин. Слід наголосити, що з розвитком технологій та доступністю інформації в мережі Інтернет значно спростилася можливість копіювання та адаптації творів. При цьому плагіат часто виявляється не лише в прямому копіюванні тексту, але й у перефразуванні, використанні фрагментів без належного посилання або навіть змішуванні ідей із кількох джерел, що створює виклик для процедури доведення факту порушення авторських прав, оскільки суду чи правозахиснику буде складно встановити, що певний твір є запозиченням із оригіналу [1, с. 166].

Механізм ідентифікації автора ускладнюється й проблемою анонімності. В умовах цифрового середовища автори часто публікують свої роботи під псевдонімами чи без зазначення авторства взагалі. Це ускладнює можливість визнання авторства, оскільки, якщо особа не може бути ідентифікована як автор, важко довести, що її права були порушені. У таких випадках виникає потреба у розробці механізмів, які б могли встановлювати зв'язок між автором і твором, навіть коли авторство не зазначено у самому творі. Такими механізмами можуть слугувати: аналіз стилю із застосуванням алгоритмів стильометрії (допомагає виявити характерні ознаки письма, що вказують на певного автора), збір і аналіз метаданих, таких як дата створення та історія редагування, контекстуальний аналіз тематики та ідей, що містяться в творі (може вказувати на ймовірне авторство), залучення експертів.

Крім вищевказаного, необхідність ідентифікації автора викликає дискусії і в її етичному розумінні. В наукових колах часто виникають суперечки з приводу того, якою мірою потрібно визнавати участь інших осіб у створенні роботи. Відсутність чітких критеріїв і стандартів призводить до неоднозначності в оцінці внеску кожного з учасників, що, в свою чергу, стає причиною конфліктів та непорозумінь [6, с. 27].

Для вирішення цієї проблеми необхідні не лише зусилля з боку правозахисників, але й активна участь самої громади авторів, освітніх установ. Створення чітких стандартів щодо ідентифікації авторства сприятиме суттєвому покращенню ситуації. Тільки спільними зусиллями можна сподіватися на ефективний захист авторського права від плагіату в сучасному світі. Вважаємо за доцільне створити платформи для обміну досвідом, де автори могли б ділитися інформацією про свої роботи та обговорювати питання авторства. Крім цього, важливо розробити освітні програми, що містили б теми, пов'язані з авторським правом та ідентифікацією авторства, а також впровадити єдині стандарти для маркування творів, включно з інформацією про автора, навіть у випадку анонімності. І зрештою, активна

участь правозахисників у кампаніях, спрямованих на підтримку авторських прав, допоможе залучити громаду до обговорення важливості ідентифікації авторства;

2. Труднощі в доведенні. Притягнення винних осіб до відповідальності потребує наявності конкретних об'єктивних доказів, які б підтверджували факт плагіату. Зазначене може включати порівняння текстів, свідчення експертів, а також інші матеріали, які доводять, що певний твір є запозиченням з оригіналу. Щодо випадку порушення авторського права в Інтернеті, то такими даними можуть виступати: публікації спірних об'єктів виключних прав на матеріальних носіях, нотаріальне засвідчення дати створення твору, дані пошукових Інтернет-систем, Інтернет-провайдерів, хостінг-провайдерів. Однак на практиці дуже важко зібрати вагому доказову базу [7, с. 102];

3. Недостатня обізнаність авторів. Багато авторів не усвідомлюють важливість дотримання авторських прав або не знають, як правильно посылатися на джерела. Зокрема, молоді науковці, студенти, які тільки розпочинають свою наукову діяльність, не завжди є обізнаними щодо вимог та правил запозичення чужих думок. Багато недосвідчених авторів не мають достатнього розуміння того, які права їм належать і як їх можна захистити. Зокрема, чимало науковців не знають про свої основні права, такі як право на визнання авторства, право на захист твору від спотворення та право на економічні вигоди від використання їхніх творів. Це призводить до ситуацій, коли автори не звертаються за допомогою до юридичних установ чи не використовують доступні механізми захисту своїх прав [8, с. 83].

Схильні вважати, що сьогодні важливо популяризувати знання про авторське право через семінари, тренінги, аби підвищити загальний рівень обізнаності. Тільки шляхом усвідомлення своїх прав і відповідальності автори зможуть ефективно протистояти плагіату та захистити власні твори;

4. Проблеми з глобальним охопленням. У сучасному світі, де інформація та культурні продукти швидко поширюються через Інтернет, питання глобального охоплення стає критично важливим для захисту авторського права. Ця проблема стосується не лише юридичних аспектів, а й технологічних, культурних і соціальних чинників, що ускладнюють захист авторських прав на міжнародному рівні. Зокрема, різниця в законодавствах різних країн створює складнощі для авторів, чий твір можуть бути використані в державах із менш суворими вимогами до захисту авторського права. Наприклад, у деяких країнах (Індія, Бразилія, Нігерія) існують менш жорсткі покарання за плагіат, що ускладнює захист авторських прав авторів за межами юрисдикції своєї країни [9, с. 57].

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо за потрібне зазначити, що захист авторського права від плагіату є складним завданням, яке потребує комплексного підходу, що охоплює вдосконалення правового регулювання, підвищення обізнаності про права авторів та впровадження ефективних механізмів контролю. Боротьба з плагіатом має починатися з попередження

його проявів, аби неправомірне запозичення не сприймалося як звичайна практика, яка не передбачає відповідальності.

Список використаних джерел

1. Панічкіна А. С. Шляхи запобігання плагіату та забезпечення якості освітнього процесу. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : тези доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Чернігів, 27 лист. 2021 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 165–166.
2. Штефан О. Плагіат – невідома частина творчості? *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. № 12. С. 20–29.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
6. Волощенко О. М. Деякі аспекти визначення поняття «оригінальність твору» у авторському праві. *Вісімдесят четверті економіко-правові дискусії : тези доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Львів, Україна; м. Ополь, Польща, 26-27 бер. 2024 р.). Львів, 2024. С. 27–28.
7. Коношенко А. С. Захист авторських прав від плагіату в Інтернеті. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 7 (20). С. 100–103.
8. Ляцов В. О. Охорона прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі : робота ... кваліфік. ступ. магістра : спец. 081 – право. Суми : Сумський державний університет, 2020. 116 с.
9. Чуканова С. О. Дотримання норм академічної доброчесності у процесі управління дослідницькими даними: зарубіжна практика. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2018. № 2. С. 52–63.

Марина ТРЕТЯК

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.пед.н., доц. **Віта ФІЛИПСЬКА**

(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

PRESERVATION AND USE OF HUMAN CAPITAL IN WARTIME

Countries at war face serious problems, such as: poverty, macroeconomic instability, budget deficit and low rates of socio-economic development. Significant militarization as a result of the war increases the threats of criminalization of society, the risks of crime and violence.

In Ukraine, since the beginning of the war, among the main factors of the deterioration of the economic situation have become: the destruction of infrastructure in the territories of industrial regions where hostilities are taking

place, and the disorganization of established production ties and critical supplies of resources; complication due to the aggravation of the political situation in relations with the main trading partners, which led to a partial loss of foreign markets; deterioration of the investment climate, which led to a decrease in the volume of investment flows; reduction of domestic demand due to the decline in production processes and a drop in the purchasing power of the population [1, p. 19]. The most tangible consequences of military aggression for society are social, which are measured, first of all, by the quantitative and qualitative losses of the most valuable resource of the country – human potential. The deployment of hostilities on the territory of Ukraine and the associated economic shocks have led to destructive changes and increased tensions in the labor market. The deterioration of conditions in the field of labor application has become a serious challenge on the way to the development and realization of labor potential, self-realization of working people and in general has acted as a destructive factor in social progress and well-being of the able-bodied population and members of their families.

The labor sphere is the key dominant economic system, labor productivity, economic growth, the formation of competitive advantages of production, the well-being of the working population and, in general, social progress and social harmony in society directly depend on its state. At the same time, the interests of its subjects are intertwined in the process and, accordingly, all social processes, including economic, political, demographic, social, etc., are reflected.

The outbreak of a full-scale war has made significant changes in the functioning of the domestic economy and labor market [2, p. 133]. Thus, according to the study of N. Goncharov, the level of employment of the population in order to be achieved in 2013 in the first two years of the war decreased, the lost level of the indicator was restored only in 2019. The policy of organization and rationing of labor, the policy of ensuring working conditions, the policy of labor insurance (in case of unemployment, illness or disability); policy of ensuring the optimal resolution of industrial collective disputes and labor conflicts [2, p. 25].

The complication of the situation in the economy in general and in the labor market, in particular, and, accordingly, the reduction of labor sources of income and purchasing power of the population led to the impoverishment of workers and their families, the narrowing of the impoverishment of workers and their families, and the narrowing of the possibility of access to social services.

During the period of hostilities and post-war recovery, state policy measures in the field of preservation and use of human capital should be as effective as possible. Important for attracting labor force to the field of employment in wartime and the period of economic recovery remains the issue of ensuring labor mobility, which determines the level of adaptability to changes in labor conditions and contributes to meeting the needs of enterprises in labor force [4, p. 24].

The decrease in business and economic activity and the increase in the number of people who left the labor market and refused to actively look for work

occurred as a result of the destruction of infrastructure in the territories of industrial regions where hostilities unfolded, the disorganization of established production links and critical supplies of resources; closure of a significant number of enterprises; complication of relations with the main trading partners; deterioration of the investment climate. This led to an increase in unemployment: despite the decline in the working-age population, the number of unemployed in the first years increased rapidly. The high level of unemployment could not be overcome before the start of a full-scale war, besides, the crisis associated with the spread of the COVID-19 pandemic affected the complication of the situation in the labor market [3, p. 21].

Therefore, measures during the war do not lose their relevance in terms of restoring and introducing adequate measures to ensure the stability of the economic system as a whole and the labor market, in particular, capable of functioning and developing in the face of new challenges to achieve strategic goals to ensure the human right to decent work, a new quality of economic, social and humanitarian development.

Список використаних джерел

1. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Довготривале безробіття: реалії сучасного ринку праці України. *Аспекти праці*. 2021. № 1. С. 17–26.
2. Діагностика стану українського бізнесу під час повномасштабної війни в Україні. 2022. С. 15–45.
3. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 1998. 224 с.
4. Семикіна М. В., Іщенко Н. А., Родіонова М. О. Мотивація ефективної зайнятості: проблеми, тенденції, вибір стратегії : монографія. Кіровоград : КОД, 2019. 200 с.

Дар'я УСОВА

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ТРУДОВИЙ РИНОК В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 р. наша країна переживає серйозну економічну та соціальну кризу. Фізичні руйнування цивільної та економічної інфраструктури, знищення виробничих потужностей, порушення логістичних зв'язків, а також згорання

економічної діяльності на тимчасово окупованих територіях стали важливими аспектами цих воєнних дій.

Одним із найбільш відчутних наслідків війни є руйнування інфраструктури. Бойові дії пошкодили або знищили значну частину промислових об'єктів, доріг, мостів, енергетичних та комунікаційних мереж. Згідно з даними урядових і міжнародних організацій, внаслідок бойових дій на сході та півдні України значно постраждали великі промислові центри, що призвело до втрати виробничих потужностей і зниження економічної активності. Також значних втрат зазнала транспортна інфраструктура, що ускладнює переміщення товарів і людей, а отже, порушуються важливі логістичні ланцюги. Згорання виробництва в регіонах, де відбуваються активні бойові дії, веде до втрат для національної економіки, зокрема через відсутність виробництва на окупованих територіях [1, с. 49]. Одним із найважливіших наслідків війни для населення є значне зменшення доходів. За результатами дослідження Групи «Рейтинг», майже 64 % українців зазнали зниження своїх доходів. Це явище особливо гостро проявляється на територіях, де відбуваються активні бойові дії. В результаті економічної нестабільності і втрати робочих місць працездатне населення стикається з величезними труднощами в утриманні родини.

Зниження доходів справило серйозний вплив на фінансове становище громадян. Більшість українців не мають значних заощаджень, і в разі повної втрати доходів їм вистачає коштів лише на короткий період. Це призводить до економічного виснаження і потребує негайних заходів із підтримки населення, таких як субсидії, виплати та стимулювання зайнятості. Повномасштабні бойові дії також призвели до суттєвих змін на ринку праці. Мільйони українців стали вимушеними переселенцями, створюючи додатковий тиск на ринок праці в інших регіонах. Державний центр зайнятості повідомляє, що на початок жовтня 2023 р. чисельність офіційно зареєстрованих безробітних в Україні становила 260 тисяч осіб. При цьому 37 % осіб, які мали роботу до війни, втратили її і наразі не можуть знайти нову. Цей показник, який зріс через зниження економічної активності та складнощі з релокацією підприємств, відображає серйозний дефіцит робочих місць, особливо в постраждалих регіонах [2, с. 38].

Багато українців змушені працювати в умовах неповної зайнятості або на тимчасових роботах. Це спричиняє зниження середнього рівня доходів, адже збереження або відкриття нових робочих місць не відповідає попиту на робочу силу. Зокрема, внутрішні мігранти, які переміщуються з районів бойових дій, стикаються з проблемою недостатності робочих місць у нових регіонах, де структура зайнятості значно відрізняється від тієї, що існувала на сході та півдні країни.

Ще одним аспектом війни є масова міграція українців за кордон. За даними мобільних операторів, у 2022 р. майже 3,2 млн людей перебували за межами України. Більшість із них не залишила роботу в Україні, а працювала

дистанційно. Це дало можливість зберегти дохід, але не вирішило проблему довгострокових фінансових труднощів. Важливим є те, що більшість мігрантів мають намір повернутися в Україну після завершення війни, що сприятиме економічному відновленню країни.

Отже, повномасштабна війна в Україні призвела до значних руйнувань в економіці, зниження доходів населення і серйозних проблем на ринку праці. Втрати в інфраструктурі, зниження економічної активності та висока міграція робочої сили створюють умови для економічної нестабільності, яка буде відчутною ще довго після завершення бойових дій. Найбільші виклики, пов'язані з відновленням економіки, потребують системних і негайних заходів із підтримки безробітних, створення нових робочих місць, стимулювання розвитку підприємництва та залучення інвестицій для відновлення зруйнованих підприємств та інфраструктури. Уроки повоєнної відбудови Боснії та Герцеговини вказують на необхідність цілеспрямованої політики створення робочих місць для забезпечення стабільного економічного розвитку в післявоєнний період [3, с. 53].

Після завершення війни Україні необхідно буде здійснити інтенсивну адаптацію трудового ринку до нових умов. Це передбачає підвищення гнучкості трудових відносин, створення нових робочих місць шляхом розвитку інфраструктури, залучення інвестицій та стимулювання підприємництва. Трудовий ринок після війни вимагатиме значних зусиль для інтеграції внутрішньо переміщених осіб, зокрема через програми перенавчання, підтримку релокації та створення нових робочих місць у регіонах, що прийняли мігрантів. Важливою частиною цієї стратегії буде також запровадження механізмів стимулювання роботодавців до працевлаштування таких осіб. У післявоєнний період важливою частиною відновлення трудового ринку буде впровадження програм професійного перенавчання, оскільки багато людей, які втратили роботу через зупинку підприємств, можуть не відповідати вимогам сучасного ринку праці. Це дозволить людям отримати нові навички та підвищити свою конкурентоспроможність [4]. Оскільки дистанційна робота стала поширеною під час війни, її популярність може зберігатися і в післявоєнний час. Розвиток технологій і цифровізація виробничих процесів дозволить зменшити залежність від традиційних форм праці, забезпечивши більшу гнучкість для працівників.

Трудовий ринок України під час війни зазнав значних змін, і для його відновлення в післявоєнний період потрібно буде врахувати не тільки соціально-економічні реалії, але й специфічні потреби людей, які втратили роботу або стали внутрішньо переміщеними особами. Це вимагатиме активного втручання з боку уряду, роботодавців та міжнародних партнерів. Основними завданнями є створення нових робочих місць, підтримка постраждалих підприємств, розвиток кваліфікаційної підготовки та профперепідготовки працівників, а також стимулювання інвестицій в

економіку країни. Успішна адаптація трудового ринку до нових умов після завершення війни буде важливою передумовою для економічного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Бутинська Р. Я. Вплив цифрових технологій на трудові відносини: виклики та завдання. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 139–144.
2. Менджул М. В. Окремі проблеми реалізації права на працю в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 168–171. URL : <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.30>.
3. Ровінська В. В. Тенденції розвитку трудового права в умовах упровадження концепцій гідної праці та сталого розвитку. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. Вип. 14. Т. 2. С. 93–97.
4. Новіков Д. Цифрові технології на сторожі інтересів роботодавця за проектом Трудового кодексу України. *Спільне*. URL : <https://commons.com.ua/en/cifrovi-tehnologiyi-na-storozhiinteresiv-robotodavcya/>.

Марія ФОРОСТЯНОВА

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України *Науковий керівник:*

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ІНСТИТУТ БЕЗВІСНОЇ ВІДСУТНОСТІ ОСОБИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Інститут безвісної відсутності особи в цивільному праві забезпечує вирішення правових та соціальних питань, що виникають у зв'язку з невідомістю місця перебування фізичної особи. Зокрема, визначення статусу особи, яка зникла, має особливе значення для захисту прав її рідних, врегулювання майнових питань та виконання обов'язків із боку держави. Відсутність інформації про місцеперебування особи дає підстави для застосування спеціальних юридичних процедур, спрямованих на її розшук, встановлення опіки над майном або, за певних умов, визнання її померлою.

Згідно з цивільним законодавством України фізична особа може бути визнана безвісно відсутньою, якщо протягом року відсутні будь-які відомості про її місце проживання. У разі, якщо дату останніх відомостей встановити неможливо, відправною точкою вважається початок наступного місяця або року після отримання останньої інформації. Водночас порядок визнання

фізичної особи безвісно відсутньою регламентується Цивільним процесуальним кодексом України. Важливо зазначити, що визнання особи безвісно відсутньою не припиняє її правоздатності, але вводить обмеження, необхідні для захисту прав третіх осіб [1, с. 49].

Особливий статус осіб, які зникли за екстремальних обставин, таких як воєнні дії, техногенні катастрофи або природні лиха, регулюється окремими положеннями законодавства. Зокрема, Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначає, що навіть у випадку оголошення такої особи померлою заходи з її розшуку мають тривати. Це забезпечує якнайшвидше встановлення місцеперебування особи або місця її поховання, що має важливе соціальне значення для рідних і близьких [3].

Судовий порядок визнання безвісної відсутності вимагає надання заявником конкретної інформації та обґрунтування необхідності такого визнання. Суд також здійснює перевірку за допомогою запитів до відповідних органів та залучення свідків. Особлива увага приділяється майновим питанням: за необхідності суд встановлює опіку над майном особи, місцезнаходження якої невідоме. Нотаріус, діючи на підставі судового рішення, організовує опис майна та забезпечує його належний юридичний захист. Інститут безвісної відсутності виконує ключову роль у вирішенні складних правових питань, що виникають через зникнення осіб. Він забезпечує баланс між дотриманням прав зниклої особи, інтересами її рідних та суспільною необхідністю у врегулюванні майнових і соціальних відносин [2].

Актуальність інституту безвісної відсутності в умовах воєнного стану є надзвичайно високою, оскільки повномасштабна війна спричиняє численні випадки зникнення громадян. Воєнні дії, тимчасова окупація, евакуація та хаотичні умови бойових дій значно ускладнюють пошук осіб і встановлення їхнього місця перебування. У таких обставинах забезпечення правової визначеності щодо статусу осіб, які зникли безвісти, стає необхідністю для захисту прав їхніх родичів та врегулювання соціальних і майнових питань.

Особливості законодавчого регулювання під час воєнного стану передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану». У цьому контексті важливим є вже згаданий Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», який визначає спеціальні норми для осіб, зниклих унаслідок збройного конфлікту або надзвичайних подій, пов'язаних із війною. Під час воєнного стану ці положення забезпечують баланс між захистом прав громадян та інтересами національної безпеки [4].

Згідно з нормами цивільного права особа може бути визнана безвісно відсутньою через рік після зникнення, проте у випадках, коли зникнення пов'язане з воєнними діями чи надзвичайними обставинами, цей термін може бути скорочений, що дозволяє швидше розпочати юридичні процедури щодо розпорядження майном, встановлення опіки над дітьми або вирішення інших

правових питань, які виникають у зв'язку з відсутністю особи [5, с. 128].

Додаткову важливість окреслена тема набуває в умовах тимчасової окупації окремих територій України. Відсутність доступу до інформації про місцевих жителів ускладнює ідентифікацію зниклих осіб, що створює ризики для правової невизначеності. Однак національне законодавство передбачає можливість звернення до суду для встановлення безвісної відсутності або оголошення особи померлою. У таких випадках важливими є спрощені механізми збору доказів та залучення відповідних органів для проведення розшуку.

Крім того, інститут безвісної відсутності має значення для військовослужбовців і цивільних осіб, зниклих у зоні бойових дій. Це забезпечує вирішення питань, пов'язаних із пенсійними виплатами, соціальним забезпеченням родичів, а також спадковими правами. Закони про воєнний стан і спеціальне законодавство щодо зниклих осіб працюють у комплексі, щоб гарантувати дотримання прав навіть у таких складних умовах [5, с. 130].

Отже, інститут безвісної відсутності особи в цивільному праві виконує важливу роль у забезпеченні правової визначеності та захисту прав і свобод громадян, особливо в умовах воєнного стану. Він надає правові механізми для врегулювання питань, пов'язаних із розшуком осіб, захистом їхнього майна, соціальним забезпеченням родичів та встановленням юридичного статусу зниклих. Особливості законодавства, зокрема щодо осіб, зниклих за екстремальних обставин, дозволяють ефективно реагувати на виклики, спричинені воєнними діями, тимчасовою окупацією та іншими надзвичайними ситуаціями. Цей інститут забезпечує баланс між захистом прав безвісно відсутніх осіб і потребами суспільства у стабільності правових відносин, що є особливо важливим в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Кличков А. О. Підстави і цивільно-правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081 Право / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2020. 199 с.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 38. Ст. 280.
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Труфанова Ю., Мануляк Н. Визнання особи безвісно відсутньою в контексті подій 2014 року в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3. С. 128–134.

Ігор ХИЖНЯК

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ: ВПЛИВ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ

Штучний інтелект (далі – ШІ) є однією з найважливіших технологій сучасного світу, що значно змінює соціальні, економічні та правові процеси. Від автоматизації виробничих процесів до персоналізованих сервісів – ШІ знаходить своє застосування в різних сферах. Однак одночасно з численними перевагами використання ШІ ставить перед суспільством серйозні правові виклики, зокрема у сфері захисту права на приватність.

Штучний інтелект – це галузь інформаційних технологій, що займається розробкою систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають людської інтелектуальної діяльності. Це охоплює машинне навчання, нейронні мережі, обробку природної мови та інші підходи, що дозволяють створювати самонавчальні системи, які можуть адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі [1, с. 65]. Право на приватність – одне з основних прав людини, що гарантує захист особистого життя, інформації про особу та її права на невтручання в особисту сферу [4]. У межах цивільного права таке право передбачає захист від незаконного збору, обробки та використання персональних даних [1, с. 67].

Штучний інтелект має значний вплив на право на приватність через два основні аспекти: збір і аналіз великих обсягів персональних даних, а також можливість автоматичного прийняття рішень на основі цих даних. ШІ здатний обробляти величезні масиви даних, що дозволяє створювати детальні профілі користувачів на основі їхньої діяльності в Інтернеті, фізичних переміщень, вподобань, соціальних взаємодій і навіть біометричних даних. Це приводить до створення потужних технологій для моніторингу, прогнозування поведінки людини та персоналізованих пропозицій, що, в свою чергу, ставить під загрозу конфіденційність особистої інформації [2, с. 42].

Застосування ШІ в таких сферах, як фінансові послуги, медичні консультації, правоохоронна діяльність та ін., дозволяє автоматично приймати рішення на основі оброблених даних, що може мати серйозні наслідки для індивідуальної приватності. Проблема полягає в тому, що

часто ці рішення можуть бути непрозорими, а особи, на яких вони впливають, не завжди мають змогу оскаржити їх. Використання ІІІ в поєднанні з правом на приватність створює низку правових проблем, які потребують належного врегулювання [2].

Сучасні законодавчі акти, зокрема в галузі захисту персональних даних, не завжди встигають за темпами розвитку технологій. Так, питання щодо обробки біометричних даних, виявлення ідентичності та збору даних через Інтернет-речі (ІоТ) потребують чітких правових норм і стандартів. ІІІ-системи часто діють як «чорні ящики», де кінцеві користувачі не мають доступу до повної інформації про алгоритми, які використовуються для обробки їхніх даних. Це ставить під загрозу право на доступ до інформації та право на оскарження рішень, прийнятих за допомогою ІІІ [3, с. 285].

Вважаємо за необхідне погодитись із правовими ініціативами А. Котової про те, що інноваційний потенціал ІІІ та його здатність змінювати світ на краще повинні бути збалансовані з необхідністю захисту основних прав людини, включно з правом на приватність. Законодавці мають розробити механізми, що дозволяють стимулювати розвиток технологій, не порушуючи при цьому фундаментальних прав громадян. Для вирішення проблем, що виникають у зв'язку з використанням ІІІ і з огляду на право на приватність, можуть бути запропоновані такі правові ініціативи:

- необхідно розробити комплексні закони, що регулюють використання ІІІ та захист персональних даних, зокрема визначити правила щодо обробки даних, використання біометрії, збору даних через Інтернет-речі та їх взаємодії з іншими технологіями;

- з метою забезпечення права користувачів на інформацію, що стосується їхніх персональних даних, важливо запровадити вимогу прозорості алгоритмів, якими користуються ІІІ-системи. Користувачі повинні мати можливість ознайомитися з основними принципами функціонування системи і мати можливість оскаржити прийняті рішення [2].

Важливим аспектом є розробка етичних стандартів для ІІІ, які б визначали допустимі межі збору та використання персональних даних, а також гарантували б повагу до прав людини при розробці та застосуванні новітніх технологій [1, с. 67].

Отже, штучний інтелект є потужним інструментом для розвитку економіки, науки та технологій, однак він створює серйозні виклики для захисту права на приватність. Для забезпечення балансу між інноваціями та правами людини необхідно розробити відповідне законодавче регулювання, яке б забезпечувало прозорість та відповідальність при використанні ІІІ, а також зберігало б основні права громадян. Завдання цивільного права полягає в тому, щоб гармонізувати технологічний прогрес з правами людини та гарантувати захист приватності в умовах стрімкого розвитку новітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Дерев'янка Н. Захист права на приватність у контексті глобальної цифровізації. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Право»*. 2024. № 8 (26). С. 64–70.
2. Котова А. С. Штучний інтелект у юридичній сфері: аналіз правового регулювання, переваги та ризики застосування. *Modern thoughts on the development of science: ideas, technologies and theories : Proceedings of the 12th International scientific and practical conference* (Amsterdam, Netherlands, March 26-29, 2024). Amsterdam : International Science Group, 2024. Р. 100–102.
3. Предместніков О., Ярмолук О. Проблеми захисту прав людини в епоху штучного інтелекту та машинного навчання. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. No. 156. Р. 285–291.
4. Резворович К. Р. Право на особисте життя vs право на приватне життя: дискусійність співвідношення категорій. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1 (104). С. 95–102.

Владислав ХОМЕНКО

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Конкурентні відносини є фундаментальною основою ринкової економіки, що забезпечує ефективний розподіл ресурсів, стимулює інноваційний розвиток та створює умови для економічного зростання. В сучасних умовах господарсько-правове регулювання конкурентних відносин набуває особливої значущості як інструмент забезпечення сталого розвитку економічної системи України [1, с. 34].

Господарський кодекс України визначає конкурентні відносини як складну систему економічних взаємодій, що потребує комплексного правового регулювання. Основними цілями такого регулювання є забезпечення добросовісної конкуренції, запобігання монополізації ринку та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва.

Правове регулювання конкурентних відносин базується на принципах рівності суб'єктів господарювання, недопущення обмежувальної та антиконкурентної практики, захисту прав споживачів та економічної конкуренції. Держава створює необхідні правові механізми для підтримки конкурентного середовища, а саме: законодавче забезпечення,

антимонопольне регулювання та захист економічної конкуренції [2, с. 56].

Система регулювання конкурентних відносин в Україні охоплює широкий спектр правових інструментів. Ключовими механізмами є державний контроль за концентрацією суб'єктів господарювання, запобігання зловживанням монопольним становищем, регулювання природних монополій та захист прав суб'єктів господарювання від антиконкурентних дій.

Антимонопольний комітет України відіграє провідну роль у забезпеченні конкурентної політики, здійснюючи моніторинг ринків, проведення антимонопольних розслідувань та застосування санкцій за порушення конкурентного законодавства. Особливого значення набувають механізми попередження недобросовісної конкуренції, захисту прав інтелектуальної власності та забезпечення прозорості господарської діяльності [3, с. 78].

Сучасний стан конкурентних відносин в Україні характеризується низкою суттєвих викликів. Серед них – недосконалість законодавчої бази, високий рівень монополізації окремих галузей, корупційні практики та неефективність механізмів державного контролю.

Потребують вдосконалення правові механізми захисту прав суб'єктів господарювання, зокрема малого та середнього бізнесу. Важливим напрямом є адаптація вітчизняного конкурентного законодавства до європейських стандартів, впровадження міжнародних принципів регулювання конкурентних відносин [4, с. 45].

Перспективи розвитку системи регулювання конкурентних відносин пов'язані з комплексною модернізацією правового забезпечення.

Важливого значення набуває імплементація європейських правових стандартів у сфері конкурентних відносин, створення ефективних механізмів захисту прав суб'єктів господарювання та забезпечення прозорості ринкових процесів [5, с. 92].

Господарсько-правове регулювання конкурентних відносин є критично важливим елементом забезпечення економічного розвитку України. Подальше вдосконалення правових механізмів дозволить створити ефективне конкурентне середовище, стимулювати інноваційний розвиток та забезпечити стає функціонування ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Мельник О. М. Конкурентне право України: теоретичні основи. Київ : Юрінком, 2022. 187 с.
2. Петров С. В. Господарсько-правове регулювання конкурентних відносин. Харків : Право, 2021. 246 с.
3. Іванова Л. П. Механізми захисту економічної конкуренції. Львів : ЛНУ, 2020. 214 с.
4. Господарський кодекс України: станом на 1 лютого 2024 р. Київ : Алерта, 2024. 156 с.
5. Коваленко Р. М. Конкурентна політика в умовах ринкової трансформації. Київ : Освіта, 2023. 198 с.

Владислав ЧОРНИЙ

слухач магістратури ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ОСОБИ, ЯКА ПОТЕРПІЛА ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, В КОНТЕКСТІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Кримінальні правопорушення, пов'язані з інтелектуальною власністю, стають дедалі актуальнішими в сучасному світі. В умовах цифровізації та глобалізації такі злочини набувають нових форм, ставлячи під загрозу права авторів та власників об'єктів права інтелектуальної власності. Одним із важливих аспектів боротьби з подібними правопорушеннями є належне відшкодування шкоди потерпілій особі, що гарантує відновлення справедливості та стимулює запобігання новим злочинам.

Порядок відшкодування шкоди визначається як цивільно-правовими, так і кримінальними процесуальними нормами. Потерпілий має право вимагати компенсацію як у вигляді матеріальної, так і моральної шкоди. У разі кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності, це може включати збитки, завдані незаконним використанням авторських прав, патентів, торговельних марок та інших об'єктів інтелектуальної власності.

Згідно з положеннями Цивільного кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України потерпіла сторона має право подати цивільний позов у межах кримінальної справи, що дозволяє отримати відшкодування шкоди без додаткового звернення до суду загальної юрисдикції (ст. 1166 Цивільного кодексу України) [1]. Таким чином, відшкодування може відбуватися як частина кримінального провадження, що прискорює процес відновлення порушених прав.

Однак важливою умовою є належне доведення шкоди. Потерпіла сторона повинна надати докази реальних збитків, завданих незаконним використанням її інтелектуальних прав. Це можуть бути фінансові втрати через незаконне використання твору, упущена вигода або репутаційні збитки, що можуть бути оцінені у грошовому еквіваленті [2].

В контексті права інтелектуальної власності відшкодування шкоди має певні специфічні риси. По-перше, часто важко визначити точний розмір збитків, завданих порушенням авторських прав або використанням

запатентованих технологій без згоди власника. По-друге, у випадках цифрових порушень, таких як піратство або незаконне використання інтелектуальних об'єктів в Інтернеті, виявлення винних осіб може бути складним процесом [3].

Законодавство України передбачає можливість стягнення компенсації за порушення авторського права та суміжних прав, що розраховується судом як альтернатива до відшкодування збитків або вилучення доходу від неправомірного використання об'єкта. Розмір компенсації визначається на розсуд суб'єкта прав і може коливатися в межах від 2 до 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Ця компенсація також може бути розрахована як подвоєна сума, яку автор або правовласник міг би отримати за правомірне надання дозволу на використання об'єкта авторського права чи суміжних прав. У разі умисного порушення передбачена можливість збільшення компенсації до потроєної суми можливих ліцензійних виплат. Ця норма покликана стимулювати дотримання авторського права та суміжних прав, полегшуючи процес стягнення компенсації, коли неможливо точно визначити розмір завданих збитків [4].

Крім того, відшкодування моральної шкоди також є важливим елементом. Втрата репутації або емоційні страждання, пов'язані з порушенням прав на інтелектуальну власність, можуть мати значний вплив на професійну діяльність та особисте життя потерпілих. Тому, згідно з практикою українських судів, потерпілі мають право на відшкодування моральної шкоди в разі підтвердження негативних наслідків порушення їхніх прав [5].

У реальному житті ефективність відшкодування шкоди залежить від багатьох чинників, таких як доступність правової допомоги, активність слідчих органів і наявність дієвих механізмів виконання судових рішень. В Україні, як свідчить судова практика, кількість справ, пов'язаних із порушенням інтелектуальних прав, збільшується, однак сам процес відшкодування може бути тривалим та складним.

Згідно з інформацією Державного підприємства «Укрпатент» за останні роки кількість звернень до суду з питань порушення інтелектуальних прав зросла, що свідчить про більшу обізнаність громадян у питаннях захисту інтелектуальної власності [6]. Проте залишається актуальним питання підвищення ефективності судової системи та швидкості розгляду таких справ, що дозволить потерпілим швидше отримувати належну компенсацію.

Порядок відшкодування шкоди особам, які потерпіли від кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, є важливою складовою правової системи України. Він поєднує в собі як кримінальні процесуальні, так і цивільно-правові механізми, що дозволяють потерпілим відновлювати свої порушені права. Зважаючи на складнощі у визначенні збитків у сфері інтелектуальної власності, необхідно вдосконалювати підходи до компенсації

та гарантувати більш швидке та справедливе відшкодування шкоди потерпілим.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>.
3. Смородина А. Є. Компенсація за порушення авторських прав і суміжних прав в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 6. С. 77–83.
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
5. Герман М. М. Сучасний стан правового регулювання адміністративно-правової охорони та захисту права інтелектуальної власності. *Правова позиція*. 2024. № 2 (43). С. 58–63.
6. Державна система правової охорони інтелектуальної власності. URL : <https://ukrpatent.org>.

Діана ШАМША

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Науковий керівник:

д.ю.н., доц. **Кристина РЕЗВОРОВИЧ**

(Дніпровський державний університет внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток економіки України безпосередньо залежить від ефективної діяльності суб'єктів господарської діяльності, які створюють основу для формування ринкових відносин, забезпечують економічне зростання, інноваційний розвиток та наповнення державного бюджету. У сучасних умовах дослідження функціонування цих суб'єктів є надзвичайно важливим для вдосконалення правового регулювання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та адаптації її до глобальних економічних викликів.

Господарська діяльність регулюється окремою галуззю права – господарським правом, яке спрямоване на упорядкування відносин, пов'язаних із організацією, здійсненням та управлінням господарською діяльністю. Суб'єкти господарської діяльності є основними учасниками

господарського обороту, які забезпечують реалізацію економічних, соціальних та виробничих функцій у суспільстві. Вони утворюють базисну складову ринкової економіки, забезпечуючи виробництво товарів, виконання робіт, надання послуг, а також формування і перерозподіл матеріальних і фінансових ресурсів [1].

Суб'єкти господарської діяльності класифікуються за різними критеріями: формою власності (державні, комунальні, приватні), організаційно-правовою формою (товариства, кооперативи, підприємства), розміром (малі, середні, великі) та характером діяльності (виробничі, торгівельні, фінансові тощо) [2].

Суб'єктами господарювання є (ч. 2 ст. 55 ГК України [3]):

I. Господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані в установленому законом порядку;

II. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Отже, суб'єктами господарювання може бути як юридична особа, так і громадянин (фізична особа), у тому числі іноземець, що здійснює господарську діяльність на території України в межах законодавства України.

Однак до суб'єктів господарювання вони можуть бути віднесені лише тоді, коли їхня діяльність відповідатиме певним критеріям. По-перше, така фізична чи юридична особа має займатися господарською діяльністю, тобто виробництвом, реалізацією товарів, виконанням робіт чи наданих послуг. По-друге, така діяльність повинна здійснюватися систематично (як основне заняття).

Правові характеристики суб'єкта господарювання містять такі ознаки:

- участь у господарських відносинах як самостійного економічного суб'єкта;

- безпосереднє здійснення господарської діяльності, що передбачає наявність мети та предмета діяльності. Мета визначається як загальний результат, заради якого створюється і функціонує суб'єкт господарювання, тоді як предметом є перелік видів діяльності, які суб'єкт має право здійснювати;

- наділення господарськими правами та обов'язками, що складають його правосуб'єктність;

- володіння відокремленим майном, яке використовується для здійснення діяльності;

– здатність нести юридичну відповідальність за свої зобов'язання в межах належного майна, за винятком випадків, передбачених законодавством [2].

Особливістю суб'єктів господарювання є їхня правоздатність та дієздатність, які визначаються законодавством і регулюються Господарським кодексом України.

Правоздатність передбачає право суб'єкта здійснювати господарську діяльність, укласти угоди, нести майнову відповідальність. Дієздатність забезпечує можливість реалізації прав та обов'язків відповідно до статуту чи інших установчих документів.

Отже, суб'єкти господарської діяльності є важливими учасниками економічного життя, що виконують важливі ролі, які активно впливають на формування економічної стабільності країни. Їхнє ефективне функціонування сприяє зміцненню національної економіки, поліпшенню добробуту населення та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Господарське право (Загальна частина) : підруч. / за ред. В. С. Щербини, В. В. Резнікової. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 588 с.
2. Подцерковний О. П., Добровольська В. В., Зятіна Д. В., Будурова Г. М. Господарське право : навч.-метод. посібник (для студ. денної та заочної форми навчання). Одеса, 2021. 166 с.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Катерина ШТЕФАН

ад'юнк

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Михайло ФРОЛОВ**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

СТАТУТ ООН ТА ПРАВА ЛЮДИНИ У БАЧЕННІ ЛУЇСА СОНА

Непересічну роль у вивченні особливостей розвитку сучасного механізму прав особистості відіграв американський юрист-міжнародник Луїс Сон, який народився на території сучасної України та здобув вищу освіту у Львівському університеті. Цей видатний науковець зробив вагомий внесок у створення Статуту ООН, був одним із засновників Американської колегії правників та понад два десятиліття викладав міжнародне право у Гарварді. Поміж його учнів – судді Міжнародного суду ООН, міністри закордонних справ, дипломати й науковці з різних країн світу. Луїс Сон очолював американську делегацію під час розробки й прийняття Конвенції ООН з

морського права 1982 року, суттєво впливаючи на хід переговорів.

У 1937 р. Луїс Сон, ознайомившись зі «Звітом з колізійного права» Дж. Бела, професора Гарвардської школи права, вирішив надіслати автору копію своїх рецензій на його роботи. У листі до Дж. Бела Сон пояснив, що виклав свої міркування у невеликому есе під назвою «Заплутане міжнародне приватне право» [5, с. 666]. Ця праця привернула увагу американського професора, який запросив Сона працювати своїм особистим асистентом у Гарвардській школі права [3, с. 623]. Перед початком Другої світової війни, у 1939 р., Луїс Сон емігрував до США, скориставшись одним із останніх кораблів, які залишили Польщу перед німецьким вторгненням [4, с. 14].

Луїс Сон вважав: сучасні норми міжнародного права, що стосуються прав особистості, є результатом «мовчазної революції» 40-х років минулого століття, тобто результатом створення Організації Об'єднаних Націй, а також підписання Загальної декларації прав людини, покладеної згодом в основу численної кількості міжнародних договорів, регіональних документів із прав особистості, національних конституцій та інших законів. Ці події були переломними в історії людства, оскільки Конференція ООН у Сан-Франциско 1945 р. фактично позбавила суверенні держави привілею бути єдиними суб'єктами міжнародного права – статус суб'єктів міжнародного права отримали також звичайні особи.

Механізм Статуту ООН різко вирізняється від попередніх підходів до міжнародного захисту прав особистості [6, с. 123–124]. Понад 3000 років потреби міжнародної спільноти обмежувалися правилами поведінки з іноземцями та різноманітними процедурами щодо регулювання позовів громадян однієї держави проти іншої за порушення, вчинені на її території посадовими особами чи громадянами. Лише в середині XIX ст. міжнародна спільнота зацікавилась долею національних меншин у Європі та мешканців деяких частин Африки. Ліга Націй заснувала спеціальні режими захисту національних меншин у Східній та Південній Європі, а також у Центральній Азії. Ситуація цілком змінилася під час Другої світової війни, коли тоталітарні режими порушували права особистості на своїй території та на окупованих землях, а також винищували цілі групи людей за расовою, національною чи релігійною приналежністю [7, с. 56].

Під час війни було підготовлено значну кількість документів про права особистості, однак конференція у Сан-Франциско не знайшла часу, щоб їх обговорити, хоча Статут ООН містить низку положень із прав особистості. У Статуті ООН наголошено: «Народи Об'єднаних Націй сповнені рішучості закріпити віру в основні права особистості, в достойність та цінність людської особистості, рівноправність чоловіків та жінок, великих і малих націй» та використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному та соціальному прогресу всіх народів [2]. Ст. 1 статуту, поміж інших цілей, містить прагнення міжнародної спільноти сприяти та розвивати повагу до прав особистості та основних свобод без розрізнення за расою, статтю, релігією.

Схоже положення містить ст. 55 статуту, де закріплено обов'язок загальної поваги та дотримання прав особистості та основних свобод без розрізнення за расою, статтю, мовою чи релігією.

Статут ООН передбачає значну передачу повноважень до органів цієї організації. Відповідно до ст. 13 цього статуту Генеральна Асамблея зобов'язана сприяти здійсненню прав особистості без розрізнення за расою, статтю, мовою чи релігією. ЕКОСОП, відповідно до ст. 62, покликає подавати рекомендації з метою сприяння повазі та дотриманню прав особистості та основних свобод для всіх без винятку. Стаття 68 регламентує створення комісії в економічній та соціальній сфері для сприяння правам особистості. Окрім того, ст. 76 статуту закріплює обов'язок системи опіки ООН сприяти повазі до прав особистості та основних свобод для всіх без розрізнення за расою, статтю, мовою чи релігією.

Наведені положення чітко виражають зобов'язання всіх держав-членів та органів влади щодо організації у сфері прав особистості. Попри те, що такі положення є узагальнюючими, вони мають силу позитивного міжнародного права та створюють основні зобов'язання усіх членів щодо добросовісного виконання. Держави повинні співпрацювати з ООН у поширенні універсальної поваги, а також дотриманні прав особистості та основних свобод до всіх людей без винятку. Будь-яка відмова брати участь у програмі ООН щодо забезпечення дотримання прав особистості означатиме порушення статуту організації. Обов'язок сприяти та підтримувати права особистості закріплено у затверджених цілях ст. 1 статуту.

Статут є наріжним каменем норм *jus cogens* у міжнародному праві. Якщо держава-член укладе міжнародний договір або прийме закон, який міститиме грубе порушення прав особистості, цей договір чи акт однозначно вважатимуть недійсним, таким, що суперечить положенням Статуту ООН. Отже, кожен міжнародний чи національний судовий орган, до якого звернуться щодо застосування цього акта чи договору, повинен відмовити у такому розгляді.

Як зауважив Л. Сон, не тільки буква статуту, а й дух його положень щодо прав людини мають надзвичайний вплив на зміни у сфері захисту прав людини, що відбулися у багатьох частинах світу після 1945 р.

Права людини та основні свободи, згадані у Статуті, детальніше закріплені у системі документів, що створюють міжнародну Хартію прав людини.

Розвиток міжнародного права в галузі захисту прав людини є важливим досягненням ХХ ст. Дослідження Луїса Сона підтвердили значущість Статуту ООН та Загальної декларації прав людини як основи міжнародної правової системи. Незважаючи на існуючі виклики та критичні оцінки, роль ООН у захисті основоположних прав людини залишається центральною. Подальше вдосконалення механізмів глобального правового порядку є необхідним для забезпечення рівності, свободи та гідності всіх людей.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?find#Text.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL : https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
3. Buergethal T. Louis B. Sohn (1914–2006). *American Journal of International Law*. 2006. Vol. 100. P. 623–626.
4. Koh H. H. Louis B. Sohn: Present at the Creation. *Harvard International Law Journal*. 2007. Vol. 48. P. 13–17.
5. Troobef P. D. A Tribune to Louis Sohn: some new facts and some lingering mysteries in a remarkable life. *George Washington International Law Review*. 2007. Vol. 39. P. 665–673.
6. Буроменський М. В. Історія міжнародного права у XX столітті. Київ : Видавничий дім «Право», 2010.
7. Лен Е. Критика міжнародного правового порядку. Київ : Юридична література, 2005.

Дмитро ШУЛЬГА

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан – це надзвичайний режим, який оголошується в країні у відповідь на зовнішню або внутрішню загрозу. Він супроводжується суттєвими обмеженнями прав і свобод громадян, що викликано необхідністю забезпечення безпеки держави та суспільства. Це, в свою чергу, ставить під загрозу охорону та захист цивільних прав.

Воєнний стан в Україні регулюється Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», а також міжнародними нормами та стандартами у сфері прав людини. Основною метою оголошення воєнного стану є захист національної безпеки, проте важливим залишається і дотримання правових норм, що забезпечують захист прав людини [2].

Під час дії воєнного стану держави мають право обмежувати певні права і свободи громадян. Це може передбачати обмеження права на свободу слова, свободу зборів, особисту недоторканність та ін. Такі обмеження можуть призвести до зловживань із боку державних органів, а також до порушення

основоположних прав людини [1, с. 10].

Проте сучасні виклики, зокрема терористична загроза та агресивні дії з боку інших країн, вносять нові вимоги до цивільного права. Національна безпека стає пріоритетом, що вимагає введення воєнного стану та обмеження деяких прав громадян.

Варто зауважити, що воєнний стан є необхідною мірою, яка викликана безпосередньою загрозою для країни. Він дозволяє забезпечити необхідний рівень безпеки та оборони. Однак важливо зазначити, що введення воєнного стану має бути обґрунтованим і супроводжуватися дотриманням міжнародних стандартів у сфері прав людини.

У контексті воєнного стану обмеження деяких прав громадян є необхідним заходом, але воно повинно мати межі у часі та мірі. Такі обмеження мають бути справедливими та пропорційними до загрози, яку несе воєнний стан.

Отже, введення воєнного стану є складним рішенням, яке потребує обґрунтування та уважного врахування інтересів громадян. Правильне застосування цього інструменту може допомогти забезпечити національну безпеку та виживання держави у складних умовах сучасного світу.

Положення Цивільного кодексу України мають особливе значення в умовах воєнного стану, особливо стаття 353, що стосується примусової реквізиції майна. Це важливий механізм, який може застосовуватися лише у надзвичайних обставинах, коли державі необхідно вжити заходів для захисту національної безпеки та оборони. Основні положення цієї статті передбачають, що «майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості. У разі реквізиції майна попередній власник може вимагати надання іншого майна, якщо це можливо. Крім того, якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно зберіглося, власник має право вимагати його повернення» [4].

У контексті воєнного стану реквізиція майна є важливим заходом для захисту національних інтересів. Однак цей захід має бути обґрунтованим, законним і справедливим, а також забезпечувати належний судовий захист прав власників. Реквізиція майна повинна проводитися відповідно до закону та захищати інтереси як держави, так і громадян [1, с. 14].

Однією з найактуальніших проблем також є обмеження свободи та прав особи під час воєнного стану. Уряд може встановлювати режими цензури, обмежувати свободу слова та зборів, а також здійснювати масові затримання громадян. Це ставить під загрозу основні цивільні свободи, які є наріжним каменем демократичного суспільства.

Збереження балансу між безпекою держави та правами громадян вимагає встановлення чітких меж та обов'язкового контролю за застосуванням обмежень. Міжнародні норми та стандарти, такі як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, мають бути враховані в урядових рішеннях [1, с. 14].

Умови воєнного стану часто призводять до порушення права на належний процес, зокрема права на справедливий судовий розгляд та права на захист. Затримання без обвинувачення, таємні судові рішення та використання поневолення можуть становити загрозу правам особи.

Забезпечення незалежного судового процесу та доступу до адвокатів для всіх підозрюваних є ключовими у врегулюванні цієї проблеми. Міжнародні спостерігачі та організації з прав людини можуть відігравати важливу роль у виявленні та зупиненні порушень права на належний процес [3, с. 57].

Мирне населення часто стає найбільшою жертвою воєнного конфлікту. Порушення прав людини, зокрема у вигляді насильства, пограбувань та вимушених переміщень, стають реальністю для мільйонів цивільних осіб.

Вважаємо, що забезпечення захисту та допомоги мирному населенню має стати пріоритетом для урядів та міжнародних організацій. Розгортання міжнародних миротворчих сил та надання гуманітарної допомоги можуть допомогти зменшити страждання цивільного населення.

Цивільне законодавство України, незважаючи на свою важливість у забезпеченні майнових прав громадян та організацій, залишає деякі питання нерегульованими в умовах воєнного стану. Наприклад, відсутність чіткого правового механізму компенсації за пошкоджене або зруйноване житло, невизначеність порядку його відновлення та розрахунку компенсації, а також кола суб'єктів, відповідальних за це [3, с. 58].

Також важливим є питання відшкодування втрати рухомого майна під час воєнних дій. Крім того, необхідно врегулювати правовий статус окупованих територій, наслідки правочинів, здійснених у цих умовах, та повноваження органів місцевого самоврядування на таких територіях.

На нашу думку, негайне вирішення цих питань через чітку цивільно-правову регламентацію є критично важливим для забезпечення невід'ємних конституційних прав населення під час дії воєнного стану. Це допоможе створити необхідні умови для ефективного захисту майнових інтересів громадян та організацій у складних ситуаціях воєнного конфлікту.

Отже, охорона та захист цивільних прав в умовах воєнного стану є складним та багатограним процесом, що потребує зваженого підходу з боку держави та суспільства. Важливо знайти баланс між необхідністю забезпечення безпеки та дотриманням прав людини. Лише спільними зусиллями можна досягти ефективного захисту прав громадян у складних умовах воєнного стану.

Необхідно зауважити, що під час війни охорона та захист цивільних прав і свобод людини стикаються з численними перешкодами. Ці складнощі зумовлені передусім посиленням небезпеки для життя й здоров'я громадян, які опиняються в зоні бойових дій. Інфраструктурні руйнування, порушення логістики, нестача ресурсів – усе це ускладнює забезпечення основних прав, таких як право на життя, безпеку, житло, медичну допомогу, освіту та гідний рівень життя.

Одна з найбільших проблем – це нездатність держави вчасно забезпечувати захист цивільних осіб у прифронтових зонах та в місцях, що постійно обстрілюються. Це породжує відчуття безкарності у агресорів та підвищує ризик гуманітарних катастроф. Важливою складовою стає також захист прав на свободу слова та доступ до правдивої інформації: під час війни посилюються цензура, маніпуляції, пропаганда, що значно обмежує права громадян.

Список використаних джерел

1. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред. : Є. О. Харитонов, О. І. Харитонові, К. Г. Некіт ; упор.-укл. Ю. С. Маршук. Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.
2. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Клименко О. Правова природа та розвиток інституту реквізиції в праві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Юридичні науки*. 2012. № 91. С. 56–59.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
6. Великорода О. М. Договір довічного утримання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. Івано-Франківськ, 2006. 25 с.
7. Лаптош М. В., Костенко-Костейчук Г. А. Загальна характеристика договору довічного утримання. *Трипільська цивілізація*. 2019. Вип. 3. С. 79–84.
8. Чучкалова Д. О. Деякі проблемні питання договору довічного утримання. *Сучасні проблеми цивілістики : зб. матеріалів наук. практ. конф. НЮУ ім. Я. Мудрого*. Харків, 2018. С. 182–184.

Данило ЮРЧЕНКО

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Марина ЮНІНА**

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОСББ

Порядок створення та діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ) є важливим елементом сучасної системи управління житловим фондом в Україні. Цей механізм отримав

суттєве вдосконалення шляхом прийняття низки нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», що визначає правові та організаційні засади функціонування таких об'єднань.

Згідно з Конституцією України (ст. 13) та Цивільним кодексом України (ст. 319) право власності передбачає не лише володіння, а й обов'язки щодо утримання майна. Це означає, що з моменту державної реєстрації права власності на квартиру власник стає не лише власником своєї квартири, але й співвласником всього багатоквартирного будинку і несе відповідальність за утримання не лише своєї квартири, а й загального майна [1].

Основним нормативним актом, що регулює діяльність таких об'єднань, є вже згаданий Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». Цей закон визначає правові та організаційні засади створення та функціонування ОСББ, а також захист прав співвласників і забезпечення утримання будинку. Згідно з цим законом ОСББ має право створювати органи управління, укладати договори на обслуговування та ремонт майна, здійснювати контроль за оплатою послуг, захищати права власників та представляти їхні інтереси [5].

01 липня 2015 р. набрав чинності Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», який урегулював правові, організаційні та економічні відносини співвласників багатоквартирних будинків щодо управління та утримання спільного майна. Цей закон дозволив ліквідувати систему ЖЕКів і надав можливість мешканцям самостійно управляти своїми будинками. З 01 травня 2019 р. набув чинності Закон України «Про житлово-комунальні послуги», що надає можливість вибору постачальника житлово-комунальних послуг для власників квартир та визначає три моделі договірних відносин: колективний договір, індивідуальний договір і договір з ОСББ як колективним споживачем.

Після прийняття законів України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» та «Про житлово-комунальні послуги» законодавство про об'єднання співвласників багатоквартирних будинків продовжило розвиватися, адже необхідність створення ефективної системи управління багатоквартирними будинками та покращення якості надання житлово-комунальних послуг залишалися на порядку денному.

Зміни були спрямовані на забезпечення прозорості фінансових операцій та механізмів розподілу витрат на утримання будинків, що допомагає співвласникам краще розуміти, як використовуються їхні кошти, та уникати конфліктів щодо справедливого розподілу. Уряд затвердив низку постанов, спрямованих на контроль за якістю послуг, які надають постачальники. Наприклад, вживаються заходи щодо належних температури теплоносія, тиску водопостачання та відповідності наданих послуг заявленим стандартам.

Однією з основних перспектив розвитку ОСББ є підвищення ефективності управління житловим фондом. Створення ОСББ дає змогу

мешканцям безпосередньо брати участь у вирішенні питань, що стосуються утримання їхнього будинку, що сприяє більш прозорому і відкритому використанню коштів на проведення ремонтів, забезпечення належної експлуатації та впровадження енергозберігаючих технологій. Зважаючи на постійні зміни в законодавстві та розширення можливостей для ОСББ, одним із важливих напрямів розвитку є подальше реформування системи надання житлово-комунальних послуг. Власники квартир у багатоквартирних будинках можуть самостійно вибирати постачальників комунальних послуг, що зменшує монополізацію ринку та стимулює конкуренцію серед постачальників [4, с. 86].

З огляду на важливість ефективного управління ОСББ, перспективним є подальший розвиток правових норм, що регулюють створення, реорганізацію та ліквідацію ОСББ, а також удосконалення механізмів вирішення конфліктів між співвласниками, що можуть виникати в процесі діяльності об'єднання. Важливим кроком у цьому напрямі є забезпечення юридичних гарантій прав співвласників і підвищення рівня їхньої правової обізнаності. ОСББ можуть стати важливими інструментами для залучення інвестицій у модернізацію житлових будинків. За допомогою таких об'єднань можна реалізувати проєкти з енергоефективності, використання відновлювальних джерел енергії, встановлення сучасних систем опалення та вентиляції, що значно підвищить якість житлових умов та зменшить витрати на комунальні послуги [2, с. 117].

Створення та діяльність ОСББ є важливим кроком до демократизації управління житловим фондом в Україні, оскільки дає можливість мешканцям брати активну участь у процесах управління і прийнятті рішень щодо утримання своїх будинків. Тому питання створення ОСББ є надзвичайно актуальним у контексті розвитку децентралізації та місцевого самоврядування [6, с. 102]. Сучасний стан правового забезпечення діяльності ОСББ потребує подальших удосконалень, зокрема у питаннях створення, реорганізації та ліквідації об'єднань, а також вирішення конфліктів між співвласниками. Для цього необхідно вдосконалювати законодавство, забезпечуючи стабільність правової бази та захист прав усіх учасників процесу. З-поміж перспектив розвитку ОСББ виділяється необхідність залучення інвестицій для модернізації та енергозбереження багатоквартирних будинків, що зможе забезпечити мешканців високим рівнем комунальних послуг за меншою ціною та покращить якість їхнього житла [4, с. 131].

Таким чином, розвиток ОСББ має великий потенціал для покращення житлово-комунальної сфери України, зокрема у контексті більш ефективного управління спільним майном, впровадження інноваційних технологій та зміцнення правової обізнаності громадян. Системні зміни в цій сфері сприятимуть створенню більш сприятливого середовища для розвитку житлових об'єднань і вдосконалення інфраструктури багатоквартирних будинків.

Список використаних джерел

1. В Україні діє 32 982 ОСББ – дослідження Мінрегіону. *Юридична Газета online*. URL : <https://jur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-die-32-982-osbb--doslidzhennya-minregionu.html>.
2. Щербина Б. С., Бузун О. О. Правові та організаційні засади створення і діяльності ОСББ. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2020. № 4. С. 117–122.
3. Про затвердження Типового статуту об'єднання співвласників багатоквартирного будинку та Типового договору відносин власників житлових і нежитлових приміщень та управителя : наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 27 серпня 2003 р. № 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-03#Text>.
4. Тарасов А. В. Захист прав засновників та учасників об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : дис. ... д-ра філос. : 081 Право / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 11 с.
5. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: закон України від 29.11.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>.
6. Юніна М. П. Практика управління багатоквартирними будинками: закордонний та вітчизняний досвід. *Молодий вчений*. № 3 (115). С. 101–105.

Марко ЯРЕМЧИШИН

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Наталія ІЛЬКІВ**

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах актуальних правничо-державних викликів розвитку української державності гостро стоїть потреба приділяти увагу питанню земельних прав територіальних громад. Адже це розвиває питання насамперед економічного розвитку нашої держави та підтримання концепції децентралізації влади.

Гарантією права власності на землю територіальних громад є положення ст. 142 Конституції України, яка визначає серед матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1].

Важливо уточнити, що територіальні громади, будучи суб'єктами земельного права, реалізують його безпосередньо або через органи місцевого самоврядування – на землі комунальної власності. Такий принцип

передбачає, що ефективність функціонування системи місцевого самоврядування залежить від наявності у володінні і вільному розпорядженні громад матеріальних, фінансових ресурсів, які є необхідними для виконання завдань, покладених на територіальні громади через функціонуючі в них органи управління та самоврядування, а також від обширності їхніх компетенцій [2, с. 54].

Право власності територіальної громади на землю також обумовлене та гарантоване статтями 13, 14 та 41 Конституції України. Вони розкривають роль держави у забезпеченні захисту прав усіх суб'єктів права власності й господарювання, встановлюють рівність перед законом усіх суб'єктів права власності, передбачають рівні можливості й умови захисту права власності на землю та таку гарантію.

Як важливий елемент устрою держави, територіальні громади повною мірою сприяють реалізації розвитку земельних відносин у різних соціально-економічних сферах. Наприклад, постійний розвиток земельної реформи, що триває навіть в умовах війни РФ проти України, передбачає такі напрями: відкриття ринку землі, розширення повноважень органів місцевого самоврядування для більш ефективного управління майном, боротьбу з корупцією та тіньовим ринком земель [3, с. 53].

Важливо приділити особливу увагу останньому пункту, адже 31 березня 2020 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», який скасував мораторій на продаж землі. Це положення має позитивний ефект на розвиток демократичного вектора правового розвитку, адже розширює повноваження територіальних громад у сфері земельного права, що має позитивну тенденцію щодо розподілу та продажу землі, яка, можливо, ніяк не використовувалась.

Військова агресія РФ проти України призвела до значних руйнувань на багатьох територіях, що вимагає розроблення нових підходів до відновлення громад. В Україні для цього було внесено зміни в законодавство, яке регулює розроблення і впровадження програм комплексного відновлення територій.

Шкода, завдана довкіллю воєнними діями, вимагає ретельного аналізу та врахування під час розроблення місцевих програм і планів відновлення України.

Для створення дієвих планів та програм, що відповідатимуть потребам держави, громад та міжнародним стандартам, забезпечуючи сталий розвиток і відновлення екологічної рівноваги, ключовими повинні бути природоцентричний підхід, гнучкість та урахування фактичної ситуації. [4, с. 13]. Розробка місцевих програм має здійснюватися з урахуванням низки критеріїв:

- 1) відповідність вимогам чинного законодавства та державних чи територіальних стратегічних документів, що стосуються довкіллевої складової;

2) врахування географічних умов, зважаючи на відмінності географічного розташування територіальних громад. Це важливо для розробки програм відновлення з урахуванням природних умов конкретної території та загальної оцінки екологічного стану громади;

3) проведення аналізу негативних впливів на довкілля, що призвели до необхідності розроблення програми;

4) природоцентричний підхід до аналізу природних ресурсів території, які можуть бути використані для відновлення життєдіяльності територіальної громади;

5) підготовка територій до заходів відновлення, зокрема розмінування та рекультивації земель;

6) формування у програмах відновлення чітких пропозицій в частині відновлення довкілля, збереження та розвитку природоохоронних територій та об'єктів;

7) відповідність міжнародним нормам і нормативам щодо захисту довкілля та природних ресурсів, особливо цілям Європейського зеленого курсу, главі 6 Угоди про Асоціацію Україна – ЄС та положенням додатку XXX до цієї глави.

Розроблення програм комплексного відновлення територій регулюється статтями 151 та 152 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» та постановою Кабінету Міністрів України № 1159 від 14.10.2022 «Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них». Згідно з цим порядком програма комплексного відновлення має: визначати пріоритети відновлення територій, постраждалих від збройної агресії або кризових явищ; сприяти впровадженню сучасних підходів розвитку, таких як соціальна справедливість, енергоефективність та екологічність; відповідати Цілям сталого розвитку.

Проведене екологами та юристами БФ «Екологія. Право. Людина» дослідження програм комплексного відновлення територіальних громад у Київській, Харківській та Чернігівській областях свідчить, що більшість програм комплексного відновлення не відповідає еколого-правовим критеріям, не враховує всіх аспектів екологічності відновлення і не містить чітких індикаторів для моніторингу якості. Це свідчить про необхідність удосконалення критеріїв врахування довкілєвої складової та важливості популяризації розроблених критеріїв для забезпечення екологічної безпеки і сталого розвитку територіальних громад.

Підсумовуючи, слід зазначити, що без належних програм комплексного відновлення забезпечення екологічної безпеки може бути під загрозою або відбуватиметься хаотично. Ці стратегічні документи мають враховувати всі фактори, виклики та потреби для майбутнього розвитку громад.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Баїк О. І., Бобко У. П., Долинська М. С. та ін. Земельне право : навч. посібник / за ред. О. І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. 326 с.
3. Білоус Р. С., Настіна О. І. Конституційно-правові особливості захисту права власності на землю територіальних громад. *Інноваційні психолого-педагогічні, лінгвістичні та правові засади аграрної науки в умовах міжкультурної аграрної комунікації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Біла Церква, 21 жовт. 2021 р.). Біла Церква, 2021. С. 53–56.
4. Довкіллева складова у програмах та планах відновлення: актуальний стан та критерії врахування : аналіт. звіт. МБО «Екологія–Право–Людина», 2024. 24 с. URL : https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/Dovkillyeva-skladova-u-programah-ta-planah-vidnovlennya_-aktualnyj-stand-ta-kryteriyi-vrahuvannya.pdf.

Владислав ЯРЕМЧУК

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

к.ю.н. Кирило ЯРОВИЙ

(Національна академія внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Використання штучного інтелекту (далі – ШІ) для аналізу кримінальних даних в умовах воєнного стану є ключовою складовою національної безпеки, оскільки воно сприяє ефективності роботи правоохоронної системи.

Умови воєнного стану ускладнюють застосування традиційних методів збору та обробки розвідувальних даних, що робить ШІ важливим інструментом для виявлення аномалій, аналізу масштабних даних і прогнозування потенційних загроз.

Незважаючи на те, що проблеми кібербезпеки в Україні в умовах воєнного стану були предметом наукових дискусій у роботах О. Корнейка, В. Кудінова, В. Хахновського, К. Ярового та інших вчених, зазначене питання не втрачає своєї актуальності.

Розповсюджене використання ШІ підкреслює важливість у вирішенні завдань у різних сферах життя. Однак на сьогодні відсутнє чітке правове регулювання, зокрема спостерігаються розбіжності у визначенні поняття «штучний інтелект» та низький рівень цифрової грамотності, що сприяє зростанню кіберзлочинності й ризикам витоку персональних даних [1, с. 68]. Зазначене підкреслює потребу у впровадженні сучасних підходів до застосування штучного інтелекту та розробки дієвих правових механізмів для

захисту інформації.

ШІ (англ. Artificial Intelligence, або AI) – це набір технологій та методів, що здатні аналізувати дані, робити прогнози і виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського розуму, такі як розпізнавання образів, прийняття рішень та взаємодія з людьми [2, с. 94]. Водночас ШІ, замінюючи людські можливості у виконанні завдань, спричиняє автоматизацію робочих процесів і створює соціальні виклики, пов'язані зі зниженням цінності людської праці.

На законодавчому рівні під ШІ вважається організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [3]. Розбіжності в тлумаченні терміна «штучний інтелект» та відсутність ефективного правового регулювання у сфері кібербезпеки призводять до неналежного використання цієї технології, зокрема що стосується створення синтетичних голосів, фото- та відеоперсонажів, які не існують у реальному світі.

З іншого боку, ШІ використовується правоохоронними органами для:

- виявлення та фіксації фактів, що містять ознаки кримінального злочину, зокрема виявлення порушень природоохоронного характеру, таких як браконьєрство, незаконний видобуток корисних копалин та незаконна порубка лісу;
- ідентифікації осіб та власників транспортних засобів у разі вчинення ними правопорушень на дорогах;
- проведення повітряних розвідок шляхом використання безпілотників, в бойових ситуаціях – підрозділами особливого призначення;
- здійснення пошуку людей, які загубилися в лісі або у горах.

У всесвітній практиці правоохоронці вже протягом тривалого часу використовують програмні комплекси, що автоматично розпізнають обличчя на основі інформації із систем відеоспостереження та бази даних, забезпечуючи високу точність завдяки застосуванню технологій ідентифікації за біометричними характеристиками обличчя. Системи автоматичної фіксації, обладнані можливістю фото- та відеозапису у реальному часі, використовуються для реєстрації правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху [4, с. 15–16].

На нашу думку, ШІ слід розглядати як галузь науки та техніки, яка займається створенням комп'ютерних систем і програм, здатних аналізувати дані, робити висновки та виконувати завдання в автоматизованому режимі, подібно до людського розуму. У кримінальному аналізі та кібербезпеці ШІ активно використовується для збору і аналізу даних, виявлення правопорушників, запобігання інформаційним загрозам, а також у судовій

експертизі та ДНК-аналізі.

Підсумовуючи, слід сформулювати такі висновки. Поняття «ШІ» є новим для українського законодавства, а відсутність чіткої правової бази в зазначеній сфері стримує розвиток конкурентного середовища. Водночас ШІ активно впроваджуються в освіту, економіку, медицину, охорону довкілля, державне управління та правоохоронну діяльність і стають важливим чинником соціального, економічного та науково-технічного прогресу.

Невизначеність терміна «ШІ» та недостатнє дослідження правових аспектів його застосування можуть призвести до проблем у регулюванні використання цієї технології.

Розробка правової бази для контролю і безпечного використання ШІ забезпечить ефективне функціонування цієї технології та допоможе правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Яровий К. В. Штучний інтелект як інструмент протидії злочинності. *Юридичний вісник «Проблеми та судження»*. 2024. № 2. С. 68–76.
2. Карпенко Ю. В. Етичні принципи застосування штучного інтелекту в публічному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2019. № 4. С. 93–97.
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptiyi-rozvitku-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-s21220>.
4. Князєв С. М., Грібов М. Л. Правове регулювання використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів. *Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (м. Київ, 25 лют. 2021 р.). Київ : НАВС, 2021. С. 14–17.

Наукове видання

**ПРИВАТНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ
НА ШЛЯХУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної онлайн-
конференції для здобувачів вищої освіти
(м. Дніпро, 12 грудня 2024 року)*

Упорядник –
кандидат юридичних наук, доцент М.П. Юніна

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*
Редактор *О. Ю. Чижевська*

Підп. до друку 17.01.2025. Формат 60х84/16. Друк – цифровий.
Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 17,88. Обл.-вид. арк. 18,63. Зам. № 04/25-зб

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 81 12 від 13.06.2024